

OPERATION ZEUS

PET-KOMMISSIONENS BERETNING

BIND 12

BIND 12

OPERATION ZEUS

FORFATTER:

JOHNNY LAURSEN, LEKTOR, PH.D.

Johnny Laursen har i en årrække undervist og forsket i europæisk samtidshistorie på Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet. Han blev ph.d. i 1992 på en afhandling om Weimarrepublikkens fald og den nazistiske magtovertagelse 1930-1933. Johnny Laursen har forsket i tysk historie i mellemkrigstiden samt dansk og europæisk efterkrigshistorie. Han har publiceret om Tysklands historie, Den Europæiske Kul- og Ståunion, EU's historie, nordisk samarbejde i efterkrigstiden og dansk politisk historie efter 1945.

REDAKTØR:

MORTEN HEIBERG, PH.D.

Morten Heiberg er forfatter til tre bøger og en række artikler. Han har blandt andet skrevet en bog om Spaniens efterretningssamarbejde med Tyskland og Italien 1936-1945 (Barcelona, 2006).

OPERATION ZEUS

PET-KOMMISSIONENS BERETNING BIND 12

Forfatter: Johnny Laursen

Redaktion: Morten Heiberg

Operation Zeus

Publikationen kan bestilles
via Justitsministeriets hjemmeside (www.jm.dk)

eller hos

Schultz Distribution

Herstedvang 10

2620 Albertslund

Telefon: 43 22 73 00

Fax: 43 63 19 69

schultz@schultz-grafisk.dk

www.schultzboghandel.dk

ISBN: 89-91851-64-5

ISBN: 89-91851-65-3 (internet)

Tryk: Schultz Grafisk

Forord

Dette bind er forfattet af kommissionsmedlem Johnny Laursen. Morten Heiberg har foretaget supplerende undersøgelser og forestået redaktionen af bindet.

I henhold til PET-kommissionslovens § 1, stk. 4, har Kommissionen ansat et antal forskere, herunder Morten Heiberg, som har haft adgang til at arbejde frit og med uhindret adgang til Kommissionens kildemateriale, herunder fra PET's arkiv.

På denne baggrund fremlægger forfatteren resultatet af sin historiske undersøgelse i nærværende bind. Kommissionen har nøje gennemgået og drøftet dette og de forudgående udkast til bindet, ligesom de er blevet sammenholdt med det underliggende kildemateriale. Efterfølgende har Kommissionen godkendt manuskriptet og antaget det til udgivelse i Kommissionens beretning.

Kommissionen har i henhold til PET-kommissionslovens § 4 foretaget anonymiseringer i fornødent omfang. Kommissionens retlige vurderinger efter PET-kommissionslovens § 3, stk. 2, er knyttet til vedkommende afsnit.

Johnny Laursen

Regin Schmidt

Ditlev Tamm

Jens Vedsted-Hansen

Leif Aamand
formand

INDHOLDSFORTEGNELSE:

FORORD.....	3
FORKORTELSER	7
INDLEDNING.....	9
Anders Nørgaards død og kommissionsundersøgelsen.....	12
Undersøgelsens opbygning	15
1. BAGGRUNDEN FOR OPERATION ZEUS: DEN YDERSTE VENSTREFLØJ I ÅRHUS OG PET'S OVERVÅGNINGSINDSATS	
I 1970'ERNE.....	16
Regionens ledelse og virkemidler.....	22
De overvågede miljøer i 1970'erne.....	24
Rudi Dutschke	26
Anarkisterne og Regnbuen.....	33
Spørgsmålet om RAF-forbindelser, 1977-80	40
Danmarks Socialistiske Befrielseshær	46
DSB's ideologiske univers	54
Saftevandsfronten.....	60
DSB's mulige forbindelse til Blekingegadebanden	71
2. OPERATION ZEUS: ÅRHUS	79
Den første kontakt.....	79
Hvervning.....	81
Godkendelse.....	84
Kildeføring og efterforskningsprioriteter.....	92
Beslutning om indsættelse af kilde Zeus	96
Zeus' indsats i Regnbuen og PET's virkemidler	101
Zeus og de udenlandske forbindelser	113
Konflikten mellem PET og rejseholdet ifølge Anders Nørgaard og pressens udlægning i 1998.....	124
Konflikten mellem PET og rejseholdet ifølge de samtidige kilder og de involverede medarbejders forklaringer for Kommissionen.....	130
Sprængstoffer	142
PET og rejseholdets overvejelser om sprængstoffer	153
Afsløringen af Zeus	160
Agent provocateur-tesen	164

KONKLUSION VEDRØRENDE ANDERS NØRGAARDS VIRKE I ÅRHUS	176
3. OPERATION ZEUS: KØBENHAVN	179
Retlig vurdering med hensyn til godkendelsen af Zeus' virke i København	182
Indsættelsen i SAP	183
Wamberg-udvalget, PET og overvågningen af SAP	189
Andre virkefelter	192
KONKLUSION VEDRØRENDE ANDERS NØRGAARDS VIRKE I KØBENHAVN	197
Samlet retlig vurdering	198
4. KILDE- OG LITTERATURFORTEGNELSE	199
5. SPØRGSMÅL TIL JUSTITSMINISTEREN	201

Forkortelser og akronymer

IFA	Internationale Føderation af Anarkister
BZ	Afledt af det tyske verbum Besetze: at besætte
SAP	Socialistisk Arbejderparti
DKP/ml	Danmarks Kommunistiske Parti/marxister-leninister
KFml	Kommunistisk Forbund marxister-leninister
RSF	Revolutionære Socialisters Forbund
IVK	Internationale Verteidiger Komité
IUK	Internationale Untersuchungskommission zum Tode der Ulrike Meinhof
RAF	Rote Armee Fraktion
AFID	Anarkistisk Føderation i Danmark
DSB	Danmarks Socialistiske Befrielseshær
Saftevandsfronten	Århusiansk aktivistgruppe
Den centrale anarkistgruppe	Kommissionens betegnelse for fire personer i det anarkistiske miljø i Århus.
Antifa	Antifaschistische Aktion

INDLEDNING

Da Anders Nørgaard i 1998 trådte frem og i Fakzerens udsendelser om *Den hemmelige Tjeneste* berettede om sin fortid som kilde for PET i en række venstrefløjsmiljøer i Århus og København i 1980'erne, blev det begyndelsen på en langvarig offentlig debat om PET's metoder. Interessen samlede sig om Nørgaards virke som penetrant i bogcafeen Regnbuen i Århus i 1981 og hans infiltration af SAP (Socialistisk Arbejderparti) i København 1982-83. Anders Nørgaards kildenaavn i PET var Zeus, og det indhentningsarbejde, som han foretog, er flere steder i PET's kildemateriale omtalt som "Operation Zeus".

PET's samarbejde med Anders Nørgaard blev gjort til genstand for selvstændig omtale i en redegørelse (den såkaldte Blå Rapport), som PET udsendte i marts 1998 som svar på den offentlige polemik om tjenesten. Heri beskrives kort Anders Nørgaards virke som penetrant for PET i forbindelse med efterforskningen af brandattentaterne i Århus i 1981 og hans overflytning til København og senere virke i forhold til SAP 1982-83. Det oplyses endvidere, at samarbejdet med Anders Nørgaard ophørte i 1983. Rapporten afviser, at PET har oplysninger om, at Anders Nørgaard på vegne af tjenesten skulle have undersøgt forhold vedrørende HT-konflikten i 1984. PET havde på initiativ fra Anders Nørgaard modtaget visse oplysninger om en blokade på hurtigruten Århus-Kalundborg i 1985, men ikke genoptaget samarbejdet med Nørgaard. Endelig afviser rapporten forlydender om, at PET skulle have forsøgt at lægge pres på Anders Nørgaard for at få ham til at undlade at fortælle om sin fortid hos PET til pressen.¹

Samtidig med sin optræden i aktualitetsudsendelserne gav Anders Nørgaard flere interviews, hvori han fortalte om sit virke for PET i Århus og København i 1980'erne. Efter offentliggørelsen af Den Blå Rapport fremkom Anders Nørgaard til flere dagblade med oplysninger, som rakte ud over det, der var oplyst i rapporten. Således hed det bl.a. i Information og Politiken, at Anders Nørgaard havde indsamlet oplysninger for PET i BZ-miljøer i København, i Sydafrika-komiteen,

¹ PET, *Redegørelse vedrørende dele af PET's virksomhed* (PET, marts 1998), s. 46-51.

i Medborgerhuset på Nørrebro og i andre venstreorienterede miljøer.² Sammen med Frede Farmand blev han også en af hovedpersonerne i de to journalister bag Fakzer-udsendelserne, Miki Mistratis og Steen Jespersens bog *Den hemmelige tjeneste*. Her omtales hans arbejde for PET i Århus, infiltrationen i SAP, Landskomiteen Sydafrika-Aktion og Boykott Sydafrika, HT-konflikten samt arbejdsmarkedskonflikten i 1985.³

Den mest dramatiske påstand fremkom den 15. maj 1998 i Ekstra Bladet i en artikel forfattet af journalisterne Kurt Simonsen og Niels Westberg. Med Anders Nørgaard som kilde blev det hævdet, at han i tiden i Århus havde fungeret som *agent provocateur* over for den socialistiske bogcafé Regnbuen, idet han på opfordring af en medarbejder fra Rigspolitiets rejseafdeling skulle have tilbudt regnbuefolkene sprængstoffer. Det blev ligeledes hævdet, at man skulle have beroliget Anders Nørgaard med, at man i givet fald kunne hænge en anden person ved navn Anders Nørgaard op på det, hvis sagen blev afsløret. Det blev imidlertid også tilføjet, at PET's mand i efterforskningen, der tillige var Anders Nørgaards kildefører, skulle have reageret kraftigt og afvist planen, da han hørte om den.⁴ Oplysningerne berørte i første omgang direkte en medarbejder i Rigspolitiets rejsehold, men da Anders Nørgaard blev opfattet som PET-agent, berørte de også de PET-medarbejdere, som havde medvirket i kildeoperationen.

Afsløringerne af Anders Nørgaards virke som kilde for PET i Århus og København var givet en af de vigtige årsager til nedsættelsen af PET-Kommissionen, om end den ikke er nævnt i bemærkningerne til lovforslaget. Hans navn optrådte hyppigt i debatten om efterretningstjenesten i 1998-99, og der blev i mange tilfælde henvist til hans sag i de spørgsmål, som Folketingets Retsudvalg stillede til justitsministeren. En række spørgsmål med direkte berøring til Anders Nørgaard eller til oplysninger fra denne, som ikke blev besvaret af justitsministeren, er blevet henvist til Kommissionen.⁵ De drejer sig om Anders Nørgaards oplysninger til Information, overvågningen af beboermøder på Nør-

2 Rie Holdum, "PET overvågede BZ", *Information*, 14. maj 1998; Henrik Bay, "Nye bekendelser fra PET-agent", *Politiken*, 16. maj 1998. En del af disse oplysninger byggede på en personlig redegørelse fra Anders Nørgaard. Jf. Kommissionens Arkiv, Anders Nørgaards efterladte papirer: Anders Nørgaard, "Min personlige redegørelse", 1. maj 1998.

3 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste. Da PET blev afsløret* (Aschehoug, 1999), s. 94-146. Om SAP, se *ibid.*, s. 127 ff, og om Sydafrika-komiteerne, se *ibid.*, s. 137-139.

4 Kurt Simonsen og Niels Westberg, "Politiet ville ofre uskyldig i terror-komplot", *Ekstra Bladet*, 15. maj 1998.

5 Det drejer sig om spørgsmål nummer 258-266, 272-278, 411-413 samt 415.

rebros og hans mulige indsats som *agent provocateur* i Århus i forbindelse med sprængstoffer. Hertil kom spørgsmål vedrørende Anders Nørgaards oplysninger om Landskomiteen Sydafrika-Aktion, godkendelsen af Anders Nørgaard ved ministeriet samt forskelligt om operationelle retningslinjer og instruktionen af Anders Nørgaard. En række mere principielle spørgsmål til ministeren udsprang indirekte fra Anders Nørgaards oplysninger til offentligheden.

Anders Nørgaard. Portrætfoto, 1980-1981. Billedet er fra Anders Nørgaards kildemappe i PET (PET's arkiv).

Anders Nørgaard tiltrak sig yderligere opmærksomhed fra presse og offentlighed, da han på ulykkelig vis i 2000 tog sit eget liv. Også i denne forbindelse blev der fra forskellig side sat spørgsmålstejn ved myndighedernes behandling af sagen. Det blev herunder problematiseret, at efterforskningen af dødsfaldet havde haft forbindelse til PET, og man berørte i den offentlige debat spørgsmålet om, hvorvidt eventuelle oplysninger fra Anders Nørgaards dødsbo om PET var blevet sikret for Kommissionen.

Anders Nørgaards død og kommissionsundersøgelsen

Den 15. marts 2000 afgik Anders Nørgaard som nævnt ved døden. Politiundersøgelsen konkluderede, at der var tale om selvmord, og at afdøde havde været stærkt deprimeret. Københavns Politi formodede ved tilstedekomsten i Anders Nørgaards lejlighed, at den døde var identisk med Anders Nørgaard, som på det tidspunkt i offentligheden var kendt for sin forbindelse til PET. Man kontaktede derfor PET, som blev tilbudt at komme til stede i lejligheden. Dette tilbud blev afslået af PET, som i stedet bad om at blive holdt løbende underrettet om sagens udvikling. Det blev umiddelbart derefter af Københavns Politi besluttet at lade sagen efterforske som en drabssag.⁶ I forbindelse med drabsafdelingens efterforskning af dødsfaldet blev den dengang nyetablerede undersøgelseskommission vedr. PET kontaktet. Kommissionens daværende formand, landsdommer Ulla Rubinstein, beså sammen med Anders Nørgaards advokat Bjørn Elmquist afdødes bopæl og modtog en opgørelse over de kosten, som havde befundet sig i Anders Nørgaards lejlighed. Forløbet af politiets tilstedekomst og kontakten til Kommissionen findes belyst i de relevante rapporter og i de meget udførlige afhøringer og undersøgelser af omstændighederne omkring dødsfaldet. Aktmateriale vidner om en omhyggelig og korrekt efterforskning.

Da der fra flere sider fremkom formodninger om, at Anders Nørgaard kunne have ligget inde med belastende oplysninger om PET, blev de relevante kosten overdraget til Kommissionens forvaring. Det gjaldt adressebøger, notater, korrespondance, diverse disketter, fotos og afdødes pc. Kommissionen tilbagesendte efter forundersøgelse de klart ikke relevante genstande til familien. Blandt de tilbageværende akter og genstande findes kun ganske lidt, som kan kaste lys på Anders Nørgaards viden om PET og på hans forhold før døden. Det fremgår dog af korrespondancen, at Anders Nørgaard havde nogen fortrydelse over sin fremkomst i pressen og over de konsekvenser, som hans afsløringer senere fik.⁷ Af central interesse er en kort optegnelse med titlen ”Min egen personlige redegørelse” fra 1. maj 1998. I dette ”testamente” opridser Anders Nørgaard kort sin vej i PET’s tjeneste (heraf mestendels kendte oplysninger om indsatsen i Regnbuen mv.). Han beskrev også her mere detaljeret sin overflytning til København. Han reflekterede også over sin vej ud af samarbejdet med PET. Han fandt, at han var

6 PET, kildesag: PET, Rapport 15. marts 2000. Samt minutrapport fra PET. Ibid. Dette bekræftes af rapport fra Københavns Politi, kopi i PET, kildesag.

7 Kommissionens Arkiv: Notits vedr. Anders Nørgaards effekter, 1. september 2000.

blevet for genkendelig i aktivistmiljøerne, og at aktivisterne var blevet for unge til, at han mere kunne have nogen efterretningsmæssig værdi.⁸

“Hvorfor gjorde jeg så alt det her, jo i begyndelsen var det ud fra en tanke og en idé om at værne om det danske demokrati, folkestyret. Jeg kan heller ikke sige mig fri for at der også var en vis spænding involveret: men alt i alt mente jeg at der var tale om en samfundsnødvendig opgave, først senere da det begyndte at gå ud over SAP og andre lovlige organisationer begyndte jeg at få skrupler, dette sammenholdt med min alder var en medvirkende årsag til at samarbejdet med PET ophørte.”⁹

Efter en beskrivelse af, hvordan han blev kontaktet af journalisterne, fortsatte han sin vurdering:

“Var der så tale om en pludselig opstået bondeanger? Det mener jeg ikke, snarere et ønske om at delagtiggøre en større personkreds om hvad der foregår i det skjulte, specielt med henblik på penetrering af lovlig politisk virksomhed og medlemskab af faglige organisationer, jævnfør bl.a. grundlovens § 71 stk. 1 ligeledes §§ 77, 78 og 79.

Er det så alt hvad jeg har foretaget mig for efterretningstjenesten jeg har fortrudt? Nej, ja så kort kan det i virkeligheden skrives, for i virkeligheden var mange af de organisationer jeg bevægede mig rundt i af kriminel karakter hvis ønske det alene var at omstyrte det bestående samfund med voldelige midler og der mener jeg stadig at en registrering af den slags individer er indeholdt i gældende lovgivning jvf. bl.a. Grundlovens § 34. En registrering i disse situationer har givet også medført at ‘samfundet’ har været klædt på til at imødegå sådanne indefra kommende trusler.”¹⁰

I forbindelse med Anders Nørgaards død trådte Frede Farmand frem og meddelte, at han havde kendskab til vigtige oplysninger, som han havde modtaget fra Anders Nørgaard, og som måtte forventes at være belastende for PET.¹¹ Frede Farmand havde i en periode i 1980’erne og 1990’erne virket som kilde for PET,

8 Ibid., Anders Nørgaards efterladte papirer: Anders Nørgaard, Min personlige redegørelse, 1. maj 1998.

9 Ibid.

10 Ibid.

11 Christian Frederiksen, Jakob Albrecht & Kim Faber: PET-agents udsagn på bånd, *Politiken* 18. marts 2000; Simon Andersen: Agentens hemmeligheder, *Jyllands-Posten*, 17. marts 2000.

ligesom han af egen drift havde indsamlet et omfattende arkivmateriale vedrørende den danske højrefløj.¹² Kommissionen tog derfor umiddelbart kontakt til Frede Farmand og bad denne om at afgive forklaring som vidne for Kommissionen. En aftale herom kom dog ikke til virkeliggørelse, da Farmand havde betænkeligheder af forskellig art. I stedet blev det som en foreløbig ordning aftalt, at to repræsentanter for Kommissionen af Frede Farmand ville lade sig orientere om, hvilke oplysninger der var tale om. Ordningen blev således, at to kommissionsmedlemmer over fire gange fra maj 2000 besøgte Frede Farmand i dennes hjem og modtog de pågældende oplysninger i samtaler, som Frede Farmand selv lod optage og i kopi videregav til Kommissionen. Dette materiale omfatter i ordret udskrevet referat 250 udskrevne sider, hvoraf kun en lille del består af opklarende spørgsmål fra kommissionsmedlemmerne. Kommissionen modtog i denne forbindelse en række kopier hhv. uddrag af båndoptagelser af telefonsamtaler, videooptagelser mv., hvor bl.a. Anders Nørgaard optrådte. Endvidere modtog man diverse fotokopier. Efter Kommissionens bearbejdning af disse oplysninger blev Frede Farmand anmodet om at deltage i afhøringer i samme form som øvrige afhørte vidner.¹³

Anders Nørgaards død gav som nævnt anledning til, at Frede Farmand over for pressen tilkendegav, at han lå inde med oplysninger – herunder båndoptagne samtaler – fra Anders Nørgaard, som måtte anses for belastende for PET.¹⁴ Anders Nørgaard nåede ikke inden sin død at afgive forklaring i Østre Landsret i den injuriersag, som en medarbejder ved Rigspolitiets rejsehold havde anlagt mod Anders Nørgaard samt journalisterne Niels Westberg og Kurt Simonsen fra Ekstra Bladet for deres historie om, at den pågældende medarbejder skulle have søgt at anvende Anders Nørgaard som *agent provocateur* med henblik på at tilbyde miljøet sprængstoffer. Østre Landsret afgjorde ankesagen i 2003 ved at give medarbejderen fra Rigspolitiet medhold, idet man dog fandt det godtgjort, at Anders Nørgaard to gange havde tilbudt den såkaldte ”regnbuebevægelse” i

12 En nærmere beskrivelse af Frede Farmands virke findes i Kommissionens beretning, bind 11.

13 Referaterne fra disse afhøringer udgør for 18. juni 2002 en 47 siders retsbog og for 19. juni 2002 en 16 siders retsbog. Den sidste afhøring 16. juni 2004 blev grundet ønske om autenticitet og sikkerhed for fastholdelse af de komplekse sammenhænge fastholdt på minidisc, som er udskrevet ad verbatim. Retsbogen fra denne afhøring udgør en 234 siders retsbog. Grundet teknisk svigt er en kort sidste del af afhøringen nedfældet som referat på sædvanlig vis.

14 Frede Farmand driver Kulturhistorisk Fondsarkiv og har i en periode fungeret som kilde for PET især i forhold til den yderste højrefløj. Kilderelationen til PET er beskrevet indgående i Kommissionens beretning, bind 11.

Århus sprængstoffer. De øvrige påstande blev fundet ubeføjede, og man stadfæstede i øvrigt byrettens dom.¹⁵

Undersøgelsens opbygning

Anders Nørgaards samarbejde med PET vil med dette som baggrund blive underkastet en nærmere undersøgelse, som falder i tre dele: Kapitel 1 forklarer den historiske baggrund for Operation Zeus, dvs. det yderste venstrefløjsmiljøes opståen og udvikling i Århus i 1970'erne samt PET's efterretningsindsats på området. Der forklares også om de brandattentater, der hærgede den jyske hovedby, og som var en vægtig grund til indsættelsen af Anders Nørgaard i anarkistmiljøet i Århus. Beskrivelsen rummer også oplysninger om mulige forbindelser mellem anarkistmiljøet, brandattentaterne i Århus og Appel-gruppen i København, der senere blev kendt som Blekingegadebanden. Kapitel 2 beskriver perioden fra februar til november 1981, hvor Anders Nørgaard virkede for PET i Århus i forbindelse med opklaringen af en række brandattentater. Denne fase omfatter den første kontakt til PET, hvervning, instruktion og kildeføring ved bl.a. PET's regionsafdeling i Århus samt Anders Nørgaards indhentning af oplysninger om de århusianske venstregrupper i almindelighed og oplysninger til brug for efterforskningen af de forskellige ildspåsættelser og hærværksaktioner i Århus i særdeleshed. Kapitel 3 omhandler primært årene 1982-83, hvor Anders Nørgaard var under instruktion af PET's Centralafdeling i København. Da der foreligger oplysninger om videre forbindelser til PET frem til 1985, vil også årene 1982-85 blive inddraget, således at enhver mulig samarbejdsrelation er omfattet af fremstillingen. Kapitlet omfatter overførelsen af Anders Nørgaard til København, spørgsmålet om forlængelsen af tilladelsen til indsættelsen af Anders Nørgaard, kildeføring og instruktion, beslutningen om infiltration af SAP, længden af Anders Nørgaards engagement, hans eventuelle funktion i forhold til bl.a. Sydafrika-komiteen, diverse grupper på Nørrebro, BZ-miljøet og HT-konflikten.

15 Udskrift fra Østre Landsrets dombog. Dom afsagt den 24. juni 2003 af Østre Landsrets 16. afdeling, nr. B-34-02, s. 4 f.

1. BAGGRUNDEN FOR OPERATION ZEUS: DEN YDERSTE VENSTREFLØJ I ÅRHUS OG PET'S OVERVÅGNINGSINDSATS I 1970'ERNE

Det politiske landskab i Århus var præget af den store vækst i uddannelsesinstitutionerne i byen – ikke mindst universitetet – som kom til at øve indflydelse på byens udvikling, kulturliv og sociale liv. Flere studentermiljøer var kendetegnet ved et internationalt udblik til de intellektuelle strømninger i Frankrig, Tyskland og Italien. Den uddannelsessøgende ungdom tilegnede sig meget hurtigt de teoretiske og politiske strømninger. Den politiserede ungdom i Århus var i høj grad præget af tilstedeværelsen af den teoretisk orienterede universitets- og studenterungdom og af en subkultur, som også tiltrak mange unge uden egentlig fast tilknytning til byens uddannelsesinstitutioner. Hertil kom en tendens til, at de mindre venstrefløjsgupperinger i byen ikke alene stod ret stærkt, men også til, at de havde ret stærke teoretiske – og ikke sjældent radikale – doktriner. VS havde et vist fodfæste i byen, og de århusianske VS'ere hørte i reglen til de mest yderliggående i partiet.¹⁶

Det var derfor kun naturligt, at PET interesserede sig for den politiske udvikling i den jyske hovedby, der i 1969 blev sæde for PET's regionsafdeling II. Da PET's regioner blev oprettet i 1969, var det således nærliggende, at region II måtte blive en nøgleregion med hensyn til overvågningen af det politiske område – det som i PET-jargon gik under betegnelsen ”subversion”. Region II havde i begyndelsen af 1970'erne seks-syv medarbejdere samt et par kontor-medhjælpere. Afdelingen blev ledet af en afdelingsleder og en souschef. De øvrige politifolk i afdelingen var på dette tidspunkt primært rekrutteret fra det lokale politi og arbejdede i overensstemmelse med sædvanen som et hold uden specifikt afgrænsede ansvarsområder. I PET's terminologi omtaltes sådanne

16 Denne tendens blev også bemærket af en af PET-medarbejderne fra region II i 1970'erne. Jf. RB: PET-medarbejder, 13. januar 2004.

politimæssige efterforskere med ansvar for et eller flere sagområder som ”sagsbehandlere”. Regionsafdelingen var formelt placeret under den lokale politimester, men var reelt under instruks fra Centralafdelingen i København.¹⁷ Alt blev indberettet fra Århus til København, og afdelingen tog ingen væsentlige selvstændige efterforskningskridt, uden at dette var konfereret med Centralafdelingen. Kontakten foregik i reglen over telex, men regionsmedarbejdernes besøg hos Centralafdelingen og tidvise efterforskningsmøder blev også undertiden benyttet til rapportering og *clearing* med Centralafdelingen. Telefonen blev også benyttet – om end med forsigtighed med hensyn til præcise navne mv. Der fandtes ikke et nedskrevet regelsæt for kontakten mellem regionerne og Centralafdelingen, og der kan derfor nu i eftertiden herske en vis usikkerhed med hensyn til, hvilke chargerede medarbejdere i Centralafdelingen der autoriserede de forskellige efterforskningskridt. Briefing, koordination og instruktion foregik i vidt omfang i mundtlig form, og det er således vanskeligt at udfinde nedskrevet kildemateriale, der kan tjene til en historisk rekonstruktion af beslutningsprocessen og af kommandovejene i relationen mellem region og Centralafdelingen. Sager af betydning eller væsentlige efterforskningskridt blev cleareret med en af juristerne i PET, normalt vicepolitimesteren, mens kun større sager blev forelagt for politimesteren eller drøftet på parolemødet i Centralafdelingen. Alle kilder med tilknytning til regionsafdelingerne blev godkendt i Centralafdelingen, og kildeføreren i regionen førte en kildemappe på den pågældende. Det synes klart, at man i region II fra de tidlige 1970’ere ikke i større grad interesserede sig for efterretningstjenestens traditionelle arbejdsområde inden for den politiske overvågning såsom DKP, SF og VS, men derimod rettede søgelyset og ressourcerne mod små grupperinger og partier på især den yderste venstrefløj. Det gjaldt ikke mindst – især i de tidlige 1970’ere – trotskisterne, men også DKP/ml, KFML og anarkisterne havde PET’s interesse.¹⁸ Det skulle da også blive tilstedeværelsen af et internationalt orienteret, teoretisk funderet og militant ekstremistmiljø på den yderste venstrefløj i Århus, som gav anledning til en af PET’s mest omfattende efterforsknings- og kildeoperationer på det politiske område. En af kildeførerne i regionen fortæller, at:

¹⁷ Om forholdet mellem Centralafdelingen og regionerne se Kommissionens beretning, bind 3.

¹⁸ RB: PET-medarbejder, 13. januar 2004. Om partierne se RB: PET-medarbejder, 20. maj 2003. Sidstnævnte nævner især SAP, KAP, DKP/ML samt trotskisterne. I 1980’erne skiftede billedet dog lidt, da man her synes at have rettet opmærksomheden stærkere mod arbejdsmarkedsforhold og arbejdskonflikter.

“Adspurgt, om det lykkedes at penetrere anarkisterne, forklarede vidnet, at alle grupperingerne blev penetreret, også anarkisterne. Det drejede sig om bl.a. DKP/ML, KFML, RSF (trotskisterne) og IUK. Traditionelle partier som DKP og VS var ikke PET-områder på dette tidspunkt.”¹⁹

Årsberetninger fra region II for perioden 1977-83 (årsberetninger fra regionsafdelingerne findes ikke for tiden før 1977) giver et indtryk af, hvordan man i regionen har opfattet truslen fra de politiske yderfløje. Tonen i årsberetningerne, hvad angår de venstreorienterede fløjgrupper, er frem til 1980 præget af tre gennemgående træk.

For det første synes de korte generelle opsummeringer og flere steder vurderingerne af de enkelte grupper præget af, at efterforskeren har søgt at holde trusselopfattelsen proportioneret og nuanceret. Vurderingerne af antallet af demonstrationer og forskellige aktioner (f. eks. beboeraktioner, som de forskellige grupperinger engagerede sig i) er præget af, at efterforskeren ikke synes at have opfattet denne aktivitet som et egentligt faremoment, som krævede synderlig interesse fra regionsafdelingens side.

For det andet er det et gennemgående træk, at man i regionsafdelingen har arbejdet systematisk på at etablere kontakter eller egentlige kilder inden for nogle af de mindre grupperinger, som man opfattede som værende af interesse. Det er tydeligt, at dette arbejde rummede mange vanskeligheder, da flere grupperinger var ret små, sekteriske og håndhævede streng intern disciplin. Flere af dem var kendetegnet ved betydelig sikkerhedsbevidsthed. Flere grupper tog det nærmest for givet, at de blev overvåget og aflyttet af politiet. Det ses i flere tilfælde, at sådanne forestillinger var rodfæstede i især de mindre politiske grupperinger allerede på det tidspunkt, hvor PET's regionsafdeling i Århus første gang iværksatte en overvågning. Hvor efterforskningsoperationer blev sat i gang i sådanne miljøer, får man også indtryk af, at disse gruppers mistanker om PET's overvågning oftest var overdrevne i forhold til realiteterne og langt oversteg den lokale overvågningskapacitet. Men sådanne mistanker vanskeliggjorde PET's arbejdsvilkår. Også andre regioner såvel som Centralafdelingen kunne bevidne, at der i de politiske smågrupperinger på den yderste venstrefløj var en udbredt antagelse om en nærgående politisk overvågning.

¹⁹ RB: PET-medarbejder, 13. januar 2004.

Den umiddelbare årsag til mistankerne om politiovervågning var at finde i sådanne gruppers referencer til politisk-ideologiske teoretikere og forbilleder, som historisk havde været genstand for forfølgelse fra det politiske politis side. Det gælder ikke mindst russiske revolutionære som f. eks. Lenin og Trotskij. Men forventningen blev også bestyrket af, at man ofte var inspireret af sådanne militante revolutionæres forestillinger om statsmagtens særlige klassekarakter og dens – som det hed – repressive og kontrarevolutionære funktion. Sådanne teoretiske præmisser, som blandt andet var vokset i østeuropæisk, kinesisk eller sydamerikansk muld, omplantedes til dansk jord, med den tilføjelse, at statsmagten endnu ikke havde vist sit sande ansigt. For mange spillede erfaringerne med USA's internationale engagement og især CIA's aktioner også en vigtig rolle til at anspore den idé, at Danmark som USA's allierede måtte have et tilsvarende agentur. Kombinationen af total sekrethese omkring PET og stedvise udbrud af pressepolemik omkring tjenesten kan også have ansporet sådanne forestillinger. Forventningen om at være genstand for intensiv interesse fra statsmagtens side fremmede det konspirative islæt, og tanken om en ydre fjende tjente også til at disciplinere og sammenbinde et mindre ideologisk miljø.

For region II's politiske overvågning af den yderste venstrefløj havde dette flere konsekvenser. Den lukkede karakter af grupperingerne og deres konspirative mødeformer bidrog til at nære PET's vagtsomhed. Det gjaldt også aflyttede telefonsamtalers indforståede, hemmelighedsfulde form, som ofte gjorde det svært for regionens folk at vurdere alvoren i de forhold, som kom frem i en aflytning. Resultatet var, at tjenesten, hvor man ønskede et vist indblik i, hvad der foregik i sådanne små politiske miljøer, rettede blikket mod brugen af kilder i miljøet.

Det er for det tredje tydeligt, at man i slutningen af 1970'erne blev engageret i flere operationssager, som krævede mange ressourcer, og at arbejdet med at holde rede på udviklingen i de øvrige grupperinger derfor blev nedprioriteret. 1980 markerer en markant optrapning af efterforskningsarbejdet, idet man i dette år så en række voldsomme brandattentater og anden form for hærværk i Århus. Frygten var, som det blev nævnt i flere indberetninger til Centralafdelingen, at brandattentaterne indvarslede en ny epoke i Danmark med politisk vold og terrorisme. PET havde nemlig bemærket, at den terrorisme, som især hærgede Vesttyskland og Italien, var begyndt på samme måde. Stort set hele det politiske stofområde var i øvrigt koncentreret i regionsbyen, mens der er meget lidt operativ aktivitet fra PET's side i de øvrige dele af regionen.

Frem til 1980 var det tydeligvis Revolutionære Socialistere Forbund (RSF: afløseren for SUF)²⁰, som tiltrak sig hovedinteressen i regionen. Der er ingen tvivl om, at trotylsagen stadig var i levende erindring hos de lokale PET-folk.²¹ Hertil kommer, at man i særlig grad opfattede trotskisterne som en slagkraftig gruppe på grund af deres tilhørsforhold til et velorganiseret, internationalt net. En anden gennemgående gruppering, som fremdeles optog regionens interesse, var Kommunistisk Forbund af Marxister-Leninister (KFML), fra 1975 KAP. KAP skilte sig i særlig grad ud ved en betydelig sekrethese og ved en meget nøje skoling og disciplinering af medlemmerne, således at det var meget vanskeligt for PET at skaffe sig oplysninger om, hvad der foregik i organisationen. Regionen havde således ikke mulighed for at belyse KAP's aktiviteter ved åbne kilder. Den lukkede, kontrollerede karakter af partiorganisationen synes at have ansporet PET's interesse. Det kan nævnes, at partiet i 1977 afholdt 1. Maj-møde i et afspærret område i Vennelystparken i Århus, hvorfra personer med fotografiapparater blev afvist. Arrangørerne meddelte i øvrigt også, at man for at vanskeliggøre efterretningstjenesternes arbejde ikke ville oplyse navnene på de enkelte talere ved demonstrationen. Partiet blev opfattet som meget eksklusivt, idet det ikke havde nogen nævneværdige kontakter til andre grupper eller partier på venstrefløjen. Partiets sommerlejr blev afholdt på Tvindskolerne, hvilket ligeledes udelukkede overvågning. Århus-afdelingen var landets største lokalafdeling.²²

Kommunistisk Forbund (KF) var en tredje gruppering, som spillede en rolle i årsberetningerne. Fraktionen havde sin kerne omkring en gruppe tidligere medlemmer af den gamle Studenterfront fra slutningen af 1960'erne. KF var en udbrydergruppe, som i 1973 var brudt ud fra VS. KF havde ifølge PET ikke noget

20 Om SUF se Kommissionens beretning, bind 3.

21 Trotylsagen er beskrevet i afsnittet om trotskisterne i Kommissionens beretning, bind 9.

22 PET forklarede i sin årsberetning nærmere om sikkerhedsforanstaltninger i KAP: "KAP's såkaldte "revolutionære årvågenhed" udføres som andet og mere end blot revolutionær romantik. Således er det erfaret, at man kontrollerer de nye medlemmers politiske holdning og baggrund ved forespørgsel til arbejdsplads/lærestanstalt samt ved forespørgsel til personer i nærheden af den pågældendes private bopæl. Endvidere er hver ny sympatisør tilknyttet en sympatisørleder, der sørger for, at pågældende deltager i møderne, avissalg og plakatoptagelse, samt at sympatisøren gennemlæser det udleverede studiemateriale. Se PET, administrativ sag: Årsberetning 1978, region II, samt PET, administrativ sag: Årsberetning 1979, region II.

KAP's revolutionære opbygning og strategi er ikke noget nyt inden for de kommunistiske bevægelser, men i dag er KAP den eneste venstreekstremistiske organisation, der formår at gennemføre et system, der er så tillukket.", PET, administrativ sag: Årsberetning 1977, region II, s. 6.

egentligt klart politisk-programmatisk grundlag, men søgte først og fremmest at rette fokus mod det arbejdende folk ved at danne sympatisør-grupper og anti-kapitalistiske grupper på arbejdspladserne. På fraktionens 4. kongres i 1977 skiftede man imidlertid kurs og rettede en større aktivitet mod fraktionsarbejdet i forhold til RSF, VS og SF, ligesom gruppen gik ind i bestræbelserne på at danne SAP. Der var da også et vist slægtskab til RSF's trotskistiske linje (om end ikke nok til at fraktionen i sidste instans tilsluttede sig SAP). Fraktionen havde 50-75 medlemmer. Ligesom for RSF/SAP's vedkommende gled gruppen i baggrunden for PET-regionens interesse i slutningen af 1970'erne. Der forelå da heller ikke i omtalen af fraktionen nogen egentlige trusselvurderinger eller overvejelser om områder, hvor regionens overvågning i særlig grad burde sættes ind.²³

Århus blev i begyndelsen af 1980'erne centrum for en serie større efterforskninger. Region II's engagement i efterforskningen mod nazismen og i løbende kildeoperationer mod DNSB var allerede etableret i 1970'erne, og fortsatte gennem 1980erne; også efter at hovedmanden bag den danske nazisme, Povl Heinrich Riis-Knudsen, flyttede til region I (Aalborg).²⁴ På samme vis havde regionen fra 1970'erne fortsat en række efterforskninger mod anarkistmiljøet i Århus og en overvågning af de kontakter, som fandtes mellem militante danske og vesttyske venstreorienterede. Denne efterforskning samledes i 1980-81 i en operationssag, hvori regionsafdelingen efterforskede mod DSB's og mod Statsfjendernes brandattentater, og hvori man hvervede Anders Nørgaard som penetrant. Endelig tog sagen mod Tvindskolerne også sin begyndelse med et omfattende engagement fra regionsafdeling II.²⁵

En af de gennemgående tendenser var, at man i Centralafdelingen og i regionerne var begyndt at interessere sig mere systematisk for brug af kilder og mere indgående var begyndt at drøfte Centralafdelingens efterforskningsprioritering og i nogle tilfælde mangel på samme. Tyngden i efterforskningen skiftede i perioden fra det ekstremistiske område hen mod terrorområdet.²⁶

23 Ibid., PET, administrativ sag: Årsberetning 1978, region II, s. 6.

24 Se Kommissionens beretning, bind 11.

25 Se Kommissionens beretning, bind 9.

26 RB: Regionsafdelingslederen, 5. maj 2004.

Regionens ledelse og virkemidler

Regionsafdeling II benyttede efter alt at dømme på grund af de mange operationssager i ret udstrakt grad både kilder og kontakter, men også andre indhentningsmetoder såsom telefonaflytning i arbejdet.

“Adspurgt vedrørende kilder forklarede vidnet, at han, i den tid han arbejdede med ekstremisme, havde i alt 15-16 kilder. I begyndelsen fik han omkring 3 kilder. Han har selv fundet sine kilder bl.a. gennem de referencer, der blev anført, når personer skulle sikkerhedsgodkendes. Disse referencer kunne være en nøgle i sig selv, og de gav en god grund for vidnet til at henvende sig og tale om, hvad PET er. Da vidnet var ny mand i Århus, gjorde han meget brug af afhøring af referencer. Vidnet havde meget held med en bred vifte af kontakter og kilder i Århus. Kilderne var mest i studentermiljøet, men kunne også være unge mennesker, der ikke læste, men som var egnede til arbejdet.”²⁷

“Adspurgt om kildernes baggrund for at fungere som kilder, forklarede vidnet, at det var personer, der havde forståelsen for det politiske arbejde og en form for idealisme. Det var en klar forudsætning, at de pågældende ikke var medlem af noget politisk parti. Det ville også være et meget dårligt grundlag, hvis de pågældende blot ville gøre det for pengenes skyld. Det sværeste i hele PET's arbejde er at skabe kilder, men vidnet har haft forbavsende nemt ved det. I 1970'erne var vidnet den eneste i Århus, der havde operative kilder. Det er et tidskrævende arbejde, og det indebærer, at man knytter kilden så tæt til sig, at man begge ved, hvor man har hinanden. Noget meget væsentligt i kildearbejde er, at det er kildeofficeren, der sætter dagsordenen og styrer løbet. Alle opgaver bliver stillet meget præcist. Vidnet har ikke fået en uddannelse som føringsofficer.”²⁸

Kildearbejdet var i midten af 1980'erne mere systematiseret end tidligere. Godkendelse af kilder skete nu ved, at der blev udarbejdet en analyse af den potentielle kilde – herunder omhandlende dennes styrker, svagheder, risici. Når denne analyse var godkendt i afdelingen, videresendtes anmodningen til Centralafdelingen til behandling ved en jurist og til endelig godkendelse ved politimesteren. Således var arbejdsmetoden frem til 1989, mens det altså var op til den enkelte efterforsker at bedømme og belyse kilden så godt som muligt.²⁹

27 RB: PET-medarbejder, 13. januar 2004.

28 Ibid.

29 RB: PET-medarbejder, 20. april 2004.

Der blev typisk oprettet en kildemappe på den pågældende kilde, og her samlede oplysningerne om kontakten til kilden og om de oplysninger, som man havde bedt kilden indsamle. Der lå også oplysninger om vedkommendes økonomi, mødereferater og det materiale, som kilden afleverede. Kildemappen førtes af kildeføreren, men var også tilgængelig for regionsafdelingslederen. Den rummede også alle afregninger mellem kildefører og kilde med hensyn til udgifter mv. Kildernes anonymitet sikredes ved, at kildens identitet opbevaredes i en lukket kuvert i en boks, hvortil kun regionsafdelingslederen havde nøglen.³⁰

Antallet af kilder i regionsafdelingen svingede noget over tid. I begyndelsen af perioden var der efterforskere, som havde en del kilder. Fra midten af 1980'erne var der kun ret få kilder samlet på tre-fire medarbejdere. En regionsafdelingsleder mente således, at der i slutningen af 1980'erne var to-tre kilder tilknyttet bestemte føringsofficerer. Til gengæld var der en del kontakter.³¹ En af efterforskerne havde i perioden tre-fire kilder. En af disse var Anders Nørgaard. En anden kilde var Frede Farmand. En tredje kilde var på Danmarks Journalisthøjskole, og en fjerde var ”i støbeskeen” til Tvindskolerne.³² En medarbejder, som arbejdede med ekstremismeområdet, havde en del flere kilder:

“Vedrørende revolutionære bevægelser forklarede vidnet, at de alle har blade og kommunikationsmidler, men hvad der reelt foregår, får man kun at vide, hvis man får nogen ind i kredsen. PET ville forsøge at penetrere eller hverve en i en bevægelse med ulovligt politisk formål.”³³

Her var der i en del tilfælde tale om kilder, som gik ind i en operativ efterforskning, mens andre havde en mere rutinemæssig informativ funktion. Blandt de første var kilder i anarkistmiljøet omkring de kredse, som arbejdede med de såkaldte politiske fanger i Vesttyskland. I flere tilfælde var der tale om kilder i miljøerne, som ikke kendte hinanden, men som PET kunne bruge til indbyrdes at kontrollere de modtagne oplysninger. Det skete også, at kildeoperationer kunne holdes op mod andre typer indhentninger som f. eks. aflytninger mv. En

30 RB: PET-medarbejder, 21. oktober 2003; RB: PET-medarbejder, 20. april 2004; RB: PET-medarbejder, 27. april 2004.

31 RB: Regionsafdelingslederen, 5. maj 2004.

32 RB: PET-medarbejder, 21. oktober 2003.

33 RB: PET-medarbejder, 27. april 2004.

anden kilde fungerede i RSF (det senere SAP), mens endnu en person benyttedes alment i trotskistmiljøet³⁴

De overvågede miljøer i 1970'erne

Regionsmedarbejderne søgte i denne periode systematisk at holde sig orienteret om, hvad der foregik i studentermiljøerne, ligesom man målrettet søgte at holde sig orienteret om udviklingen i en række politiske smågrupper på venstrefløjen. Det var især Aarhus Universitet og Danmarks Journalisthøjskole, der var i centrum for regionsafdelingens interesse. Dette skal ikke forstås på den måde, at PET havde interesse i at følge de pågældende institutioner. PET havde kun interesse i at overvåge visse personer eller grupperinger, der frekventerede disse uddannelsesinstitutioner, og som ofte kunne forbindes med det, som PET definerede som ”uro-virksomhed”. Det var således oplagt for PET gennem kilder placeret ved universitetet at indsamle oplysninger om den politiske udvikling i visse venstrefløjsgrupperinger. En efterforsker i regionsafdeling II har for Kommissionen forklaret:

“Adspurgt vedrørende overvågning af miljøet om Aarhus Universitet forklarede vidnet, at det kunne foregå på den måde, at man på immatrikuleringslister fandt studenter, som var politiet bekendt, og spurgte dem, hvad der egentlig foregik på det pågældende uddannelsessted. Hvis de studerendes adfærd udadtil opfordrede til ballade med politiet, besættelse af huse, visse dele af universitetet mv., havde det naturligvis PET's interesse, men hvis man blot læste avisen eller flyveblade eller lignende, kunne problemet måske synes urigtigt stort. Selve afsøgningen af området var vigtig. På det tidspunkt var der formodninger om forbindelser til militante og voldelige grupper i Tyskland som Rote Armee Fraktion.”³⁵

Det følger endvidere af forklaringen, at:

“...PET gjorde en særlig indsats i miljøet omkring universiteterne. Det var et forsøg på at få fat i unge studerende eller teknisk administrativt personale, der kunne give oplysninger om, hvad der rørte sig, og om det var noget af betydning for en

³⁴ Ibid.

³⁵ RB: PET-medarbejder, 20. maj 2003.

efterretningstjeneste. Af organisationer, der var aktuelle dengang, kan bl.a. nævnes SAP, KAP, DKP/ml og Trotskister.³⁶

Man søgte således at hverve kontakter blandt det administrative personale eller blandt studenterne, bl.a. ved hjælp af immatrikulationslisterne. Det lader til gengæld ikke til, at man på universitetet har haft eller søgt at skaffe sig kontakter, meddelere eller kilder blandt det videnskabeligt ansatte personale. Dette kan naturligvis skyldes, at man har vejet tilbage for at benytte de studerendes lærere og vejledere som meddelere. En nærliggende forklaring kan også være, at man har næret en vis skepsis over, om man overhovedet ville være i stand til at hverve meddelere eller kontakter i denne gruppe.³⁷ Blandt lærerne finder man kun få eksempler på, at sådanne i 1970'erne er blevet registreret, og da er det på grundlag af konkrete politiske forbindelser og aktiviteter, og ikke på grundlag af tendenser i undervisning eller forskning. Undervisernes holdninger i forhold til opgaverne på universitetet ses ikke at have haft tjenestens interesse; heller ikke i de få tilfælde, hvor en universitetslærer er registreret for andre konkrete forhold. Derimod findes der eksempler på, at man har overvåget visse studentergrupperingers aktiviteter.³⁸

PET var opmærksom på den studenterpolitiske udvikling på universitetet, som igen i 1977 var genstand for en temmelig massiv studenteruro. I april aktionerede de studerende således i protest mod lukningen af den samfundsvidenskabelige basisuddannelse på RUC og mod indførelsen af adgangsbeholdning på de højere læreanstalter. Der iværksattes undervisningsboykot og institutbesættelser, som varede hen ved tre uger. Aktionen var styret af Studenterrådet, som først og fremmest var domineret af studenterfraktionen Fagkritisk Front. Denne front bekendte sig, ifølge regionsafdelingen, til en venstreorienteret linje og arbejdede under indflydelse af Marxistisk Studentergruppe, som udgav bladet *Fagkritik*. Et vigtigt moment i studenteraktivismen var, at en gruppe i 1977 købte ejendommen Mejlgade 53 i det centrale Århus og der etablerede det såkaldte "Fronthus" som udgangspunkt for en lang række aktiviteter.³⁹ Dette blev bemærket i regionen, idet man konstaterede:

36 Ibid.

37 Ibid.

38 Se skildringen heraf i Kommissionens beretning, bind 10.

39 PET, administrativ sag: Årsberetning 1977, region II, s. 8-9.

“Det har vist sig, at FRONTHUSET er kommet til at rumme stort set alle kategorier af aktiviteter på venstrefløjen. Der har således været forevist et væld af film om oprørsbevægelser verden over, og danske arbejdskampe og konflikter som optakt til møder og diskussionsaftener.

Der har ligeledes været afholdt et stort antal solidaritetsfester til støtte for såvel uden- som indenlandske bevægelser, arbejdsmarkedskonflikter og aktioner bl.a. på boligområdet.”⁴⁰

I de tidlige 1980'ere interesserede regionsafdelingen sig også for Danmarks Journalisthøjskole i Århus. I første omgang rettedes interessen mod Journalisthøjskolen, fordi en gruppe studerende havde interviewet medlemmer af aktionsgruppen Statsfjenderne, som på dette tidspunkt stod bag en række brandstiftelser i Århusområdet. Man hvervede således en centralt placeret kilde, der indsamlede personoplysninger om en gruppe studerende med tilknytning til miljøet omkring Statsfjenderne og Danmarks Socialistiske Befrielseshær (DSB). En af de personer, der blev indsamlet oplysninger om, optrådte som en central figur i den senere efterforskning mod Blekingegadebanden. Han blev anset for at være et centralt medlem af gruppen, men der blev ikke rejst tiltale som følge af bevisets stilling.⁴¹

Rudi Dutschke

Opfattelsen i PET synes med andre ord at have været, at man skulle holde sig orienteret ud fra den betragtning, at studentermiljøet var berøringsflade for de politiske smågrupperinger, fraktioner og partier på den yderste venstrefløj i Århusområdet. En enkelt undtagelse herfra var den berlinske studenteraktivist Rudi Dutschke, som i 1968 havde været en nøglefigur bag studenteroprøret i Vestberlin og det socialistiske studenterforbunds (SDS) strateg. Rudi Dutschke blev i 1968 udsat for et skudattentat og ramt i hovedet med to kugler. Efter hospitalsbehandling i bl.a. England kom han i 1971 til Århus, hvor han i en årrække arbejdede på Idéhistorisk Institut som lærer, mens han færdiggjorde sin doktorafhandling. I 1974 forsvarede han sin disputats i Berlin. I 1976 vendte han tilbage til en stilling ved Aarhus Universitet, hvor han arbejdede indtil

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ PET, kildesag: ”Vedr. kildeemne på Danmarks Journ.Højskole i Århus”, 2. december 1980.

sin død i julen 1979 som følge af eftervirkninger fra skudattentatet.⁴² Rudi Dutschkes ophold i Danmark indebar en ret jævnlig kontakt mellem de danske og udenlandske myndigheder og en begyndende opmærksomhed over for danske forbindelser til personer med tilknytning til de militante venstrerevolutionære grupper i Vesttyskland og Berlin. Sagen vedrørende Rudi Dutschke er temmelig omfattende, da man fra såvel dansk som samarbejdende tjenesters side var meget interesseret i at følge kontakterne mellem Dutschke og henholdsvis danske og vesttyske statsborgere. Allerede før Dutschkes ankomst til Danmark fulgte PET's Centralafdeling de tråde, som gik fra Rudi Dutschke til Danmark, ligesom man i flere tilfælde videregav oplysninger om danske statsborgere til udenlandske myndigheder. I et tilfælde i 1969 videregav man således kortfattede oplysninger om, at en dansk statsborger var studenteraktivist, et dansk ægtepar, som var ungtkommunist, samt en dansk statsborger, der var en "velkendt maoist".⁴³ Dutschke stod på dette tidspunkt foran udrejse fra England, da hans britiske opholdstilladelse ikke var blevet forlænget. I november 1970 konstaterede PET, at Institut for Idéhistorie ved Aarhus Universitet skulle have taget kontakt til Rudi Dutschke, og at initiativtagerne skulle være studenterrådsformanden, hvis afløser han skulle være på Idéhistorie, og professor Johannes Sløk. Oplysningen kom fra en kilde på universitetet.⁴⁴ Der herskede imidlertid i PET en vis usikkerhed med hensyn til, om Dutschke tog sigte på politisk virksomhed i Danmark. Det indtryk, som man modtog, var, at Dutschke havde nære forbindelser til Det Nye Venstre i Vesttyskland, men at han primært var eksponent for denne bevægelses antiautoritære fase, hvor mange i tiden efter attentatet mod Dutschke havde bevæget sig i retning af neo-leninistiske og maoistiske anskuelser, som Dutschke ikke delte.⁴⁵ Nogen egentlig risikovurdering eller instruks til region II ses ikke i aktmaterialet. I december 1970 overvejede PET stillingen. Man var bekendt med Dutschkes "...aggressive, revolutionære aktivitet..." før attentatet, men var i en del tvivl om stillingen efter. Han ansås dog stadig for politisk aktiv med kontakter til ledende trotskistiske og maoistiske kredse. En afvisning af dansk opholdstilladelse ville af disse kredse blive benyttet til at anstifte uro, mens der på den anden side ikke mentes at være tvivl om, at Rudi Dutschke, hvis han tildeltes dansk

42 PET, personsag: Thomas Bredsdorff: "Tilbage til Århus efter Berufsverbot", *Politiken*, 22. marts 1976.

43 PET, personsag: "Vedr. Rudi Dutschkes kontakter", 13. oktober 1969, bilag 10.

44 Ibid., "Vedr. Den vesttyske studenteraktivist Rudi Dutschke", 10. november 1970.

45 Ibid., "Vedr.: Rudi Dutschke", 23. november 1970, bilag 18.

opholdstilladelse, ville blive samlingsmærke for vesteuropæiske revolutionære og deres aktioner.⁴⁶

Rudi Dutschke blev i januar 1971 af Justitsministeriet tildelt opholds- og arbejdstilladelse på normale vilkår. Justitsminister Knud Thestrup betonedede over for pressen, at tilladelsen var givet på normale vilkår uden særlige betingelser. Han forklarede, at man havde indhentet oplysninger fra briterne, men at der ikke forelå noget materiale, der talte imod at lade Dutschke komme til landet.⁴⁷ Beslutningen gav anledning til mange overskrifter og megen forskrækkelse over, at ”røde Rudi” ville komme til Danmark og anstifte revolution. Professor Johannes Sløks søgte i en beretning i Aarhus Stiftstidende at gendrive de i pressen fremsatte påstande. Sløk pointerede, at der på Institut for Idéhistorie var en mangel på undervisere, som havde kendskab til nymarxistisk filosofi, og at et studium af dette emnefelt i sig selv måtte anses for legitimt inden for instituttets og universitetets virkefelt.⁴⁸

Sløk redegjorde for omstændighederne omkring ansættelsen af Rudi Dutschke som undervisningsassistent ved instituttet og gik i rette med partiet De Uafhængige, som havde protesteret voldsomt mod farerne ved, at Dutschke kom til landet.⁴⁹ Filosofiprofessoren kæmpede en hård kamp for at bortvejre, hvad han opfattede som sensationisme og forkerte forestillinger om Dutschkes militans. I et interview dagen efter til Jyllands-Posten forklarede han, at han havde studeret Dutschkes politiske stillingtagen og måtte konstatere, at denne som pacifist og voldsmodstander faktisk var i modstrid med de mere militante grupper.⁵⁰

Sagen blev imidlertid udlagt forskelligt. Mens professor Sløk og en kreds af de studerende omkring ham anså sagen for et spørgsmål om at skaffe kvalificeret videnskabelig bistand og om at give en mand et tilflugtssted, hvor han kunne færdiggøre sin afhandling, skabte sagen bekymring hos PET for, at Rudi Dutschke skulle have forbindelser, som rakte ud over det aktivistiske Nye Venstre til bl.a. RAF. PET holdt sig nøje underrettet om forløbet af Rudi Dutschkes appel om forlængelse af opholdstilladelsen i Storbritannien.⁵¹

46 Ibid., ”Vedr. Alfred Willi Rudolph Dutschke”, 11. december 1970.

47 Ibid., avisudklip: ”Dutschke i Århus”, *Jyllands-Posten*, 23. januar 1971, og ”Thestrup: ingen krav til Rudi Dutschke”, *Jyllands-Posten*, 23. januar 1971.

48 Ibid., avisudklip: J. Sløk: ”Omkring Dutschke”, *Aarhus Stiftstidende*, 19. januar 1971.

49 Ibid.

50 Ibid., avisudklip: ”Jeg ville blot hjælpe en mand, der forfølges fra land til land”, *Jyllands-Posten*, 24. januar 1971.

51 RB: PET-medarbejder, 26. februar 2003.

I marts 1971 tilgik der PET's Centralafdeling oplysninger om, at Rudi Dutschke fortsat skulle have forbindelser til Baader-Meinhof-gruppen. Det forlød således, at Dutschke skulle have brevvekslet med Mahler og Baader under disse persons ophold hos de palæstinensiske partisaner i Jordan.⁵² PET greb hermed til en nøjere opmærksomhed om, hvem der måtte indrejse i Danmark. Hans ankomst til Danmark og indkvartering i et kollektiv på Mols blev fulgt med observation. Man søgte også samarbejdende tjenesters hjælp til identificering af de udlændinge, som måtte have kontakt til Dutschke.

Flere af beboerne i kollektivet var nært knyttet til Studenterfronten. Tilsyneladende aflyttede man ikke kollektivet, da det var en opfattelse i PET, at det var for risikabelt. Derimod overvågede man via rigstelefonenen samtalerne fra kollektivet til udlandet. Heraf fremgik bl.a. at Rudi Dutschke skulle have haft telegramforbindelse med filosofen Marcuse.⁵³

PET's havde som nævnt kontakt til udenlandske tjenester i forbindelse med overvågningen af Dutschke. Der forespurgtes på et tidspunkt i august 1971 til Dutschkes forbindelse til de ”yderliggående venstreorienterede” og andre beboere i kollektivet.⁵⁴ Trafikken omkring kollektivet blev også fulgt nøje med særligt hensyn til de udenlandske gæster. Da man ikke opretholdt en telefonaflytning, støttede man sig til kildeoplysninger.⁵⁵ I slutningen af 1971 gjorde PET status over Rudi Dutschkes stilling. Man konstaterede, at der ikke var eller havde været foretaget nogen telefonaflytning af Dutschke, som tilsyneladende førte en tilbagetrukket tilværelse. Han havde dog udstrakt forbindelse med venner i Tyskland og England, men synes altså ikke at beskæftige sig med danske politiske forhold.⁵⁶ I slutningen af året blev sagen bragt op i Justitsministeriet, idet den blev forelagt departementschef Niels Madsen. Departementschefen resolverede, at overvågningen skulle fortsættes som hidtil, bl.a. under anvendelse af kilder. Han understregede, at der i Dutschke-sagen ikke måtte korresponderes med ud-

52 PET, personsag: ”Vedr. RUDI DUTSCHKE - BAADER-MAHLER-MEINHOF-gruppen”, 6. marts 1971.

53 Ibid., ”Vedr.: fortegnelse over rigstelefonamtaler”, 23. juli 1971.

54 Ibid., ”Vedr.: Alfred Willi Rudolph Dutschke”, 23. august 1971.

55 Ibid., ”Vedr. Kollektivet [...]”, 8. september 1971. Oplysningerne blev sendt direkte til Centralafdelingen.

56 Ibid., notits, 23. november 1971.

landet uden PET-chefens udtrykkelige godkendelse. PET-chefen lagde samtidig vægt på, at sagen var ajour.⁵⁷

I januar 1972 opstod der ny debat om årsagen til afslaget på Rudi Dutschkes opholdstilladelse i Storbritannien. Den britiske Labour-politiker og medlem af parlamentet Michael Foot ønskede at rejse spørgsmålet i parlamentet, da der fremkom rygter om, at det var CIA, som havde henstillet udvisning.⁵⁸ Avisen Daily Telegraph mente at vide, at CIA havde leveret briterne oplysninger om, at Rudi Dutschke korresponderede med de vesttyske bypartisaner. Dette afvist dog af Dutschke.⁵⁹ PET's regionsafdeling II havde imidlertid ikke indtryk af, at Rudi Dutschke engagerede sig meget i studenteraktiviteter. På instituttet havde han søgt at introducere marxistiske begreber, men det skulle være blevet standset af professor Sløk.⁶⁰

“...RD ikke er den støtte for studenterfronten, som man der havde håbet. Han er tilsyneladende nærmest passiv, hvilket måske kan være den egentlige årsag til at studenterfronten ikke har haft nogen særlig slagkraft blandt studenterne i den seneste tid.”⁶¹

I 1972 stod Dutschkes undervisning anført i læseplanen som *Kritisch-Materialistische Reflexionen des Begriffs der 'Diktatur des Proletariats' am Lehrstück der Kulturrevolution*.⁶² Posten til og fra Rudi Dutschke blev overvåget, især med henblik på adresser og navne. Dutschke flyttede senere til Vestervang i Århus C, hvor også andre af kollektivistene fra Mols boede.

Ny opmærksomhed knyttedes til sagen, da Centralafdelingen i juni 1972 alarmeredes over flere enslydende meddelelser om, at den eftersøgte Ulrike Meinhof

57 Ibid., "Vedr.: Overvågning af Rudi Dutschke", 16. december 1971. Det blev besluttet at sagen skulle drøftes med regionslederen for region II på regionsledermødet i januar 1972. Niels Madsen har forklaret at: "Vidnet forklarer, at han husker, at der opholdt sig en tysker her, og at der blev holdt kontrol med ham. Enkeltheder kan vidnet ikke huske. Vidnet kan ikke huske specielle drøftelser med Skat-Rørdam eller andre og husker heller ikke, om sagen var oppe i Wambergudvalget. Det forekommer rimeligt, at der skete løbende overvågning". RB: Niels Madsen, 24. oktober 2001.

58 PET, personsag: Ud klip: "Ny britisk debat om Dutschkes udvisning", *Jyllands-Posten*, 18. januar 1972.

59 Ibid., avisudklip: "Afviser betydning af CIA-rapport", *Demokraten*, 21. januar 1972.

60 Ibid., "Vedr. Rudi Dutschke, [...]"; 19. januar 1972.

61 Ibid.

62 Ibid., "Vedr.: Fortsat indberetning ang. Rudi Dutschke, Kollektivet [...]"; 10. februar 1972.

skulle være søgt til Danmark. Der skulle være tale om meget sikre oplysninger, som gik på, at Ulrike Meinhof illegalt skulle søge at krydse den dansk-tyske grænse og måske allerede befandt sig i landet.⁶³ Region II tog dermed skridt til at sikre sig, at den pågældende ikke befandt sig i regionen. Man overvågede bl.a. Dutschkes lejlighed i Århus mv., men fandt dog ingen spor.⁶⁴

I juni 1972 overvejede man igen sagen i PET. Politiaassessor Jørn Bro anmodede således om en oversigt over de emner og personer, der kunne være anledning til at informere om og drøfte med udenlandske myndigheder med henblik på en fastlæggelse af Dutschkes nærmere tyske kontakter og aktivitet i det hele taget.⁶⁵ I sommeren 1972 vendte Dutschke tilbage til Berlin for at færdiggøre sin afhandling, og han ventedes først tilbage til Danmark i 1973.⁶⁶ Ved Dutschkes tilbagekomst fra Vesttyskland i februar 1973 genetablerede regionen overvågningen. Begrundelsen herfor blev ikke givet, men det kan formodes, at det stadig var forbindelserne ud af landet til venstreorienterede intellektuelle og revolutionære i Frankrig og Vesttyskland, der var afgørende for PET.⁶⁷ Udenlandske tjenester syntes stadig at nære en vis interesse for sagen, men PET fastholdt en distanceret holdning til sagen. Således blev en anmodning om opdatering af sagens oplysninger straks sendt videre til chefen for PET, som foreslog, at sagen blev drøftet mundtligt. Det blev da også metoden, idet Jørn Bro forelagde sagen for den interesserede part. De oplysninger, som region II udarbejdede som underlag for mødet, rummede basale oplysninger om bopæl, stilling og arbejde, men afspejlede ingen opfattelse af, at der foregik nogen ulovlig virksomhed med forbindelse til Rudi Dutschke.⁶⁸ Således fortsatte sagen fremefter. Tidvise henstillinger fra Centralafdelingens Afdeling C vidnede om, at man fra centralt hold ønskede ”udviklingen i denne sag fulgt”. Regionsafdeling II havde da også midlerne dertil, men man fornemmer klart, at det var opfattelsen i regionsafdelingen, at der ikke indtraf handlinger af PET’s interesse omkring Dutschkes person og arbejde.⁶⁹ De sidste sammenfatninger af, hvad der skete omkring Rudi Dutschke er fra april

63 Ibid., ”Vedr. BAADER-MEINHOF-banden”, 9. juni 1972.

64 Ibid., ”Vedr.: Den tyske terrorist Ulrike Marie MEINHOF”, 6. juni 1972.

65 Ibid., ”Vedr.: RUDI DUTSCHKE, 1. juni 1972”.

66 Ibid., ”Vedr.: Rudi Dutschke, 18. januar 1973”.

67 Ibid., ”Vedr. RUDI DUTSCHKE, f.d. 07.03.40 i Tyskland”, 6. marts 1973, bilag 131.

68 Ibid., ”Vedr. Tysk statsborger RUDI DUTSCHKE f. 7.3. 40., lektor ved Århus Universitet”, 13. april 1973, samt påtegning 30. april 1973, bilag 132; Ibid., ”Vedr. RUDI DUTSCHKE, f. 7.3. 1940, 17. maj 1973”, påtegning 7. september 1973, bilag 136.

69 Ibid., ”Vedr. RUDI DUTSCHKE, 15.3. 1974”, påtegning 15. marts 1974.

og august 1974 og rummer samme rutinemæssige indstilling til sagen. Man søgte at holde sig orienteret om rejser, forbindelser og almindelige forhold.⁷⁰ Sidste indberetning er fra 6. februar 1975 og efterlader indtryk af en stilstand i overvågningen.⁷¹

Rudi Dutschke døde i Århus den 24. december 1979. For tiden mellem 1974 og 1979 findes der meget få akter, som er lagt ved sagen, men ikke egentlige efterforskningskridt eller instrukser. Regionsafdeling II's interesse for Rudi Dutschke er formentlig et særtilfælde, idet aktiviteten skete på opfordring af Centralafdelingen og med justitsministeriel bevågenhed. Selv om PET i udgangspunktet var meget opmærksom på Dutschkes internationale og især tyske forbindelser, så resulterede overvågningen efter kort tid i den opfattelse, at Dutschke nærmest virkede modererende på sine danske og internationale dialogpartnere, og at han ikke udfoldede nogen systematisk politisk aktivitet i Danmark. Det ses ikke, at PET's eller regionsafdelingens efterforskningsaktiviteter skete som følge af eller på nogen måde blev intensiveret som følge af en udenlandsk tjenestes interesse for Rudi Dutschkes færden og aktiviteter. Rudi Dutschke personificerede en intellektuel, personel og ideologisk forbindelse mellem den århusianske venstreorienterede studenterungdom og de mere erfarne vesttyske venstrerevolutionære. Det indebar på den anden side også et modererende moment. Hans disputats fra 1974 var således en målbevidst kritik af Lenin og Marx. Heri kan man bl.a. læse, at Lenins bidrag til kommunisternes centralistiske bureaukratiske diktatur var medvirkende til at hindre folkemassernes demokratiske deltagelse.⁷² Det bør ligeledes bemærkes, at da der i slutningen af 1970'erne blev etableret en forbindelse mellem venstreekstreme grupperinger i Århus og RAF-sympatisører i Tyskland, var der intet personsammenfald eller nogen personelle forbindelser i forhold til den gruppe, som i sin tid havde rod i Molskollektivet og

70 Ibid., "Vedr. RUDI DUTSCHKE, f.d. 07 03 40 i Tyskland", 19. april 1974; Ibid., "Vedr. Alfred Willi Rudi Dutschke", 30. august 1974.

71 Ibid., Vedr. Alfred Willi Rudi Dutschke, 6. februar 1975.

72 PET, personsag; Avisudklip: J.B. Homgaard: "Forsøg på at få Lenin på benene", *Politiken* 27. oktober 1974; R. Dutschke: *Versuch Lenin auf die Füße zu stellen – Über den halbasiatischen und den Westeuropäischen Weg zum Sozialismus. Lenin, Lukacs und die Dritte Internationale* (Berlin, 1974).

forbindelse med Dutschke i de tidlige 1970'ere.⁷³ Den varige effekt af Dutschkes ophold i Århus var formentlig mest af ideologisk og teoretisk art. Desuden kan det formodes, at Centralafdelingen og regionsafdelingens efterforskere på dette stofområde tidligt erhvervede sig en vis viden om forhold vedrørende den røde terrorisme i Vesttyskland og dermed et vist beredskab i forhold til denne problematik.

Anarkisterne og Regnbuen

Den vesttyske statsmagts reaktion på studenteruroen og RAF's aktiviteter blev af mange anset som en bekræftelse på de teoretiske læresætninger om – som det hed – den kapitalistiske klassestats iboende repressive, imperialistiske og – i sin konsekvens – fascistiske karakter. Man skulle således udfordre statsmagten for at tvinge systemet til at lade den parlamentarisk-demokratiske maske falde. Endelig kan man i det århusianske ungdomsmiljø følge udviklingen af en subkultur i opposition, som fra slutningen af 1970'erne i stadig mere militant form udfordrede ”systemet”.

En central del af dette miljø var anarkisterne, der med deres antistatslige betoning og alternative organisationsformer adskilte sig fra de traditionelle grupperinger på venstrefløjen, og som med deres meget internationale udblik var særligt disponerede for at indhente inspiration fra begivenhederne i Vesttyskland, Frankrig og Italien. I 1978 dukkede anarkisterne op som et væsentligt arbejdsområde for regionsafdeling II. Den egentlige anledning var igangsættelsen af en større efterforskningsoperation med forbindelser til udlandet (se nedenfor). Der var tale om en lille sluttet kreds af revolutionære på omkring 25 mennesker, som var organiseret omkring Anarkistisk Føderation i Danmark (AFID), og som havde tætte forbindelser til den Internationale Føderation af Anarkister (IFA). To personer fra Århus havde da også deltaget i IFA's kongres i Carrera i Italien i marts 1978.⁷⁴ Anarkisterne var diffust organiseret i personlige netværk,

73 En ledende anarkist fra en af de grupper, som i 1980 stod bag en del brandaktioner i Århus, har forklaret for Kommissionen: “Der var ingen reference til Rudi Dutschke (...) jo mere man viste kontakt med sådanne, blev muligheden for afsløring større. Desuden havde disse begge taget afstand fra RAF og væbnet kamp. Tages der afstand, så befandt man sig på den ‘anden side’, derfor var der heller ikke noget politisk grundlag for kontakt.” Kommissionens arkiv, Interview nr. 1, s. 30.

74 PET, administrativ sag: Årsberetning 1978, region II.

hvoraf en del havde forskellige – hyppigt skiftende – bofællesskaber og kollektiver som knudepunkter. Der var en vis berøringsflade til universitetets studentermiljø – især igennem Fronthuset i Mejlgade – og til den anarkistiske bogcafé Regnbuen ligeledes i Mejlgade. Deres arbejde var centreret om sager og aktioner, og selv om mange af anarkisterne havde intense ideologiske diskussioner med internationale referencer, så havde bevægelsen tilsyneladende ingen formaliseret programmatik.

Anarkisterne var, om end ret fåtallige, den politiske gruppering, som i slutningen af 1970'erne og i de tidlige 1980'ere kom til at optage flest ressourcer og mest opmærksomhed hos PET's regionsmedarbejdere. Dette skyldtes dels, at anarkisterne dukkede op i centrum af en af regionens større efterforskningssager, og at personkredsen med en vis berøring til bogcaféen Regnbuen var nøglepersoner i en række aktioner og venstrefløjsaktiviteter i denne periode. Først og fremmest tiltrak denne gruppe sig ikke alene regionsafdelingens, men også Centralafdelingens opmærksomhed, da man blev bekendt med, at der fandtes forbindelser mellem personer i anarkistmiljøet i Århus og kredse i Vesttyskland, som enten arbejdede med forskellige grader af sympati for de fængslede RAF-terrorister eller havde kontakt til fængslede RAF-medlemmer. Endelig kom anarkisterne i 1980-81 i centrum som mistænkte i efterforskningen af de brandattentater, der hærgede Århus, og som var anledningen til, at man forsøgte at infiltrere Regnbuemiljøet ved hjælp af Anders Nørgaard. Fra 1980 var en lille kreds af aktivister fra anarkistmiljøet deltagere i en række aktioner og politiske grupperinger. Det gjaldt det politisk tværfaglige Nordirlands-initiativ, El Salvador-støtteaktionerne, solidaritets-kampagnerne for Libyen mv.⁷⁵

Kommissionen har i sin kortlægning af dette miljøes politiske aktiviteter støttet sig til en række personsager, enkelte emnesager og det efterforskningsmateriale, som knytter sig til efterforskningen af forskellige sager i århusområdet. Blandt disse er især indsættelsen af Anders Nørgaard og det materiale om det anarkistiske og venstreradikale miljø, som operation Zeus kastede af sig. Endelig har Kommissionen været i stand til at drage nytte af forklaringer afgivet af personer i det anarkistiske miljø.⁷⁶ Disse oplysninger har bidraget med bag-

75 Registreringerne af anarkisterne blev godkendt af Wamberg-udvalget. WU, referat af møde, 13. oktober 1978, "Nyregistreringer i tiden 1/8 - 1/10 78".

76 Kommissionens arkiv, interview 1. Samtalen skete i Kommissionens lokaler i nærvær af to kommissionsmedlemmer og en sekretær og blev sammenfattet i et referat, som siden hen blev godkendt af den pågældende. Enkelte skriftlige supplerende bemærkninger er vedføjet referatet.

grundsviden om det politiske miljøes karakter, modus operandi, ideologi og motiver. Disse forklaringer tilbyder naturligvis tillige et vigtigt supplement og potentielt korrektiv til de oplysninger om indsættelsen af Anders Nørgaard, som Kommissionen har fra bl.a. PET, Anders Nørgaard og fra Frede Farmand. Der er således gennem dette materiale mulighed for at følge, hvordan denne lille, tæt sammenvævede og ideologisk motiverede gruppe samledes og iværksatte nogle af de aktioner, som optog en betydelig del af regionsafdeling II's ressourcer i de sene 1970'ere og tidlige 1980'ere.

Flere af aktivisterne i det anarkistiske og venstreradikale miljø havde tilknytning til universitetet og til studenterbevægelsen, ligesom Fronthuset, som blev etableret som mødested for studenterbevægelsen i 1977, blev et fast omdrejningspunkt i talrige aktiviteter. Mange af de politiske aktiviteter havde udspring i anti-imperialistiske kampagner, mens en del andre havde berøring til kampagnen mod Berufsverbot i Vesttyskland og sympatibevægelser til fordel for de fængslede RAF-aktivister. Andre grupper i studenterbevægelsen rettede kræfterne mod at etablere en alliance mellem akademikere og arbejdere. En del af dem, som stod i udkanten af aktiviteterne i studenterbevægelsen, mødtes inden for rammerne af bogcaféen Regnbuen. Regnbuen åbnede kort tid efter Fronthuset og var mødested for en diffus og til tider lidt skiftende personkreds af anarkister og antiautoritære socialister. Det netværk, som bevægede sig i Regnbuen, grupperede sig efter det oplyste i to hovedstrømninger. En traditionel anarkistisk strømning og en tyskinspireret gruppe, der sympatiserede med RAF og orienterede sig i retning af byguerilla og væbnet modstand, og som var af stærkt marxistisk overbevisning.⁷⁷

I årene 1976-79 engagerede sidstnævnte gruppe sig stærkt i arbejdet for sympati med de vesttyske terrorister, som var fængslet i Stammheimfængslet. Flere af de centrale deltagere i personkredsen var i 1978 til en anarkistkongres i Carrara i Italien, og en deltager har i den sammenhæng fortalt Kommissionen, hvordan han i en privat samtale med en anden deltager samt et centralt medlem af anarkistkredsen fra Århus kom ind på de væbnede, voldelige metoder, som RAF havde anvendt. Mens de to tilsluttede sig disse metoder, tog den tredje person stærkt afstand fra RAF's og De Røde Brigaders voldelige metoder. Førstnævnte har beskrevet, hvordan han selv og et andet medlem på et tidspunkt i efteråret 1978 i København og Odense opsatte plakater, som søgte at retfærdiggøre De

77 Interview 1.

Røde Brigaders mord på den forhenværende italienske ministerpræsident Aldo Moro.⁷⁸

Gruppens engagement for de vesttyske fængslede terrorister førte dem sammen med vesttyske forbindelser, bl.a. gennem den såkaldte komité til forsvar for de politiske fanger i Vesttyskland (IVK) og siden hen efter selvmordene i Stammheimfængslet Undersøgelseskommisionen vedrørende Ulrike Meinhofs død (*Internationale Untersuchungskommission zum Tode der Ulrike Meinhof*, forkortet IUK). I 1979 blev kredsen kontaktet af Ulrike Meinhofs søster og af visse vesttyskere med forbindelse til RAF-fangerne.⁷⁹ En kontakt fra miljøet til en i Århus bosiddende journalist opfordrede til, at denne varetog sekretariatsfunktionen for IUK. Den pågældende tog kontakt til nogle studerende – heriblandt visse fra anarkistmiljøet – og bad dem hjælpe med ulønnet støttearbejde for sekretariatet, som i den følgende tid var en vigtig koordinationscentral for undersøgelsesarbejdet.⁸⁰ Danskerne spillede således en central rolle i IUK, og ved præsentationen af undersøgelsens resultater på et pressemøde i Paris i april 1979 oplæste én af kredsens medlemmer RAF-tekster for forsamlingen. Teksterne blev udleveret umiddelbart før, de skulle læses op.⁸¹

Efter denne episode kom gruppen i Århus i forbindelse med nogle RAF-kontakter, som op søgte kredsen og opfordrede til at lave en aktion til fordel for de sultestrejkende fanger i Vesttyskland. Ifølge et af Århusgruppens medlemmers forklaring for Kommissionen overvejede man en aktion, hvor man skulle besætte det tyske presseagentur DPA i København og via agenturets telexmaskine udsende et støttebudskab. Aktionen løb ud i sandet pga. vanskeligheder med at lære at betjene telexmaskinen, angiveligt også pga. problemet med, at man skulle overmande en ældre tysk journalist, som betjente maskinen; men antagelig også på grund af, at kredsen blev kraftigt overvåget af politiet.⁸²

I 1979-80 var visse enkeltpersoner fra kredsen aktive med hensyn til støttestrukturer for RAF. Ved en lejlighed rekognoscerede en person forholdene omkring en svensk forlægger, som havde trykt tekster for RAF og siden hen var gået konkurs, således at teksterne var bundet på det svenske lager. Tyskerne var blevet uvenner med forlæggeren og ville gerne sikre sig de mange bøger.

78 Ibid.

79 Ibid.

80 Interview 2.

81 Interview 1.

82 Ibid.

Tanken var at skaffe de tyske tekster – ca. to paller bøger – ud fra konkursboet og transportere dem til Vesttyskland. Vedkommende opfattede det som en slags prøve eller et forsøg på at skaffe sig moralsk støtte. I løbet af nogle uger lykkedes det vedkommende at lokalisere teksterne til et pakhuis i Lund, men efter nogen anstrengelser vendte denne tilbage til Vesttyskland og meldte, at opgaven var for vanskelig bl.a. på grund af, at det ville være svært at transportere to paller bøger fra Sverige, gennem Danmark til Vesttyskland.⁸³ PET fulgte rejsen og aktiviteterne, idet man formodede at den pågældende sammen med en svensk bekendt planlagde et indbrud i det konkursramte forlag for at bortskaffe nogle papirer med relation til RAF.⁸⁴

Ved en anden lejlighed rekognoscerede en person fra kredsen forholdene omkring den ”grønne grænse” mellem Danmark og Vesttyskland med henblik på at undersøge, om det var muligt at smugle mennesker over grænsen. Vedkommende var i Kruså tre gange i denne forbindelse. Kontakten til tyskerne gik bl.a. gennem Hamburg. En af personerne var i Hamburg flere gange mellem oktober 1979 og marts 1980 for at mødes med ”...mennesker, der havde brug for støtte”. Der bestod bl.a. en forbindelse med Wolfgang Beer, som man mødtes med i Hamburg på et tidspunkt, hvor Beer var gået under jorden. Da denne seks måneder efter døde i en bilulykke, var to fra kredsen med til hans begravelse i juli 1980.⁸⁵

Ifølge et medlem af anarkistgruppen skal en ledende anarkist fra Århus i 1980 have været i Vesttyskland for at gå under jorden og etablere en RAF-kontakt. Han skal imidlertid have tabt modet under ventetiden i det sikre hus og have forladt stedet, uden at kontakten nåede at blive etableret.⁸⁶

I 1979 synes forholdene i Århus i øvrigt at være blevet skærpet. I juli 1979 havde man i det bredere aktivistmiljø dannet en aktionsgruppe på 30-40 personer, som under navnet Boligkaravanen – og i øvrigt uden forbindelse til RAF-problematikken og Vesttyskland – besatte en række ejendomme, som stod tomme i Århus. Initiativet kom fra tre kollektiver, der var blevet hjemløse, og som

83 Ibid.

84 PET, personsag: ”Vedr. Forbindelse mellem danske sympatisører af den tyske terrororganisation RAF, samt den svenske statsborger NN.”, 7. december 1979; Ibid., notat, 11. februar 1980. Jf. interview nr. 1.

85 Interview 1. Wolfgang Beer havde i 1973 tilsluttet sig RAF. Han blev arresteret i 1974. Efter sin løsladelse gik han på ny i begyndelsen af 1980 under jorden. Samme år blev han dræbt ved et trafikuheld under forberedelse af en aktion.

86 Ibid.

derfor satte sig for at kollektivisere bolignøden. Når politiet ankom, forlod gruppen igen stedet. I september 1979 besatte gruppen Østbanegården og blev ved en større politiaktion sat ud af den besatte ejendom. Under aktionen blev næsten et dusin anholdt og flere bidt af politihunde. En af personerne fra den snævrere kreds klagede sammen med flere andre over politiet, og det kom til en offentlig undersøgelse. Boligkaravanen stoppede i 1979 – gik i ”vinterhi” – bl.a. som følge af, at flere fra karavanen flyttede sammen i bofællesskaber og kollektiver. Ud af denne kreds af aktivister udkrystalliseredes *den centrale anarkistgruppe* på fire personer, som skulle blive til Statsfjenderne.⁸⁷ Udtrykket *den centrale anarkistgruppe* er Kommissionens og vil blive anvendt nedenfor.

Østbanegården, 1982. I september 1979 besatte Boligkaravanen Østbanegården og blev ved en større politiaktion sat ud af den besatte ejendom. Aktionen fik en særlig status i anarkistkredse og inspirerede den senere BZ-bevægelse, som den 11. oktober 1982 besatte bygningen på ny (Allan Holck, Arbejdermuseet og ABA).

Antagelig voksede aktionerne frem i sammenhæng med forbitrelsen over, at politifolkene undgik kritik for deres optræden under aktionen ved Østbanegården. I april-maj 1980 var der flere i kredsen, som ønskede at hævne sig ved at nedbrænde politiets garageanlæg. Aktionen var nøje planlagt. Man havde indkøbt

87 Ibid.

petroleum og forinden placeret en bombeattrap i den kinesiske restaurant i Reginabygningen, hvor kriminalpolitiet havde kontorer. Man planlagde at indtelefonere en bombealarm og derpå iværksætte afbrændingen, når betjentene havde forladt garageanlægget og kørt til alarmstedet. En ledende skikkelse i anarkistmiljøet har forklaret, at man således ønskede at undgå personskade. Aktionen blev imidlertid aflyst, da det ved et tilfælde gik op for to af gruppens andre medlemmer, at politiet overvågede dem.⁸⁸

Statsfjenderne var en lille sammennyttet gruppe, som mellem juli og november 1980 gennemførte en række brandattentater på IBM, Terma og det britiske konsulat. Gruppens navn var formentlig hentet fra kriminalinspektør Iversens udtalelse om, at IBM-aktionen udgjorde et anslag mod statens sikkerhed. Men gruppen blev også kendt under en betegnelse inspireret fra en af dens udsendte erklæringer, Safftevandsfronten. Gruppens aktioner var vel planlagte, ideologisk motiverede og blev i reglen fulgt op af ideologisk gennearbejdede erklæringer. Allerede i september 1980 gled et af medlemmerne af gruppen imidlertid ud af kredsen og trak sig snart derefter helt ud. Efter aktionen i november 1980 gik gruppen i opløsning som aktionsgruppe, om end i hvert fald to af de centrale aktører forblev aktive i miljøet omkring Regnbuen og fortsatte med at deltage i det politiske arbejde og i forskellige protestaktioner.⁸⁹ Da Anders Nørgaard i begyndelsen af 1981 begyndte at infiltrere det anarkistiske miljø i Århus, fik han i en periode mellem februar og oktober 1981 kontakt til flere af personerne fra Statsfjenderne.

Årsagen til opløsningen af Statsfjenderne som aktionsgruppe kan muligvis findes i PET's overvågning af de centrale aktører i kredsen. En tidligere ledende skikkelse i Statsfjenderne har forklaret, at:

“Efter aktionen på konsulatet vidste de, at niveauet havde toppet og at der ikke kunne gennemføres flere aktioner af den type, uden at de måtte gå under jorden. Vilkaerne for at leve illegalt i Danmark er ekstremt svære. Det kan lade sig gøre i en kortere periode, men ikke i en længere. Det var et dilemma som de 3, der var tilbage, stod i, og de valgte at stoppe helt i november 1980. De deltes lidt tilfældigt. En tog til København og gik ind i BZ-miljøet og... [en anden] sjaskede lidt rundt og begyndte at komme lidt i Regnbuen igen. (...)”

88 Ibid.

89 Ibid.

Det tidligere medlem har ydermere forklaret, at han ”forsøgte stadig – først alene, derefter sammen med to piger – at fortsætte med at fastholde kontakten til Tyskland”. Hans indstilling var, ”at der skulle ‘ske noget.’”⁹⁰

Der var således flere kredse, netværk og grupperinger, som på den ene eller anden måde samlede PET’s opmærksomhed i denne periode. Flere aktører i miljøet var allerede kendt af PET som følge af deres engagement i Vesttysklandsarbejdet til fordel for RAF-fangerne og mod Berufsverbot samt for forbindelserne til de forskellige grupperinger i Vesttyskland. I perioden 1979-81 var Boligkaravanen en social og politisk enhed, hvorfra der rekrutteredes aktivister til forskellige aktioner, bl.a. besættelser, men også protester af forskellig art som f. eks. besættelsen af tårnet i Århus Domkirke i marts 1981 i protest mod mordet på ærkebiskop Romero i El Salvador. Disse grupperinger havde sociale og politisk-ideologiske forbindelseslinjer på tværs af de forskellige bofællesskaber og kollektiver, men også i forhold til bogcaféen Regnbuen i samme periode. Endelig bestod der sandsynligvis en kort overgang i nogle måneder i 1980 kontakter eller fælles berøringsflader mellem Danmarks Socialistiske Befrielsehær (DSB) og Statsfjenderne. Efter november 1980 holdt begge grupperinger pludselig inde med deres aktiviteter.

En tidligere ledende anarkist har i sin forklaring for Kommissionen lagt betydelig vægt på, at Anders Nørgaard i sin beskrivelse af aktiviteterne omkring bogcaféen talte om ”Regnbuebevægelsen”, og på, at dette var en misforstået opfattelse, da der aldrig eksisterede en regnbuebevægelse. Der var i stedet tale om en blandet samling af unge venstreorienterede med ret forskellige og sjældent harmoniserede ideer.⁹¹

Spørgsmålet om RAF-forbindelser, 1977-80

Det kan på baggrund af ovenstående hævdes, at PET havde et grundlag for at interessere sig for det århusianske venstrefløjsmiljøets forbindelser til Vesttyskland i denne periode. Først og fremmest samlede interessen sig om den lille kreds af

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid. Her henvises til Tom Vilmer Paamands beskrivelse af Regnbuen som en ”vældig god beskrivelse af de aktiviteter, der var i Regnbuen”. Det tidligere anarkistmedlems beskrivelse ligger da også ord til andet tæt på beskrivelsen hos Paamand. Se www.fred.dk/artikler/petting/regnbuen.htm. 25. april 2006.

militante venstrefløjsaktivister, som havde forbindelse til det anarkistiske miljø. Den væsentligste årsag til regionens interesse for anarkisterne var, at man mistænkte dem for at have tætte forbindelser til kredse i Vesttyskland med nær relation til de fængslede RAF-medlemmer.⁹²

“...det [er] konstateret, at disse anarkistiske kræfter har kontakt til fængslede RAF-medlemmer samt udøver en betydelig kontakt til RAF’s basisorganisationer SCHWARTZE HILFE og REVOLUTIONÄRE ZELLE.”⁹³

I 1977-78 pegede flere spor i retning af en personkreds blandt anarkisterne i Århus. I første omgang pegede den såkaldte ”pas-sag” i retning af, at danskere sendte deres identitetspapirer videre til forbindelser i Vesttyskland for derpå at melde bl.a. deres pas stjålne eller bortkomne. Den 14. oktober 1977 fandt DSB-personale i toget Nordpilen fra Frederikshavn til Hamburg indvendig i låget på en papirhåndklædebeholder på toilettet tre danske pas fastklæbet sammen med to førerbeviser og to International Student Identity Cards. Passene tilhørte danske statsborgere med bopæl i København, men med tætte relationer til Århus.⁹⁴ Sporet kunne forbindes med en person, der var medlem af den internationale undersøgelseskommission, som undersøgte Ulrike Meinhofs død, IUK. Det lykkedes PET’s regionsafdeling at få en kendelse på en telefonaflytning af vedkommende, men ifølge efterforskeren holdt det hårdt. Dommeren påpegede, at dansk straffelov kun gjaldt i Danmark, og at transport af passene til udlandet med ulovligt formål ikke kunne understøtte en kendelse. Retsplejelovens regler var imidlertid opfyldt, da man antog, at passene var smuglet til udlandet med henblik på ulovlig indtrængen i Danmark.⁹⁵

Et andet forhold, som henledte myndighedernes opmærksomhed på gruppen, var, at en vesttysk statsborger i 1977 blev arresteret i Holland under mistanke for tilknytning til en vesttysk terrorgruppe. På ham fandt man notater med adresser, navne og telefonnumre på omkring 40 danskere, herunder tre århusianske venstrefløjsaktivister, som alle havde meldt deres pas stjålne. Også fra anden side rettedes PET’s opmærksomhed mod de pågældende, da der på en

92 PET, administrativ sag: Årsberetning 1978, region II.

93 Ibid.

94 PET, personsag: Rapport af 23. juni 1978. Jf. interview nr. 1: ”Der blev leveret ting og sager til Tyskland, herunder også våben, for de er lette at få fat i i Danmark.”

95 RB: PET-medarbejder, 17. april 2004.

person, som blev arresteret i udlandet under mistanke for medlemskab af RAF, blev fundet et notat, som førte videre til de pågældende danske statsborgere. I denne forbindelse rettedes en efterforskning mod flere af de pågældende. Det drejede sig blandt andre om en kreds af personer, hvoraf flere havde studeret på Aarhus Universitet og deltaget i forskellige former for studenterpolitik. Det var ikke mindst en person i *den centrale anarkistgruppe*, som også var aktiv i Århuskomitéen mod Berufsverbot og kontaktperson for Solidaritetskomitéen for Politiske Fanger. Som følge af efterforskning i region II kom det frem, at personen i *den centrale anarkistgruppe* havde forbindelse til den pågældende vesttysker. Sidstnævnte arbejdede på det advokatkontor i Stuttgart, som betragtedes som RAF's informationskontor, og medvirkede i denne egenskab til indsmugling af våben og sprængstoffer til de fængslede RAF-terrorister i Stammheimfængslet. Det kom videre frem, at den danske anarkist havde forbindelse til Ulrike Meinhofs søster i Vesttyskland. I Centralafdelingen reagerede en efterforsker med interesse, idet man fandt, at disse oplysninger indikerede en relation til vesttyske venstreradikale grupper eller til terroristorganisationer.⁹⁶

En anden aktivitet med forbindelse til Vesttyskland fandt sted tidligt i 1978 ved et arrangement i Århus, den såkaldte Vesttysklandsuge, i tiden fra den 19. til den 26. februar 1978. En af arrangørerne af Vesttysklandsugen var med i *den centrale anarkistgruppe*, som under arrangementet havde to af talerne, to vesttyske forsvarsadvokater, boende hos sig. Omtrent samtidig søgte to personer fra *den centrale anarkistgruppe* om tilladelse til at besøge fængslede RAF-medlemmer i Hamburg.⁹⁷

Region II fulgte i en række efterforskningsskridt relationen mellem *den centrale anarkistgruppe* og de vesttyske kredse, som havde forbindelse til RAF-sympatisører eller til støttegrupper for de politiske fanger. Det fremgik heraf, at Ulrike Meinhofs søster tog kontakt til en person i *den centrale anarkistgruppe* og i marts 1978 bad denne og en anden person komme til Vesttyskland. Resultatet af denne kontakt var åbenbart, at de pågældende rejste til Vesttyskland, efter at man i Danmark i den lille kreds havde overvejet strategien for IUK.⁹⁸ Der var tale

96 PET, personsag: "Vedr. Pas-sagens mulige paralleller til personer i København og Århus og til vesttyske statsborgere, der mistænkes for tilknytning til terroristiske organisationer", 24. juli 1978, samt notat af 1. juli 1978.

97 Ibid., "Vedr. To Rote Armee Fraktion-sympatisører i Danmark", 9. oktober 1978. Jf. PET, personsag: "Vedr. Solidaritet med den tyske venstrefløj", 22. februar 1978.

98 PET, personsag: "Vedr. Passagen", udateret.

om en kommission, som var meget kritisk over for de vesttyske myndigheder, og som skyldte sin eksistens de verserende mistanker om, at der ikke var tale om et selvmord. Kommissionen havde også forbindelse til den såkaldte *Internationale Verteidiger Komité* (IVK), som støttede de ”politiske fanger” i de vesttyske fængsler. Der er en del begrebsmæssig usikkerhed omkring de to organisationer, der til dels havde personsammenfald, og som til dels omtaltes synonymt i PET’s akter.⁹⁹

Den efterforskning, som havde taget sin begyndelse med pas-sagen førte – sammen med forskellige oplysninger, som tilgik fra anden side – til, at man i PET blev opmærksomme på, at IVK/IUK havde et sekretariat i Danmark. I begyndelsen formodede man, at sekretariatet blev styret af en dansk anarkist, som var bosiddende i København, men man sporede efterhånden sekretariatets placering til Århus. Her lokaliserede PET det til et kollektiv i Århus med tilknytning til *Anarkisternes Føderation i Danmark* (AFID).¹⁰⁰ Region II fandt oplysningen interessant:

“Det forhold, at IVK’s sekretariat ’drives’ af en anarkistisk fraktion, må betragtes som værende så interessant efterretningsmæssigt, at en særlig efterforskning er nødvendig.”¹⁰¹

I løbet af de sidste måneder af 1978 viste efterforskningen, at styringen af IVK/IUK var gledet fra en person i *den centrale anarkistgruppe* til en anden, og at gruppen havde et stort antal kontakter til Vesttyskland i forbindelse med støt-tearbejdet for de politiske fanger. En del af telefonsamtalerne blev tydeligvis ført i meget sikkerhedsbevidst form.¹⁰²

Da regionsafdeling II’s efterforsker i september 1978 bad om forlænget aflytningskendelse på gruppen, henviste han til, at IVK, som ”..var opstået i kredsen omkring BAADER-MEINHOF-GRUPPEN, og som ledes af Ulrike Meinhofs søster...”, støttede en stor del af sine aktiviteter på et sekretariat i Århus.¹⁰³

99 Her følges som i PET’s akter den praksis, at de to organisationer omtales samlet som IVK/IUK.

100 PET, personsag: “Vedr. Internationale Verteidiger Komité (IVK)”, 14. september 1978.

101 Ibid.

102 PET, personsag: ”Vedr. Internationale Verteidiger Komité”, 13. december 1978.

103 PET, emnesag: Rapport vedr. begæring om aflytning, 22. september 1978.

“Det har vist sig, at den personkreds, der har stået for IVK i Århus alle er tilknyttet ANARKISTISK FØDERATION I DANMARK (AFID), der er en revolutionær bevægelse, som støtter sin ideologi på BAKUNINS og KROPOTKIN’s tanker om revolutionens gennemførelse. Anarkisme er den sociale revolutions politik, der sigter mod afskaffelsen af staten og mod den økonomiske, helt igennem frie organisering af folket, en organisering fra nedenunder og opefter. For at gennemføre denne politik vil man, hvis det er nødvendigt, anvende voldelige midler, hvilket historien har vist ved flere lejligheder.”¹⁰⁴

Anmodningen blev opsummeret med den formulering, at der var grund til at antage, at de pågældende tilhørte en dansk gruppe:

“...der bl.a. har til opgave at yde internationale terrorister hjælp her i landet og i udlandet, og derved gøre sig skyldig i overtrædelser af straffelovens kapitel 12 og 13...”¹⁰⁵

Begrundelsen konkretiserede ikke alene i et vist mål forbindelsen til de egentlige vesttyske terrorister, men rummede også en vurdering af den anarkistiske ideologi og af de midler, som anarkisterne kunne tænkes at gribe til.

Aflytningen af folkene med forbindelse til IUK gav imidlertid efterforskerne i region II en del problemer, idet man var overbeviste om, at man havde fat i to af de centrale figurer, som var gengangere i alle kontakterne til Vesttyskland. På den anden side havde man problemer med efter den forløbne aflytning at underbygge sine mistanker. Sandsynligvis på grund af, at telefonsamtaler og korrespondance førtes under iagttagelse af betydelige sikkerhedsforanstaltninger og med ret vage referencer til de personer og sager, som man talte om. Et andet problem var, at sekretariatet formelt var placeret hos én person, men at det var to andre nøglefigurer i *den centrale anarkistgruppe*, som havde den reelle indflydelse i forhold til de vesttyske forbindelser. Derfor ønskede man i regionen at nedtage aflytningerne og samle kræfterne om de to nøglefigurer.¹⁰⁶ Man havde sikkert lokaliseret to af de helt centrale personer med forbindelserne til Vesttyskland, men man fandt egentlig ikke, at man havde stof nok til at fastholde en telefonaflytning på den tredje person:

104 Ibid.

105 Ibid.

106 PET, personsag: Telex region II til Centralafdelingen, 20. december 1978.

“vi vil derfor gerne koncentrere vor efterforskning omkring disse, idet det hidtil har vist sig, at uanset hvad der foregår omkring ivk/iuk samt øvrige forbindelser til Vesttyskland, så er disse to personer involveret.

selv om vi har ‘lang snor’ i retten, så vil det på baggrund af det materiale, som er indkommet på aflytningen, være vanskeligt for os at begrunde en forlængelse, vi vil derfor gerne, hvis Centralafdelingen fastholder en forlængelse, modtage en telex indeholdende en holdbar begrundelse for forlængelse af telefonkendelse...”¹⁰⁷

Vicepolitimester i PET Niels Schmidt resolverede, at aflytningerne skulle fastholdes på begge linjer.¹⁰⁸ På grundlag af denne rapport mødte vicepolitimester Niels Schmidt få dage efter for Århus by- og herredsret, og argumenterede for, at det var nærliggende at antage, at en aflytning af den pågældende linje kunne fremskaffe oplysninger af betydning for igangværende efterforskning vedrørende internationale terroristgrupper. Kendelsen blev da også givet på det grundlag, at beboerne havde en sådan tilknytning til internationale terroristkredse, at de “...med føje kan sigtes for overtrædelse af bestemmelserne i straffelovens kapitel 12 eller 13...”¹⁰⁹ Begge aflytninger blev fastholdt for en periode på tre måneder med den begrundelse, at de pågældende havde forbindelser til Baader-Meinhof-gruppen, havde ført telefonsamtaler med belastede personer i Berlin og havde besøgt det fængslede RAF-medlem Werner Hoppe i fængslet i Hamburg.¹¹⁰

Efterforskningen førte til det klare resultat, at man havde fat i IVK's sekretariat, hvorfra der flere gange om ugen førtes samtaler med Ulrike Meinhofs søster og flere deltagere i støttearbejdet. Aktiviteten var nu samlet omkring et andet kollektiv, hvor de to hovedaktører boede, men hvor også to andre implicerede holdt til.¹¹¹ De centrale personer foretog i denne periode også flere rejser til bl.a. Vesttyskland. På et tidspunkt modtog man fra en anden tjeneste i udlandet oplysning om, at der i Danmark fandtes to RAF-sympatisører, som stod

107 Ibid.

108 PET, emnesag: Telex region II til Centralafdelingen, 20. december 1978, samt telex af 20. december 1978 med påtegningen ”20 dec 78 aftalt med reg II at de forlænger begge kendelser...”

109 Ibid., udskrift af retsbogen for Århus by- og herredsret, 7. afd., 22. september 1978.

110 Ibid., telex vedr. anmodning om rettens kendelse, 19. december 1978, samt telex fra region II til Centralafdelingen, 20. december 1978. Aflytningen blev igen forlænget frem til 22. juni 1979, derpå til 24. september 1979. Da kollektivet blev nedlagt, tog region II straks initiativ til at nedtage aflytningen. Jf. Ibid., ”Internationale Verteidiger Komite”, 6. juli 1979.

111 Ibid., ”Internationale Verteidiger Komite”, 25. januar 1979. Arbejdet foregik tydeligvis under nøje orientering af vicepolitimesteren.

foran en rejse til det pågældende land, en mand og en kvinde. Man udbad sig i den forbindelse de fornødne personoplysninger, før rejsen skulle finde sted. I PET's Centralafdeling formodede man, at der var tale om to personer i *den centrale anarkistgruppe*.¹¹² Forespørgsel fra en udenlandsk tjeneste på de to personer i forbindelse med en udlandsrejse var allerede på dette tidspunkt besvaret ved, at Niels Schmidt personligt refererede sagen under besøg hos den pågældende fremmede tjeneste.¹¹³

Efterforskningen blev afsluttet i 1979. I årsrapporten for region II samme år gjorde man status over sagen. Man mente ikke længere, at grundlaget for efterforskningen var til stede. Man havde i den forløbne sag haft ni retsmøder, aflyttet seks telefoner og haft en brevkendelse. Endvidere havde man ekstensivt benyttet observation og skjult fotografering. Det kom frem, at sekretariatet for IUK først og fremmest var blevet forlagt til Danmark, fordi man i Vesttyskland frygtede, at myndighederne skulle lukke sekretariatet. IUK's arbejde med hensyn til opklaring af omstændighederne omkring Ulrike Meinhofs død var imidlertid også afsluttet efter kommissionens afsluttende møde i Paris i januar 1979 og færdiggørelsen af en beretning fra kommissionen. Overvågningsoperationens afslutning betød imidlertid ikke, at man havde tabt interessen for de århusianske anarkister, hvis virke stadig blev fulgt nøje.¹¹⁴

Danmarks Socialistiske Befrielsehær

I 1980 blev Århus udsat for en række alvorlige brandattentater, som ramte forskellige bygninger og installationer med relation til andre stater, internationale firmaer eller danske myndigheder. Gerningsmændene skulle efter alt at dømme søges i visse af byens militante venstrefløjsmiljøer. Hermed var der tale om en ny vending i det politiske billede, som måtte give anledning til at revidere trusselbilledet. Spørgsmålet var, hvorvidt de mere ekstreme udslag af de byguerillaer, som sås i Frankrig, Vesttyskland og Italien, var ved at komme til Danmark.

112 PET, personsag: "Vedr.: Rote Armee Fraktion (RAF) sympatisører i Danmark", 5. oktober 1978, samt "Vedr.: To Rote Armee Fraktion-sympatisører i Danmark", 9. oktober 1978. Det fremgår ikke, om denne forespørgsel blev besvaret med de anmodede oplysninger.

113 Ibid., "To Rote Armee Fraktion-sympatisører i Danmark", 9. oktober 1978.

114 PET, administrativ sag: Årsberetning 1979, region II.

Det første – formodede – anslag ramte den 27. januar 1980 Føtex på Frederiks Allé, da der tidligt på morgenen udbrød brand i varehuset. Politiet konstaterede, at vidner havde set to mistænkelige personer ved brandstedet umiddelbart før branden, og mistænkte, at der var kastet en molotovcocktail ind i et lagerrum. Brandårsagen blev ikke klarlagt, men den tekniske undersøgelse konkluderede, at der meget vel kunne være blevet kastet noget brændende ind gennem en sprække eller et vindue.¹¹⁵

Den 25. februar fulgte en brandstiftelse mod en Mercedes taxa parkeret hos en autoopretning på Axel Kiersvej i Højbjerg. Branden var tydeligt påsat, og vognen udbrændte.¹¹⁶ Den 27. marts 1980 fulgte derpå endnu et tilfælde af mistænkt ildspåsættelse hos Citykonto i Scharndorffstræde i Århus midtby. Her rettede mistanken sig mod, at der skulle være blevet hældt brændbare kemikalier ind gennem en brevsprække, og at de derpå var blevet antændt af gerningsmændene.¹¹⁷ Der var tilsyneladende her tale om hændelser, som kriminalpolitiet endnu anså for urelaterede. Fredag aften den 4. april 1980 fulgte så endnu et tilfælde af brandstiftelse, denne gang rettet mod politimester Erik Christensens lejlighed i Assensgade i en etageejendom på femte sal. Metoden var denne gang den samme. Branden var dog mere voldsom. Inden for døren var der brændt hul i gulvet og i et tæppe, lakken på dørene til andre rum var blæret op af varmen, og i en lejlighed blev lofterne sværtet af røg. Det tog brandvæsnet ca. 30 minutter at slukke ilden. Det politiske motiv syntes oplagt, idet beboerne i ejendommen den 8. april modtog et brev fra en gruppe, som kaldte sig Danmarks Socialistiske Befrielseshær, og hvori man undskyldte for forstyrrelsen og vedlagde 10 kroner som kompensation. Det blev forklaret, at hensigten var at sende en advarsel til politimesteren ”...og hans slags”.¹¹⁸

“Det forholder sig nemlig sådan, at politiet i sidste uge skred ind mod ytringsfriheden i Danmark og forbød DSB at komme til orde i pressen ved at beslaglægge en længere artikel, som DSB har udarbejdet og sendt til en række dagblade og nyhedsbureauer.”¹¹⁹

115 PET, operationssag: Bilag 1: politirapport, 27. januar 1980.

116 Ibid., bilag 2, politirapport 25.2. 1980.

117 Ibid., bilag 3, politirapport 27. marts 1980.

118 Ibid., bilag 5, telex til PET's Centralafdeling, 9. april 1980.

119 Ibid., bilag 4, brev DSB til beboerne Assensgade 13, Århus, 5. april 1980.

PET's regionsafdeling II holdt Centralafdelingens Afdeling C løbende underrettet om udviklingen i sagen. Politimesteren og kriminalpolitiet besluttede indtil videre at holde brevet og efterforskningen tilbage i pressen, og at PET skulle søge at identificere den pågældende fraktion. Der var imidlertid tale om en hidtil ukendt gruppering. Man henviste til en kilde, der havde nær føling med fraktionsdannelser i Århusområdet, og som mente, at der var tale om en selvmodsigende betegnelse, da ingen socialistiske grupper ville benytte betegnelsen befrielsehær. Betegnelsen DSB blev i telexen markeret som en nyregistrering og blev noteret med det relevante registreringsnummer. Afdelings C's leder satte straks de øvrige regioner i gang med at undersøge, om man var bekendt med DSB.¹²⁰

Forklaring fulgte den 12. april 1980, hvor DSB udsendte sit politiske program, et tresiders manifest, som var forsynet med en forsideillustration, som viste et Danmarkskort med en femtakket stjerne over og bogstaverne DSB i centrum.¹²¹ Heri hed det, at:

“DANMARKS SOCIALISTISKE BEFRIELSESHÆR ER GÅET I KAMP FOR ET SOCIALISTISK DANMARK

Det er med beklagelse, at den væbnede kamp er startet så sent i Danmark, den burde have været i gang lige så længe, udbygningens og undertrykkelsens åg har hvilet over danskerne, men da denne beklagelse nu er udtrykt, kan vi vende blikket fremad og konstatere, at der forestår en lang og blodig kamp. Lang fordi danskerne ikke er forberedt på kamp, og blodig fordi magthaverne ikke afgiver deres magt frivilligt. Hæren vil ikke ofre tilfældige menneskeliv til fordel for revolutionen, men kun kæmpe mod udbyterne og undertrykkerne.¹²²

Der blev her opfordret til, at man skulle slutte sig til DSB og danne kampgrupper. Til slut påtog DSB sig ansvaret for brandstiftelsen i Føtex og den udbrændte taxa, idet disse tilfælde blev beskrevet som en øvelse i brandstiftelse.¹²³ Fra Centralafdelingen rundsendte en efterforsker i Afdeling C straks til regionerne oplysningerne om DSB og udbad sig samtidig, at man snarest fremsendte de oplysninger, man måtte have derom.¹²⁴

120 Ibid., bilag 5, telex til PET's centralafdeling, 9. april 1980 samt ibid., bilag 5, 11. april 1980.

121 Ibid., bilag 7, Danmarks Socialistiske Befrielsehær. Program. Udateret.

122 Ibid.

123 Ibid.

124 Ibid., bilag 9, skrivelse til regionerne, 14. april 1980.

I region II må man have haft sine formodninger om, hvem der kunne være involveret i denne sag. Allerede den 14. april 1980 iværksatte man en operation ved en begæring til retten i Århus om aflytning af to kollektiver samt af en anden adresse i Århus. Den 17. april 1980 fulgte anmodning om oprettelse af telefonaflytning af et andet kollektiv uden for Århus. Tilladelserne fulgte for en periode indtil den 15. juli 1980.¹²⁵ Over for byretten forklarede den udsendte kriminalassistent, at der var tale om personer fra *den centrale anarkistgruppe*:

“...efterforskningsarbejdet i forbindelse med opklaringen af 4 ildspåsættelser i Århus, der har fundet sted indenfor de seneste måneder, har vist, at der er begrundet mistanke om, at der kan rejses sigtelse imod...[de to], der er medlemmer af samme organisation som sigtede, for at have iværksat ildspåsættelserne, ligesom der er begrundet mistanke om, at de pågældende forbereder andre aktioner af tilsvarende karakter, og tillige aktioner, der er omfattet af straffelovens § 114.”¹²⁶

Omtrent en uge efter gik Rigspolitiets Rejsehold ind i efterforskningen af ildspåsættelserne.¹²⁷ Efterforskningen tog den form, at to kriminalassistenter fra Århus Politi sammen med rejseholdets folk foretog efterforskningen. Sidstnævnte skulle koncentrere sig om det skriftlige materiale fra PET, opbygge et arbejdskartotek og tilrettelægge den videre efterforskning. PET skulle på sin side søge at dyrke forbindelser til dagspressen for at grave videre skriftligt materiale om DSB frem. PET skulle også forsøge at indsamle skriftprøver fra skrivemaskiner og kopimaskiner i Fronthuset og andre steder, hvorfra det kunne tænkes, at DSB's aktiviteter udgik. Endelig besluttedes det, at PET:

“...via aflytninger skal forsøge at indsamle materiale, der kan vise, [med blyant indsat: 'om?'] at politiske kredse i århus står bag dsb.”

Man tog hurtigt kontakt til pressen, og det fremgik snart, at en redaktør på et dagblad kunne huske at have modtaget en skrivelse fra DSB. Brevet blev modtaget den 1. april, og da man gik ud fra, at der var tale om en aprilspøg, blev brevet smidt i affaldskurven. Det var altså dette, politimester Erik Christensen havde

125 Ibid., bilag 10, ”Vedr. operation...”, 17. april 1980, samt udskrift af retsbogen for Århus by- og herredsret 7. afd., 14. april 1980 og 21. april 1980.

126 Ibid., udskrift retsbogen for Århus by- og herredsret 7. afd., 14. april 1980.

127 PET, operationsdag: Bilag 11, ”Vedr. Danmarks Socialistiske Befrielsehær”, 22. april 1980.

måttet undgælde for. Man tog straks skridt til at undersøge det pågældende dagblads affaldspapir. I løbet af kort tid fik man – efter opfordring – fra en kilde, hvis identitet og kildenavn ikke er omtalt, to skriftprøver fra skrivemaskiner på Fronthuset i Århus.¹²⁸

Den 25. april 1980 fik efterforskningen tildelt et kodenavn, og i en telex fra samme taltes der om ”krisestaben”. Heri påpegedes det, at brevet fra DSB oplyste, at i et af brevene til pressen lå en nøgle til en døgnboks på Københavns Hovedbanegård. Dette spor ønskede region II nu undersøgt.¹²⁹ I denne telex optrådte i øvrigt en ny medarbejder i regionsafdeling II, som var overført fra Centralafdelingens terrorafdeling. Opsporingen af denne nøgle gav anledning til en del dramatik. Det viste sig, at garderobepasserer på Københavns Hovedbanegård havde tømt boksen, da der var forløbet mere end 48 timer. I boksen fandtes en brun mappe og to stykker A-4 papir, som blev overgivet til en efterforsker fra Centralafdelingen. Det ene stykke papir bar en tekst, som oplyste, at en sprængladning anbragt i kloakken ved Nationalbankens afdeling i Århus ville blive bragt til detonation inden den 6. april kl. 12.00. Det andet stykke papir viste et oversigtskort over domkirkepladsen i Århus med angivelse af, hvor den omtalte bombe skulle være placeret. Garderobepasserer havde, da han den 7. april tømte boksen, konstateret, at der ikke var sprængt nogen bombe i Århus, og derfor blot stillet tasken hen til de uafhængte sager.¹³⁰ Politiet undersøgte nu kloaknettet det pågældende sted i Århus for bomber. Ingen blev fundet, men DSB havde nu alvorligt gjort opmærksom på sin eksistens. Det gjaldt så meget desto mere, som at flere bemalingsaktioner og en ny ildspåsættelse af en bil blev konstateret. Bl.a. ud for kriminalpolitiets bygning i Søndergade blev der påmalet en femtakket stjerne med bogstaverne DSB, og også flere biler og lokaliteter blev med spraymaling påført DSB’s nu velkendte symbol.¹³¹

Interessen hos region II samlede sig klart om visse personer med tilknytning til ”slaget om Østbanegården”. I 1979 var der som tidligere anført foretaget en større slumstormeraktion mod Østbanegården i Århus, og efter en tid havde politiet grebet ind og ryddet lokaliteterne. Aktionen gav anledning til megen tumult og bidrog i ikke ringe grad til at sætte ondt blod mellem aktivisterne og

128 Ibid., bilag 12, region II telex til afd. C i PET’s centralafdeling, 23. april 1980.

129 Ibid., bilag 15, telex region II til PET’s centralafdeling, afd. C, 25. april 1980.

130 Ibid., bilag 16, notat af 25. april 1980 samt andet notat af 25. april 1980. Vedlagt skrivelse fra DSB samt oversigtskort.

131 Ibid., bilag 19, telex region II til Centralafdelingen, Afd. C, 30. april 1980.

politiet. En af de ledende figurer i aktionen, og i Boligkaravanen, som forestod besættelsen, var medlem af *den centrale anarkistgruppe*.

Boligkaravanen var i særlig grad i søgelyset, idet man ved gennemgang af fotomateriale fra en udsættelse af Boligkaravanen tydeligt så en skrivemaskine af den særlige art, som politiets teknikere mente var blevet benyttet til skrivelsen fra DSB. Også forskellige aflytningsaktioner mod flere kollektiver gav anledning til bestyrket mistanke mod denne gruppering og i særlig grad mod dens uformelle leder, der også var at finde i *den centrale anarkistgruppe*. Mellem den 30. april og den 1. maj fik man via telefonaflytning opsnappet oplysning om, at der var optræk til bemalinger med spraydåser. To grupper bevægede sig rundt i byen. Den ene – herunder et medlem af *den centrale anarkistgruppe* – blev observeret i færd med at male slogans som: ”directe action”, ”bekæmp staten” og ”Danmark ud af NATO”. Den anden gruppe, som den uformelle leder af Boligkaravanen fra *den centrale anarkistgruppe* tilhørte, blev ikke fulgt, men mentes at have påmalet hittegodskontoret med en rød femtakket stjerne samt DSB.¹³² Problemet var, at dette gav anledning til en vis tvivl om identiteten af de folk, som støttede DSB, og til det spørgsmål, om der var flere grupper, som var aktive. Imens fortsatte bemalingerne. Frem mod den 5. maj 1980 fandtes bemalinger med den røde stjerne og DSB på flere biler. Den 2. maj var en person gået ind i Risskov Kirke og havde bemalet forhæng, alterduk og bibel med den røde stjerne og DSB. Den 4. maj blev Brabrand Kirke bemalet udvendigt med stjernen og ordene: ”væbnet kamp nu danmarks socialistiske befrielseshær”. Også Åbyhøj Kirke blev bemalet med stjerne og med bogstaverne DSB. Endelig var der på en gravsten på Nordre kirkegård over trafikminister, statsråd H.P. Ingerslev påmalet en rød stjerne med bogstaverne DSB. I efterforskningsgruppen besluttedes det nu, at man skulle skride til at etablere rumaflytninger på de to mest centrale adresser.¹³³

Sagen blev på dette tidspunkt opfattet som så alvorlig, at man rettede henvendelse til det vesttyske kriminalpoliti, idet man sendte en oversat kopi af DSB's program og forespurgte, om der forelå ideologisk overensstemmelse med RAF eller andre tyske terrorgrupper. Svaret var negativt.¹³⁴ Det blev videre besluttet i efterforskningsgruppen, at kriminalinspektør Iversen skulle tage kontakt til den

132 Ibid. Se også *ibid.*, bilag 20, telex region II til Centralafdelingen, afd. C, 1. maj 1980.

133 *Ibid.*, bilag 21, telex region II til Centralafdelingen, 5. maj 1980. Citat efter telex. *Ibid.*, bilag 24, telex region II til Centralafdelingen, Afd. C, 9. maj 1980.

134 *Ibid.*, bilag 22, telex PET til Bundeskriminalamt, Wiesbaden, 7. maj 1980. *Ibid.*, bilag 26, telex BKA, Wiesbaden til PET, 16. maj 1980.

lokale presse og orientere denne om de ildspåsættelser og hærværksaktioner, som var sket, og om at DSB havde påtaget sig ansvaret.¹³⁵

Efterforskningsgruppens aflytning af en samtale mellem to personer i *den centrale anarkistgruppe* og flere andre tydede på, at denne gruppe ikke var blandt de aktive i DSB eller var klar over, hvem bagmændene var. Der var således en del diskussion frem og tilbage om, at det kunne være højreorienterede grupperinger, da sprogbrugen ikke blev anset for egentlig i overensstemmelse med socialistisk tankegang. Andre mente, at der var tale om en gruppe unge.¹³⁶

I slutningen af maj skiftede fokus i efterforskningen til en anden gruppe, som ikke havde forbindelse til de berørte kollektiver. En anonym anmelder havde peget på tre personer som bagmænd for DSB. De tre pågældende var, som det hed i telexen, "...kendte her (ikke reg)...".¹³⁷ Men også denne personkreds syntes at være en blindgyde for efterforskningen. Lidt inde i juni, dvs. næsten en måned før aflytningskendelsen udløb, besluttedes det på et møde mellem efterforskningsgruppen og politimesteren at nedtage aflytningerne på de fire numre, som aflytningsoperationen foreløbigt havde rettet sig imod.¹³⁸

Den 4. juli 1980, på USA's uafhængighedsdag, skete der imidlertid igen noget. I IBM's lokaler i Banegårdsgade i Århus blev der kastet en sten gennem et vindue efterfulgt af to molotovcocktails.¹³⁹ Ildspåsættelser af personbiler fortsatte i øvrigt. Den 30. juli havde Jyllands-Posten en overskrift, som lød: "Århusiansk terrorgruppe jages af fem kriminalfolk". Kriminalinspektør Jørgen Iversen forklarede til avisen, at DSB kunne være af enhver politisk observans, idet man heller ikke kunne afvise, at der var tale om en højregruppe, som ville lægge venstrefløjen for had.¹⁴⁰ I august fulgte en ny aktion. Denne gang var der tale om en

135 Ibid., bilag 24, telex region II til Centralafdelingen, Afd. C, 9. maj 1980.

136 Ibid., bilag 25, telex region II til Centralafdelingen, Afd. C med afskrift af passage af rumaflytning, 13. maj 1980. Et tidligere medlem af Statsfjenderne bekræftede senere, at de ikke vidste, hvem der stod bag DSB: Interview 1: Han "...har intet kendskab til DSB, men det var vist noget med en brandmand, der var død i Tilst", og senere om politimesterens opgang hed det: "...der var en del rabiate i forlængelse af boligkaravanen." Ibid. Han mente dog ikke, at brandmanden Jens Holger Jensen havde forbindelse til DSB.

137 PET, operationssag: Bilag 28, telex fra Region II til Centralafdelingen, Afd. C, 23. maj 1980, samt bilag 29, telex fra Region II til Centralafdelingen, Afd. C, 30. maj 1980.

138 Ibid., bilag 30, "Vedr. Telefonaflytning i en formodet terrorsag i Rgn. II", 17. juni 1980; Ibid., bilag 31, telex fra region II til Centralafdelingen, Afd. C, 17. juni 1980.

139 Ibid., bilag 32, rapport fra Teknisk Afd, Rigspolitichefen vedr. brandstiftelse mod IBM, Århus, 4. juli 1980.

140 "Århusiansk terrorgruppe jages af fem kriminalfolk", *Jyllands-Posten*, 30. juli 1980, i: Ibid., bilag 33.

bemaling af Mindegården i Mindeparken ved Marselisborg, en skulptur i Rømerhaven og en mindesten ved Marselisborg Gymnasium. Mindetavlen over de faldne danskere i den 1. verdenskrig var påmalet ordene:

”kaere partisaner. tillykke med aktionen ved ibm. kampen er nu for et socialistisk danmark. dette monument er spot. arbejderne er kloge. de ved de kaempede som brikker i magthavernes spil. aere vaere de faldnes minde. vaebnet kamp her og nu.”

Igen var der også påmalet de karakteristiske røde stjerner som tidligere. Regionsafdeling II's efterforsker identificerede klart aktionen som de ægte DSB-folks værk. I øvrigt kom justitsminister Henning Rasmussen i anden anledning på besøg ved Århus Politi og fik af politimesteren og regionsafdelingslederen en redegørelse for sagen.¹⁴¹

I sommeren 1980 syntes efterforskningen at kredse omkring flere forskellige muligheder. Således hældede lederen af region II efterhånden nærmest til, at der måtte være tale om, at DSB-aktionerne havde rod i nynazistiske kredse. Af politimesteren i Århus fik han frie hænder til at trække på ordens- og kriminalpolitets personel med henblik på observationsopgaverne rettet mod en gruppering nynazister, som man havde mistænkt for DSB-aktionerne.¹⁴² I september samlede interessen sig igen om en anden lille personkreds, som havde tilknytning til Boligkaravanen.¹⁴³ Region II lod de pågældende personer observere og instruere også observationen om at gennemføre en ransagning af en adresse efter en anholdelse af én af de pågældende. Man var i særlig grad opmærksom på, at flere af de relevante personer i 1976-77 havde haft forbindelse til Komiteen imod Berufsverbot i Vesttyskland, til en vesttysk statsborger, som senere var advokat for RAF-folk, og til en efterforskning af RAF-aktiviteter i Vesttyskland i 1977.¹⁴⁴

Den 17. september 1980 opstod en storbrand i møbelforretningen Zebra på Agerøvej i Tilst. Ved branden, som mistænktes påsat, opstod der skader for et millionbeløb. På bygningens gavl stod påmalet DSB og sloganet: ”Attentat mod

141 PET, operationssag: Bilag 35, telex region II til Centralafdelingen, 4. august 1980.

142 Ibid., bilag 37, Vedr. DSB, 15. august 1980.

143 Ibid., bilag 39, telex fra region II til Centralafdelingen, 5. september 1980. Den mest centrale af de fire personer blev i øvrigt gjort til genstand for en telefonaflytning. Resultatet af aflytningen var imidlertid negativt. Jf. ibid., bilag 39, telex fra region II til Centralafdelingen, 17. oktober 1980.

144 Ibid., bilag 45, telex fra region II til Centralafdelingen, 18. september 1980.

kapitalen”. På en plantekumme stod ligeledes påmalet en rød, femtakket stjerne og bogstaverne DSB. Det ramte firma var dog allerede trådt i betalingsstandsning.¹⁴⁵ Ritzaus Bureau udsendte en meddelelse, hvori det hed, at den internationale terrorisme havde nået Danmark. Kriminalinspektør Jens Iversen sagde til pressebureauet, at: ”Vi betragter forbrydelserne som et anslag mod statens sikkerhed.(...). Der er ikke tale om almindeligt hærværk, men om politisk orienterede aktioner.”¹⁴⁶

DSB's ideologiske univers

Et af de mere interessante momenter i den korte episode med tysk-inspirerede, celle-baserede voldshandlinger i Århus i 1980 er de ideologiske ytringer, som fremkom fra gerningsmændene. Modsat de tekniske spor og de øvrige indhentninger byder de forskellige pressekommunikéer og manifeste sig til som mere sammenhængende udsagn, der gav PET en mulighed for at få indblik i tænkningen i de sekteriske aktivistmiljøer.

I forbindelse med aktionerne udsendte DSB en løbeseddel, som forklarede, at den traditionelle venstrefløj var ufarlig for magthaverne, fordi den ikke truede deres magt.

“De kapitalistiske magthavere udøver gennem deres håndlangere stadig kraftigere modforanstaltninger mod den aktive kamp for socialismen, og dette er den tydeligste dokumentation af fascismens stadig svagere kontrol med tingenes udvikling.

For magthaverne er den “legale” danske socialisme relativ ufarlig. Så længe venstrefløjen retter sig efter systemets præmisser griber magthaverne ikke ind med fascistiske terrormetoder. Det omvendte såes under kampen om byggeren. Når socialister handler på en måde så profitten trues, skrider der nemlig ind.

Miljøministeriets omstødelse af den kommunistiske miljøborgmester Ivan Hansens forbud mod klorproduktionen på sojakagefabrikken er et tydeligt eksempel på venstrefløjens manglende muligheder og på magthavernes kontrol med det parlamentariske system.

145 Ibid., bilag 40, telex fra region II til Centralafdelingen, afd. C, 17. september 1980.

146 Ibid., bilag 4, Ritzau-meddelelse.

Skal der føres socialistisk politik, må det derfor være udenom magthavernes bestemmelser altså ved illegal kamp.”¹⁴⁷

DSB's aktiviteter syntes i den følgende tid at rette sig mod visse dele af dansk våbenindustri. I slutningen af september 1980 fandt postvæsnet i København således en åben skrivelse, hvorpå der stod, at den skulle afleveres til ”samfundets lakajer”. Postvæsnet afleverede den sparsomt adresserede forsendelse til politiet. Politiet lod straks oplysning tilgå PET. Skrivelsen angav tre mulige mål for angreb, nemlig DISA, NEA og Chr. Roving. Med den femtakkede stjerne og ’DSB’, stod anført, at ”Vi har svoret at ødelægge så meget af krigsindustrien som overhovedet muligt”. Samme dag fulgte en telefonbombe mod DISA.¹⁴⁸ Selvom fokus nu syntes rettet mod København, er det mest sandsynligt, at gerningsmændene stadig havde en form for base i Århus. Netop på denne tid foregik der i Århus inden for den del af venstrefløjens, som arbejdede på lovlig grund, en kampagne, som søgte at rette søgelyset mod den danske våbenproduktion.

Dette foranledigede da også DSB til at sende en hilsen ved løbesedler til dem, som havde udført aktioner mod Terma og IBM (se nedenfor). De hilste det velkommen, at danske socialister både legalt (hermed henviste de givetvis til den offentlige kampagne mod våbenindustrien) og illegalt bekæmpede ”...magthavernes og udbytternes oprustning”. Den legale og den illegale kamp måtte derfor samordnes og intensiveres.

“dsbs partisankrig er udelukkende rettet mod magthaverne og udbytterne. den terror og tilfældige vold, som mange i dag frygter, ønsker vi at staa som opponenter imod. ved ingen af vores aktioner, heller ikke aktionen i tilst, har vi derfor bragt uskyldige menneskers liv i fare.

at pet nu antyder, at det kraenker menneskerettighederne gennem telefonaflytninger, infiltreringer, registreringer og andre spionageaktioner mod danmarks socialister, er ikke et tegn paa nogen optrapning af den politimaessige indsats, men bare yderligere dokumentation af en gammelkendt sandhed, som herved bliver aabenbar for endnu flere.”¹⁴⁹

147 Ibid., bilag 41, løbeseddel fra DSB. Denne gang havde den femkantede stjerne et dansk flag i centrum og en ring som baggrund.

148 Ibid., bilag 49, politirapport, 25. september 1980; ibid., bilag 50, ”Vedr. Telefonbombe mod DISA”, 26. september 1980.

149 Ibid., bilag 51, telex fra region II til Centralafdelingen, 30. september 1980.

Som et kuriosum tilføjes det, at ca. halvdelen af ”...os dsb-partisaner...” fandt det meget mærkeligt i pressens dækning at blive betegnet gerningsmænd.¹⁵⁰ Det kunne vel kun opfattes sådan, at halvdelen af aktivisterne var kvinder, og at de var kønspolitisk bevidste. I det hele taget kaster løbesedlen et nyt lys over disse aktivisters selvforståelse. Alt tyder på, at der var tale om en gruppe med en stærk ideologisk motivation, og på, at denne ideologisk begrundede tolkning af det danske samfund tjente som en legitimering af aktionerne. Det var opfattelsen, at de reelle magthavere i samfundet var de kapitalistiske udbytttere, som via deres – som det hed – håndlangere fastholdt deres reelle magt. Blandt sådanne håndlangere var angiveligt politiet og PET, hvis undertrykkelse foregik i det skjulte, så længe venstrefløjen og socialisterne opererede inden for lovens og det parlamentariske systems rammer, som jo var kontrolleret af udbyttterne. Først når man overskred disse rammer og udfordrede magthavernes kontrol og profit, viste systemet sit sande ansigt, således som henvisningen til PET’s overvågning af de danske socialister påstod. DSB anså det derfor åbenbart for sin opgave at udfordre systemet til at vise sig, som det var, og dermed bevidstgøre ”folket” om de virkelige magtforhold. Man opfattede sig altså som forbundet med folket. Forståelsen af forholdet til folket og synet på brugen af vold og terror rummede imidlertid visse gråzoner. Det blev således besværet, at man ikke ville ramme uskyldige mennesker, mens man forbeholdt sig retten til angreb på magthaverne og udbyttterne.

Skrivelsen opfordrede i øvrigt ikke blot alle undertrykte og udbyttede, men også ansatte i politi, forsvar og brandvæsen til at slutte sig til DSB’s kamp mod magthaverne. Henvisningen til brandvæsnet kunne være tilfældig, men kunne også antyde en forbindelse til brandmanden Jens Holger Jensen, der tilhørte Appel-gruppen.

150 Ibid.

DSB. Løbeseddel fra Danmarks Socialistiske Befrielseshær (DSB) med den karakteristiske femtakkede stjerne. Løbesedlen opfordrer til væbnet kamp for en socialistisk magtovertagelse. PET havde en mistanke om, at DSB havde forbindelse til Appel-gruppen, og at Århus havde været en slags øvelsessentræn for dens væbnede aktiviteter. Det lykkedes imidlertid aldrig for PET at verificere denne arbejdsypotese (PET's arkiv).

Gruppens syn på voldshandlinger og terror kom videre frem i en korrespondance, som blev fremprovokeret af et læserbrev fra en århusiansk venstrefløjspolitiker, hvori denne tog afstand fra DSB's aktioner. DSB svarede med et brev stilet til politikeren, hvori de forsvarede deres syn på terror og illegale aktioner. Brevet var stilistisk anderledes end de offentlige skrivelser, idet det var personligt og mere snakkende end de meget programatiske offentlige udladninger. Der var tydelige referencer i argumentationen til de italienske og tyske erfaringer med terror og byguerillavirksomhed. Det afviste, at de var desperate eller uligevægtige, og understregede, at de blot var overbeviste socialister, som kæmpede mod udbytterne og magthaverne.¹⁵¹

151 Ibid., bilag 54A, brev fra DSB til århusiansk politiker, 10. oktober 1980. Brevet blev overdraget politiet af den århusianske politiker. Ibid., bilag 54A, "Vedr. Operation ...", 7. november 1980.

“Du nævner selv besættelsestiden og den kamp danske socialister dengang nødvendigvis selv måtte kæmpe. Dette eksempel vil vi gerne bygge lidt videre på ved hjælp af Scherfig’s “Frydenholm”. I “Frydenholm” kan du netop finde det meget præcist beskrevet, hvordan man dengang såvel som i dag, opfattede den første spæde modstand som terror.

Udbyttede og udnyttede bør med rette bruge ordet terror om enhver spæd og begyndende illegal modstand, da som du rigtig siger, kamphandlingerne kan være fascistisk skabte argumenter mod de demokratiske frihedsrettigheder og for indførelse af diktaturstater. Derfor er det vore opgave gennem vore aktioner at vise, at vi ikke er terrorister eller fascister, men en socialistisk hær som de udnyttede og udbyttede kan være trygge ved og drage nytte af.”

Aktivisterne drog således en parallel mellem sig selv og de danske modstandsfolk, som i samarbejdspolitikens første år under besættelsen til tider blev betegnet som terrorister. Aktionerne søgtes således legitimeret ved, at man så sig som udtryk for en socialistisk modstand, som dermed også måtte være i overensstemmelse med folket. Der blev altså foretaget en teoretisk distinktion, hvorved man definerede magthavernes og systemets handlinger som illegitime og mere eller mindre forbundet med fascistiske diktaturtendenser, mens en egentlig socialistisk hær, som handlede i overensstemmelse med de udbyttede, ikke kunne anses for terrorister. Nogen begrænsninger for, hvilken form for aktioner der kunne anses for acceptable inden for denne logik, blev ikke nævnt. Dette træder så meget desto mere i relief på baggrund af den heroiserende og militante sprogbrug.

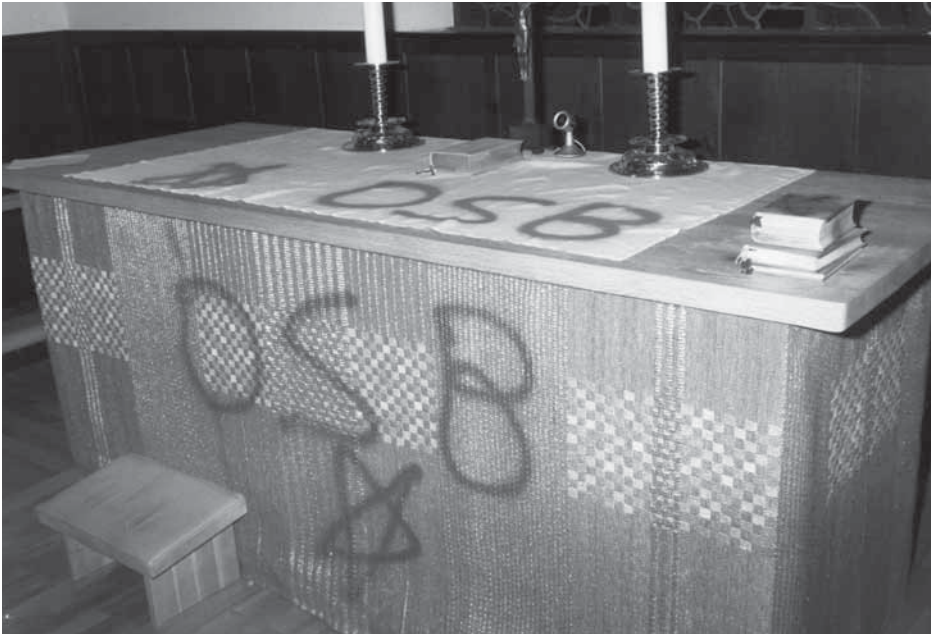
“Det vi tænker på er, at vi kan blive mulige krigsfanger for den kapitalistiske besættelsesmagt som regerer landet, og derfor bliver frygten ikke frygten for 1 eller 2 års fængsel mere eller mindre, men frygten for at komme i fascistisk “krigsfangenskab” eller omkomme under kamp, for selvfølgelig er vi bange, når vi går i aktion, det ville være dumt ikke at indrømme dette.”¹⁵²

Der lå således latent i den logik, som fremgik af DSB’s skrivelser, at man opfattede systemet og dets håndlangere for undertrykkere, hvis virkelige repressive og voldelige tendenser endnu ikke var trådt frem for offentligheden, men ikke desto mindre som kræfter, der bevidst eller på grund af systemets logik var parate til at bruge alle midler for at fastholde grebet om magten – også potentielt til at gribe

152 Ibid.

til fascistiske metoder. Konsekvensen måtte være, at så måtte også den socialistiske hær være parat til at kæmpe denne ”kamp” til ende.

Der findes ikke i efterforskningsmaterialet fra efterforskningen af brandattentaterne nogen samlede ideologianalyser af teksterne fra DSB. Men flere steder henvises der i efterforskningsgruppens og region II's overvejelser til sproglige udtryk, abstraktionsniveau og ideologisk indhold som indicier for identiteten af forskellige gerningsmænd og ophavsmænd til forskellige løbesedler, aktioner mv. Som det ses ovenfor, søgte man også hjælp hos de vesttyske myndigheder med hensyn til den konceptuelle udformning af DSB's proklamationer mv. Bemalinger og lignende blev nøje affotograferet og analyseret for overensstemmelse med symboler (den femtakkende, røde stjerne), signaturer og slagord, som man kendte fra DSB's tidligere aktioner. Det kan som et supplement til PET's efterforskning, der rigtigt bemærkede en væsensforskel mellem DSB og anarkisternes slogans, bemærkes, at DSB agiterede stærkt for nationaliseringer, hvilket er fremmed for anarkismens på mange måder antistatlige ideologi.

Hærværk forøvet af DSB mod alteret i Risskov Kirke den 2. maj 1980. Billedet er taget af Rigspolitichefen, Teknisk Afdeling (PET's arkiv).

Saftevandsfronten

I anden halvdel af 1980 dukkede endnu en århusiansk aktivistgruppe op, hvilket fik PET til igen at interessere sig for det førnævnte kollektiv. Der var da også i vidt omfang tale om de gammelkendte personer fra Boligkaravanen, som bl.a. kredsede om anarkistmiljøet i Regnbuen, og som var under betydelig inspiration af RAF i Vesttyskland. Gruppen ”Saftevandsfronten” bestod af fire personer, der tilsammen udgjorde *den centrale anarkistgruppe* og arbejdede som en tæt sammensluttet, hemmelig og velorganiseret enhed, som ydermere var uhyre sikkerhedsorienteret både i forhold til aflytning af telefoner mv. og i forhold til deres aktioner.

Den 4. juli 1980 – på USA’s uafhængighedsdag – blev der som tidligere beskrevet om natten kastet en sten gennem ruden på IBM’s receptionslokale i Banegårdsgade i Århus. Gennem hullet i ruden blev der efterfølgende kastet en eller to molotovcocktails ind i rummet. Der udbrød brand i lokalet, men denne blev ret hurtigt slukket, da et vidne bemærkede branden og ringede til brandvæsenet. Vidnet så ikke nogen personer omkring brandstedet, men politiet sikrede sig efterfølgende resterne af to flasker – bl.a. flaskehals med en klud indstoppet som væge – og stenen, hvorpå der var malet en rød prik.¹⁵³ Samme dag modtog B.T. og Jyllands-Posten proklamationer fra – må man formode – gerningsmændene, hvori de beskrev deres aktion. De understregede, at de absolut ingen forbindelse havde til ”det såkaldte DSB”. Kuverten var mærket ”til fandens fødselsdag” og rummede følgende proklamation:

“Man kan ikke blive ved med at tillade, at den amerikanske imperialisme fører åben krig mod befolkningen i den 3. verden og støtter de mest grusomme militærdiktaturer (Brasilien, El Salvador, Chile, Tyrkiet, Sydafrika, osv.).

Og man kan ikke blive ved med at tillade, at USA optrapper sine militære styrker i Vesteuropa. INGEN STATIONERING AF AMERIKANSKE SOLDATER OG VÅBEN I DANMARK. USA og NATO vil krig.

Derfor denne protest mod det amerikanske multinationale selskab, IBM, som er med til at programmere undertrykkelsen.

KAMPEN MOD US-IMPERIALISMEN ER INTERNATIONAL.”

153 PET, operationssag: Rapport rigspolitichefens tekniske afdeling, 5. juli 1980.

I PET gik man straks i gang med at spore identiteten af gerningsmændene og deres eventuelle relation til DSB. En PET-efterforsker mente umiddelbart, at brevene i det ydre ikke havde megen lighed med DSB-skrivelserne. Man resolverede også, at man ikke som tidligere ville holde sagen tilbage fra pressen, da dette tidligere havde ført til brandstiftelsen mod politimester Erik Christensens lejlighed.¹⁵⁴ Sagen blev da også udførligt omtalt i B.T. den 5. juli under overskriften: ”Politisk terror hærger Århus”. Avisen omtalte sagen i forbindelse med de tidligere aktioner udført af DSB. Politiet ønskede imidlertid ikke at kommentere sagen.¹⁵⁵ Efterforskningen blev foretaget af kriminalpolitiet som normalt, men med rapportkopier til PET og jævnlige kontaktmøder. Sagen forblev dog samlet under det samme emnenummer med henvisning til DSB.¹⁵⁶ PET tog dog selv et efterforskningsskridt, idet man undersøgte, om der fandtes en tysk inspiration. Man var særlig interesseret i den sten, som var kastet gennem vinduet, og som var påmalet en rød prik. Var der tale om en form for politisk symbolik?¹⁵⁷

Natten til den 8. september 1980 fulgte et nyt brandattentat mod virksomheden Terma Elektronik i Lystrup. Der blev kastet tre molotovcocktails mod fabrikken. Kun de to af flaskerne gik itu og antændtes, men da vinduerne ikke knustes, forblev skaderne begrænsede til sodsværtning af to vinduer og en del af muren. I hegnet omkring fabrikken var der klippet et hul, så attentatfolkene kunne komme igennem.¹⁵⁸ Terma var en af de danske virksomheder, som medvirkede i produktionen af dele til F-16 jagerfly som et led i det danske køb af F-16-jagere til det danske luftvåben.

Dette blev da også forklaret i et brev, som gerningsfolkene anonymt sendte til Ritzaus Bureau umiddelbart efter aktionen, og hvori de ligeledes betonedede, at de ikke havde nogen forbindelse til DSB:

“Vores handling ødelægger ikke produktionen af dele til f-16 krigsflyene. Vi har brugt de midler, som vi har nu, for at vise at der findes en modstand i Danmark, der vil være parat til at handle på egne betingelser. Vi er statsfjender og vil ikke længere finde os i de elendige livsvilkår. Vi ved, at magthaverne vil kalde vor handling for “terror” og lignende fordrejninger. Men i sammenligning med deres altudslettende atomarsenal og krigsudstyr er de midler, vi har anvendt, det rene saftevand.

154 Ibid., telex reg. II til Centralafdelingen, 4. juli 1980 samt *ibid.*, proklamation tilsendt B.T.

155 ”Politisk terror hærger Århus” *B.T.*, 5. juli 1980, kopi i PET, operationssag.

156 PET, operationssag: ”Vedr.: Ildspåsættelse i IBMs lokaler i Århus”, 7. juli. 1980.

157 Ibid., ”Vedr. Brandstiftelse i receptionslokale i firmaet IBM”, 30. august 1980.

158 Ibid., ”Vedr. Statsfjendernes aktiviteter i Århus”, 10. marts 1981.

Vi vil vende vores vrede mod de skyldige i Danmark. De skyldige er de magthavere, der deltager i og underordner sig NATOs krigsforberedelser under ledelse af Vesttyskland og USA. De er skyld i, at flere og flere er tvunget til at leve på et eksistensminimum på socialhjælp eller på en elendig "folkepension", de er skyld i, at samfundet presser flere og flere mennesker ud i psykiske lidelser eller til at begå mord eller selvmord.¹⁵⁹

Først nogen tid efter dette brandanslag, den 23. oktober 1980, modtog politiet via en journalist på en større avis endnu et brev, som var sendt til avisen fra "Saftevandsfronten". Forfatterne til dette manifest erklærede, at de ikke havde noget navn, men at de nu var i gang, og at de stod bag angrebene på IBM og Terma. Der var tale om et større manifest, som i første omgang motiverede angrebet på Terma med modstand mod den danske våbenproduktion og mod NATO. Et af motiverne var at skille sig ud fra DSB.¹⁶⁰

"Vi skriver dette brev, fordi pressen og politiet har sat vore aktioner i bås med det såkaldte DSB, og de har dermed bevidst skjult de intentioner, der ligger bag vores aktioner.

Vi ønsker med brevet at skabe betingelser for en diskussion om, hvad det er vigtigt at kæmpe imod og hvordan - og ikke om, hvem/hvilke personer, der står bag. Vi ønsker at afklare situationen, som den ser ud nu, hvor vi bliver inddraget i en stemning af hetz og bagtalelse på grund af fascisternes/DSB's offensiv."¹⁶¹

Der blev udførligt refereret til forhold, som især havde berøring til skærpelsen af den kolde krig i Centraleuropa med bl.a. opstillingen af atomraketter i Vesttyskland. På det mere generelle plan begrundede man aktionerne med, at de var eksemplariske: de skulle vise, at man med direkte aktioner kunne vise sin vilje til modstand og konfrontere systemet. Der blev tegnet et dystert billede af den herskende politiske og sociale situation, hvor man fandt, at samfundet var gennemsyret af en voldelig undertrykkelse med bl.a. betonslum, politivold, oprustning og et skindemokrati, hvor magthaverne førte befolkningen bag lyset. Der var tale om en dystopi, ifølge hvilken magten lå i hænderne på den amerikanske regering, Vesttyskland og en lille gruppe magthavere i Danmark, som forberedte en krig, mens man skjulte sandheden for befolkningen. Der var i manifestet

159 PET, operationssag: "Ang. Terma Elektronik A/S (tidl. B&W Electronic)", udateret.

160 PET, operationssag: "Nyt fra 'Saftevands'-fronten".

161 Ibid., Nyt fra "Saftevands"-fronten, s. 1.

visse indirekte marxistiske referencer. Der taltes således om, at rustningsproduktionen blev benyttet som vej ud af krisen, og en lille gruppe af uspecificerede magthavere, som blot tillod det parlamentarisk-demokratiske system, men som i virkeligheden benyttede fascismen og politiet som magtens redskaber.¹⁶²

“Vi vil vise en modstand, der uddyber spaltningen i selve den grundlæggende modsætning mellem de undertrykte og dem, de undertrykker. For hver eneste radikale og direkte aktion mod magtapparatet, bliver staten undermineret. Den får svarere ved at dække over den stadige udbytning af sit undertrykkelsesapparat, der er genstand for aktionerne. Og de modforanstaltninger, som magthaverne stiller op overfor de radikale aktioner, vil yderligere svække dem.

Den modstand, vi tænker på, er den direkte aktion, hvor vi handler på vores egne betingelser. Dvs. aktioner, hvor vi selv bestemmer tid og sted og bruger de midler, vi selv har. Vi får ikke andre til at handle på vores vegne. På grund af magthavernes reaktioner kan vi se, at det er en modstand, der er i direkte konfrontation med systemet. Mens det for os er en overskridelse af den angst, vi oplever, fordi vi er blevet bragt i en situation, hvor vi for en gangs skyld selv helt bestemmer over vores eget liv.”¹⁶³

Gruppen opfattede ikke DSB som revolutionære, der kunne henregnes til venstrefløjen. Dertil var DSB-aktionerne for forvirrede og uden perspektiv. Denne forvirring – dvs. den manglende analytiske skarphed – og den nationale betoning i navnet antydede, mente forfatterne til denne skrivelse, at det var højrefløjen eller fascisterne, der stod bag i den hensigt at skabe et hetz-klima. Skriftet blev afsluttet med en afvisning af den traditionelle venstrefløjs lovlige og fredelige kampmidler og med et citat af Ulrike Meinhof: ”Protest er, når jeg siger, at det og det ikke passer mig. Modstand er, når jeg sørger for, at det der ikke passer mig, ikke længere sker.”¹⁶⁴

162 Ibid., Nyt fra “Saftevands”-fronten, s. 1-3.

163 Ibid., Nyt fra “Saftevands”-fronten, s. 3.

164 Ibid., Nyt fra “Saftevands”-fronten, s. 3-4.

NYT FRA "SAFTEVANDS"-FRONTEN

Vi vil ikke præsentere os med noget navn. Vi har nemlig ikke nogen fastlagt strategi og praksis. Vi er igang.

Vi står bag aktionerne mod IBM og Terma.

Vi opfatter os selv som en del af venstrefløjen. Vi er antifascister.

Vi skriver dette brev, fordi pressen og politiet har sat vores aktioner i bås med det såkaldte DSB, og de har dermed bevidst skjult de intentioner, der ligger bag vores aktioner.

Vi ønsker med brevet at skabe betingelser for en diskussion om, hvad det er vigtigt at kæmpe imod og hvordan - og ikke om, hvem/hvilke personer, der står bag. Vi ønsker at afklare situationen, som den ser ud nu, hvor vi bliver inddraget i en stemning af hetz og bagtalelse på grund af fascisternes/DSB's offensiv.

IBM OG TERMA

Vi lavede vores aktioner for at vise en protest mod NATO's og USA's aktive krigsforberedelser. Og for at vise modstand mod, at Danmark er aktivt inddraget i disse: ved sin våbenproduktion, ved sin accept af militær-budgetternes opskrævning, ved at der oprettes NATO-depoter i Danmark, ved enhedskommandoen med Vesttyskland, ved sin accept af atomraketter i Vesteuropa, ved inddragelse af civile havne og lufthavne i den militære oprustning, ved sin accept af at Vesteuropa bliver gjort til krigsskuepladsen i konfrontationen mellem øst og vest.

Vi ønskede at afsløre ét af de steder, hvor Danmark er aktivt inddraget i NATO's oprustning til krig.

MERE KONKRET

Den ydre effekt af de to aktioner kan synes lille. Men vi har erfaret, at osse disse handlinger kræver meget af dem, der føler nødvendigheden af dette skridt. At selv en nok så begrænset overskridelse af magtens afsatte spillemåle kræver minutigse sikkerhedsforanstaltninger, - hvis man vil vende tilbage til dagligdagen bagefter. Og at det er en konstant kamp mod politiets og pressens psykologiske krigsførelse og forsøg på isolering: f.eks. kort efter aktionen mod Terma sagde strømerne til pressen, at de havde fået henvendelser fra befolkningen om forskellige personer, der var blevet observeret i nærheden. Ingen af de personer, der var beskrevet, havde noget med os at gøre. Strømerne ville give indtryk af to ting: dels at de havde konkrete spor, men også at alle, der måtte have observeret noget "mistænkeligt", naturligvis var parat til angiveri. Dette sidste for at vise, at der da ikke

Saftevandsfronten. Løbeseddel fra Saftevandsfronten, hvor gruppen tager ansvaret for aktionerne mod Terma og IBM. Aktionerne var ifølge løbesedlen udført i protest mod USA og NATO's "aktive krigsforberedelser". Saftevandsfronten gjorde samtidig opmærksom på, at den ikke ville forbindes med aktioner, som Danmarks Socialistiske Befrielseshær havde stået bag (PET's arkiv).

Der var altså tale om et programskrift, som støttede sig til en vis marxistisk inspireret samfundsforståelse, men som var militant og kompromisløst i sin afvisning af det eksisterende samfund og først og fremmest staten. De egentlige magthavere skjulte sig bag den demokratiske facade, og politi og myndigheder var i virkeligheden magthavernes forlængede arm. Derfor skulle magten udføres ved direkte aktioner, således at den viste sit sande ansigt og trådte frem i åben repression. Det diskuterende og i sin selvforståelse videnskabelige toneleje, skriftet var holdt i, havde også referencer til udenlandsk inspiration. Det gjaldt ikke mindst Ulrike Meinhof-citatet. Der var også referencer til *Action Directe* og anden fransk socialrevolutionær tænkning, og til klassiske marxistiske tolkninger af fascismen som et produkt af kapitalismen.

Det må på den baggrund anses for forståeligt – og givetvis også korrekt – hvis PET på grundlag af disse politisk-teoretiske udladninger antog, at der kunne eksistere en forbindelse til ikke mindst de vesttyske militante venstrefløjsgrupperinger. PET's efterforsker sluttede da også umiddelbart, at brevet indhold tydede på en relation til vesttysk terrorisme.¹⁶⁵

Det var tydeligvis våbenproduktion, som i særlig grad var i aktionernes fokus. Den 27. september 1980 fik direktøren for firmaet Radartronics sin bil udbrændt ved, hvad man mente var en påsat brand. Firmaet producerede dele til F-16 fly. Denne aktion udløste en pressemeddelelse, hvori DSB gratulerede gerningsmændene, som de betegnede partisangruppen Statsfjenderne.¹⁶⁶

Endelig fulgte den 18. november 1980 ca. en time over midnat endnu et brandattentat. Denne gang var målet for aktionen firmaet N.C. Nielsen Boligtekstil, hvis direktør var engelsk konsul med konsulatskontor indrettet i sit kontor. Der blev kastet tre brosten gennem en indgangsdør, hvorefter gerningsmændene trængte ind i kontoret, hvor de enten hældte brændbar væske ud eller kastede en molotovcocktail. Hele kontorafdelingen udbrændte. Til venstre for døren, hvor gerningsmændene trængte ind, havde man skrevet ”morder” med sort maling.¹⁶⁷ Også denne gang blev der sendt en meddelelse til pressen, hvori gerningsmændene forklarede, at de havde foretaget aktionen i solidaritet med de politiske fan-

165 Ibid., følgebrev til Nyt fra ”Saftevands”-fronten, 23. oktober 1980.

166 PET, operationssag: Bilag 51, telex fra region II til Centralafdelingen, 30. september 1980.

167 Ibid., bilag 60/2: ”Vedr.: Orientering...” 21. november 1980. De direkte skader blev anslået til 1 mill. kr., mens de indirekte skader ved røgskader på tekstilvarerne i virksomheden blev anslået til ca. 6 mill. kr. Jf. Ibid., bilag 112: ”Vedr. Statsfjendernes aktiviteter i Århus”, 10. marts 1981.

gers sultestrejke i Nordirland og mod ”det engelske terror-styre i Nordirland”.¹⁶⁸ Der fremgik ikke af skrivelsen, hvem der havde afsendt den, men PET formodede, at afsenderne – og gerningsmændene – var Statsfjenderne, og at folkene bag denne gruppe skulle findes i det anarkistiske miljø i Århus.¹⁶⁹

I november 1980 var gruppen omkring det tidligere omtalte kollektiv – der tilhørte *den centrale anarkistgruppe* – således tilbage i region II's søgelys. Nye kendelser til telefon- og rumaflytning blev indhentet, idet det blev argumenteret, at kollektivet var tilholdssted for flere af de mistænkte for brandene på IBM, Terma og det britiske generalkonsulat i Århus. En væsentlig del af interessen hidrørte fra, at man havde oplysning om, at de ville modtage besøg af tre IRA-folk (om det var fra den væbnede arm af IRA eller den politiske præciseres ikke).¹⁷⁰ Man kan ikke sige, at den begrundelse, som PET gav over for dommeren, var synderlig detaljeret. Man nøjedes med at sige, at efterforskningen af branden på IBM, Terma og generalkonsulatet viste, at

“...der var gode grunde til at mistænke [en person fra den centrale anarkistgruppe] og medlemmer af en organisation, hvori hun deltager og formodes at være en ledende person, for at have planlagt og udført disse lovovertrædelser, og der foreligger endvidere grundlag for at mistænke de pågældende for forbrydelser, der er omfattet af bestemmelserne i straffelovens kap. 12 og 13.”¹⁷¹

Der fulgte dog også en rapport til retten om kollektivet, hvori mere detaljerede oplysninger fandtes. Foruden straffelovens kapitel 12 og 13 henvistes der også til, at de pågældende med føje kunne sigtes for overtrædelser efter §§ 181 og 183 (dvs. henholdsvis brandstiftelse og særlig farevoldelse, herunder anvendelse af sprængstoffer til fare for andre). De pågældende personer blev betragtet som tilhørende en anarkistisk organisation i Århus, og for de tre personer blev det konstateret, at de havde kontakter til en udenlandsk terrororganisation, og at man havde fundet falske legitimationspapirer hos dem.¹⁷²

168 Ibid., bilag 183, ”Ang. protestaktionen mod det britiske konsulat”, udateret.

169 Ibid., bilag 112: ”Vedr. Statsfjendernes aktiviteter i Århus”, 10. marts 1981.

170 Ibid., bilag 58: telex fra Region II til Centralafdelingen, Afd. C, 20. november 1980.

171 Ibid., bilag 58: uddrag af retsbogen, Århus, 7 Afdeling, 20. november 1980.

172 Ibid., bilag 58: politirapport til retten, 20. november 1980.

Et egentligt fokus i efterforskningen af anarkisterne i kredsen omkring kollektivet og Boligkaravanen er svært at konstatere. Problemet var tilsyneladende også, at der var tale om amorfe grupperinger, som samledes og spredtes på en måde, som ikke kendtes fra det traditionelle politiske foreningsliv. Navnene på nogle af grupperingerne kunne tilsyneladende skifte fra dag til anden, mens medlemskabet af grupperne også kunne variere efter, hvilken sag eller aktion der var tale om. Et nogenlunde fikspunkt – hvis man skal støtte sig til indtrykket fra efterforskningsgruppen – var, at tre personer, der tilhørte *den centrale anarkist-gruppe*, gik igen, som de ledende – også mere teoretisk kapable – aktører i det anarkistiske miljø (den fjerde person var muligvis på dette tidspunkt rykket til København). I slutningen af 1980 dukkede der således en ny betegnelse op for nogle af de kredse, som mistænkte for forbindelse til Statsfjenderne, nemlig: Säftevandsfronten.¹⁷³ I virkeligheden kom navnet fra politiets omtale af aktionen mod IBM som et anslag mod statens sikkerhed. Navnet Säftevandsfronten kom fra gruppens kommuniké, hvori de omtalte anslaget som saftevand sammenlignet med USA's fremfærd i den 3. verden.¹⁷⁴

Et andet fikspunkt var, at flere af de ledende skikkelser vedvarende havde forbindelser til stærkt venstreorienterede miljøer i Vesttyskland. Som det hed i en rapport fra januar 1981:

“Statsfjenderne efter vigtige samtaler fra kollektivet [...] og det ny kollektiv [...] er vores mistanke mod [et medlem af den centrale anarkistgruppe] og gruppen omkring hende herunder [navn på et andet medlem af den centrale anarkistgruppe] blevet bestyrket. [Personen fra den centrale anarkistgruppe] har fortsat forbindelser til kredse i vesttyskland, der formentlig er r a f sympatisører den 13. d.m. rejste hun sammen med [det andet medlem af den centrale anarkistgruppe] til hamburg, hvor de formentlig har besøgt petra hedwig luckassen.”¹⁷⁵

Tidligt i januar 1981 blev politiet i Helsingør i øvrigt kontaktet af en Anders Nørsgaard, som under sine studier på AUC havde haft kontakt med en person med tilknytning til kredsen af anarkister. Han fortalte, at man i 1977 og 1978 havde

173 Ibid., bilag 66, telex fra region II til Centralafdelingen, 19. december 1980. Oplysningerne blev nu modtaget og sendt op i systemet til ikke alene Afd. C, men også Afd. A, og der var påtegninger fra PET-chefen og en jurist i PET.

174 Interview 1.

175 Ibid., bilag 71, telex fra region II til Centralafdelingen, Afd. C, 15. januar 1981.

interesseret sig meget for RAF og de italienske Brigade Rosse. Han havde fået kontakt med personen under den såkaldte Vesttysklandsuge i 1978 og her erfaret, at den pågældende havde megen sympati for RAF. Denne søgte at hverve ham til en gruppe kaldet Danske Kammerater, som var anarkistisk og skulle virke som sympatigruppe for de vesttyske terrorister.¹⁷⁶ Pågældende søgte at få ham med i et net, hvis hensigt skulle være:

“...at lave “eksemplariske aktioner” med det formål at gøre staten eller politimagten så ond, at borgerne ville lave oprør. Afhørte siger, at sådan udtrykte [pågældende] sig.

[pågældende] lagde i øvrigt ikke skjul på, at [denne] havde kontakt med Rote Arme Fraktion, og det er afhørt indtryk, at [denne] med sikkerhed også havde kontakt til Brigade Rosse i Italien. [Pågældende] lagde heller ikke skjul på, at det “net”, som [pågældende] ville stifte, skulle yde aktiv hjælp til terroristerne. Afhørte siger, at det ikke direkte blev nævnt, men at han af samtalen kunne udlede, at [pågældende] søgte steder, hvor man kunne skjule undvegne fanger eller eftersøgte terrorister.”¹⁷⁷

I samtalen fremgik det tilsyneladende, at de to århusianere støttede Antifa og den såkaldte gruppe ”Rote Zorn”.¹⁷⁸

Det er utvivlsomt, at der bestod en kontinuitet og et personsammenfald mellem sympatiarbejdet til fordel for RAF-fangerne i Vesttyskland og Safftevandsfrontens aktioner. En person fra Safftevandsfronten har for Kommissionen forklaret baggrunden for aktionerne i Århus i 1980 og i sin forklaring lagt stærk vægt på, at Safftevandsfronten adskilte sig fra DSB ved en stærkere programmatisk bevidsthed og mere stringent organisation i overensstemmelse med RAF’s rolle som tydeligt forbillede:

“Mellem aktionerne mod Terma og det britiske konsulat blev der lavet en tekst indeholdende den ideologiske baggrund for attentaterne, og denne udkom i Århus Folkeblad. Teksten i artiklen var en parallel til RAF’s tekster. Teksten blev også omtalt i Aktuelt og blev sendt ud til pressen rundt omkring...[Det pågældende

176 Ibid., bilag 69, ”politirapport vedr. afhøring af Anders Nørgard, 10.1. 1980”. Der må her være tale om en af de ved årsskiftet så hyppige fejldateringer. Rapporten må være fra 10. januar 1981.

177 Ibid., s. 3.

178 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 99. Disse ret specifikke oplysninger fremgik ikke af politirapporten, og må altså støtte sig på Anders Nørgaards hukommelse om hændelser, der var sket 20 år tidligere.

medlem af Saftevandsfronten] formoder, at PET også har den. Det var deres ideologiske grundlag og den politiske tekst, der var trykt i artiklen. Teksten blev skrevet efter mange drøftelser de 4 imellem.”¹⁷⁹

Personen fra Saftevandsfronten har beskrevet, hvordan hele miljøet i almindelighed, men kredsen om Saftevandsfronten i særdeleshed, var grebet af paranoia og så politiovervågning alle vegne. Saftevandsfrontens *modus operandi* og selvforståelse var præget af denne tænkning og af inspirationen fra RAF. De fire i cellen, som stod bag Saftevandsfrontens aktioner, vidste, at PET kendte til dem, og arbejdede derfor strengt konspirativt. Man frygtede telefonaflytning, skiftede hele tiden lokaliteter og anvendte koder osv. Skrev man sedler til hinanden, blev de brændt. Sko, tøj og andet, der blev brugt til aktionerne, blev bagefter smidt ud. ”Når pressemeddelelsen var smidt i postkassen skulle alt være væk”. Til pressemeddelelsen tog de et hoved til en skrivemaskine og gik ned på ”Huset” og lånte en skrivemaskine. Derpå tog de en kopi af det skrevne, som igen blev kopieret. IBM-hovedet, som var blevet brugt, smed de væk, og de var omhyggelige med ikke at efterlade fingeraftryk på pressemeddelelsen. Man havde endvidere lejet et klubværelse som tilflugtssted, og det var her, man opbevarede en skrivemaskine.¹⁸⁰

”Det er hele den teoretiske del der gør, at når man befinder sig det sted, har man ikke tillid til nogen som helst, og man holder sin kæft - ellers overlever man ikke. Alt vedrørende aktionerne var tilrettelagt i mindste detalje, både udførelsen og pressemeddelelsen og det var nøje sikret, at alle spor blev fjernet. Det altafgørende var, at de 4 stolede på hinanden og vidste helt præcis, hvem der gjorde hvad. Ingen skulle opdage noget, der måtte ikke snakkes til kærester eller til de andre i kollektivet. De 4 var 1 kvinde og 3 mænd.”¹⁸¹

Gruppen formindskedes imidlertid efter nogle få, kortvarige aktioner i 1980 til tre medlemmer, idet et medlem i september 1980 syntes at være på vej ud. PET's overvågning var opmærksom på, at den ene person efterhånden skilte sig ud og snart anlagde en anden livsstil. Man var noget i tvivl om, hvorvidt dette var led

179 Interview 1.

180 Ibid. Der er ikke helt konsistens i forklaringen, idet der tales om et løst kuglehoved, som bruges med en lånt skrivemaskine fra Huset, og en skrivemaskine opbevaret i klubværelset og smidt væk efter IBM-branden.

181 Ibid.

i særlig konspirativ adfærd, eller om personen virkelig var på vej ud af gruppen. Også i Saftevandsfronten herskede der en del tvivl om den pågældendes rette revolutionære engagement, og man overvejede endda, om den pågældende var blevet politiagent.¹⁸² Dette blev indledningen til opløsningen af gruppen. En tidligere ledende anarkist forklarer opløsningen af aktionsgruppen med, at man stod over for valget om, at hvis man ville fortsætte, så måtte man gå under jorden. Man valgte ifølge denne efter aktionen mod det britiske konsulat i november 1980 at stoppe helt. En gled ud, en anden rejste til København, og en tredje gled tilbage i Regnbuemiljøet.¹⁸³ Hermed opløstes formentlig arbejdsdelingen i gruppen, idet et medlem mest var teoretikeren, som interesserede sig for ”indholdet”, mens et andet medlem (ifølge egen karakteristik) mere var til, at der skulle ”ske noget”.¹⁸⁴

Denne beskrivelse er præcis nok, for så vidt angår selve aktionsgruppen Saftevandsfrontens aktiviteter. Derimod er den næppe udtømmende, for så vidt angår gruppens enkelte medlemmer. Et medlem forsvandt i løbet af 1981 ud af PET’s fokus, men især to andre medlemmers aktiviteter i Århus blev fulgt, dels som led i den fortsatte overvågning, dels som led i efterforskningen af brandattentaterne bl.a. ved hjælp af oplysningerne fra Anders Nørgaard. Formentlig spillede PET’s overvågning og i hvert fald gruppens opfattelse af at være under overvågning en vigtig rolle for opløsningen af Saftevandsfronten. De resterende fortsatte dog med at udfolde en politisk aktivitet. Et medlem fortsatte sine kontakter til Vesttyskland, og i 1981 knyttede han visse kontakter til den libyske ambassade.¹⁸⁵ Et andet medlem fortsatte sine aktiviteter i omegnen af Regnbuen, og intensiverede i 1980’erne sine kontakter til bl.a. BZ-miljøet i København, ligesom han fortsatte med at spille en central rolle i Vesttysklandskomitéen og som forbindelsesled til stærkt systemkritiske kræfter i Vesttyskland.¹⁸⁶ Et tredje medlem gled ind i BZ-miljøet i København. En af efterforskerne fra regionsafdeling II formodede ligefrem, at de politiske aktiviteter i BZ-miljøet i København fik et vist momentum ved, at et par af aktivisterne fra Boligkaravanen senere flyttede København:

182 Interview 1; RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

183 Interview 1.

184 Ibid.

185 Ibid.

186 PET, personsag: Notits af 1. juni 1988. Jf. PET, emnesag: ”Vedr. Vesttysklandskomitéen m.v.”

“På et tidspunkt klingede aktiviteterne i Århus af, fordi flere fra Boligkaravanen i Århus flyttede til København, og her startede det autonome miljø. BZ'ere og det autonome miljø i København er en forlængelse af Boligkaravanen i Århus.”¹⁸⁷

Det er korrekt, at der bestod en tæt udveksling mellem miljøet i Århus og i København, og også at det århusianske miljø tilførte BZ-miljøet i København en vis politisk dynamik. Under alle omstændigheder viser materialet tydeligt, at tyngden i efterforskningen af militante yngre aktivismiljøer senest i midten af 1980'erne flyttede fra Århus til København, og at profilen af PET's efterforskning i Århus efterhånden skiftede i midten af 1980'erne. Men det kan ikke her afgøres, hvad årsagssammenhængen mellem disse udviklinger er. København havde på dette tidspunkt selv udviklet et aktivt BZ-miljø, og en række politiske aktiviteter var allerede i midten af 1980'erne begyndt at udkrystallisere sig og samle PET's opmærksomhed. Således kan det næppe godtgøres, at RAF-inspirationer med hensyn til aktionsformer og organisering blev båret fra Århus til København. Derimod kan det ikke udelukkes, at der er sket en vis form for overførsel fra Århus til København i form af ideologi, militant adfærd eller opfattelser af statsmagten, og ej heller at den oftest primært karrierebetingede emigration mod hovedstaden har bidraget med erfarne politiske veteraner til det radikale politiske miljø i København.

DSB's mulige forbindelse til Blekingegadebanden

I anden halvdel af 1980 kompliceredes billedet yderligere for efterforskningsgruppen, da nye aktører syntes at dukke op på den århusianske venstrefløjsscene. Den 15. september 1980 var der sket en trafikulykke på Viborgvej i Århus kun ca. 200 meter fra det møbelvarehus, som halvandet døgn senere blev nedbrændt som følge af en ildspåsættelse, som DSB påtog sig ansvaret for. En lastvogn kom ud af kontrol og ramte et folkevognsrugbrød, som stod parkeret i vejsiden ud for varehuset Bilka. Føreren i folkevognen, Jens Holger Jensen, blev dræbt på stedet. Jens Holger Jensen var imidlertid kendt i PET som medlem af Appel-gruppen og som en person med nær tilknytning til PFLP.

Som følge af trafikdrabet kom det frem, at Jens Holger Jensen og Niels Jørgensen fra Appel-gruppen havde dækadresser i Århus. Jens Holger Jensen havde

¹⁸⁷ RB: PET-medarbejder, 17. april 2004.

også et dæknavn, hvorunder han havde købt en Dodge varebil. Under ransagninger hos de to mænd fandt politiet effekter, som bestyrkede mistanken om, at de havde deltaget i et bankkup med gidseltagning i Forstædernes Bank i Glostrup den 7. juli 1980.¹⁸⁸ I det grønne folkevognsrugbrød, hvor Jens Holger Jensen blev trafikdræbt, fandt politiet en radio, som kunne indstilles på den frekvens, som benyttedes af offentlige biltelefoner. Man fandt også i Jens Holger Jensens lejlighed et bykort, hvor der var indtegnet ruter omkring Forstædernes Bank i Glostrup.¹⁸⁹

Observationsfoto af Niels Jørgensen, medlem af Appel-gruppen. I september 1980 henvendte en person, som kaldte sig Flemming Hansen, til den autoforhandler, der havde solgt den Dodge varevogn, som et andet medlem af gruppen, Jens Holger Jensen, var forulykket i. Det lykkedes efterforskerne at identificere den pågældende som Niels Jørgensen. Politiet forsøgte med anholdelsen af Niels Jørgensen og Peter Døllner fra Appel-gruppen at komme videre i opklaringsarbejdet, men uden større held (PET's arkiv).

Ulykken på Viborgvej og den påfaldende nærhed til brandstedet i Tilst gav anledning til nye overvejelser i Region II. Det gjaldt så meget desto mere, som at

¹⁸⁸ PET, operationssag: bilag 60/1: "Vedr. orientering...", 14. november. 1980.

¹⁸⁹ Ibid.

en række forhold omkring den afdøde Jens Holger Jensen tydede på en konspirativ adfærd. Den 23. september indsendte regionen til Centralafdelingen en anmodning om at blive underrettet om de oplysninger, som PET måtte have om Jens Holger Jensen og seks andre navne, hvoraf flere siden hen viste sig at være tilknyttet Blekingegadebanden (de fem var registrerede i Centralafdelingen). Region II udbad sig et skema, der sted- og tidsmæssigt kunne fastholde de pågældende personer. Denne gang rettedes henvendelsen ikke til Afdeling C, men til terrorafdelingen, Afdeling T.¹⁹⁰

I det hele taget øgedes beredskabet, da Jens Holger Jensen og Appel-gruppen kom ind i region II's synsfelt. Der blev iværksat en række efterforskningskridt for at identificere den person, som betalte husleje til dækjiligheden, og man foreslog indkaldt til et stabsmøde den 3. november i Centralafdelingen med deltagelse af region II, rejseafdelingen, Afdeling C og T samt en repræsentant for PET's ledelse. Her har man givetvis kunnet trække på efterforskeren i region II, der havde en baggrund i Centralafdelingens terrorafdeling.¹⁹¹ Som det bl.a. hed:

“det er vigtigt for den forestaaende efterforskning mod Niels Jørgensen og andre, at der er enighed om, hvorvidt hans tilknytning til pflp - hvilket vil være særdeles brugbart i efterforskningen – maa eller kan bruges.”¹⁹²

I september 1980 henvendte en person, som kaldte sig Flemming Hansen, til den autoforhandler, som havde solgt Dodge varevognen til Jens Holger Jensens alias, og forklarede, at den pågældende var rejst til udlandet, og at han i mellemtiden varetog dennes interesser i forbindelse med bilsalget. Ved en kombination af aflytning, skygning og andre efterforskningsmetoder lykkedes det til sidst at identificere den pågældende som Niels Jørgensen. På Jens Holger Jensens dækadresse i København havde der også flere gange indfundet sig en person, som hævdede at varetage den pågældendes interesser, mens han var i udlandet. Også denne opgav falsk navn, og også her lykkedes det at identificere den pågældende som Peter Døllner.¹⁹³

I slutningen af december og tidligt i januar 1981 fortsatte undersøgelserne. Man konstaterede, at Jens Holger Jensen havde haft et stort overforbrug af penge

190 Ibid., bilag 47: telex region II til Centralafdelingen, Afd T, 23. september 1980.

191 Ibid., bilag 54D, telex fra region II til Centralafdelingen, 23. oktober 1980.

192 Ibid.

193 PET, operationssag: bilag 60/1: ”Vedr. orientering...”, 14. november 1980.

i forhold til oplysningerne fra selvangivelsen.¹⁹⁴ Man forsøgte med anholdelse af Niels Jørgensen og Peter Døllner fra Appel-gruppen at komme videre med afhøringer, men uden større held.¹⁹⁵ Sporene førte ikke til noget gennembrud i efterforskningen. At der var en intensiv efterforskning af Jens Holger Jensens og Niels Jørgensens aktiviteter i Århus fremgår klart, og man må konstatere, at der ikke blot var tale om en egentlig overvågningsopgave kombineret med rejseholdets folk, således som det var tilfældet i efterforskningen af brandattentaterne i Århus. Kriminalpolitiets efterforskning og PET's bestræbelser på at kaste lys på denne gren af Appel-gruppen rækker i ressourceindsats og i hurtigheden af indsatsen ud over brandstiftelsessagerne i Århus. Sagsakter vedrørende Jens Holger Jensen ligger samlet sammen med sager vedrørende DSB og Statsfjenderne i operationssagen om brandattentaterne i Århus.¹⁹⁶ Desuden findes der en større personsag på Jens Holger Jensen, ligesom der findes en emnesag på Appel-gruppen – dvs. den senere Blekingegadebande – og på andre medlemmer af denne gruppe. Sidstnævnte sag indeholder også den komplette DSB-sag, som i 1997 ophørte som selvstændig emnesag.

De trusselsvurderinger, som PET har haft, fremgår ikke tydeligt af sagen. Herskede der i terrorafdelingen opmærksomhed over for det perspektiv, at brandstiftelserne i Århus kunne være et første varsel om et mere voldeligt politisk klima i Danmark? Der ligger antydningssvis i materialet fra region II en bekymring for, at der kan være tale om en spirende århusiansk terrorgruppe med inspiration fra og med ideologisk slægtskab med Rote Armee Fraktion fra Vesttyskland. Det gælder især indberetningerne fra regionsafdeling II's efterforsker, som jo havde en fortid i Centralafdelingens terrorafdeling. Det er imidlertid en reel vanskelighed for vurderingen af PET's virke i forhold til disse sikkerhedstrusler, at der ikke findes en samlet, samtidig analyse af de foreliggende oplysninger. PET's chef, Ole Stig Andersen, udtalte sig dog om sagen i Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg:

“Det var vanskeligt at bedømme, hvorvidt der var tale om en organiseret gruppe, men Ole Stig Andersen gjorde opmærksom på, at RAF i Vesttyskland også startede med brandstiftelser.”¹⁹⁷

194 Ibid., bilag 71, telex fra region II til Centralafdelingen, Afd. C, 15. januar 1981.

195 Ibid., bilag 100: telex region II til Centralafdelingen 15. april 1981.

196 Det drejer sig om operationssagen. Der kan være tale om kopier af region II's sagsakter i Centralafdelingen, mens operationssagen om brandattentaterne lå samlet i region II.

197 ESU: 15. april 1980.

Der findes i øvrigt ingen dokumenter, som kan kaste lys på chefens instrukser og synspunkter. Som nævnt findes der antydningssvise henvisninger til instrukser fra vicepolitimesteren og fra juristerne. Problemet er, at man ikke kan afdække, hvordan den politimæssige efterforskning i Århus forholdt sig til det overvågnings- og registreringsarbejde, som fandt sted i subversionsafdelingen og i terrorafdelingen i København. Århuskomplekset havde klare forbindelser til betydelige sager, som i forvejen optog subversions- og terrorafdelingen. For sidstnævntes tilfælde må man gå ud fra, at danske venstrefløjsgruppers forbindelser til RAF, PFLP, IRA og til Libyen kunne have en vis interesse. Man må også gå ud fra, at den politimæssige efterforskning af brandattentaterne og af de forhold, som kom frem i forbindelse med trafikdrabet af Jens Holger Jensen, kunne have konsekvenser for f. eks. terrorafdelingens overvågningsarbejde og måske endda for løbende operationer.

Forsøgene på at etablere en forbindelse mellem kredsen om Appel-gruppen og det ekstremistiske venstrefløjsmiljø i Århus førte ikke til brugbare spor. Regions II's efterforsker blev dog, da Blekingegadesagen kom frem, trukket ind i efterforskningsarbejdet i København, idet man fandt, at forbindelsen til Århus kunne have en betydning. Som forklaret af daværende kriminalinspektør Per Larsen:

“Afdelingen brugte mange ressourcer på bl.a. afdækning af uro-elementer som ”DSB”, der havde afgivet en besynderlig erklæring, som talte om, at kampen skulle foregå i forsvaret og i brandvæsnet. PET måtte derfor på et tidspunkt undersøge, om der kunne være en forbindelse til Jens Holger Jensen, der var brandmand i Gentofte. PET fandt dog ingen beviser for, at der var en sammenhæng mellem ”DSB” og den såkaldte Blekingegadebande. [Den pågældende sagsbehandler]... var meget involveret i arbejdet med at afdække uro, og det var begrundelsen for, at han blev hentet til København for at arbejde med sagen om Blekingegadebanden.”¹⁹⁸

Da Region II's efterforsker blev trukket ind i efterforskningen af Blekingegadebanden, udviklede han den hypotese, at DSB-aktionerne var udført af folk fra Appel-gruppen som en art feltøvelse med henblik på at afprøve myndighedernes reaktioner.

198 RB: Per Larsen, 18. september 2002.

Hærværk forøvet af DSB ved påmaling af Jaguar parkeret på Åboulevarden den 1. maj 1980. (PET's arkiv)

PET-medarbejderen byggede blandt andet hypotesen på en af bemærkningerne i et af de anonyme breve, som DSB-gruppen offentliggjorde, hvori der henvistes til, at arbejdere i forsvar, politi og brandvæsen skulle støtte revolutionen. Jens Holger Jensen var som nævnt netop brandmand, og PET fandt, at dette var en typisk humoristisk "signatur" af den art, som Appel-folkene yndede så meget. Efterforskeren støttede sig også til, at Gotfred Appel i en afhøring efter Blekingegadebandens afsløring havde været overbevist om, at det var Niels Jørgensen og Jens Holger Jensen, som havde stået bag DSB-aktionerne.¹⁹⁹

"Vidnet forklarede hertil, at der var en formodning om at DSB bestod af Blekingegadebandemedlemmer, som afprøvede deres teknik og politiets indsats i Århus. Det var formodentlig derfor, at Jens Holger Jensen var i Århus. Dette var også Gotfred Appels opfattelse... Vidnet tror, at Appelgruppen ved operationerne i Danmarks Socialistiske Befrielseshærs regi 'har leget med PET', fulgt med i myn-

¹⁹⁹ RB: PET-medarbejder, 9. december 2003. Se også: RB: Per Larsen, 18. september 2002.

dighedernes reaktioner og lavet en analyse heraf. Vidnet tror helt klart, at de har afprøvet myndighedernes reaktioner efter deres træningsophold i udlandet.”²⁰⁰

Tesen om Århus som øvelsesområde for Blekingegadebanden kan ikke bekræftes.

Det er ikke muligt at udrede baggrunden for, at nogle af Appel-gruppens medlemmer befandt sig i det århusianske, ligesom det heller ikke kan lade sig gøre entydigt at identificere personerne bag DSB. Både politiets efterforskningsgruppe og Saftevandsfronten formodede, at gerningsmændene bl.a. kunne findes i den brede kreds af personer, som havde baggrund i Boligkaravanen. En entydig forbindelse mellem personerne fra Blekingegadegruppen og DSB ses ikke. Mellem Saftevandsfronten og Appel-gruppen ses alene en fjern forbindelse.²⁰¹ Et tidligere medlem af *den centrale anarkistgruppe* har over for Kommissionen udtrykt den opfattelse, at der var en personel forbindelse mellem en person fra Boligkaravanen og Jens Holger Jensen.²⁰² Omvendt kan det konstateres, at der ingen forbindelse var mellem Saftevandsfrontens og DSB's aktioner på det tidspunkt, hvor brandattentaterne og hærværksaktionerne fandt sted. De to grupper synes ikke at have kendt hinandens identitet, men synes at være udsprunget af den samme personkreds, som havde baggrund i Boligkaravanen, bevægede sig i omegnen af Regnbuen, Fronthuset og den lille kreds af kollektiver med berøring til det anarkistiske miljø. I 1980-81 synes de to aktionsgrupper endvidere at have sluppet forbindelsen til den anarkistiske bevægelse omkring AFID og de internationale anarkistiske cirkler.

Et fælles referencepunkt mellem Blekingegadebanden, DSB og anarkistmiljøet i Århus kan have været Journalisthøjskolen. En af de personer, der i 1980 blev indsamlet oplysninger om fra Journalisthøjskolen, optrådte som en central figur i den senere efterforskning mod Blekingegadebanden. Han fik i 1980 PET's opmærksomhed, idet han i den interne ”tv-avis”, som produceredes på læreanstalten, havde været med til at producere et indslag om Statsfjendernes aktioner. Indslaget blev som en følge af rektors indgriben ikke vist. Den pågældende student blev senere anset af politiet for at tilhøre Blekingegadebanden, men der blev ikke rejst tiltale som følge af bevisets stilling.²⁰³

200 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

201 Ibid. Jf. Interview 1, s. 31.

202 Interview 1, s. 28-29.

203 PET, kildeag: ”Vedr. kildeemne på Danmarks Journ.Højskole i Århus”, 2. december 1980.

En gennemgang af DSB-sagen i PET's arkiv indeholder som nævnt ingen beviser for en sammenhæng mellem Blekingegadebanden og DSB's attentater i Århus. PET's mistanke var dog stadig rettet mod gruppen, og i 1989 blev forbindelsen til DSB gjort til genstand for fornyet efterforskning, dog fortsat uden resultat. Af et sagsresumé fra 1997 fremgår, at der stadig pågik efterforskning af Århuskomplekset i forbindelse med Købmagergaderøveriet og drabet på kriminalassistent Jesper Egtved Hansen i 1988.²⁰⁴ PET har med andre ord hele tiden været sig den mulige forbindelse mellem DSB og Blekingegadebanden bevidst, men har ikke ligget inde med materiale, der klart underbyggede denne antagelse.

Et videre perspektiv er, at man ikke kom til bunds i opklaringen som følge af, at PET og rejseholdet var nødsaget til at trække Anders Nørgaard ud af miljøet, netop som han var kommet tæt på en personkreds, der havde med sprængstoffer at gøre.

²⁰⁴ PET, emnesag: "Vedr. Opretholdelse af registrering af Danmarks Socialistiske Befrielsehær (DSB)", 9. juli 1997.

2. OPERATION ZEUS: ÅRHUS

Den første kontakt

Den 9. januar 1981 henvendte en yngre mand ved navn Anders Nørgaard sig til Helsingør Politi med en del publikationer, plakater og andet trykt materiale om Rote Armee Fraktion (RAF). Han oplyste, at han var villig til at videregive oplysninger, som syntes at have berøring med en række brande i Århus politikreds i 1980. Dagen efter blev han kontaktet af en kriminalassistent fra Rigspolitiets rejseafdeling, som afhørte ham om ikke alene de nævnte forhold, men også om hans kontakter på universitetet, forbindelserne til vesttyske venstreorienterede m.m.²⁰⁵

Anders Nørgaard fortalte kriminalassistenten fra rejseholdet om sit ophold på Aalborg Universitetscenter (AUC). Mens han læste på AUC i 1978, havde Nørgaard deltaget i en Vesttysklandsuge, der var blevet afholdt på Aarhus Universitet. Under arrangementet var de studerende fra Aalborg indlogeret på Fronthuset i Mejlgade. Til arrangementet ankom også 15 personer fra Hamburg, hvoraf nogle skulle være i familie med fængslede eller eftersøgte vesttyske terrorister. Under opholdet i Århus knyttede han forbindelse til en person fra *den centrale anarkistgruppe*, der studerede idéhistorie, og som ifølge Anders Nørgaard sympatiserede med brugen af terror som politisk våben og med RAF. Et stykke tid efter Vesttysklandsugen blev Anders Nørgaard i Aalborg kontaktet af samme anarkist samt af en anden person fra *den centrale anarkistgruppe*. Den førstnævnte anarkist forsøgte nu gennem en lang nattesamtale at rekruttere Anders Nørgaard til et anarkistisk netværk. Der kom ikke noget ud af samtalen, men i tiden efter

205 PET, kildesag: Bilag 7, "Rapport vedrørende brandstiftelser og hærværk i Århus politikreds", 10. januar 1981. En anderledes version af den første kontakt findes i Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 101.

modtog Anders Nørgaard en del trykt materiale, plakater mv. vedrørende RAF. Det var dette materiale, som Anders Nørgaard, nu ansporet af avisomtalen af brandstiftelserne i Århus, ville overlade politiet. Til kriminalassistenten fra rejseholdet gav Anders Nørgaard i øvrigt en række oplysninger om kontakter, som den pågældende anarkist skulle have, og om mulige venstreorienterede sympatisører med RAF på AUC.²⁰⁶

Anders Nørgaards forklaring til kriminalassistenten stemmer ikke overens med skildringen i bogen *Den hemmelige tjeneste*, idet Anders Nørgaards bekendtskab med anarkisten ikke fremgår af sidstnævnte fremstilling. Derimod hedder det i bogen: "Anders Nørgaard kender ikke århusianerne". Sammesteds identificeres en yngre mand, som Anders Nørgaard ellers ifølge politirapporten ikke var i stand til at identificere.²⁰⁷ Heller ikke denne diskrepans synes at være af betydning. Anders Nørgaards forklaring til de to journalister Jespersen og Mistrati er afgivet næsten tyve år efter begivenhederne. Men der ses alligevel en afvigelse i tidsfæstelse, som kan have betydning. Ifølge Anders Nørgaards redegørelse til kriminalassistenten fra rejseholdet traf han anarkisten i foråret 1978 under Vesttysklandsugen i Århus. Forsøget på at knytte ham til anarkisternes net skete ifølge ham selv efter nogle uger samme år. Alligevel henvendte han sig først på politigården i Helsingør i januar 1981, dvs. 2½ år efter. Henvendelsen til politiet fandt i øvrigt ikke sted i efteråret 1980, som angivet i *Den hemmelige tjeneste*, men derimod i januar 1981, jf. dateringen af den første politirapport om Anders Nørgaards henvendelse.²⁰⁸ Der er flere mulige forklaringer. Anders Nørgaard kan gennem pressen have fået kendskab til DSB's (Danmarks Socialistiske Befrielses-hær) aktioner i Århus og kan på den måde være kommet i tanke om sine oplevelser. Det må anses for naturligt, at han kan have haft brug for at lade sine tanker bundfælde sig, før han tog kontakt til myndighederne. Det er også muligt, at hans beslutning om at træde frem først er fremkommet i forbindelse med Nørgaards afklaring af sit politiske ståsted som borgerligt.

206 PET, kildesag: Bilag 7, "Rapport vedrørende brandstiftelser og hærværk i Århus politikreds", 10. januar 1981. Kontakten til Anders Nørgaard var led i en kampagne om forholdene i Vesttyskland på flere af landets universiteter, og man ønskede, at Nørgaard, som var kendt fra studentpolitik i Aalborg, skulle stå for arrangementet af oplysningsmødet i Aalborg. Ibid.

207 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 99.

208 Ibid, s. 101.

Konsekvenserne af Anders Nørgaards oplysninger blev hurtigt overvejet i efterforskningsholdet i Århus, hvor man snart fik den tanke, at Anders Nørgaard ville egne sig som penetrant i forhold til anarkistmiljøet i Århus.

Hvervning

Anders Nørgaard havde allerede som ret ung fået vakt en politisk interesse og bevægede sig i sit uddannelsesforløb gennem uddannelsesmiljøer, hvor han blev bekendt med venstreorienteret tænkning. Han tilbragte også en tid ved Tvind-skolerne. Da han i 1977 påbegyndte et studium på AUC i Aalborg, knyttede han kontakt til det venstreorienterede studentermiljø, samtidig med at han læste store mængder venstreorienteret, politisk litteratur om forholdene i f.eks. Vesttyskland. Politisk var han dog vægelsindet. Han meldte sig på et ikke nærmere fastlagt tidspunkt ind i den konservative studenterorganisation Moderate Studenter, men uden at hans omgangskreds fik noget at vide om hans virkelige synspunkter. Da han senere meldte sig ind i Det Konservative Folkeparti, blev også dette holdt skjult for vennerne. Hans omgangskreds var derfor af den opfattelse, at han delte deres venstreorienterede og samfundskritiske synspunkter. Det var også det indtryk, som blev givet, da han via sine bekendte mødte de to besøgende anarkister fra Aarhus Universitet. De to studenteraktivister var ledende kræfter i det anarkistiske miljø i Århus, og var meget engagerede i forholdene i Vesttyskland og i spørgsmål vedrørende RAF.²⁰⁹ Anders Nørgaard havde således i 1979-1980 et navn i de venstreorienterede studentermiljøer i Aalborg og Århus som sympatisør. Der er tillige tilgået Kommissionen oplysninger om, at Anders Nørgaard i 1979-80 deltog i et marxistisk grundkursus på Tidens Daghøjskole.²¹⁰ På dette tidspunkt har Anders Nørgaard formentlig været medlem af Det Konservative Folkeparti.

Anders Nørgaards oplysninger til politiet forbandt personer og temaer, som man havde brugt mange kræfter på at følge på afstand ved forskellige virkemidler. Oplysningerne i afhøringsrapporten gav efterforskerne i Århus vigtige oplysninger, som nøje passede i det billede, som man gennem år med møje havde opbygget. Dels placerede oplysningerne de rigtige – i PET-jargonen ”de interessante personer” – midt i billedet. Dels forbandt de disse personer med de vest-

209 Anders Nørgaards baggrund er skildret i *ibid.*, s. 94-101.

210 Kommissionens arkiv: Notits vedr. telefonsamtale, 24. oktober 2008.

tyske venstrefløjsmiljøer på en måde, som svarede til det billede, man arbejdede på at tegne. Endvidere var de ideologiske og politiske oplysninger svarende til det billede, der tegnede sig i forbindelse med de forskellige aktioner, som havde fundet sted i Århus gennem 1980. Den opfattelse af statsmagten, som blev formidlet i Anders Nørgaards videreførelse, var i overensstemmelse med visse af de opfattelser, der blev viderebragt fra DSB og Saftevandsfronten i de forskellige manifeste, som fremkom i forbindelse med aktionerne.

Endelig rummede Nørgaards oplysninger en mulig nøgle til at kunne fuldende det billede, som man i regionsafdelingen og efterforskningsgruppen forsøgte at tegne. Kilden til disse oplysninger var nemlig et menneske, som rummede et betydeligt potentiale som penetrant i miljøet. Anders Nørgaard havde den rette alder, den rette tilknytning til de relevante – dengang stærkt politiserede – humanistiske studier og et kendskab til det politisk-teoretiske stof; han havde endog læst sig ind på litteraturen om marxisme, terrorisme osv. Oven i købet havde han holdt sine borgerlige sympatier skjulte for sine omgivelser i studentermiljøet i Aalborg. Men først og fremmest behøvede han knapt nok nogen dækhistorie, idet de pågældende århusianske aktivister selv havde taget kontakt til Anders Nørgaard i et forsøg på at rekruttere denne. Der behøvedes kun en anledning for Anders Nørgaard til på ny at tage kontakt til miljøet og til at opholde sig fast i Århus. Det er på den baggrund, at PET-folkene i Århusafdelingen fik den tanke, at de havde fundet en velegnet penetrant til den århusianske anarkistgruppe.

Et spørgsmål, eller måske rettere dilemma, som hurtigt rejste sig i forbindelse med anvendelsen af Anders Nørgaard, var, hvorvidt han primært skulle bidrage til opklaringen af brandattentaterne i Århus eller til over en længere periode at fuldende det billede, som PET's region II havde søgt at danne sig af det anarkistiske venstrefløjsmiljø i Århus og af dets kontakter til ekstremistiske venstrefløjsmiljøer i Vesttyskland. Var det brandattentaterne i Århus anno 1980, eller var det den århusianske venstrefløj og dennes internationale kontakter, som skulle efterforskes ved indsættelsen af en penetrant?

Disse spørgsmål blev ikke afklaret på forhånd, da man begyndte at overveje en herved af Anders Nørgaard. Der var da heller ikke nogen grund til, at en indsættelse af Anders Nørgaard som penetrant i anarkistmiljøet behøvede at udelukke en besvarelse af begge spørgsmål. Det kunne jo tænkes, at en sådan agent kunne bringe efterforskningsholdet på sporet af fældende beviser mod gerningsmændene bag brandattentaterne, uden at man behøvede at afsløre dennes dække. Det kunne imidlertid også tænkes, at en sådan penetrant ville være et afgørende vidne, hvis man ønskede at rejse sigtelse, eller at hele operationen ville miste sin værdi i forhold til de internationale forbindelser, hvis nøglepersonerne

i gruppen blev retsforfulgt. Man må nøjes med at konstatere, at der i hvert fald i PET's regionsafdeling i Århus samlede sig en betydelig interesse om Nørgaards forbindelse til en person i *den centrale anarkistgruppe* og om kontakterne til de vesttyske terrorister, da man begyndte overvejelserne om at penetrere miljøet.²¹¹ En af efterforskerne fra rejseholdet, som deltog i efterforskningen i Århus, erindrings baggrunden for hvervningen således:

“Adspurgt vedrørende Anders Nørgaard forklarede vidnet, at de i Rejseafdelingen fik en opringning fra en kollega fra Helsingør Politi, der havde en mand, som kunne give oplysninger om brandene og om DSB. Vidnet tog i første omgang til Helsingør for at tale med ham og få lidt at vide om hans baggrund. Anders Nørgaard havde studeret på Ålborg Universitet og kendte mange af de venstreorienterede anarkisttyper, og han kunne nævne nogle navne. Han havde også været med i inderkredsen af Tvind. Vidnet fandt det meget interessant og sagde til [rejseholdets leder], at Anders Nørgaard kunne være en guldgrube, hvis de kunne få ham kørt ind i kredsen. De talte om muligheden herfor med [to andre kolleger].”²¹²

Den første kontakt fandt således sted ved Helsingør Politi, og først derefter ved en afhøring ved rejseholdets kriminalassistent. Da en medarbejder i PET's regionsafdeling II fik kendskab til materialet, fandt han ligesom kriminalassistenten fra rejseholdet, at Anders Nørgaard havde potentiale som penetrant. Denne stillingtagen fandt sted på baggrund af ganske udfoldede overvejelser om troværdighed, karakter, forudsætninger og risici. I PET-medarbejderens ord:

“Da vidnet læste Anders Nørgaards materiale mente han, at ham skulle PET tale med. Man var først lidt forsigtige med at gennemføre en sådan ”cold pitch”, da erfaringerne fra Kasper Neergaard-sagen skræmte lidt. Rejseafdelingen foretog den første afhøring af Anders Nørgaard, og ved 2. afhøring deltog vidnet, for at se, om Anders Nørgaard egnede sig som kilde. Vidnet ville gerne have Anders Nørgaard ind som kilde, fordi denne havde været i Århus 3 år forinden og var kendt i miljøet.”²¹³

Tanken i regionsafdeling II og i efterforskningsgruppen vedrørende brandattentaterne var at foreslå Anders Nørgaard at genoptage sine afbrudte studier, denne gang ved Aarhus Universitet. I Århus skulle Nørgaard så tage kontakt til før-

211 PET, kildesag; Bilag 5, ”Telex, vedr. penetreringsforsøg i anarkistgruppe”, 23. januar 1981.

212 RB: Tidl. kriminalassistent ved rejseafdelingen, 2. juni 2004.

213 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

nævnte anarkist. Politiet skulle forestå en aflønning. Beløbet 5.000 kr. pr. måned havde været nævnt. Men, som det forsigtigt hed i den lokale PET-medarbejders indberetning til Centralafdelingen: ”Allerførst skal han vurderes og de næste skridt vil da blive foretaget i samraad med centralafdelingen.”²¹⁴

Ideen til hvervningen af Anders Nørgaard til indsættelse i Århus er efter alt at dømme kommet fra de to centrale figurer i regionsafdeling II's og rejseholdets deltagelse i efterforskningen af brandattentaterne. Samtidig er den blevet clearet med lederen af regionsafdeling II samt lederen af rejseholdets folk i Århus.²¹⁵ Den 27. januar 1981 kontaktede de to kriminalassistenter fra rejseholdet og PET på ny Anders Nørgaard, som nu i PET kendtes under dæknavnet Zeus.²¹⁶ De to politifolk anmodede ham om gå ind i et samarbejde med politiet, idet de forklarede, at han ville blive bedt om at rejse til Århus for der at kontakte fornævnte anarkist og infiltrere anarkistgruppen. Anders Nørgaard udbad sig betænkningstid. Kriminalassistenten fra PET anførte i sin rapport, at ”...zeus virkede meget imødekommende og havde – så vidt vi kunne skønne – en sund og positiv holdning til såvel politiet og til vort demokratiske samfundssystem.” Det blev også noteret, at han var velorienteret inden for emner som terrorisme og anarkisme, og at han – om end han ikke blottede sin politiske holdning – ikke udviste nogen yderliggående tendenser.²¹⁷ Kriminalassistentens vurdering af emnet var herefter klart positiv. Han anså Anders Nørgaard for velegnet, motiveret og pålidelig. Dertil kom den naturlige dækhistorie, som han kunne henvise til under sin færden i Århus.²¹⁸ To dage efter mødet med kriminalassistenterne kontaktede Anders Nørgaard PET og meddelte, at han var parat til at påtage sig opgaven.²¹⁹

Godkendelse

Operation Zeus tog sigte på en egentlig penetration af et politisk miljø. Miljøet blev således udsat for indtrængning udefra af en person, hvis identitet og færden i en eller anden form måtte udstyres med et overbevisende dække. At dømme

214 PET, kildesag: Bilag 5, Telex vedr. penetreringsforsøg i anarkistgruppe, 23. januar 1981.

215 Jf. spørgsmål herom fra retsudvalget til justitsministeren nr. 263.

216 For en stund benyttede kriminalassistenten fra rejseholdet kodenavnet ”Andersen” for Anders Nørgaard.

217 PET, kildesag: Bilag 6, ”telex, vedr. Operation...”, 29. januar 1981.

218 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

219 Ibid., bilag, 7: ”Notat: Vedr. Operation...”, 29. januar 1981.

efter den grundighed, hvormed man forberedte operationen, synes PET's regionsafdeling i Århus og efterforskningsgruppen, som arbejdede med brandstiftelserne, at have været opmærksom på vanskelighederne ved en sådan operation. Der var heller ikke præcise juridiske retningslinjer på området. Det var først med retningslinjerne fra 1983, at der forelå nedskrevne regler for PET's anvendelse af penetranter. Der var imidlertid ingen tvivl om, at regionsafdelingen skulle indhente en tilladelse til aktionen fra PET's Centralafdeling, og ej heller om, at en sådan godkendelse skulle komme fra PET's chef.²²⁰

PET's chef holdt løbende Justitsministeriet orienteret, og større sager blev forelagt ministeren, som havde mulighed for at intervenere. Det synes, at PET's daværende chef Ole Stig Andersen har opretholdt en omfattende orientering af ministeriet:

“Vidnet forklarede hertil, at han mener, at PET fulgte samme praksis med hensyn til hvervning af meddelere og penetranter. Det er forståeligt, at penetreringer skulle forelægges Justitsministeriet, men det er lige så betænkeligt at hverve en person, der allerede er placeret i en organisation. Vidnet ser ikke nogen væsentlig forskel på de to situationer. Den blotte brug af kilder er derimod en ganske anden sag. PET orienterede de skiftende ministre efter de samme principper. Kun Ninn-Hansen var ikke specielt interesseret, men PET fastholdt, at han skulle orienteres.”²²¹

Der var siden 1970'erne blevet arbejdet med retningslinjer til regionerne om efterforskningen på det politiske område. Arbejdet var endnu ikke afsluttet, da Anders Nørgaards hvervning påbegyndtes, men et udkast til retningslinjer lå på den nyudnævnte justitsminister Ole Espersens bord i de samme dage, som hvervningen fandt sted. En af de ting, hvormed Ole Espersen bidrog til arbejdet med retningslinjerne, var tilføjelsen af en bestemmelse om, at PET's indsætning af penetranter forudsatte en forelæggelse for og godkendelse ved justitsministeren.²²² Reelt bestod der imidlertid allerede en omfattende praksis, hvorefter poli-

220 PET's operative leder indtil 1975 Jørn Bro forklarede praksis således: “Vidnet kunne iværksætte eller godkende hvervning, hvad han i en vis udstrækning gjorde og derefter orienterede chefen. Mere sensitive hvervninger (penetreringer) blev altid forelagt for chefen”. RB: Jørn Bro, 13. november 2000.

221 RB: Ole Stig Andersen, 9. september 2003.

222 Jf. Kommissionens beretning, bind 3.

timesteren orienterede departementet og ministeren. Det kan således hævdes, at Ole Espersens bidrag blot rummede en kodifikation af den herskende praksis.²²³

Samme dag som Anders Nørgaard meldte tilbage til kriminalassistenten fra PET, at han var parat til at påtage sig opgaven, den 29. januar 1981, forespurgte regionsafdelingslederen i Århus hos PET's Centralafdeling, om man kunne skaffe økonomisk dækning for en aflønning af Anders Nørgaard med 5.000 kr. om måneden.²²⁴ Dagen efter, den 30. januar, blev afdelingslederen informeret om, at justitsministeren havde givet grønt lys til operationen.²²⁵ Dette var endda sket, førend man i efterforskningsgruppen i Århus politi og Region II endegyldigt havde besluttet sig for at sende Zeus ind i anarkistmiljøet.

Ole Stig Andersen har for Kommissionen forklaret, at han ikke mente at erindre noget om Anders Nørgaard. Han mente det dog muligt, at han havde modtaget en ”generel orientering om, at PET havde en kilde i Århus, som den lokale politimester var glad for.”²²⁶ Om indsættelsen af Anders Nørgaard i Århus har Ole Stig Andersen forklaret, at han ikke erindrer sagen.²²⁷ Dette blev gentaget i en åben afhøring den 11. november 2003.²²⁸

Eftersom det er ubetvivleligt, at Justitsministeriet er blevet orienteret om sagen, og eftersom det regnskabsmæssige ansvar lå på PET-chefens skuldre, kan der dog ikke være nogen tvivl om, at denne har givet tilsagn til operation Zeus. Det kunne i princippet tænkes, at tilsagnet nærmest har haft karakter af en bevilning af de fornødne udgifter til Zeus. Det er ligeledes muligt, at politimesteren har delegeret de praktiske, operationelle forhold vedrørende kildegodkendelse til den operative chef, men det er ikke tænkeligt, at PET's chef ikke er blevet holdt orienteret.²²⁹

223 RB: Ole Stig Andersen, 30. september 2003: “Når der, som tilfældet var, blev penetreret, var det et spørgsmål for Justitsministeriet, som kunne vurdere, hvad der var politisk relevant, men derimod ikke, hvordan sagen politimæssigt skulle håndteres.”

224 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 1, vedr. 29. januar 1981.

225 PET, kildesag: ”Vedr. operation Zeus”, 10. februar 1981.

226 RB: Ole Stig Andersen, 30. september 2003.

227 Ibid. Tilføjelsen om politimesteren antyder, jf. følgende om godkendelsen i Århus, at PET-chefen ikke synes at have været vel inde i den århusianske politimesters syn på sagen.

228 RB: (åben afhøring), Ole Stig Andersen, 11. november 2003.

229 RB: Ole Stig Andersen, 9. september 2003: “Vidnet har ikke dengang fået forelagt de nu foreholdte bilag, men det er sandsynligt, at Niels Schmidt en gang imellem har orienteret vidnet, selv om vidnet ikke kendte navnet på vedkommende kilde. Vidnet er løbende af vicepolitimesteren blevet orienteret om spørgsmål, som vicepolitimesteren fandt interessante, og det, som vidnet fandt meget interessant, meddelte han videre til Niels Madsen.”

Den 29. januar 1981 hedder det som tidligere omtalt i aktmappen for kilde Zeus, at afdelingslederen i PET's region II havde underrettet Centralafdelingen om sagen og forespurgt, om der kunne sikres den fornødne økonomiske baggrund. Det hedder her videre, at "...[kodebetegnelse for politimesteren] får grønt lys i JM for det økonomiske og vil næste dag orientere JM selv."²³⁰ Det må forstås således, at PET's ledelse havde forespurgt i departementet, om man kunne tiltræde anvendelsen af den hemmelige kasse til et sådant formål, og at man har fået grønt lys til sagen. Der kan derfor næppe herske tvivl om, at det har været Ole Stig Andersen, som – telefonisk eller ved personligt møde i ministeriet – har redegjort for sagen over for departementschef Niels Madsen.²³¹ Ole Stig Andersen har således forklaret, at han: "... har utvivlsomt været i Justitsministeriet med sagen og har utvivlsomt sagt god for brugen af pengene."²³²

Politimester Ole Stig Andersen har som nævnt ikke konkret kunnet genkalde sig omstændighederne omkring denne godkendelse af Anders Nørgaard. Ole Stig Andersen har over for Kommissionen understreget, at:

"Adspurgt, om der var kontrol fra ledelsens side med hensyn til antagelse af kilder, forklarede vidnet, at det ikke var hans arbejde at vurdere kilder. Vidnet kom kun ind i billedet, hvis de skulle godkendes i Justitsministeriet."²³³

Der findes ikke nogen samtidige akter, som kan kaste lys på Ole Stig Andersens forelæggelse af sagen i departementet. Daværende departementschef Niels Mad-

²³⁰ PET, kildesag: "Tidsskema for kilde Zeus", s. 1.

²³¹ Ole Stig Andersen har forklaret, at departementschef Niels Madsen af denne stedse blev holdt nøje orienteret om de løbende sager og om alle spørgsmål af principiel eller politisk betydning. Det var kun undtagelsesvist, at andre end politimesteren varetog kontakten til departementet, eller at det var en kontorchef, som lod sig orientere. Det skete ifølge begges udsagn kun uhyre sjældent, hvis og når departementschefen var bortrejst. Ole Stig Andersen har forklaret, at: "...Han fastholdt under arbejdet en tæt kontakt med Niels Madsen, og de sås 2-3 gange om ugen. Han sluttede typisk dagen med at tage ind til Justitsministeriet.", RB: Ole Stig Andersen, 24. oktober 2000. Niels Madsen synes dog ikke at erindre så intensiv rapportering: "Det er muligt, at de mødtes som forklaret af Ole Stig Andersen, men vidnet erindrer dog ikke, at de skulle have mødtes så hyppigt. Der var vel normalt møder et par gange om måneden.", RB: Niels Madsen, 24. oktober 2001. Der er her tale om en ret markant divergens: Blev departementschefen orienteret to gange om måneden eller 10-12 gange om måneden?

²³² RB: Ole Stig Andersen, 30. september 2003.

²³³ RB: Ole Stig Andersen, 10. juni 2003.

sen mente heller ikke over Kommissionen at kunne genkalde sig sagen, men ville på sin side ikke afvise at have været orienteret:

“Adspurgt om den såkaldte ‘Anders Nørgaard-sag’ forklarede vidnet, at han ikke har nogen præcis erindring om drøftelser eller sagsbehandling i ministeriet vedrørende Anders Nørgaard, men han har sandsynligvis kendt til ham.”²³⁴

Der kan på baggrund af den herskende forvaltningspraksis ikke bestå tvivl om, at departementschefen var orienteret om sagen. Dagen efter, den 30. januar 1981, fik PET hos justitsminister Ole Espersen som tidligere anført grønt lys til at indsætte Anders Nørgaard som penetrant for en periode af ni måneder. Der er heller ikke tvivl om, at det var ministeren selv, som gav grønt lys, idet det i tidsskemaet hedder, at ”...[kodebetegnelse for politimesteren] får grønt lys fra JM personligt.”²³⁵ Justitsminister Ole Espersen har da også over for Kommissionen bekræftet, at han gav tilladelse til indsættelsen af Anders Nørgaard i Århus på baggrund af de alvorlige brandstiftelsessager i byen:

“Det fremgår ikke af vidnets notater, hvornår han første gang blev præsenteret for Anders Nørgaard-sagen. Han blev ret tidligt orienteret af Niels Madsen og Ole Stig Andersen om en række meget farlige brandstiftelsessager fra Århus. De fortalte vidnet, at man ikke havde fået gerningsmændene til brandstiftelsen, og omtalte en organisation benævnt DSB. Niels Madsen og Ole Stig Andersen bad om tilladelse til at indsætte en person, der skulle rapportere til PET. Det var en ubehagelig opgave for den pågældende person og en alvorlig beslutning, men vidnet var ikke i tvivl om, at han skulle give tilladelse til penetreringen. Han har kun givet denne tilladelse.”²³⁶

Om Anders Nørgaard-sagen har Ole Espersen forklaret for Kommissionen, at han ikke fik identiteten på den pågældende agent oplyst, og at han ikke godkendte agenten som sådan, hvilket han heller ikke mente var hans opgave. Agentens adfærd for at opnå godkendelse i miljøet blev ikke nærmere drøftet.²³⁷ Mi-

234 RB: Niels Madsen, 4. december 2001. Niels Madsen forklarede i øvrigt, at der ikke i Justitsministeriet fandtes regler for, hvem der tog stilling til hvervning af agenter eller indsættelse af penetranter. Spørgsmål herom ville blive nævnt for Niels Madsen selv, som så ville tage stilling til, om ministeren skulle orienteres.

235 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 1.

236 RB: Ole Espersen, 5. december 2000.

237 Ibid.

nisteren har altså godkendt en penetreringsoperation med henblik på opklaring af brandattentaterne i Århus og derpå overladt til sine embedsmænd og PET at gennemføre operationen på betryggende vis. Idet ministeren var underrettet, kan det imidlertid også fastslås, at departementschefen må have haft et grundigt kendskab til sagen (hvilket fremgår af ovenstående citat). Det er vanskeligt at forestille sig, at departementschefen skulle resolve, at den pågældende sag skulle forelægges ministeren uden at have haft så nøje kendskab til sagen, at han kunne vurdere dens principielle eller politiske betydning.²³⁸ Hermed var der tydeligvis taget stilling rent principielt fra PET-chefen, departementschefen og justitsministeren til det principielle spørgsmål om påbegyndelsen af Operation Zeus i Århus. Ud over den principielle godkendelse er det vanskeligt at komme nærmere en rekonstruktion af det ledelsesmæssige ansvar for operationens forudsætninger og gennemførelse – specielt vedrørende kilde- og risikovurderingen. PET's daværende chef Ole Stig Andersen har i sine forklaringer tilstræbt en skelnen mellem den principielle, politiske stillingtagen og den egentlige politimæssige vurdering af kilden:

”Det var den operative leder, der på en eller anden måde måtte vurdere kilden, og det var ikke kun et spørgsmål om tjenestens sikkerhed, men også de menneskelige konsekvenser. Vidnet var heller ikke involveret i eventuelle almindelige kriterier for antagelse af kilder.”²³⁹

238 Niels Madsen har forklaret, at hvis ministeren var underrettet om sagen, så ville også departementschefen være orienteret om sagen. Jf. RB: Niels Madsen, 4. december 2001. Ejgil M. Dalsgaard, som tiltrådte som kriminalkommissær i PET i 1981, har for Kommissionen forklaret, at ”...at Ole Stig Andersen ikke foretog sig noget som helst, uden at Niels Madsen var orienteret,” og at ”Ole Stig Andersen underrettede Niels Madsen ned til den mindste detalje”. RB: Ejgil M. Dalsgaard, 9. april 2002.

239 RB: Ole Stig Andersen, 10. juni 2003.

“Vidnet forklarede supplerende, at det rettelig var vicepolitimesteren, afdelingslederen og juristen for afdelingen, der skulle foretage vurderingen. Hvis der var tale om kilder til penetrering, skulle spørgsmålet forelægges vidnet og Justitsministeriet.”²⁴⁰

Kontrollen med de nærmere vilkår for Zeus’ indsættelse var ifølge denne tolkning i hænderne på PET’s operative chef, Niels Schmidt, og region II.²⁴¹ En af medarbejderne i Centralafdelingen beskrev hvervningsprocessen i 1980’erne således:

“Ved hvervning af en ny kilde, udarbejdede den pågældende sagbehandler en meget omhyggelig og præcis beskrivelse af hvem pågældende var, dennes baggrund, samt hvor kilden tænktes anvendt. Dette materiale blev afleveret til afdelingslederen, som gik til ledelsen. Derefter kom materialet retur til sagsbehandleren med påtegning om hvorvidt man kunne gå videre.

Vidnet har ikke kendskab til, om Justitsministeriet eller ministeren skulle godkende kilder. Vidnet ved, at det var PET’s øverste ledelse, der fik spørgsmålet om kildehvervninger forelagt. Om ledelsen kan være gået videre, ved han intet om.”²⁴²

Niels Schmidt erindrer imidlertid ikke at have været involveret i Anders Nørsgaard-sagen:

“Vedrørende Anders Nørsgaard forklarer vidnet, at han intet vidste om ham. Vidnet hørte fra bl.a. kriminalinspektøren, at der var en kilde, men ikke om, hvad han udrettede. Vidnet havde intet med Århus at gøre. Vidnets fornemmelse var, at det var et samarbejde med Århus politi. Vidnet kørte kontraetterretning og havde med KGB-aktiviteterne at gøre på dette tidspunkt. Det var Mose Hansen, der havde ansvaret for terrorafdelingen.”²⁴³

Over for Kommissionen mente daværende politifuldmægtig sig dog heller ikke i stand til at genkalde sig noget ansvar for håndteringen af kilde Zeus i Århus:

²⁴⁰ RB: Ole Stig Andersen, 30. september 2003.

²⁴¹ Ibid. Se også RB: Ole Stig Andersen, 10. juni 2003.

²⁴² RB: PET-medarbejder, 22. maj 2002.

²⁴³ RB: Niels Schmidt, 20. juni 2001.

“Adspurgt vedrørende Anders Nørgaard-sagen forklarede vidnet, at han ikke har haft noget med denne at gøre. Vidnet erindrer... at have hørt om kilde ”Zeus”, og vidnet har en fornemmelse af, at denne kilde var Anders Nørgaard. Vidnet var bekendt med sagen i Århus, som kørte omkring Bogcaféen, og at der var en med-deler i miljøet.”²⁴⁴

Som tidligere nævnt er der i aktmaterialet fra region II henvisninger til, at vicepolitimester Niels Schmidt havde en berøring til beslutningsprocessen i forbindelse med hvervningen af Zeus, og at ligeledes Poul Mose Hansen havde haft berøring til sagen. Afhøringen af de to vidner fandt sted tyve år efter begivenheden.

Derimod må det fastslås, at de nøje førte bilag²⁴⁵ for udgifterne i forbindelse med kildeføringen og aflønningen af Anders Nørgaards aktiviteter i Århus må være blevet gennemgået og revideret på ledelsesniveau i såvel PET som departementet. Som chef for PET havde politimester Ole Stig Andersen ansvaret for regnskabet for den hemmelige kasse, som i denne tid blev revideret i samarbejde mellem Ole Stig Andersen selv og en kontorchef fra Justitsministeriet. Hermed må i hvert fald de økonomiske aspekter af operation Zeus være blevet godkendt *post facto* af politimesteren og en kontorchef fra Justitsministeriet.²⁴⁶

Retsudvalget stillede i forbindelse med lovforarbejdet vedrørende Kommissionen en række spørgsmål med relation til undersøgelsen. Nogle af disse blev af ministeren efterladt ubesvarede og i stedet henvist til Kommissionen. Spørgsmål nr. 304 påkalder sig i forbindelse med godkendelsen af Anders Nørgaard særlig interesse. Det drejer sig om, hvorvidt ministeren fandt PET's måde at rekruttere kilder på, således som det fremgik af Fakzeren den 17. maj 1998 ”særlig professionel og betryggende”. Kommissionen kan ikke svare på ministerens vegne, men kan konstatere, at det forberende arbejde, som regionsafdeling II og i efterforskningsgruppen i Århus udførte, var omfattende og grundigt. Som

244 RB: Poul Mose Hansen, 19. juni 2001.

245 Bilagene findes i kildemappen.

246 RB: Ole Stig Andersen, 9. september 2003. Foreholdt bilag vedr. Zeus svarede Ole Stig Andersen, at: ”Vidnet husker ikke, om han var indblandet i spørgsmål om betaling af sådanne beløb til kilder, men det er sandsynligt, også fordi han havde ansvaret for brug af ’den hemmelige kasse’. Justitsministeriets revisor, der var en kontorchef i Justitsministeriet, ville ikke tage anstød af en sådan betaling, da denne jo ville være godkendt af Niels Madsen. Det var i øvrigt kun meget store beløb, som vidnet tog op med Niels Madsen. Denne gik ikke op i vidnets ”husholdningsbudget”. Ibid. Se også vedr. kasseinspektion og revision af den ”hemmelige kasse”: RB: Poul Lundbæk Andersen, 16. januar 2001 samt vedr. modus for revision: RB: Kontorchef i Justitsministeriet, 23. oktober 2001.

det vil fremgå af det efterfølgende, blev den principielle stillingtagen efterfulgt af en længere og tilbunds gående undersøgelse af kandidaten, hvorunder man tog hans økonomi, adfærd, dækhistorie og private forhold i betragtning. Hertil kom en intensiv instruktion, konstruktion af dækhistorier, belæring om sikkerhedsforhold osv. samt en periode, hvor Nørgaard blev afprøvet under observation. Forklaringerne afgivet af de to involverede kriminalassistenter fra PET og rejseholdet rummede begge udførlige henvisninger til overvejelser med hensyn til kandidatens troværdighed, sikkerhed og menneskelige hensyn – hensyn der i den udførlige samtidige dokumentation for kildeføringen gentagne gange blev henvist til. Den endelige vurdering må bero på en overvejelse af Anders Nørgaards karakter og psykiske habitus. Anders Nørgaards fremtræden for offentligheden i 1998 og hans selvmord i 2000 kan indgå i en sådan vurdering, men det bør også her erindres, at disse begivenheder lå 17-19 år efter Anders Nørgaards virke som penetrant for PET i Århus.

Kildeføring og efterforskningsprioriteter

Den ministerielle godkendelse af operation Zeus var tidsbegrænset til ni måneder. Det er ganske vist nærliggende at antage, at denne begrænsning til dels var motiveret af omfanget af de midler, som var bevilget. Men det kunne dog ikke være helt uden betydning, hvor længe operationen pågik (af Ole Espersens forklaring fremgår, at man var helt opmærksom på det pres, som den pågældende kilde udsatte sig for), ligeså lidt som det kunne være PET ligegyldigt, at man i regionen afsatte mandskabsressourcer til kildeføring osv. Operationen var altså tidsmæssigt begrænset til ultimo oktober, og bevillingen fra den hemmelige kasse omfattede et beløb på 45.000 kroner (dvs. 5.000 kroner om måneden i ni måneder).

Ej heller målsætning og rækkevidde for operationen var uden begrænsninger. Ministerens godkendelse skete, fremgår det af Ole Espersens forklaring og til dels – indirekte – af kildemappen, på baggrund af de alvorlige brandstiftelsessager i Århus. Det var også det indtryk, som medarbejderne i region II havde. En kriminalassistent i regionsafdelingen har over for Kommissionen forklaret, at tilladelsen til indsættelsen af Zeus i høj grad måtte ses på baggrund af de alvorlige brandattentater i Århus.²⁴⁷ Som forklaret af kriminalassistenten:

²⁴⁷ RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

“Adspurgt vedrørende kilden Zeus’ godkendelse forklarede vidnet, at han var sikker på, at tilladelsen er givet i lyset af de skete brandattentater, men en egentlig målsætning for indsættelsen af Zeus – dvs. hvorvidt der skulle sigtes mod også efterretningsindhentning ved siden af opklaringen af brandattentaterne – modtog man ikke i forbindelse med godkendelsen. Vidnet har ikke set tilladelsen på skrift.”²⁴⁸

Og videre:

“På ny adspurgt vedrørende godkendelsen af Anders Nørgaard som kilde forklarede vidnet, at det var en samlet vurdering, og der var et stort pres på systemet for at opklare brandattentaterne.”²⁴⁹

Disse svar var foranlediget af spørgsmål fra Kommissionen om, hvorvidt der var vilkår knyttet til godkendelsen af Anders Nørgaard som kilde, eller om der var fastsat en entydig operationel målsætning for indsatsen. Det var der tilsyneladende ikke, bortset fra justitsministerens forklaring om, at godkendelsen skete på baggrund af efterforskningen af brandattentaterne. Sådanne er ikke fremkommet i forbindelse med undersøgelsen. Interessen knytter sig i pågældende sag ikke mindst til, om man gav tilladelse til indsatsen med henblik på en egentlig opklaring af den løbende kriminalefterforskning, eller hvorvidt man først og fremmest sigtede på at sikre sig løbende informationer om danske venstrefløjsmiljøers forbindelser til RAF-nære politiske miljøer i Vesttyskland.

På den anden side synes der også i begrundelsen af behovet for operation Zeus at være flere henvisninger til en mulig terrordimension med en vis inspiration fra bl.a. Vesttyskland. Den Blå Rapport fra 1998 omtaler i sin redegørelse for hvervningen af Anders Nørgaard, at:

“Samtidig var politiet i besiddelse af oplysninger om, at visse grupper i byen havde kontakter til Rote Armée Fraktion kredse i Tyskland.”²⁵⁰

Dette er korrekt. I hvert fald for så vidt angik RAF-sympatisører og støttegrupper. Det bør dog præciseres, at den formodede RAF-forbindelse ikke noget steds

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Politiets efterretningstjeneste, *Redegørelse*, s. 47.

optræder som en primær motivation for igangsættelsen af operation Zeus, hverken i kildematerialet vedrørende Centralafdelingens godkendelse af operationen eller i ministeriets stillingtagen.²⁵¹

Eftersom der ikke var tale om en ren PET-operation, men en operation, som indgik i en efterforskning, hvori PET's regionsafdeling kun var den ene af tre parter, kompliceres billedet af ansvaret for operation Zeus yderligere. Samspillet mellem PET's regionsafdeling i Århus og rejseholdet var et tema allerede i forbindelse med etableringen af kildeføringen. Indsættelsen ville finde sted under særlige forhold, da efterforskningen havde karakter af et særligt samarbejde mellem kriminalpolitiet i Århus, PET's Århusafdeling samt rejseholdet: "Sagen har p.g.a. en 'mærkelig' efterforskningsform fået en behandlingsform, som vi vel ikke tidligere har set i arbejdet.", hedder det i et notat fra region II.²⁵² Sagen blev efterforskningsmæssigt set ledet af politimester Erik Christensen i Århus og kriminalinspektør Iversen fra kriminalpolitiet i Århus, mens rejseholdet og den lokale PET-afdeling bidrog med assistance. I region II i Århus, mente man – dvs. sandsynligvis kriminalassistenten og regionsafdelingslederen – imidlertid, at det ville være mest hensigtsmæssigt, hvis Anders Nørgaard blev sat ind under den lokale PET-afdelings kontrol:

"Ved forsøget af en 'plantning' af ZEUS, mente jeg, at det ville være en fordel, hvis vi (PET.s regionsafdeling) alene havde ansvaret for og dermed føringen af ZEUS, hvorfor jeg fra starten forsøgte at få min ledelses forståelse herfor, hvorved vi alene kunne bestemme, om og hvordan ZEUS i givet fald skulle benyttes."²⁵³

Det var ikke lykkedes at få denne procedure igennem. Med godkendelsen af indsættelsen af Zeus fulgte den tilføjelse, at PET kun havde ansvaret for betalingen af kilden, mens ansvaret for og føringen af ZEUS skulle ligge hos Århus Politi. Denne besked gav regionsafdelingslederen den 31. januar videre til kriminalinspektør Iversen, og den 2. februar til politimester Erik Christensen. I et notat anførte regionsafdelingslederen, at: "PET.s regionsafdelings deltagelse er derefter

251 Når der tales om 'Rote Arme Fraktion kredse', så bør det erindres, at man må skelne mellem RAF som sådan, hvis aktiviteter var ubetvivleligt kriminelle, og de støttegrupper, som siden blev etableret for at forbedre de dømte RAF-medlemmers retsstilling og vilkår i Stammheimfængslet i Stuttgart. Efterforskningsmæssigt var sagen dog mere kompliceret, idet en del RAF-sympatisører og hjælpere også var aktive i støttegrupperne for de "politiske fanger i Vesttyskland".

252 PET, kildesag: "Vedr. operation Zeus", 10. februar 1981.

253 Ibid.

alene af rådgivende karakter,..”. Det kom nu ikke helt til at holde stik, idet vpm. Niels Schmidt intervererede og insisterede på, at den ene af kildeførerne skulle være regionsafdeling II's efterforsker, dvs. den ovennævnte kriminalassistent.²⁵⁴ Når regionsafdelingslederen fandt det opportunt, at ansvaret lå hos Århus Politi, så skyldtes det netop den ”mærkelige” efterforskningsform og de dermed forbundne principielle spørgsmål.²⁵⁵ Regionsafdelingslederen forklarede, at:

“... han tog initiativet ud fra det synspunkt, at det var en mærkelig efterforskningsform. Der kunne måske rejses en egentlig straffesag og det var meget sjældent, at PET var blandet ind i at køre en straffesag som sådan og derfor var det nødvendigt, at politimesteren fik mulighed for at bestemme, hvordan sagen skulle køres. Vidnet havde ingen erfaring med Rejseholdets måde at føre kilder på og vidnet ville gerne af hensyn til den pågældende kilde sikre, at denne kunne føle sig sikker. Det var også af hensyn til, hvis der skulle køre en regulær kriminalsag, så skulle det nødt til pressen, at PET var involveret.”²⁵⁶

I den daglige efterforskning og kildeførelse blev det ikke en politimand fra Århus Politi, men derimod kriminalassistenten fra rejseholdet, som blev den anden kildefører. Dette var naturligt, da politimesteren i Århus først ville blive inddraget i tilfælde af en sigtelse eller en straffesag. At han delegerede den daglig gennemførelse af operationen til efterforskningsholdet vedrørende brandattentaterne var også naturligt.

Kildeføringen kom således til at ligge hos en kriminalassistent fra rejseholdet og en ditto fra PET's region II i fællesskab. Som kildeføreren fra PET forklarede for Kommissionen:

“Adspurgt hvorfor rejseafdelingen var inde i sagen, forklarede vidnet, at de kørte parløb vedrørende Anders Nørgaard. [Kriminalassistenten fra rejseafdelingen] skulle have med det rent efterforskningsmæssige at gøre, og vidnet skulle have med det sikkerhedsmæssige vedrørende Anders Nørgaards person og hans økonomiske forhold, samt efterretningsoplysninger at gøre. Når der var to kildeførere var det også for at sikre, at der ikke hos rejseholdets folk var tvivl om, at de fik alle aktuelle oplysninger fra efterretningstjenesten. Vidnet rapporterede til PET,

254 Ibid. Kriminalassistenten anførte over for Kommissionen, at det ikke var på tale, at Århus Politi skulle forestå kildeføringen. Derimod nævntes rejseafdelingen. RB: kriminalassistent, 9. december 2003.

255 PET, kildesag: ”Vedr. operation Zeus”, 10. februar 1981.

256 RB: regionsafdelingslederen, 28. januar 2004.

og [kriminalassistenten fra rejseafdelingen] rapporterede til afdeling A (dvs. rejseholdet). Vidnet og [kriminalassistenten fra rejseafdelingen] forsøgte at briefe hinanden før og efter instruktionsmøderne.”²⁵⁷

Eftersom der var tre politiinstanser involveret, kunne der allerede i udgangspunktet være tale om en vis rivalisering i efterforskningen. Men da efterforskningen var samlet under én ledelse med et samarbejde i efterforskningsgruppen, har det ikke nødvendigvis været tilfældet. Der er i hvert fald ikke tegn på dette. Derimod kan der som nævnt have været forskellige prioriteringer hos PET's region II og rejseholdet med hensyn til, om penetranten alene skulle målrettes mod en opklaring af brandattentaterne (med den mulighed, at han skulle vidne i en retssag), eller om han skulle benyttes til en mere bredtfavnende og længerevarende indsats mod det radikaliserede venstrefløjsmiljø i Århus.

Beslutning om indsættelse af kilde Zeus

Da Anders Nørgaards tilsagn om at virke som penetrant endelig forelå, begyndte en længere procedure for kildegodkendelse og clearing af baggrund. Den 30. januar 1981 afholdtes et møde mellem PET's kildefører, lederen af region II og en anden efterforsker fra regionsafdeling II om en "råplan" for Zeus. Først og fremmest gjaldt det om at sikre, at han havde dækket sig ind med en historie på sin gamle arbejdsplads, DSB, hos forældre osv.²⁵⁸ Videre skulle han – af hensyn til sin egen sikkerhed – indskærpes tavshed med hensyn til sit arbejde for politiet. Dette var punkter, som PET's operative chef, vicepolitimester Niels Schmidt,

257 RB: kriminalassistent, 9. december 2003. Afdelingslederen var 2. kildefører på de tidspunkter, hvor kriminalassistenten ikke kunne være til stede. Ibid.

258 Jf. Spørgsmål nr. 410: Kan ministeren bekræfte, at PET kan udvirke, at offentlige arbejdsgivere (f.eks. DSB) afskediger en ansat (f.eks. med det formål at den pågældende skal arbejde som fuldtids-agent for PET)? Det fremgår af akterne, at Anders Nørgaard personligt indgik en aftale med sin chef: "Han har talt med sin chef. Zeus kan til enhver tid komme tilbage og blive genansat i sit gamle job. Dog ønskede chefen besked, hvis det strakte sig over 6 mdr., da chefen så kunne blive nødsaget til at ansætte en anden. Zeus' orlov var passende, da der på denne tid var knap så meget at beskæftige de ansatte med. Chefen var underrettet om, at han under sin orlov vil bistå politiet i en bestemt opgave. Intet yderligere. Hvis der bliver spurgt efter Zeus, bliver der sagt, at han har sagt op, da han formentlig skal læse videre." PET, kildesag: Bilag 10, "Vedr. Operation Zeus", 30. januar 1981.

havde spurgt om. Videre skulle afdelingen gennemføre baggrundsundersøgelse med hensyn til Nørgaards fortid, bekendtskabskreds og færden. Endelig skulle der til det forestående møde med Anders Nørgaard drøftes hans motiver for engagementet, hans forhold til stoffer og spiritus, fremtidsplaner og økonomi.²⁵⁹

Det var dog ikke uden betænkeligheder og forbehold, at Zeus blev sat i funktion. Betænkelighederne strakte sig i Århus en tid efter, at indsættelsen af Anders Nørgaard i princippet var blevet godkendt i PET's ledelse og i Justitsministeriet. Da efterforskerne – herunder de to kildeførere – den 2. februar 1981 hos kriminalinspektør Iversen drøftede indsættelsen af Anders Nørgaard, var efterforskningslederen skeptisk på grund af Anders Nørgaards personlige forhold og psykiske konstitution.²⁶⁰

I den mellemliggende tid skred baggrundsundersøgelsen frem. To referencer afhørtes.²⁶¹ Det kan nævnes, at region I gennemførte en baggrundsforespørgsel med hensyn til de adresser, hvor Anders Nørgaard havde boet. Navnene på de personer, som Anders Nørgaard havde boet sammen med i Aalborg, blev tydeligvis også søgt, med resultat for alle fire. Der var tale om ret detaljerede – til dels politiske – oplysninger med cpr.-numre og til dels adresser. Om en person oplystes således, at vedkommende havde deltaget i kvindernes besættelse af det gamle tinghus i Nørresundby, om en anden, at vedkommende havde deltaget i en busaktion, hvor studerende stod på bussen uden at løse billet. En person havde været ”meget aktiv på venstrefløjen under sin skolegang på [...] Gymnasium”, og i øvrigt aktiv i Studenterrådet på AUC. Vedrørende en anden person kunne oplysningerne dog stamme fra kriminalregistret, idet vedkommende havde været anholdt for en BZ-aktion. De øvrige bofæller til Anders Nørgaard var ukendte i region I. Videre havde region I en del at oplyse om flere personer, som Anders Nørgaard havde omtalt i sin afhøring. Af syv personer var der civiloplysninger på de fem, og en del baggrundsoplysninger om flere, om end de betegnedes som ”ukendt her”. Om en person oplystes, at vedkommende havde været på protesttellejr ved AUC på grund af værelsesmangel. Om en sidste oplystes, at vedkom-

259 Ibid., bilag 9: ”Vedr. Operation Zeus”, 30. januar 1981. Dækhistorien blev clearet og godkendt i Centralafdelingen. RB: Kriminalassistent, 9. december 2003.

260 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”.

261 PET, kildesag: Bilag 13, ”Vedr. Anders Nørgaard”, 4. februar 1981; samt: Ibid.: bilag 14: ”Vedr. afhøring af NN”, 4. februar 1981).

mendes adresse var identisk med det sted, hvor Arbejdsløshedsmarch 79 havde slået teltlejr for en nat.²⁶²

Anders Nørgaard blev frigtet af sin chef i De danske Statsbaner, idet det aftales, at den formelle grund skulle være, at han havde sagt op for at begynde at læse på ny. Da chefen uden at kende detaljerne var orienteret om, at der var en forbindelse til politiet, blev også denne søgt i Centralafdelingen, i region II samt i kriminalregistret.²⁶³

Den 3. februar afviklede man så samtalen med Anders Nørgaard. Karakteren af betænelighederne antydes af de betingelser, som nøje blev ham indskærpet. "Han afhøres igen og bliver gjort bekendt med, at han IKKE må løbe nogen personlig risiko og må ikke foretage sig noget kriminelt." Samtalen blev optaget på bånd. Hverken bånd eller udskrift findes imidlertid ved akterne.²⁶⁴ Dagen efter drøftedes hvervningen af Anders Nørgaard på ny på et møde mellem efterforskerne i brandattentatsagen. Udfaldet af mødet fremgår ikke.²⁶⁵

Endvidere tog en PET-medarbejder initiativ til at fremskaffe oplysninger om Anders Nørgaards psykiske konstitution. Det fremgik, at Anders Nørgaards psykiske konstitution ikke kunne betegnes som stærk, hvad dog ifølge en kriminalassistentens forklaring for Kommissionen ikke ændrede ved vicepolitimester Niels Schmidts opfattelse af, at det var forsvarligt at gennemføre operation Zeus.²⁶⁶ Det hedder i mødereferatet, at det indsamlede materiale blev forelagt politimester Erik Christensen og kriminalinspektør Iversen. Det kan læses på den måde, at det var disse to århusianske politifolk, som først og fremmest måtte overbevises om Anders Nørgaards anvendelighed. Det hedder videre, at de i samråd med regionsafdelingslederen resolverede, at Anders Nørgaard skulle komme til Århus for at tiltræde stillingen som penetrant i uge 7.²⁶⁷

På et møde den 5. februar 1981 samledes på ny kriminalinspektør Iversen med efterforskningsgruppen for at drøfte hvervningen af Anders Nørgaard.²⁶⁸ Der var tydeligvis stadig skepsis blandt efterforskningsledelsen i Århus Politi. Man fandt det endnu ikke forsvarligt at plante Zeus. Problemet bundede stadig i en vurde-

262 Ibid.: bilag 8: "Vedr. Anders Nørgaard", 2. januar 1981 (må være 2. februar, da der henvises til reference af 10. januar 1981).

263 Ibid.: bilag 11: "Zeus' chef", 2. februar 1981.

264 PET, kildesag: "Tidsskema for kilde Zeus", vedr. 2. februar 1981.

265 Ibid., vedr. 4. februar 1981.

266 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

267 PET, kildesag: Bilag 15, "vedr. operation...", 5. februar 1981.

268 PET, kildesag: "Tidsskema for kilde Zeus", vedr. 5. februar 1981.

ring af Anders Nørgaards personlige status. Derimod var man i PET's region II tilsyneladende indstillet på at vove forsøget:

“Grunden til, at vi fortsat forsøger arbejdet med den pgl., er alene at han i realiteten har den nødvendige baggrund for en godkendelse i det pgl. miljø. Vi prøver en vanskelig indsats i en sag, der har taget en terrorvending med alvorlige handlinger. En vending, der meget vel kan blive udvidet og farlig for dele af samfundet, som det er set i andre lande.”²⁶⁹

Citatet antyder, at man i regionsafdeling II i ligeså høj grad havde fokus rettet mod den almene farlighed af udviklingen i det overvågede miljø som mod opklaringen af den konkrete sag. Til sidst nåede man frem til noget, som må tolkes som et kompromis. Iversen og regionsafdelingslederen ville henstille til politimesteren, at Anders Nørgaard skulle komme til Århus for der at blive indsat på “prøve”, mens han blev skolet, kontrolleret og vurderet.²⁷⁰ Til grund for beslutningen lå som nævnt en række ret grundige forundersøgelser af Anders Nørgaard. Alligevel forudsattes det, at der ville være tale om en vurderings- og prøvetid. I en PET-medarbejders telex-korrespondance til Centralafdelingen formuleredes det sådan, at:

“...i den første tid skal han udelukkende “falde til” i byen og kun tilstilles opgaver, hvor vi vil være i stand til en skoling, vurdering og kontrol af hans færden. kun hvis denne tid bliver tilfredsstillende, skal han i forbindelse med anarkistgruppen.”²⁷¹

Dette blev således til sidst accepteret af politimester Erik Christensen og kriminalinspektør Iversen på mødet den 5. februar med regionsafdelingslederen.²⁷²

Endelig den 6. februar 1981 mødtes kildeføreren fra rejseholdet med Anders Nørgaard på dennes bopæl for at drøfte de sidste detaljer før afrejsen til Århus. Kildeføreren spurgte til Nørgaards psykiske konstitution, hvortil Anders Nørgaard forklarede, at han havde haft visse problemer, men han oplyste også, at han havde lagt disse ting bag sig. Det aftaltes i øvrigt, at Nørgaard af politiet

269 PET, kildesag: “Vedr. operation Zeus”, 10. februar 1981.

270 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, vedr. 5. februar 1981.

271 PET, kildesag: Bilag 15, ”vedr. operation...”, 5. februar 1981.

272 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, vedr. 5. februar. 1981.

skulle modtage 5.000 kr. om måneden for at blive holdt skadesløs for sit virke for PET.²⁷³

Zeus, som Anders Nørgaard blev benævnt i samtlige kildeindberetninger, blev fulgt meget tæt under sine første uger i Århus. Den 12. februar meldte PET's kildefører tilbage, at *debriefingen* af Zeus efter dennes ankomst til Århus havde været tilfredsstillende. Man havde holdt ham under observation, og her konstateret, at han nøje fulgte de anvisninger, som han var blevet givet, samt at han meldte samvittighedsfuldt tilbage om sin færd.²⁷⁴ Mens Anders Nørgaards adfærd syntes at bortvejre en del usikkerhed, så forblev man opmærksomme på hans økonomi og på forskellige forhold vedrørende bl.a. arbejdsløshedsunderstøttelse.²⁷⁵

Centralafdelingen fulgte også proceduren omkring Zeus' indsættelse og interesserede sig nøje for Anders Nørgaards baggrund og økonomi. Man overvejede sammen med regionsafdelingslederen muligheden for en mere intensiv aktivitet også i weekenderne. Men det synes som om, der stadig var nogen usikkerhed. Niels Schmidt bemærkede endnu den 9. marts, at region II's holdning til Zeus virkede lidt valen.²⁷⁶

Selv om man var lidt tøvende – sikkert i forbindelse med økonomien og Zeus' fravær fra Århus i weekenderne – så har det været udslagsgivende for region II's interesse, at man i indsættelsen af Zeus så et håb om et gennembrud i forhold til de mange brandattentater. Regionsafdelingen opererede med den tese, at aktivisterne havde "lukket ned" efter de mange aktioner, og at de under inspiration af de vesttyske forbindelser var særligt sikkerhedsbevidste. Det gjorde en indhentning fra gruppen meget vanskelig, og her bød Zeus med sine tidligere forbindelser til en af gruppens medlemmer på en chance. Som chefen for region II forklarede:

“Denne gruppe anarkisters ledere...er uden tvivl så godt skolede af de vesttyske anarkister/terrorister, så alle normale efterforskningsmetoder “preller” af. Dette betyder, at operation “ZEUS” er mere vigtig end nogensinde. Vi har mulighed for,

273 PET, kildesag: Bilag 16, "Vedr. Anders Nørgaard", 6. februar 1981.

274 PET, kildesag: Telex til Centralafdelingen, "Vedr. operation... ang. zeus", 12. februar 1981. Jf. RB: kriminalassistent, 9. december 2003.

275 Ibid.: Telex til Centralafdelingen, "Vedr. operation..., ang. zeus", 19. februar 1981.

276 PET, kildesag: "Vedr. Zeus", 9. marts 1981. Det blev bemærket, at politimester Erik Christensen havde ansvaret for operationen, og at han var blevet orienteret to gange. Notitsen var stilet til Mose Hansen og Ole Stig Andersen i Centralafdelingen.

at ZEUS ved en dygtig og målbevidst indsats (føring) kan komme ind i inderkredsen, når den igen 'lukker op' for aktiviteter.²⁷⁷

Det er endvidere påfaldende, da der er tale om en aktion, som går i gang på et tidspunkt, hvor der er indtrådt en stilstand i ildspåsættelserne og bombesprængningerne i Århus. Aktionen byggede på den hypotese, at der var tale om et netværk inspireret af udenlandske – mere voldelige – politiske bevægelser, og at der var tale om en slags dvaletilstand, som senere ville blive afløst af nye mere eller mindre militante aktioner. Det forekommer, at man i region II har haft en fornemmelse af, at der var tale om en sikkerhedsbevidst, eksklusiv politisk gruppering, om hvilken man i PET ikke har haft et klart billede. Præcis til denne opgave med at penetrere en sådan gruppe måtte Anders Nørgaard – trods betænkelighederne ved hans psykiske konstitution – synes at have haft særligt gode forudsætninger, idet de århusianske anarkister i forvejen af egen kraft havde søgt at hverve ham for deres sag.

Zeus' indsats i Regnbuen og PET's virkemidler

Penetreringen af miljøet i Århus foregik under stor opmærksomhed fra de to kildeførere, som mødtes med Anders Nørgaard næsten hver dag i de første par uger. Økonomi, arbejde og bolig var genstand for betydelig interesse. Der var tale om en intensiv opmærksomhed om, hvordan den nyrekrutterede kilde fungerede. Men efterhånden begyndte man også i begyndelsen af marts at overveje, hvordan Zeus mere aktivt skulle nærme sig anarkistmiljøet i Regnbuen.²⁷⁸

I midten af februar 1981 var Zeus begyndt at komme i Fronthuset i Mejlgade i Århus, og i Latinerbodegaen, og han var så småt begyndt at knytte personlige kontakter.²⁷⁹ Den 12. marts 1981 kom han i forbindelse med nogle af aktivisterne i Regnbuen og begyndte langsomt at knytte forbindelse med dem. Dagen efter var han i Regnbuen og havde her kontakt med en anarkist, som han formentlig havde truffet i sin tid i Aalborg (der er dog ikke noget, der tyder på, at de to

277 PET, kildesag: "Vedr. operation...", 21. februar 1981. Må være en fejldatering, da denne dato er før den dato, 23. februar, der findes på den rapport fra kriminalassistenten, som skrivelsen er en tilføjelse til.

278 PET, kildesag: Tidsskema.

279 Ibid.: telex til Centralafdelingen, "Vedr. operation... ang. zeus", 19. februar 1981.

mænd til at begynde med genkendte hinanden).²⁸⁰ Herefter gik det slag i slag. Zeus begyndte efterhånden at videregive informationer fra miljøet i form af signalementer, karakteristikker og redegørelser for de synspunkter, som han havde hørt folk fremføre. Han diskuterede anarki, RAF og lignende politiske temaer med sine nye bekendte på værtshuse omkring i byen og i Fronthuset. Faktisk gik det hele så hurtigt, at Anders Nørgaard den 19. marts 1981 af en af de kvindelige aktivister fik at vide, at han havde været ”oppe” på et møde i Regnbuen:

“..., hvor man bl.a. havde talt om, hvorvidt Zeus var civilbetjent fra politiet. De havde talt om, at Zeus på en hurtig måde var kommet ’i’ med dem, og hvordan han havde haft ’næse’ for det materiale i regnbuen, som de betragtede som ømtåleligt. Dette møde havde resulteret i, at [en navngiven kvindelig anarkist] skulle undersøge det. Bl.a. ved at rette henvendelse til...[den person i den centrale anarkistgruppe], som Zeus engang havde spurgt efter. Dette skulle være en slags ’godkendelse’ af Zeus, for hans videre færden i Regnbuen.”²⁸¹

Efter denne episode gennemgik Zeus sammen med sin kildefører endnu en gang sin dækhistorie og sikkerheden. PET anså det for en naturlig ting, at Regnbuefolkene ville checke ham, før de lukkede ham ind i fællesskabet. Det svarede til det billede af en sikkerhedsbevidst (og farlig) gruppering, som havde dannet sig i efterforskningsgruppen. PET’s kildefører opfordrede ham til at benytte sin fortid ved AUC og Tvind som alibier, hvis der skulle blive brug derfor. Men kildeføeren indskærpede ham også, at han ikke måtte foretage sig noget kriminelt såsom bombekastning, men i stedet afstå med henvisning til sine dårlige nerver.²⁸²

Episoden markerede imidlertid også et gennembrud for accepten af Zeus i Regnbuegruppen, uden at han dog fik adgang til alle gruppens hemmeligheder. Han mente stadig, at der var visse forhold, som aktivisterne omgærdede med tavshed og indforståede hentydninger. Den 23. marts 1981 passede han imidlertid på egen hånd Regnbuen og benyttede sig af lejligheden til at se en del materiale, som lå fremme.²⁸³ Frem mod slutningen af marts 1981 rykkede Zeus langsomt tættere ind i gruppen og blev efterhånden også mere anerkendt af en person i *den centrale anarkistgruppe*. Zeus’ kildefører fra PET vurderede fremskridtene som gode:

280 Ibid.: B/”Vedr. Andersen” 12. marts 1981; Ibid.: ”Vedr. Andersen”, 13. marts 1981.

281 PET, kildesag: Tidsskema.

282 Ibid., s. 7.

283 Ibid., s. 7.

“Vidnet fandt på daværende tidspunkt, at Anders Nørgaard var god i miljøet. På de ugentlige møder blev ugens forløb drøftet, og Anders Nørgaards evne til at komme ind var rimelig god. Anders Nørgaard fik af Regnbuen overdraget nøgler, kasse og fik ansvar for administrationen, hvorfor vidnet ikke tror, at miljøet har haft mistanke om, at Anders Nørgaard var PET-agent.”²⁸⁴

Anders Nørgaard fortsatte med at formidle oplysninger om samtaler, personer og dokumenter, som han fik adgang til. Miljøet kom også med små hentydninger til, at det var DSB, der havde stået bag aktionen mod Terma. Den 26. marts 1981 kunne han videregive rygter om en tysker, som opholdt sig i Øgade-kvarteret og vistnok havde vrøvl med politiet, og den 31. marts 1981 kunne han aflevere en skriftprøve fra Regnbuens skrivemaskine til kildeføreren fra PET, som sendte den videre til rejseafdelingen. Hermed ville man undersøge, om det var den pågældende skrivemaskine, hvormed gerningsmændene havde skrevet det kommuniké, som var offentliggjort i forbindelse med aktionerne. Han afleverede også en liste over personer i Regnbuen og en liste over de tidsskrifter, som lå fremme.²⁸⁵

Den 2. april 1981 var der i Regnbuen et møde, hvor man diskuterede Zeus' placering i gruppen. Han fandt her god støtte fra flere, bl.a. fra en person i *den centrale anarkistgruppe*, som mente, at der var brug for Nørgaard i det internationale solidaritetsarbejde. Man enedes også om, at Nørgaard skulle optræde som fast vikar i Regnbuen. Det var på mange måder et vigtigt gennembrud ind i kredsens midte. Zeus kunne da også meddele sine kildeførere oplysninger, som han fik i samtaler med anarkistgruppens medlemmer.²⁸⁶ Kildeførerne kontrollerede i øvrigt Zeus' oplysninger med aflytningsrapporterne og kunne konstatere, at hans oplysninger stemte udmærket overens med det, som man vidste fra disse operationer.²⁸⁷

Målet for Zeus' virksomhed var i virkeligheden et meget diffust miljø. Institutionelt var centrum i hans virke bogcaféen Regnbuen og den dertil knyttede anarkistiske personkreds. Bogcaféen blev drevet kollektivt af en række meget

284 RB: Kriminalassistent, 9. december 2003.

285 Ibid. Herom også i Politiets Efterretningstjeneste, *Redegørelse*, s. 47: ”Frem til november måned 1981 videregav Anders Nørgaard løbende informationer om aktiviteter, møder m.v., som han erfarede via de grupper, han færdedes i, herunder også via sit engagement i bogcaféen Regnbuen”.

286 PET, kildesag: Tidsskema.

287 Ibid. Se også PET, kildesag: Telex Region II til Centralafdelingen, ”vedr. operation”, 3. april 1981; Ibid.: ”Finansiell støtte fra Christiania til anarkister i Århus”, 7. april 1981.

forskellige miljøer, som havde det til fælles, at de var mindre organisatorisk bundne end de aktiviteter, som udfoldede sig i Fronthuset omkring især Fagkritisk Front. En blandt flere af grupperingerne bag Regnbuen var en kreds af anarkister og antiautoritære socialister.²⁸⁸ Der var således ikke tale om et organiseret politisk miljø i foreningsmæssig eller institutionel forstand. Bogcaféen og dennes lokaler synes at have været centrum i aktiviteterne. Men også andre lokaliteter har spillet en vigtig rolle som mødested for anarkisterne. Det gælder dels Fronthuset i Mejlgade dels værtshuse såsom Latinerbodegaen, Casablanca mv. Men også bofællesskaber og kollektiver, hvor flere af personerne holdt til, indgik i større eller mindre grad i miljøet. Gruppens arbejde synes at have været meget løst organiseret omkring bogcaféens drift, de politiske møder i bogcaféen, flere små arbejdsgrupper, som tog sig af forskellige opgaver (trykning, plakatoptklæbning, internationale kontakter osv.), og de mange forskellige forbindelser, som gruppen havde både til andre lokale grupper (f. eks. Boligkaravanen) og internationale grupper. Det virker som om, arbejdet i øvrigt har været rettet mod at iværksætte støttegrupper og lignende som f. eks. Nordirlandskomiteén og støttegruppen for de politiske fanger i Vesttyskland. Der var altså tale om en kreds, som på en gang var meget løst organiseret med en ret stor personkreds i periferien, men som samtidig havde en uformel veldefineret kerne. Fra denne cirkel gik en lang række forbindelser til andre politiske og aktivistiske miljøer i Århus, København og i udlandet.²⁸⁹ Flere af de formodede gerningsmænd til brandattentaterne kom tidvist i Regnbuen, men det er vigtigt at fastholde, at Regnbuen trods personsammenfald ikke udgjorde den organisatoriske ramme for aktionerne. Hvad angår DSB er der grund til at formode, at flere af deltagerne bag denne gruppes aktioner ligeledes havde berøringsflade til Regnbuen eller færdedes i de samme miljøer, som kredsen bag Regnbuen. PET's interesse for bogcaféen var begrundet i, at visse mistænkte havde deres gang i dette miljø, men ikke i en forestilling om, at bogcaféen som sådan var en drivende kraft bag aktionerne.

Zeus var nu så etableret i Regnbuen, at han gennem april flere gange kunne sende detaljerede oplysninger om diskussionerne i gruppen om forskellige aktioner som f.eks. planer om at besætte kasernen i Vester Allé, demonstrationer mv. Oplysninger kom også frem om anarkisternes organisation i Danmark og om

²⁸⁸ Interview nr. 2.

²⁸⁹ Se beskrivelsen af Regnbuen i interview nr. 3 samt i Tom Vilmer Paamands beskrivelse: www.fred.dk/artikler/petting/regnbuen.htm. Set 25. april 2006.

en international anarkistkonference, som var planlagt i Paris. Der blev talt om bomber og ”direkte aktioner”. Samtidig deltog han i arbejdet med plakatoptklæbninger mv. og omgikkes også TABU (Tilbud til Arbejdsløse Bevidste Udskud) og folk fra Boligkaravanen.²⁹⁰ Zeus kunne også fortælle, at en ny mand – var på vej ind (der var dog rettere tale om, at en allerede kendt aktivist nu var tilbage) i Regnbuen, og at denne åbenbart havde en del internationale kontakter. Den pågældende havde deltaget i den sidste konference i IFA (International Federation of Anarchists) og i en arbejdsgruppe om væbnet kamp, bl.a. international terrorisme.²⁹¹

Efter påske vendte Zeus tilbage til arbejdet og begyndte nu også at deltage i trykkerigruppen. Det fremgik af Zeus’ rapporter, at Regnbuegruppen syntes at overveje en aktion af en art, og i region II fandt man, at det var muligt, at en sådan ville blive rettet mod det vesttyske konsulat.²⁹²

“zeus, der paa flere maader nu har vist, at han er ved at komme ind i det rette miljø, kan endnu ikke sige noget sikkert om tidspunktet for en evt. aktion, men han mener, at de er ved at forberede et eller andet. zeus foeler selv, at... [en person i den centrale anarkistgruppe] endnu ikke har fuld tillid til ham, og dette begrundes han selv med, at [den pågældende] f. eks. lukker i, hvis de kommer ind paa noget aktuelt vedrørende de tyske terrorister.”²⁹³

Efterforskningsgruppen fik Zeus til at udskifte nogle af kuglehovederne i Regnbuens skrivemaskiner med mærkede kuglehoveder, og man tog sine forholdsregler til at kunne gribe ind ved en aktion. Man var i ledelsen indstillet på, at Zeus skulle fortsætte sit arbejde om end med stor forsigtighed, idet kredsen syntes meget sikkerhedsbevidst.²⁹⁴

Efterforskningen blev tilsyneladende også besværliggjort af, at aktionsgruppen havde sat aktionerne på lavt blus efter de mange handlinger, som var foregået i 1980. Det var i hvert fald arbejdshypotesen hos efterforskningsgruppen. En i Regnbuegruppen mente,

290 PET, kildesag: Tidsskema.

291 Ibid., ”Vedrørende Zeus”, 22. april 1981.

292 Ibid., ”Telex: vedr. operation”, 23. april 1981.

293 Ibid.

294 Ibid.

“...at der ikke var muligheder for flere aktioner i Århus, da alle aktivisterne flytter på landet og vil være miljøflippere.”²⁹⁵

Zeus forsøgte at udnytte mulighederne for at spørge til Terma-aktionen og aktionen mod det britiske konsulat og fik hver gang det indtryk, at man havde droslet ned. Det var især forsøget på at kontakte ovennævnte person i *den centrale anarkistgruppe*, som udløste denne opfattelse. Zeus sagde på et tidspunkt til en af de andre i gruppen, at Terma-aktionen sikkert var lavet af en person i *den centrale anarkistgruppe* og fik svaret: ”Hvorfor tror du, at [vedkommende] er gået under jorden?”²⁹⁶

Ved siden af dette strengt efterforskningsmæssige aspekt med hensyn til opklaringen af, hvem der stod bag brandattentaterne, bestod Zeus’ arbejde i vidt omfang i indsendelse af signalement af og navne på den personkreds, som havde forbindelse med kredsen. Kildemappen rummer en lille samling af biografier og karakterskitser over syv af de mest fremtrædende medlemmer af anarkistmiljøet. Disse er udfærdiget af Anders Nørgaard på Hotel Royals brevpapir. Der er tale om psykologiserende portrætter, som redegør for opvækst, personalia, levnedsløb, politiske holdninger og aktiviteter.²⁹⁷ Tidsskema og rapporter rummer mange personsignalement og forsøg på identificering af de pågældende personer – i reglen via folke- og kriminalregister – lokalisering af adresser, bopæle, bilnummerplader og -beskrivelser. Kildemappen rummer en hel samling små sedler og notitser af Anders Nørgaard med navne, adresser, telefonnumre, nummerplader fra folk, som er kommet i anarkistmiljøet, og til tider med stikord til de pågældendes forskellige former for politisk engagement mv.²⁹⁸

I forbindelse med den 1. maj 1981 aftaltes det med kildeførerne, at Zeus skulle begynde at fotografere anarkisterne til majdemonstrationen. Det kunne han gøre

295 PET, kildesag; Tidsskema.

296 Ibid.: ”Vedr. Zeus”, 19. maj 1981. I april meddelte en person ifølge Zeus om aktionerne i 1980, at : ”Det gode ved det hele er, at man har kunnet tie stille hele tiden.” Vedkommende mente, at Terma-aktionen var lavet af DSB. Jf. *ibid.*: Tidsskema. Tidligt i april bemærkede Zeus efter at have spurgt efter en person i den centrale anarkistgruppe, at han havde indtryk af, at denne var ”en varm kartoffel”.

297 Ibid.: Diverse notitser vedr. Anders Nørgaard uden datoangivelse.

298 Ibid. Den 15. august fortalte Zeus, at han i kælderen i Regnbuen havde fundet en komplet adresseliste på en 30-40 medlemmer, og at han ville skrive denne af til brug for kildeførerne. Jf. PET, kildesag; Tidsskema. Anders Nørgaard afleverede listen, som var en distributionsliste for AFID-medlemmer, fra dengang Regnbuen stod for udsendelse af materialer, i form af et kassettebånd.

med henvisning til, at han tidligere havde fortalt, at han havde været fotograf.²⁹⁹ Zeus leverede en del billeder til PET af gruppen. En del af dem tjente primært til identificering, mens andre blev brugt i efterforskningen. Det lykkedes således Anders Nørgaard at fotografere et par sko, som senere blev identificeret som værende af samme type som dem, der havde afsat spor efter en af aktionerne. Skoene sad imidlertid ikke på den rigtige person, da man i det pågældende kollektiv forholdt sig pragmatisk til brugsretten til beklædningsgenstande.³⁰⁰

Anders Nørgaard begyndte – så snart han fik adgang til Regnbuen – at samle materialer til sine kildeførere fra lokaliteterne. I flere tilfælde videregav han ekstra eksemplarer af dokumenter til PET, andre gange tog han fotokopier eller lignende. Han udfærdigede også lister over, hvilke tidsskrifter der lå fremme, og afskrev adresselister på anarkisternes internationale kontakter i udlandet. Alt sammen blev givet kildeførerne.³⁰¹ Dette arbejde blev lettere, efterhånden som han blev anerkendt som en del af aktivisterne i Regnbuen. I april 1981 besluttede man, at han mere fast skulle hjælpe med at passe bogcaféen. Hermed fik han udvidet adgang til at kopiere dokumenter, afskrive adresselister mv.³⁰² Blandt materialet fandt han bl.a. oplysninger i form af en ”kogebog” om, hvordan man skulle stjæle biler, lave rørbomber, brandbomber, tændsatser og molotovcocktails.³⁰³

En anden betydelig del af Zeus’ indrapportering bestod i videregivelse af oplysninger om samtaler og politiske diskussioner, hvor de pågældende gav udtryk for deres holdninger med hensyn til det bestående politiske system, anarkisme, terror og voldsanvendelse i al almindelighed. En stor del af disse samtaler rummede henvisninger til direkte aktion, vold og provokationer af forskellig slags. Hvad der var almindelig bragesnak – i reglen på det ene eller andet værtshus i Mejlgade-kvarteret – og hvad der rummede realiteter, er svært at udskille. Anders Nørgaard var selv opmærksom på problemet:

299 PET, kildesag: Tidsskema. Indførsel den 1. maj 1981. Herom i Politiets efterretningstjeneste, *Redegørelse*, s. 47.

300 Interview nr. 3. Det er uklart, hvorfra aktivisten vidste, at Anders Nørgaard havde fotograferet skoene. Men aktivisten er i stand til at forbinde dem med de spor, som politiet havde lokaliseret efter brandattentatet mod det britiske konsulat, da gruppen sprang ud af en stjålet bil under aktionen. Ibid. Jf. RB: Kriminalassistent, 9. december 2003.

301 PET, kildesag: Diverse dokumenter, afskrifter ved Anders Nørgaard og lignende.

302 Ibid.: Tidsskema.

303 PET, kildesag: Diverse ”kogebøger”.

“[En anarkist] havde fortalt, at en faxe-fad var bedst egnet til molotov-cocktail, fordi den lå godt i hånden. Han havde talt mere om benzinbomber og havde understreget, at det var vigtigt med en god væge. Denne snak var kun om benzinbomber og han havde ikke talt om benzinbomber i nogen konkret forbindelse. Zeus sagde, at de tit snakker om bomber og brand, uden at de lægger noget i det. Det er som om en rigtig anarkist helst skal snakke om den slags ting for at være ’med’”³⁰⁴

Zeus blev efterhånden en anerkendt del af Regnbuegruppen. Det kom bl.a. til udtryk på det omtalte møde i april 1981, hvor man enedes om at trække ham yderligere ind i arbejdet.³⁰⁵ Men i maj 1981 oplevede han modsat, at han måtte gennemleve en regulær inkvisition om sit politiske ståsted. En person i den *den centrale anarkistgruppe* berettede over for ham på Café Casablanca, at en anden person i *den centrale anarkistgruppe* havde hævdet, at Nørgaard var politimand. Nørgaard blev nu udspurgt om sit syn på aktionerne mod Terma og mod det britiske konsulat. Han svarede, at det var eksemplariske aktioner, og at de havde hans fulde støtte, så længe de ikke kostede menneskeliv. Han blev derpå spurgt, om han ville være med til at lave lignende aktioner. Hertil svarede Zeus, at det kunne han ikke tage stilling til uden at kende deres form, mål osv. Under samtalen havde Anders Nørgaard været bange og på nippet til at løbe, men havde dog holdt hovedet koldt. I løbet af samtalen blev han udspurgt om de plakater, som en person i *den centrale anarkistgruppe* i sin tid havde sendt ham i 1978 fra Vesttyskland. Da han detaljeret var i stand til at beskrive dem, syntes den udspørgende person fra *den centrale anarkistgruppe* at være blevet tilfreds og have set det som et grønt lys for Nørgaard.³⁰⁶ Episoden taler for, at Anders Nørgaards baggrund på mange måder var meget velegnet som dække for en penetrant i det meget mistænksomme og sikkerhedsbevidste anarkistmiljø. Den sætter imidlertid

304 Ibid.: Tidsskema, s. 17. Indførsel den 1. maj 1981. Rapporterne byggede i mange tilfælde på detaljerede notater i Anders Nørgaards lommebog fra den pågældende dag. Disse er bevaret i kildemappen. Jf. PET, kildesag: Diverse løse sider fra lommebog m. Anders Nørgaards notater. Notaterne dækkerne den 19.-21. marts, den 25. marts, den 30. marts, den 1.-2. april og den 21. august 1981. Jf. særlig rapporten 2. april 1981 og den tilsvarende indføring i tidsskemaet. Det virker som om, at Anders Nørgaard efter ret intensive notater i begyndelsen er blevet mere sikker i sin rolle og gradvist har undladt at nedfælde notater efter de møder og samtaler, som han refererede for sine kildeførere. Rapporteringen i tidsskemaet bliver imidlertid ikke mindre detaljeret med tiden.

305 PET, kildesag: Tidsskema.

306 Ibid.

også spørgsmålstejn ved, om det efter maj 1981 var sikkert at lade ham fortsætte som penetrant. På den anden side synes Nørgaard at have svaret godt for sig og udvist en god evne til at fastholde sit dække selv under pres. Ved denne lejlighed som ved andre synes Anders Nørgaard i øvrigt også at have fulgt sine instrukser om ikke at få berøring med ulovligheder. En enkelt episode kaster imidlertid lys på vanskelighederne ved på en gang at infiltrere en sådan aktivistisk gruppe og samtidig holde sig inden for lov og politivedtægt. På et tidspunkt rapporterede PET-kildeføreren, at Anders Nørgaard sammen med sin anarkistiske gruppe havde medvirket til at spraymale slagord på biler og ophænge plakater (det første var hærværk og det sidste var i strid med politivedtægten). I den anledning modtog man fra en jurist i PET's Centralafdeling en indskærpelse af, at den af PET førte kilde under ingen omstændigheder måtte deltage i ulovligheder. Anders Nørgaard indvendte, at i så fald ville det se dumt ud, at han stod tilbage, når de andre anarkister gik i aktion, og PET-kildeføreren svarede Centralafdelingen, at i det mindste plakatoophængningen måtte falde under det, som man måtte se gennem fingre med for at sikre Anders Nørgaard et troværdigt dække som helhjertet anarkist.³⁰⁷

Den 30. maj 1981 fik Anders Nørgaard af en af de andre aktivister at vide, at denne sammen med to personer i *den centrale anarkistgruppe* igen havde drøftet spørgsmålet om, hvorvidt Anders Nørgaard kunne være politiagent. Her havde den ene erkendt, at hans mistanke kun byggede på en svag anelse. Den anden havde derimod taget Anders Nørgaard i forsvar, talt varmt for ham og henvist til, at en tredje person i *den centrale anarkistgruppe* havde sagt god for ham.³⁰⁸ Det synes som om, at man i miljøet har foretaget en "omvendt baggrundsundersøgelse" af Anders Nørgaard. Ved en lejlighed mente han selv, at hans værelse var blevet undersøgt. Han havde dog ikke noget på værelset, som kunne afsløre forbindelsen til politiet. Senere havde han til en af aktivisterne klaget over rygterne om, at han var politimand. Denne blev ked af det, og sagde, at hun var blevet pålagt opgaven, dvs. at checke Nørgaard på vegne af den skeptiske person i *den centrale anarkistgruppe*. En person i *den centrale anarkistgruppe* forfulgte også stadig sagen med de plakater, som Anders Nørgaard havde modtaget fra en anden person i *den centrale anarkistgruppe*. Zeus måtte til sidst bede politiet,

307 RB: Kriminalassistent, 9. december 2003.

308 PET: kildesag: Tidsskema.

som havde modtaget materialerne, om at tilbagelåne dem til ham, så han kunne tilfredsstillе denne interesse.³⁰⁹

Anders Nørgaard blev benyttet som kilde til politiske personoplysninger i det anarkistiske miljø i Århus i særdeleshed og i de tilstødende person- og partigrupperinger i almindelighed, og til at fremfinde beviser mod de formodede gerningsmænd bag brandattentaterne. Hans indsats i forbindelse med Regnbuen, dvs. bogcaféen, gav ham således et vidt forgrenet kontaktnet til ikke alene de meget løse politiske netværk i Århus, men også til enkeltpersoner og sociale netværk, som samlede sig om nogle af de kollektiver og bofællesskaber, hvor enkeltpersoner fra miljøerne i kortere eller længere tid boede. Eftersom venstrefløjsmiljøerne i Århus kun i mindre grad støttede sig på formelle strukturer, egentlige foreningsdannelser og institutionaliserede beslutningsprocedurer, men i stedet rummede en mængde tværgående politiske og personelle forbindelser, så var det meget vanskeligt at afgrænse, hvem man interesserede sig for. Hermed kom Zeus også hurtigt i kontakt med f.eks. Boligkaravanen, VS, Fronthuset osv. En anden vigtig grund til, at det var svært at afgrænse Zeus' aktivitet, var, at Regnbue-miljøets centrale personer var igangsættere af en række politiske initiativer, som også havde forbindelser til udenlandske grupperinger og til lige-sindede bestræbelser i København.

I begyndelsen af juni 1981 gjorde kildeføreren fra PET status over Zeus' hidtidige indsats og rettede blikket mod de fremtidige muligheder. Her træder kildeføreren et kort øjeblik ud af tidsskemaets rapporteringsstil og glider i højere grad over i en vurdering af Anders Nørgaard og en analyse af udviklingstendenserne i anarkistmiljøet i Århus. Disse overvejelser synes fremprovokeret af, at rejseholdet og dettes kildefører havde trukket sig ud af efterforskningen. PET's kildefører kom i disse ca. 1½ side lange bemærkninger ind på Anders Nørgaards fremtidsmuligheder og chancer for på en god måde at frigøre penetranten fra PET's tjeneste. Zeus var efter kildeførerens opfattelse en god kilde. Det skyldtes ikke kun, at han var autoritetstro og loyal over for myndighederne, men også at han var intelligent og tænkte klart. Arbejdet som kilde gav ham efter kildeførerens opfattelse en god tilfredsstillelse, da han hermed fik opfyldt sine behov for spænding og anerkendelse. Nørgaard fik en følelse af at gøre et arbejde, der var vigtigt for samfundet.³¹⁰

309 Ibid.

310 Ibid., dateret den 3. juni 1981. "Zeus er altså en kilde, der kan bruges i fremtiden til de rette opgaver."

“Som situationen er i Århus i øjeblikket, vil det være ønskeligt for PET/ÅRHUS, at han arbejder her indtil jul. Anarkistgruppen er stadig præget af splittelse, men personer som... [*navn på en person i den centrale anarkistgruppe*] og... [*navn på en anden aktivist*] er stadig lige rabiater og taler om aktioner. Vi formoder stadig, at gerningsmændene til brandene på IBM, Terma og Det Britiske Konsulat skal findes hos anarkisterne. Zeus er overbevist om, at... [*de to ovennævnte*] kunne have gjort det. Han mener også, at... [*anden person i den centrale anarkistgruppe*] har haft en andel i planlægningen, men at... [*denne*] af taktiske grunde er “gået under jorden” i tiden efter, hvor... [*denne*] må have forventet en overvågning. Zeus peger i den forbindelse på, at de ledende anarkister... er meget intelligente og taler meget om politiets taktik. Derfor må det prioriteres højt, at overvåge denne gruppe. Vores erfaring på det efterforskningsmæssige er, at telefonaflytninger kun giver små bidder af oplysninger, som er meget svære at vurdere, hvorimod en penetrering af gruppen virkelig giver os de oplysninger, som kan bruges.”³¹¹

Det var klar tale. Hertil kom PET-medarbejderens overvejelse om, at det økonomisk også betydelig bedre kunne svare sig at benytte en penetrant i stedet for telefonaflytninger og andre virkemidler. Han konstaterede, at de bevilgede 45.000 kroner til Zeus ville strække sig indtil midten af september, og at der for at holde ham i arbejdet frem til jul ville være brug for en yderligere bevilling for 3½ måned svarende til 17.500 kroner. Der blev vedlagt kopi af regnskab for det forløbne.³¹²

Baggrunden for dokumentet var overvejelser om Anders Nørgaards mulige overflyttelse til Centralafdelingen med henblik på hans indsættelse som penetrant i København. Det er mest sandsynligt udsprunget af en drøftelse mellem kildeføreren og Centralafdelingen om Zeus’ fremtid. Kildeføreren fandt siden hen, at det vel sagtens var rekvireret fra afdelingslederen af ekstremismeafdelingen til netop dette brug.³¹³

Der findes ikke i kildematerialet nogen form for respons på denne klare anmodning om en forlængelse af mandatet for operation Zeus (og for så vidt også en udvidelse heraf, da kildeføreren ikke kun taler om efterforskning af brandattentaterne). Det må anses for usandsynligt, at rapporten er afgået til Centralafdelingen, uden at den er blevet aftalt med regionsafdelingslederen. Men hverken fra PET’s Centralafdeling eller fra ministeriet findes der vidnesbyrd, som kan

311 Ibid.

312 Ibid.

313 RB: Kriminalassistent, 20. april 2004.

kaste lys på forlængelsen af operation Zeus på et tidspunkt, hvor rejseholdet (jf. nedenstående analyse) havde opgivet den egentlige efterforskning i forbindelse med de brandattentater, som udgjorde baggrunden for den oprindelige tilladelse fra justitsminister Ole Espersen til at iværksætte operationen.³¹⁴

Anders Nørgaards indsats koncentrerede sig faktisk ikke kun om de rent efterforskningsmæssige aspekter af PET's arbejde. Da en gruppe aktivister – herunder en flok fra Regnbuemiljøet – i slutningen af november 1981 besatte Høegh Guldberggades Kaserne i Århus, kunne Anders Nørgaard via sin kildefører også forsyne Århus Politi med detaljerede oplysninger om besætterne og forholdene i og omkring de besatte bygninger. Han oplyste således, at en person fra *den centrale anarkistgruppe* havde arrangeret det således, at besætterne kunne aflytte politiradioen og give detaljerede redegørelser for, hvordan man havde forskanset sig med plastic, kyllingetråd og brædder. Der var dog en åbning, som man havde glemt, nemlig en kælderhals i bygningens nordside. Anders Nørgaard medbragte få dage efter fotos af indretning og barrikadering taget inde fra kasernen, og han kunne således berette om alarmeringssystemer, vagthold osv. Endelig udfærdigede han en skitse over bygningen. Disse oplysninger indgik som et centralt moment i ordenspolitiets planlægning af rydningen af bygningen. Endelig kunne han også sende en stemningsrapport om, hvordan aktivisterne havde reageret på politiets rydning af bygningen.³¹⁵

Zeus' indsats i Århus i især første halvdel af 1981 er i eftertiden blevet kritiseret for at have været amatøragtig og forfejlet. En af anarkisterne har således over for Kommissionen lagt vægt på, at Anders Nørgaard skal have talt om Regnbuebevægelsen, og beskriver dette som helt forfejlet, da der ikke var nogen Regnbuebevægelse. En del af denne argumentation sigter på at tegne et billede af PET's indsats under efterforskningen af ildspåsættelserne i 1980 som forfejlet.³¹⁶ Dette billede holder ikke for en nærmere efterprøvning på grundlag af de efterretningsrapporter, som bygger på oplysningerne fra Anders Nørgaard. I Zeus' indberetninger skildres Regnbuen og gruppen derom i udmærket overensstemmelse med tidens løse organisation og samværsformer. Den fremherskende betegnelse er ”Regnbuegruppen” eller ”gruppen, som kom i bogcaféen” og lignende. Fokus i indhentningen var ikke på Regnbuen som sådan, men på kredsen

314 Denne status midt i sommeren 1981 optræder ikke i forklaringerne fra hverken Ole Stig Andersen, Niels Schmidt, Niels Madsen eller Ole Espersen.

315 PET, kildesag: Tidsskema, s. 70-73.

316 Interview 1.

af personer, som kom og gik i Regnbuen og i de netværk, som havde berøring dermed. Billedet af afsløringen af Anders Nørgaard i 1998 og af hans sidste tid kan her have spillet en rolle for den måde, hvorpå han er blevet skildret af dem, som kendte ham i Århus. Det kan næppe heller udelukkes, at de berørte aktører – bevidst eller ubevidst – kan have været tilbøjelige til at stille Anders Nørgaard og PET i et lidt ubehjælpeligt lys for derved at påvirke offentlighedens billede af det anarkistiske venstrefløjsmiljø.

Zeus og de udenlandske forbindelser

Det fremgår af Zeus' tilbagerapportering og af dokumentsamlingerne i kilde-mappen, at han i særlig grad er blevet lagt på sinde at holde sig orienteret om den internationale dimension i anarkistmiljøets politiske arbejde. Det fik han i øvrigt særlige forudsætninger for, da det på et møde i Regnbuen i april 1981 blev besluttet, at han dels skulle deltage i den internationale gruppes arbejde sammen med især en person fra *den centrale anarkistgruppe*, dels skulle "passe biksen", dvs. Bogcaféen.³¹⁷ Det var ikke mindst Nordirlandskomiteén, som arbejdede til støtte for IRA-fangerne i de nordirske fængsler, og støttearbejdet til fordel for de vesttyske RAF-fanger, som var genstand for Zeus' særlige opmærksomhed. Kildemappen rummer således også en del dokumenter, kommunikéer, opråb m.v. fra disse miljøer samt mødeplaner for støttearbejdet i denne sammenhæng. Ved den begyndende kontakt i Regnbuen erfarede Zeus, at ovennævnte person i *den centrale anarkistgruppe* skulle være kommet med en tysk tekst, *Revolutionärer Zorn*, og da det blev nævnt, tyssedes der på vedkommende, som havde sagt det. Senere kunne han berette, at: '[personen i den centrale anarkistgruppe] havde en del tyske kammerater, og A[nders Nørgaard] kunne forstå, at... [han] ofte var i Tyskland.'³¹⁸

I september 1981 kunne Zeus efter en Berlinrejse komme med flere oplysninger om den tyske forbindelse. Han meddelte, at ovennævnte person fra *den centrale anarkistgruppe* havde forbindelse til en tysk kvinde, som havde forbindelse til RAF, og at hun medbragte skrivelser underskrevet af RAF om angrebet på den amerikanske base i Ramstein i Vesttyskland. Zeus kunne også fortælle, at

317 PET, kildesag; Tidsskema, s. 11-12.

318 Ibid., "Vedr. Andersen", 12. marts 1981. I den første tid gik Anders Nørgaard som nævnt også under dæknavnet Andersen; Ibid., "Vedr. Andersen", 13. marts 1981.

den danske anarkist under en stor del af Berlinturen havde frabedt sig de andres selskab og var gået alene. Zeus havde med skiftende held forsøgt at skygge ham.³¹⁹ Besøget i Vestberlin er behandlet meget kritisk i bogen *Den hemmelige Tjeneste*. Problemet var, at Anders Nørgaard var nødt til at bede politiet om hjælp til udstedelse af pas, og at han ved ankomsten til zonegrænsen blev trukket til side, fordi hans pas var udstedt på en søndag.³²⁰

Den tyske forbindelse gennem efteråret 1981 optager en del plads i kilderapporterne fra Zeus. Zeus kunne også meddele, at ovennævnte anarkist var tydeligt inspireret af besøget i Vestberlin, og at denne havde planer om, at anarkisterne i løbet af efteråret skulle støtte RAF og lave antivesttysk arbejde.³²¹ Spørgsmålet var imidlertid, hvilken værdi Zeus efterhånden havde, idet det er hævdet, at man i miljøet på dette tidspunkt havde erkendt, at han var politimeddeler. Det var kildeføreren fra PET i sin forklaring for Kommissionen ikke enig i:

“Vidnet forklarede hertil, at han ikke tror, at der kom noget frem om Zeus’ mulige politiagentvirksomhed, når han rejste til Paris og Berlin med ledelsen. Hvis gruppen havde gjort, hvad de var mistænkt for, vil vidnet antage, at de ville have været meget påpasselige, og derfor måtte Zeus være accepteret, når han kunne deltage i aktiviteterne som beskrevet.”³²²

Kilder fra anarkistmiljøet har omvendt hævdet, at Anders Nørgaards identitet var kendt fra første færd, og at man aldrig betroede ham noget af betydning:

“[Personen fra den centrale anarkistgruppe]...har kun vekslet få ord med Anders Nørgaard til en fest, men fik løbende referater fra...[den anden person fra den centrale anarkistgruppe] om, hvad Anders Nørgaard foretog sig. Alle vidste, at han var provokatør eller politiagent fra 1. dag, da han fotograferede alt, anvendte receptionen og boede på Hotel Royal og han havde ingen troværdig baggrund. [Den tredje person fra den centrale anarkistgruppe]...havde mødt Anders Nørgaard i Ålborg,

319 PET, kildesag: Tidsskema.

320 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 122-125. Også fra andre kilder i miljøet er Zeus’ deltagelse i besøget i Berlin karakteriseret som amatøragtigt ud fra den betragtning, at ingen ægte RAF’ere ville vise sig i nærheden af Berlin under de store demonstrationer, hvor der ville være meget politi. Interview 3: ”De vidste alle sammen at han var agent og var ligeglade med ham. Hvis man håbede på at eftersøgte RAF-folk ville møde op i Berlin på det tidspunkt, så var man helt ude i skoven.”

321 PET, kildesag: Tidsskema, s. 49.

322 RB: Kriminalassistent, 9. december 2003.

men ville ikke forholde sig til ham og sagde aldrig god for ham. [*De to førstnævnte anarkister*]...havde kun meget lidt kontakt til [*den tredje*] på dette tidspunkt... [*Den anden person*]... stolede ikke på Anders Nørgaard over en dørtærskel, men var kun glad for, at han passede butikken. At PET gad bruge kræfter på en agent i Regnbuen virker fuldstændig latterligt, for der skete intet i Regnbuen bortset fra rygning af tjald i baglokalet. En infiltration i Boligkaravanen ville have været nærmest umuligt, da man boede sammen og havde meget tætte relationer.”³²³

Anders Nørgaard var – tydeligvis på opfordring fra kildeførerne – opmærksom på forbindelser til vesttyske aktivister, især sådanne med forbindelse til Internationaler Verteidiger Komitee (IVK), som arbejdede for solidaritet med de fængslede RAF-folk. Særlig opmærksomhed blev viet til *den centrale anarkistgruppes* forbindelser i Vesttyskland i almindelighed og i Stuttgart i særdeleshed samt til to tyske kvinder, som ved flere lejligheder besøgte anarkisterne i Århus som forbindelsesled til de tyske støttegrupper. I begyndelsen af oktober kunne Zeus oplyse, at man efter inspiration af de to tyske piger havde til hensigt at oprette en århusiansk støttekomité for de ”politiske fanger i Vesttyskland”. En person i *den centrale anarkistgruppe* havde opfordret Anders Nørgaard til at deltage i arbejdet, hvilket denne havde takket ja til. Planerne gik dog i første omgang i vasken, da de to kvinder blev anholdt af politiet. I slutningen af oktober ville de dog vende tilbage for at genoptage de afbrudte diskussioner med anarkisterne i Århus om dannelsen af en ”Knastsolidaritetsgruppe” til støtte for RAF-fangerne i Stuttgart-fængslet. Det var bl.a. hensigten at drøfte, under hvilke former støtten skulle finde sted.³²⁴ Anholdelsen af de to kvinder fandt ifølge Den Blå Rapport sted på baggrund af oplysninger fra Anders Nørgaard.

“Formålet var at klarlægge deres identitet og herunder afdække, hvorvidt de pågældende var efterlyste RAF-medlemmer. Dette viste sig ikke at være tilfældet,

³²³ Interview nr. 3.

³²⁴ Anders Nørgaard skaffede også en kopi af gruppens papir om fangesolidaritet, og han oplyste, at gruppen ikke ville gribe til protester over for politiet, men at man ville give historien til en dagbladsjournalist, som var trotskist. Jf. PET, kildesag: Tidsskema, s. 49.

have givet anledning til visse af påstandene i artiklen om, at man forberedte en kidnapning af prinserne.³²⁷ Det forklarer imidlertid på ingen måde, hvordan oplysninger, som må have været i politiets varetægt, kunne være at læse i et større dagblad, og da slet ikke hvordan eksistensen af en politikilde kunne komme til offentlighedens kendskab.

En tidligere ledende skikkelse i det anarkistiske miljø har for Kommissionen forklaret, at der ikke ved de to kvinders besøg var noget hemmeligt eller fordækt, og at vedkommende fandt, at det var en fejlbedømmelse af politiet at anholde dem. Det fremgår imidlertid også af forklaringen, at kontakten var opstået som resultat af en rejse, som den ledende danske anarkist havde foretaget til Stuttgart i forbindelse med RAF-fangernes sultestrejke, og at han der havde fået besked på, at de to kvinder ville komme til Århus. I kvindernes besiddelse fandt politiet et notat, som beskrev Stockholmsgade i København. Ifølge medlemmet var de to kvinder i færd med at planlægge en aktion til fordel for de pårørende til de fængslede RAF-folk, idet de angiveligt ville binde sig fast ved den vesttyske ambassade i Stockholmsgade: "Man kan sige, at aktionen nærmest var en ren 'humanitær' aktion, idet mange af forældrene til de tyske indsatte var gamle mennesker." Den tidligere ledende anarkist har videre forklaret, at RAF-sympatisører vidste, at Århus var en by, som det var usikkert at færdes i, og at der på grund af mediernes spekulation i, at der opholdt sig RAF-folk i Århus, aldrig har været sådanne vesttyskere i byen.³²⁸

I slutningen af oktober fulgte Anders Nørgaard gruppen til København, hvor man tog forbindelse til en række aktivister med henblik på at vinde støtte for RAF-fangernes sag. Det drejede sig dels om anarkister i København, men også politiske grupper som SF, DKP, Amnesty International og VS blev kontaktet for at udbrede kendskabet til sagen. Man medbragte en resolution, som mange folk underskrev. Disse aktiviteter var for så vidt ganske lovlige, men undervejs samlede Zeus flere oplysninger op. Den ene vesttysker havde således tætte kontakter til blandt andre Siegfried Haag. Den anden var ifølge Zeus' oplysninger formentlig kurer mellem efterlyste grupper i Vesttyskland og sympatisører og andre støt-

327 Ibid., s. 60-61. Jens Røgind, "Her frygter politiet attentat mod prinserne", *Ekstra Bladet*, 24. oktober 1981, samt Jens Røgind, "Dansk terrorgruppe hjælper Rote Armee", *Ekstra Bladet*, 26. oktober 1981.

328 Interview nr. 3: "Pigerne havde optegnelser m.v. af indgangen til ambassaden i Stockholmsgade. Under diskussionen om eftermiddagen havde... [en navngiven anarkist] set deres plan over ambassadens indgangsområde, og de vidste, at det ville være umuligt at trænge ind. Derfor skulle aktionen foregå foran ambassaden." Ibid.

tegrupper. Zeus havde i øvrigt held til at skaffe sig viden om en af de hemmelige kontaktagreter i sandsynligvis Frankfurt am Main.³²⁹

Det var muligvis avisartiklerne eller de spirende forbindelser til støttearbejdet – og hvad dertil hørte – til fordel for RAF-fangerne i Vesttyskland, som var anledning til, at Anders Nørsgaard tidligt i november blev udsat for et politisk-ideologisk tredjegradsforhør. Anledningen var tilsyneladende, at man ikke mente, at hans engagement for Nordirlandsarbejdet stemte ideologisk overens med arbejdet til fordel for RAF-fangerne.³³⁰

“Under omstændigheder, der mindede om et forhør eller en skolingsproces, blev han nu udspurgt om, hvorvidt han støttede RAF og dennes voldsaktioner. Hertil svarede Z., at han til dels støttede dem, men at han af humanitære årsager ikke støttede dem alle. Men i teorien støttede han dem helt og holdent. For nu at køre sagen videre blev han udspurgt om, hvorvidt han var parat til aktivt selv at foretage “direkte aktioner” med voldelige midler i kampen for de vesttyske politiske fanger. Dette ønskede de en helt klar holdning til nu, inden han blev inddraget for meget i støttearbejdet for de vesttyske fanger. Et arbejde, som han i fjorten dage eller mere har arbejdet energisk med. Han svarede dem, at han i teorien ville gå ind for den voldelige kamp, men at han ikke havde nerver til selv at smide bomber. Dette optog de som om, han ikke ville give sig selv helt i deres anarkistiske kamp mod imperialismen og sagde, at de indtil nu havde opfattet ham som en renlivet anarkist, der var parat til at pådrage sig den personlige risiko i den politiske kamp. D.v.s., hvis han ikke med sit liv og sit hjerte vil gå ind for den politiske anarkistiske kamp, herunder den voldelige, kan han ikke på lige fod med dem, blive betragtet som en renlivet anarkist. Dette vil sige, at de så heller ikke i fremtiden tør være så åbne overfor ham, som de hidtil har turdet. Der vil i fremtiden blive mange ting, som han vil blive holdt ude fra.

Det lå ligesom i luften, at der i fremtiden i arbejdet for de vesttyske politiske fanger vil blive voldelige aktioner, og Z. betragter denne episode som den endelige prøvelse, inden han med en position i “smørhullet” ville blive delagtiggjort i planer om voldelige aktioner udført af anarkisterne med denne “Hårde kerne” som igangsætter.”³³¹

329 PET, kildesag: Tidsskema, s. 49, 63-65. Den ene vesttysker opdagede en seddel med adressen i sin lomme og udbød bestyrtet, at den måtte hun jo slet ikke have på sig, da hun i så fald kunne blive kompromitteret. Sedlen blev brændt. Ibid., s. 64-65.

330 Ibid., s. 66.

331 Ibid., s. 66-67.

Den 17. november kom den næste aktion, som dog var af fredelig art. Der var tale om overbringelsen af en resolution til fordel for de politiske fanger til den vesttyske ambassade, og et efterfølgende møde, hvori også deltog repræsentanter for andre miljøer i København:

“Mødet blev en fiasko, da man ikke kunne blive enige om hvordan støttee arbejdet skulle udformes. Man var simpelthen ikke politisk enige. Der kom derfor ingen konklusion fra mødet, men...[*to personer fra den centrale anarkistgruppe*] udtalte klart, at støttee arbejdet alene skulle køres fra gruppen i Århus. Hvor [en aktivist fra Kbh.] mest snakkede politik, skar...[*de to personer fra den centrale anarkistgruppe*] igennem og sagde, at det eneste, der kunne støtte de vesttyske fanger var den væbnede kamp...[*Den ene vesttysker*] var tydeligt utilfreds med mødets forløb.....”³³²

Zeus indhentede også andre oplysninger. Da han deltog i landsmødet for Nordirlandsaktionen, fik han kontakt til en person, som på et tidspunkt trak telefonstikket ud og begyndte at fortælle, at hun havde været på en tur til Libyen inviteret af oberst Gadaffi, og at hun sammen med flere andre danskere havde deltaget i festlighederne omkring årsdagen for revolutionen den 1. september.³³³ Denne vage libyske forbindelse dukkede snart op igen. Det skete da en person i *den centrale anarkistgruppe* ifølge Zeus startede en ny gruppe, der skulle udsende propaganda til fordel for Libyen og vendt imod USA. Gruppen bestod indtil videre af ovennævnte anarkist og to andre aktivister fra kredsen omkring Regnbuen. Kildeførerne mente i øvrigt – i en kommentar tilføjet rapporten – at også en anden person i *den centrale anarkistgruppe* måtte tilhøre denne gruppe, da han to gange inden for den nærmeste tid havde besøgt det libyske folkekontor i København. Det hed sig også, at man mistænkte, at der blev givet økonomisk støtte fra Libyen til gruppen.³³⁴

En person i *den centrale anarkistgruppe* har for Kommissionen forklaret, at interessen for Libyen bl.a. skyldtes, at nogle personer i RAF-miljøet – en celle ved Berlin – ønskede kontakt til Libyen, og beskrevet, hvordan han i begyndelsen af 1982 ”fik besked på” at melde sig ind i venskabsforeningen. Han tog også kontakt til den libyske ambassade, hvor han med dem drøftede antiimperialistisk støtte:

332 Ibid., s. 69.

333 Ibid., s. 57.

334 Ibid., s. 72-73.

“I løbet af sommeren 1981 tog [han] kontakt til den libyske ambassade, og han holdt flere møder med dem for at få dem til at støtte det antiimperialistiske arbejde med kontakt til Tyskland og fangerne.”

Han fik sine udgifter dækket, og modtog i alt ca. 10.000,- kr. i støtte til et tidsskrift om Mahgreb-landene.³³⁵

Den irske forbindelse havde en særlig efterforskningsinteresse på grund af branden på det britiske konsulat den 18. november 1980. Her mente Zeus i maj 1981 at have set originaleksemplaret af den løbeseddel, som blev udsendt i forbindelse med branden på konsulatet. Zeus kunne også berette om planlægningen af demonstrationer i forbindelse med Bobby Sands død som følge af sultestrejken. Her mistænkte det, at gruppen ville anvende trotyl, og demonstrationen skulle i øvrigt have karakter af et fakkeltog til konsulatet. Efter en halv times stilhed skulle man begynde at kaste brosten mod vinduerne. Brostenene skulle transporteres i cykelvogne og barnevogne, og når politiet ankom, ville man “.kæmpe mod politiet på voldelig vis.”³³⁶ Den 11. maj 1981 rapporteres det dog, at man i Regnbuen dagen forinden har talt om, at man – så vidt muligt – ville køre demonstrationen fredeligt.³³⁷ I juni kunne kildeføreren fra PET på grundlag af Zeus’ oplysninger udforme en ret detaljeret oversigt over nordirlandsaktiviteterne ikke alene i Århus, men også på landsplan. I sommeren tog nordirlandsforbindelserne efterhånden over i forhold til de øvrige aktiviteter, og Anders Nørgaard fik forbindelse til en række nye navne, herunder en del fra VS.³³⁸ Han kunne også meddele, at man i anarkistgruppen havde mistanke om, at to personer, som begge deltog i Nordirlandsarbejdet, var stærkt højreorienterede og havde forbindelser til politiet som meddelere.³³⁹

335 Interview 3.

336 PET, kildesag: ”Vedr. demonstration foran Det Britiske Konsulat i Århus” 8. maj 1981. Det sidste citat må bero på kildeførernes konklusioner.

337 Ibid.: Telex region II til Centralafdelingen, ”vedr. operation...”, 11. juni 1981. I parentes bemærket hed det her, at man ville have bemalet konsulatet med spraymaling, men at dette blev forpurret, da anarkisternes spraymaling (som de selv havde stjålet fra en farvehandel) var blevet stjålet.

338 PET, kildesag: ”Vedr. Møde i Nordirlandskomitéen angående fremtidige aktionsmuligheder”, 17. juni 1981.

339 Ibid.: Tidsskema. Han kunne også med et medlem af den centrale anarkistgruppe som hjemmelsmand fortælle, at en højreorienteret Nordirlandsympatisør i en telefonsamtale havde hævdet, at han kendte gerningsmændene fra branden på det britiske konsulat. Ibid.

Nordirlandsaktiviteterne spillede vedvarende en central rolle i Anders Nørgaards virke og bragte ham i forbindelse med ikke alene aktivistkredse i Århus, som kun til dels var sammenfaldende med anarkistgruppen, men også med bredere politiske kredse i hovedstadsområdet. Disse aktiviteter skilte sig ud fra de tyske forbindelser på flere måder. Dels var der ikke udelukkende tale om personer, som identificerede sig med venstrefløjen, men også personer som nærrede principielle retspolitiske betænkeligheder ved behandlingen af IRA-fangerne, eller folk som havde sympati med nordirernes nationale bestræbelser. Dels var der heller ikke tale om en aktivitet, som nødvendigvis havde ideologiske eller programatiske målsætninger af ulovlig art. Der lå dog i solidaritetsarbejdet med de nordiske nationalister en forbindelse til personer eller grupperinger i Nordirland, som kunne have forbindelse til IRA's væbnede kamp og til de voldshandlinger, som i denne periode rystede Storbritannien i almindelighed og Ulster i særdeleshed. Anders Nørgaards oplysninger blev således i ret vidt omfang lagt på PET's emnesag om Nordirlandskomitéen, og relevante oplysninger om kontaktdresser, personoplysninger på udenlandske statsborgere mv., som hidrørte fra Zeus' arbejde, blev i flere tilfælde videregivet til udenlandske tjenester.³⁴⁰

Overvågningen af Nordirlandsarbejdet gav imidlertid også PET en bred kontaktflade til en række politiske grupper, partier og personer, som PET også af andre årsager kunne være interesseret i. Det gjaldt bl.a. de oplysninger, som Anders Nørgaard kunne give PET om VS'ere med kontakt til Nordirlandsarbejdet. I den forstand kunne Zeus' engagement ses som et aktiv, der som biprodukt af de århusianske aktiviteter skaffede PET oplysninger om grupper, som ikke i sig selv var i søgelyset i operation Zeus. Det centrale i Anders Nørgaards arbejde i

340 Se PET, emnesag: Diverse akter. Hermed kan retsudvalgets spørgsmål til justitsministeren nr. 283 delvist besvares for så vidt angår Anders Nørgaards virke for PET. Spørgsmålet lyder: Har informationer indsamlet af PET om lovlig politisk virksomhed nogensinde været videregivet til en efterretningstjeneste i et andet land? Svaret er, at informationer om politisk virksomhed – herunder specielt oplysninger om forbindelser til udenlandske statsborgere i og uden for Danmark – er blevet videregivet til samarbejdende, udenlandske tjenester. Karakteren af den omtalte virksomhed er imidlertid ikke entydig, idet PET på dansk grund efterforskede den pågældende virksomhed på grundlag af mistanke om ulovligheder, og idet karakteren af den politiske virksomhed ved udenlandske borgere uden for Danmark ikke på forhånd blev prøvet, førend oplysningerne blev videregivet. Oplysninger om entydig lovlig virksomhed ved danske statsborgere ses derimod ikke givet i denne sag. Spørgsmål nr. 329: om hvorvidt PET har udvekslet oplysninger med den britiske efterretningstjeneste vedrørende støtte til øget selvbestemmelse til nordiske katolikker, kan ikke besvares konkret. Der henvises alment til ovenstående samt til Beretningens bind 1, angående kommissionsloven § 4.

Nordirlandsinitiativet var imidlertid stadig efterforskningen af brandattentaterne i Århus, og det var ikke mindst i Nordirlandsarbejdet, at man søgte gerningsmændene, da et af angrebene havde fundet sted mod det britiske konsulat.³⁴¹

Gennem sommeren og efteråret 1981 fortsatte Zeus med at indsende oplysninger om Nordirlandsarbejdet, som faldt under stort set alle de ovennævnte kategorier. Også nyttilkomne deltagere blev oplyst til kildeførerne, ligesom enhver kontakt til nordirere blev noteret og indsendt til Centralafdelingen med så fyldige personoplysninger og signalement som muligt.³⁴² Alt, som kunne bidrage til en opklaring af brandattentaterne, blev stadig indrapporteret. Anders Nørsgaard var således tolk under et besøg i Århus af en tidligere IRA-mand og H-blokkfange. I den forbindelse søgte Zeus at udfritte IRA-manden, da de to var på egen hånd under et besøg på avisen Demokraten, men med meget lidt held, da nordireren var meget følsom over for enhver udspørgen.³⁴³ I midten af oktober 1981 rapporterede Anders Nørsgaard igen detaljeret om forløbet af landsmødet i Nordirlandskomitéen med angivelse af deltagere, navne, forløbet af diskussionerne osv.³⁴⁴

I maj 1981 havde Anders Nørsgaard sammen med en gruppe fra Regnbuen foretaget en udflugt til en international anarkistkonference i Paris, hvorfra han ligeledes rapporterede grundigt til PET.³⁴⁵ Kildemappen rummer en samling oplysninger fra begivenheden. Herunder lister over de danske deltagere, som var

341 Jf. retsudvalgets spørgsmål til justitsministeren nr. 236, som delvist besvares, for såvidt angår Anders Nørsgaards virke for PET. Spørgsmålet lyder: Havde PET opfattelsen af – eller mistanke om – at arbejdet i gruppen “Kampagnen til støtte for de sultestrejkkende irske fanger” kunne have karakter af samfundsomstyrtende virksomhed, eller at gruppen havde planer om at begå forbrydelse mod staten eller enkeltpersoner, jf. *Aktuelt* den 14. maj 1998? Se også spørgsmål 327: Anså PET “Kampagnen til støtte for de sultestrejkkende irske fanger” for at være en kriminel organisation? Gør ministeren? Det kan konstateres, at PET bl.a. ved indsats af Anders Nørsgaard efterforskede Nordirlandsinitiativet med henblik på en opklaring af brandattentatet mod det britiske konsulat, og at der dermed bestod en konkret mistanke om kriminalitet begået af enkeltpersoner med tilknytning til gruppen. Der findes ikke i PET’s materiale overvejelser om, hvorvidt selve gruppen var en ”kriminel organisation”. Kommissionen har ikke mulighed for at besvare, hvad ministeren mente eller i dag mener om sagen.

342 PET, kildesag: Tidsskema.

343 Ibid.

344 Ibid.

345 Ibid.; PET, kildesag: Diverse rapporter om konferencen i Paris. Også her mener tidligere aktivister, at Zeus’ deltagelse skød forbi målet, idet ingen illegale ville nærme sig arrangementet, og idet de deltagende danskere blev opfattet som marginale i det politiske arbejde. Jf. Interview nr. 3.

forsynet af region II med cpr.-numre og adresser.³⁴⁶ Zeus var da også i stand til at give et ret nøje referat af forløbet af konferencen og forsyne sin kildefører med lister over den danske og mange af de udenlandske deltagere med adresse mv.³⁴⁷ Anders Nørgaard var ligeledes i stand til at videregive en liste med de århusianske anarkisters kontakter i USA.³⁴⁸ Eftersom Anders Nørgaard tilhørte den firemandsgruppe, som i Regnbuen havde ansvaret for de internationale kontakter, var han i en god position til at kunne rapportere om gruppens forbindelser til udlandet, som strakte sig til Vesttyskland, Spanien, Frankrig og Nordirland. Tilsyneladende var der også visse kontakter til anarkister i Sverige og Italien. Herved fik han åbenbart også et klarere billede af organiseringen af de danske anarkister.³⁴⁹

Der var tilsyneladende tale om to anarkistiske grupper i Danmark. Den ene Anarkistisk Føderation i Danmark (AFID) skulle være hjemmehørende i Roskilde, og den anden Anarkistisk Syndikalistisk Organisation (ASO) skulle høre hjemme i København på Christiania.³⁵⁰ Anders Nørgaard kunne således også videregive oplysninger om, at en person fra *den centrale anarkistgruppe* havde været på besøg på Christiania, og at han derfra havde modtaget et betydeligt beløb i støtte til bogcaféen. At den ovennævnte anarkist på det pågældende tidspunkt havde deltaget i et stort ”fællesmøde” på Christiania, bekræftedes også af oplysninger, som PET havde indhentet på anden vis, nemlig via telefonaflytninger. Ifølge Nørgaard havde personen fra *den centrale anarkistgruppe* selv oplyst, at pengene stammede fra hashhandelen på Christiania: ”Det var ligefrem sådan, at der på Christiania – eller i visse kredse på Christiania – skulle gå en andel af fortjenesten i en særlig kasse, der blev administreret af anarkister.”³⁵¹ Det fremgik ikke af disse oplysninger, om man deraf skulle slutte, at Regnbuen var knyttet til ASO, eller om man med de omtalte christianitter forhandlede om aktioner osv. De danske anarkister skulle også have en forbindelse til International Federation of Anarchists (IFA), idet en person fra kredsen af århusianske anarkister

346 PET, kildesag: ”Vedr. Anarkistkonference i Paris...”

347 Ibid., ”Vedr. Den internationale konference for anarkister holdt i Paris i dagene den 23. og 24. maj 1981”.

348 Ibid., ”Vedr. Anarkistkontakter i USA”, 19. juni 1981.

349 Ibid., ”Vedr. Anarkistisk international gruppe, der planlægger deltagelse i anarkistkonference i Paris...”.

350 Ibid., ”Vedr. Anarkistkonferencen i Paris, den 23. maj 1981”. Se også: Ibid., telex til Centralafdelingen af 21. maj 1981.

351 Ibid., ”Vedr. finansiel støtte fra Christiania til Anarkister i Århus”, 7. april 1981.

og en anden dansk anarkist var medlemmer.³⁵² Da PET's kildefører i november gjorde status over indsatsen ved Anders Nørgaard, mente han, at operationen havde bidraget til, at PET havde fået navnene på ca. 100 danske anarkister eller sympatisører.³⁵³ Det fremgår ikke af kildemappen, hvor mange af disse navne, man i PET's Centralafdeling endte med at registrere. Derimod kan man gennem oplysningerne til Wamberg-udvalget om nyregistrerede i store træk lokalisere et antal personer, som er registrerede som følge af den type aktiviteter, som Anders Nørgaard fulgte. Omtrent 25 personer er mellem marts og december 1981 blevet nyregistreret for deltagelse i anarkistiske aktiviteter.³⁵⁴

Konflikten mellem PET og rejseholdet ifølge Anders Nørgaard og pressens udlægning i 1998

Rejseholdets folk var kommet ind i sagen om brandattentaterne i Århus efter en assistancebegæring i oktober 1980. To erfarne kriminalfolk blev den 3. oktober afgivet fra rejseafdelingen til indsats i Århus. Den 20. oktober blev endnu en medarbejder fra rejseafdelingen indsat. Fra januar 1981 skete kildeføringen af Anders Nørgaard i samarbejde mellem en kriminalassistent fra rejseholdet og en PET-medarbejder. Den 3. juni 1981 meddelte den pågældende PET-medarbejder imidlertid Zeus, at kriminalassistenten fra rejseholdet fremover ikke længere vil medvirke i kildeføringen, idet denne var overgået til en anden efterforskning. Rejseholdet blev trukket ud af Århus i løbet af juni og begyndelsen af juli 1981.³⁵⁵

Rejseholdets tilbagetrækning fra efterforskningen af de århusianske brandattentater gav i foråret 1998 i forbindelse med Anders Nørgaards medvirken i Fakzer-udsendelserne anledning til forskellige udlægninger i offentligheden. Som følge af den forbindelse, som Frede Farmand knyttede til Anders Nørgaard i

352 Ibid., "Vedr. Anarkistkonference i Paris, den 23. maj 1981".

353 Ibid., "Vedr.: Vurdering af kilde Zeus", 24. november 1981. I tidsskemaet oplystes det med en person fra den centrale anarkistgruppe som Zeus' kilde, at der i Danmark var ca. 150 medlemmer af AFID.

354 WU: Referater af 18. marts, 8. maj, 10. juni, 24. september, 13. november samt 10. december 1981. På listen over nyregistreringer ses korte stikordsagtige karakteristika af registreringsgrund som f.eks.: deltagelse i anarkistkongres, mistænkelige forbindelser til Vesttyskland, medlem af "den hårde kerne" af anarkister i Århus og mistanke for terroristforbindelser. Ibid.

355 Kommissionens Arkiv, Jf. materiale modtaget fra Rigspolitichefen, vedrørende rejseholdets efterforskning i Århus: Rigspolitichefens rejseafdeling, Resumé, 26. marts 1982. Se sammesteds: "Assistancemelding A 10/1980", 17. september 1980 samt 3. oktober 1980.

forbindelse med sin medvirken i Fakzer-produktionen 1997-98, opstod der også en pressekontakt til Ekstra Bladet. Den 15. maj 1998 fremkom der i Ekstra Bladet en historie, som baserede sig på udsagn fra Anders Nørgaard. I artiklen hævdedes det, at en daværende kriminalassistent fra rejseholdet, som havde fungeret som kildefører, havde opfordret Anders Nørgaard til at tilbyde anarkistgruppen i Århus sprængstoffer, samt at han havde stillet denne i udsigt, at man – hvis sagen kom frem – kunne skyde skylden på en anden person. Det blev anført, at PET-kildeføreren havde modsat sig og stærkt kritiseret idéen, og at der følgelig var opstået et stærkt modsætningsforhold mellem PET's regionsafdeling og to mænd fra rejseholdet, som måtte rejse tilbage til København uden at have opnået det ønskede gennembrud i sagen.³⁵⁶ Med andre ord rejseholdets idé om at tilbyde miljøet sprængstoffer var en direkte anledning til, at samarbejdet med rejseholdet blev afbrudt og medarbejderne fra rejseholdet sendt hjem i løbet af juni og juli måned 1981.

Det plot, som her blev præsenteret, havde to dimensioner. Det centrale og sensationelle moment i historien var den angivelige *agent provocateur*-idé, sprængstofferne, og det påståede komplot med hensyn til at skyde skylden på en anden Anders Nørgaard, hvis sagen kom frem. Dette aspekt berørte primært rejseholdets folk, først og fremmest kildeføreren, idet det i ingen af de fremkomne udlægninger var blevet hævdet, at PET havde del i sprængstofidéen. Men historien havde også en anden dimension, som berørte samarbejdet mellem PET og det almindelige kriminalpoliti, PET's efterforskningsmæssige prioriteter og den politiske dimension i PET's arbejde. I flere udlægninger blev det således antydnet, at PET havde andre motiver og hensigter end dem, som lå i en almindelig kriminalefterforskning. Ud over rettidig omhu med hensyn til kildens sikkerhed, pligtsskyldig iagttagelse af retsplejeloven og modvilje mod agent provocateur-virksomhed kunne der, således antydedes det i flere sammenhænge, også ligge andet under PET's modstand mod det hypotetiske sprængstofforslag. Kunne der have været en rivalisering mellem de to politimyndigheder, en arrogance fra PET's side eller et ønske om at ofre en opklaring af brandattentaterne til fordel for fastholdelsen af en kilde, Zeus, i miljøet og dermed sikre en vedvarende informationsstrøm til PET?

356 Niels Westberg og Kurt Simonsen, "Politiet ville ofre uskyldig i terrorkomplot", *Ekstra Bladet*, 15. maj 1998.

Sådanne overvejelser knyttede an til traditionelle forestillinger om en bestående konflikt mellem det ”åbne” og det ”lukkede” politi. Mens kriminalbetjenten ville sigte efter opklaring af en given forbrydelse med henblik på domfældelse og i den hensigt benytte åbne efterforskningsmetoder, ville efterretningsfolkene være optaget af at bevare en stadig informationsstrøm og være uvillige til at dele oplysninger med kriminalpolitiet. Den historie, som Ekstra Bladet bragte i maj 1998, drejede sig således heller ikke kun om, hvorvidt det var acceptabelt at benytte Anders Nørgaard som *agent-provocateur*, men også om, hvorvidt PET prioriterede oplysningerne fra kilden højere end en opklaring med efterfølgende sigtelse og domfældelse.

Kilden til den offentlige debat i 1998 var som nævnt Anders Nørgaard og dennes oplysninger til Frede Farmand. Ekstra Bladets artikler byggede på oplysninger, som Anders Nørgaard i 1998 gav i telefonsamtaler med Frede Farmand og Ekstra Blad-journalisterne. Man kan formode, at der er tale om oplysninger, som i en eller anden form er kommet frem, da Anders Nørgaard og Frede Farmand kom i kontakt med hinanden få måneder forinden i forbindelse med produktionen af Fak2er-udsendelserne. Anders Nørgaard gentog flere gange i sin samtale med Frede Farmand den 4. april 1998, at der havde været visse uoverensstemmelser i efterforskningsgruppen, og henledte dette til spørgsmålet om et eventuelt sprængstoftilbud til Regnbuegruppen. Men der er ret lidt konkret at hænge oplysningerne op på:

– AN [Anders Nørgaard]: Og så var det at ham og...[*kriminalassistenten fra rejseholdet*] de blev uvenner.

– FF [Frede Farmand]: Nå, det blev de uvenner om, for der havde de en interessekonflikt.

– AN: Ja.

– FF: Er det fordi

– AN: [*kriminalassistenten fra rejseholdet*] han vil jo gerne afslutte sagen hurtigt og komme hjem til København ikk’.

– FF: Nå, og så kunne man lave sådan en provokation og så måske bagefter sige, de har sagt ja og så var den lukket og så ku’ de få hammeren på det.

– AN: Ja, altså det var så’n nej det ved jeg ikke, det var så’n jeg opfattede det i hvert fald.³⁵⁷

357 Kommissionens Arkiv: Afskrift af båndoptagelse af telefonsamtale mellem Frede Farmand og Anders Nørgaard, den 4. april 1998, s. 40-41.

Som det ses, er Anders Nørgaard til en vis grad i tvivl om årsagen til det, som han oplevede som en konflikt.³⁵⁸ Båndoptagelsen af Frede Farmands samtale med Anders Nørgaard blev (uden dennes viden) givet videre til Ekstra Blad-journalisterne Niels Westberg og Kurt Simonsen, som på dette grundlag kunne gå til et telefoninterview med Anders Nørgaard efterladende det indtryk, at de fra andre kilder havde kendskab til sagsforløbet. Denne telefonsamtale udspandt sig den 14. maj 1998. Anders Nørgaard beskrev i samtalen konflikten mellem PET's folk i Århus og rejseholdets udsendte og genkaldte sig på journalisternes opfordring ophøret af samarbejdet med rejseholdet. Nørgaard mente at erindre, at han på en tur tilbage til København for weekenden rejste sammen med de to rejseholdsfolk; tilsyneladende i umiddelbar tilknytning til ophøret af samarbejdet om efterforskningen.³⁵⁹

En nøgtern vurdering af denne samtale tilsiger en vis forsigtighed. Samtalen fandt sted knap 17 år efter begivenhederne, og der var tale om en henvendelse fra journalisterne, som bevirkede, at Anders Nørgaard følte sig under et vist pres, idet de efter hans opfattelse synes i store træk allerede at have haft historien klar og blot ønskede en bekræftelse.³⁶⁰ Anders Nørgaards bekræftelser var kendetegnet ved usikkerhed.

Med hensyn til Anders Nørgaard ligger det fast, at han ikke deltog i møder med andre end de to kildeførere. Han kan ikke have haft førstehåndsviden om beslutningen om at trække rejseholdet ud. Han har ingenlunde holdt møder med ki. Jørgen Iversen endsige – hvilket var utænkeligt – politimester Erik Christensen. Der findes ingen vidnesbyrd om, at han skal have talt med regionsafdelingslederen i PET's regionsafdeling II eller med lederen af rejseholdets efterforskningsgruppe. Tilbage står, at han kun kan have haft en eventuel viden fra det, som han har iagttaget, og fra de oplysninger, som på anden hånd kan være kommet til ham fra en af de to kildeførere om baggrunden for ophøret af rejseholdets involvering i efterforskningen og i kildeføringen.

Som led i politiundersøgelserne som følge af anmeldelserne mod journalisterne Kurt Simonsen og Niels Westberg samt Anders Nørgaard for ærekrænkelser og bagvaskelse afhørte kriminalpolitiet i København i august 1998 Anders

358 Ibid., s. 44.

359 Kommissionens Arkiv: Afskrift af båndoptagelse af telefonsamtale mellem Kurt Simonsen, Niels Westberg og Anders Nørgaard, den 14. maj 1998, s. 27-30. RB: regionsafdelingslederen, 5. maj 2004.

360 Kriminalpolitiet i København, afd. A, 18. august 1998, afhøring af Anders Nørgaard, kopi i Kommissionens Arkiv.

Nørgaard om dennes udtalelser til Ekstra Blad-journalisterne. Under afhøringen den 18. august, den 24. august og den 26. august 1998 lagde Anders Nørgaard afstand til den udlægning, som hans udtalelser havde fået i de to journalisters artikel: ”Ud fra de stillede spørgsmål fornemmede afhørte, at journalisterne allerede havde historien klar, og de blot skulle have bekræftet nogle ting.” Han forklarede, at han, da han læste artiklen, blev meget skuffet over fremstillingen og i skuffelse smed avisen væk.³⁶¹ Han tog afstand fra flere passager, hvor visse ting var blevet stillet i et ukorrekt lys, bl.a. vedrørende de påståede skænderier mellem de to kildeførere.³⁶²

Tilbage står udsagnet om en konflikt mellem rejseholdet og PET. Det spørgsmål, som vil blive yderligere drøftet i et særskilt afsnit nedenfor, er, hvad disse uenigheder bundede i, og hvorvidt denne konflikt overhovedet havde noget med rejseholdets påståede sprængstoftilbud til Anders Nørgaard at gøre. Det viser sig nemlig, at den uenighed, som Nørgaard synes at erindre sig, sandsynligvis er foregået en rum tid efter overvejelserne omkring sprængstof, men på et tidspunkt, hvor der herskede forskellige opfattelser hos PET og rejseholdet med hensyn til de videre skridt i opklaringsarbejdet. Konflikten har derfor, som det vil fremgå nedenfor, muligvis helt andre rødder end det formodede sprængstoftilbud. Dertil kommer, at der bag den i medierne meget omtalte sprængstoffhistorie i virkeligheden gemmer sig anden historie, nemlig om anarkistmiljøets eget forsøg på at anskaffe trotyl.

Den formelle udtrækning af rejseholdets kildefører fra selve efterforskningen skete den 12. juni 1981, mens de to andre medlemmer af rejseholdet blev trukket ud henholdsvis den 19. juni og den 3. juli. Der synes altså at være gået en rum tid mellem afbrydelsen af samarbejdet om kildeføringen af Zeus og den egentlige afbrydelse af rejseholdets engagement i efterforskningen. Det, som fremgår nogenlunde klart, er, at Anders Nørgaard befandt sig på Århus-Kalundborgfærgen sammen med lederen af rejseholdets efterforskningsgruppe og rejseholdets hidtidige kildefører på hjemrejsen fra Århus den weekend, hvor han formodede, at rejseholdets folk ophørte med samarbejdet med efterforskningsgruppen i Århus. Det står også klart, at Nørgaard oplevede det således, at en af kriminalbetjentene fra rejseholdet skulede til ham. Nogen ordveksling kunne han ikke bygge sit indtryk af surhed på, idet det var aftalen, at de ikke måtte give indtryk af at kende hinanden. Spørgsmålet er, om Anders Nørgaards færgesejls til Kalundborg

361 Ibid.

362 Ibid.

sammen med de vrede rejseholdsmænd skal have fundet sted i tilslutning til udskillelsen af rejseholdets kriminalassistent fra kildeføringen, eller om sejladsen har fundet sted på et tidspunkt, hvor rejseafdelingen havde indstillet sin medvirken i efterforskningen.

I første tilfælde må færgeturen have fundet sted frem til og med den 3. juni. Det ville imidlertid kræve, at Anders Nørgaard faktisk har befundet sig på færgen i tilslutning til den 2.-3. juni. Det ellers pertentligt førte tidsskema efterlader ikke indtryk af, at Anders Nørgaard har været i København på dette tidspunkt. Derimod spurgte han den 11. juni PET-kildeføreren, om han skulle sige ja til en invitation til at følges med en ledende anarkist til København den 12. juni. Det fremgår, at han rejste den 12. og var tilbage den 14. juni. Nogle dage senere (op mod den 22. juni) rejste han tilbage til Helsingør på ferie.³⁶³ Han kunne altså have truffet rejseholdets folk på færgen ved to lejligheder i juni efter afbrydelsen af rejseholdets deltagelse i kildeføringen. Den ene gang den 12.-14. juni var han efter alt at dømme sammen med den ledende anarkist og kunne således i princippet udmærket have rejst til København på Kalundborgfærgen, samtidig med at rejseholdets kildefører (den 12. juni) havde afsluttet sin deltagelse i efterforskningen i Århus og – måske – rejste tilbage til København.³⁶⁴ Anarkisten og Anders Nørgaard blev faktisk skygget på færgen af en medarbejder fra rejseholdets gruppe den 12. juni.³⁶⁵ Det er således meget muligt, at Anders Nørgaard har opholdt sig på færgen samtidig med rejseholdets kildefører og lederen af rejseholdets efterforskningsgruppe, men da Anders Nørgaard har opholdt sig sammen med anarkisten, og da rejseholdsfolkenes kollega opretholdt en skygning af de to unge mænd, er det meget svært at lægge noget i Anders Nørgaards tolkning af stemningen på færgesejladsen. Det er svært at forestille sig, at rejseholdets folk har fremvist en vrede, der kunne tænkes at henlede anarkistens opmærksomhed på dem. Færgesejladsen fandt i øvrigt sted mindst ti dage efter, at kildeføreren reelt var udtrådt af kildeføringen af Anders Nørgaard. Anders Nørgaard kan ligeledes have truffet de to andre rejseholdsfolk på sin anden rejse til Sjælland omkring den 19. juni (frem til den 22. juni, fra hvilket tidspunkt det vides, at

363 PET, kildesag: Tidsskema, s. 29, 35-36. Se også s. 25-28.

364 Rejseholdets resumé er underskrevet af Zeus' kildefører og rejseholdets efterforskningsleder den 12. juni 1981 på Politigården i Århus. Sagsmaterialet om brandattentaterne, Rigspolitiets, Afdeling A, Rejseholdets papirer, resumé i PET: Sagen vedrørende Danmarks Socialistiske Befrielseshær, 12. juni 1981.

365 PET, operationssag: "Notat", Århus, den 12. juni 1981.

Anders Nørgaard opholdt sig i Helsingør). Men her var der gået 14 dage siden overdragelsen af kildeføringen og vel sagtens en uge efter beslutningen om at trække rejseholdet ud. Tesen om rejsen hjem på færgen sammen med de vrede rejseholdsbetjente i umiddelbar tilslutning til et opgør mellem rejseholdets folk og PET's kildefører synes ikke at passe ind i en logisk tidsfølge.

Konflikten mellem PET og rejseholdet ifølge de samtidige kilder og de involverede medarbejders forklaringer for Kommissionen

Blandt akterne fra PET's regionsafdeling II har Kommissionen fundet et samtidigt dokument, som berører konflikten mellem rejseholdet og PET. Det drejer sig om en notits forfattet af kildeføreren i PET på foranledning af en artikel, som fremkom i Ekstra Bladet den 12. april 1982. Fire dage senere nedfældede kildeføreren sine overvejelser over de problemer, som artiklen (sammen med de to andre artikler fra oktober 1981) kunne give anledning til. Artiklerne indeholdt oplysninger om politiets opklaringsarbejde i forhold til brandattentaterne i Århus. Kildeføreren konstaterede, at de to første artikler byggede på et løst kildegrundlag, mens den sidste kun kunne have sin viden fra de kolleger, der – som det hedder – blev sat fra sagen (henvisningen her var naturligvis til rejseholdet).³⁶⁶ Kildeførerens notat af 16. april 1982 bemærkede:

“Disse kolleger var fra rejseafdelingen og var mildest talt rasende, da de fra pm. Erik Christensen fik besked på at stoppe efterforskningen.

Sagen var således, at gruppen var sammensat af tre mand fra rejseafdelingen og 1 mand fra PET... I foråret 1981 blev det besluttet, at sagen snart skulle afsluttes, da der ikke øjnedes nogen chance for en egentlig opklaring, men hvor vi derimod havde en mistanke til en gruppe anarkister i Århus, der var under overvågning. Denne mistanke blev bestyrket af oplysninger fra et infiltrationsforsøg, der blev styret af PET i sammenhæng med rejseafdelingen. I denne sammenhæng opstod der problemer, da rejseafdelingen nægtede at efterkomme de sikkerhedsinstruktioner, hvorefter PET kører. Og da PET var ansvarlig overfor justitsministeren i denne sag, blev det til sidst nødvendigt – af sikkerhedsmæssige årsager – at udelukke rejseafdelingen fra aktivt at være med til indhentningen af disse infiltrationsoplysninger. Derimod havde de fri adgang til at gennemlæse materialet, der af sik-

³⁶⁶ PET, administrativ sag: ”Vedr. Artikler i Ekstrabladet, der omhandler efterforskning, hvor PET er nævnt som en hindring for sagens opklaring”, 16. april 1982.

kerhedsmæssige årsager kun kunne opbevares i PET's sikkerhedssystem. Alt efter en klar aftale med pm. Erik Christensen, der var ansvarlig for efterforskningen.”³⁶⁷

PET's kildefører konstaterede i øvrigt, at formodningen om, at PET havde prioriteret samarbejdet med udenlandske myndigheder højere end samarbejdet med de danske kolleger, var urigtig.³⁶⁸ Kildeførerens redegørelse er ikke konkret med hensyn til, hvori modsætningerne mellem PET og rejseholdet bestod. Hans forklaring angiver dog to konflikter. For det første er han ganske præcis med hensyn til, at man ikke stod foran en ”egentlig opklaring”. Det står i direkte modstrid med den opfattelse, som blev fremlagt i Ekstra Bladet af dettes politikilde. Det fremgår indirekte, at man efter kildeførerens opfattelse havde indsnævret kredsen af mistænkte til kredsen af anarkister, og at man havde en sikker fornemmelse af, hvem gerningsmændene måtte være. Derimod fandt han ikke grundlag for retsskridt.³⁶⁹ Det kunne f.eks. være anholdelse, indhentning til forhør på stationen, ransagning osv. Her må det synes, at der bestod en forskel i vurderingen i sagen og muligvis også en forskel i synet på prioriteringerne i efterforskningen. Kildeføreren fra PET taler endvidere om, at infiltrationsforsøget – dvs. operation Zeus – skete under PET's ledelse og i ”sammenhæng” med rejseholdet. ”I denne sammenhæng opstod der problemer, da rejseafdelingen nægtede at efterkomme de sikkerhedsinstrukser, hvorefter PET kører.” Det kan næppe læses anderledes, end at der var forskellige opfattelser af, hvordan man skulle forvalte kildeføringen og sikkerheden omkring kilde Zeus.

Endelig kan man af redegørelsen udlede, at konflikten kan have udspillet sig i to momenter. I første omgang kan der være opstået forskellige opfattelser af forholdene, som omgærdede kilde Zeus, og det har fået PET til at ”...udelukke rejseafdelingen fra aktivt at være med til indhentningen af disse infiltrationsoplysninger.” Herefter havde de dog adgang til at få indseende med sagsakterne. Næste moment var, da rejseholdet af politimester Erik Christensen – efter PET-medarbejderens opfattelse – fik besked på at stoppe efterforskningen. Notitsen er ikke påtegnet af PET-ledelsen, kriminalinspektøren eller af afdelingschefer.³⁷⁰

367 Ibid.

368 Ibid.

369 RB: PET-medarbejder, 20. april 2004. Kildeføreren har for Kommissionen forklaret, at han netop sigtede til en opklaring, der kunne holde i retten. Ibid.

370 Kildeføreren fra PET har for Kommissionen forklaret, at han blev indigneret, da han læste artiklen, og skrev notitsen til PET's ledelse med henblik på, at den skulle tage kontakt til rejseafdelingen. RB: PET-medarbejder, 20. april 2004.

Som tidligere oplyst fandt der omkring hvervningen og instruktionen af Anders Nørgaard i februar 1981 en intervention sted fra PET's side for at sikre en "dobbeltføring" af Anders Nørgaard. Under den injuriersag, som kildeføreren fra rejseafdelingen anlagde mod Anders Nørgaard og Ekstra Blad-journalisterne, gav PET's kildefører, rejseholdets ditto og lederen af rejseafdelingens efterforskningshold udtryk for, at der ikke havde været nogen sammenstød eller personlige modsætninger i forbindelse med kildeføringen af Anders Nørgaard og efterforskningen af brandattentaterne i Århus. Kildeføreren fra rejseholdet erklærede, at han aldrig havde haft nogen skændier med PET's kildefører. Sidstnævnte afviste bestemt, at PET havde haft sikkert kendskab til, hvem brandstifterne var, som havde foretaget brandangrebet på det britiske konsulat. Han erklærede også, at han aldrig havde været uvenner med rejseholdets kildefører. Han forklarede, at efterforskningen nok blev stoppet, fordi man ikke kom tættere på at kunne foretage nogen anholdelser. Beslutningen blev ifølge PET's kildefører taget af politimesteren i Århus. Lederen af rejseafdelingens efterforskningshold forklarede, at han aldrig havde haft grund til at være sur på Anders Nørgaard.³⁷¹ Over for Kommissionen har PET-medarbejderen beskrevet samarbejdet med rejseholdets kildefører som godt.³⁷²

Spørgsmålet er naturligvis, hvorfor rejseholdets kildefører blev udskilt fra kildeføringen af Anders Nørgaard, og hvorledes dette forholdt sig til rejseholdets endelige tilbagetrækning fra efterforskningen. Om arbejdsdelingen i forhold til kildeføringen var tonerne en smule mere blandede, end når det gjaldt det personlige. Således kildeføreren fra rejseholdet:

"Det er korrekt, at det var... [*kildeføreren fra PET*], der stod for det sikkerhedsmæssige. Det drejede sig om, at Anders Nørgaard ikke blev afsløret i at mødes med politiet. Det blev på morgenmøderne meget nøje fastlagt, hvilke instrukser Anders Nørgaard skulle have, og der måtte ikke ske sammenblanding med de øvrige kilder og meddelere. Når der kom informationer fra Anders Nørgaard, skulle de agere på dem, og der var nogle episoder, hvor de blev nødt til at træde frem. Set i bakspejlet kørte det nok lidt uheldigt på den måde, men dengang var vidnet meget tilfreds med PET's medarbejdere."³⁷³

371 Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling C, 21. december 2001.

372 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

373 RB: Kriminalassistent fra rejseholdet, 2. juni 2004.

Der findes en meget indirekte kommentar fra kildeføreren fra PET til de principielle aspekter af dette spørgsmål. I maj 1981 afholdt PET i dagene 18.-20. maj 1981 sit årsmøde med regionsafdelingerne. En del af årsmødet var afsat til gruppearbejde om en række temaer i kildearbejdet. Arbejdsgruppe IV, hvori kildeføreren fra PET sammen med fem andre deltog, skulle drøfte kildesikkerhed og nåede frem til følgende besvarelse på et af de centrale punkter:

“I Petsager, hvor Pet har samarbejde med andre politiafdelinger, kan det være meget risikofyldt, hvis politiafdelingen ikke er uddannet til sikkerhedssager og får del i, eller kendskab til kildearbejdet. Denne risiko vil være til stede, fordi andre politiafdelinger arbejder efter andre principper end Pet, og de kan blive fristet til at ofre en kilde til fordel for opklaringen af en sag. Det har vist sig meget vanskeligt, at forklare den politiske side af en kriminel sag til politifolk, der arbejder udenfor Pet.”³⁷⁴

Dette har formentlig været erfaringer fra bl.a. efterforskningen i Århus. Der synes altså at have været en brydning mellem de mål, metoder og hensyn, som de to typer politifolk repræsenterede. Det betyder ikke nødvendigvis, at denne brydning har fundet udslag på det personlige plan. Spørgsmålet er også, hvordan denne brydning har manifesteret sig, og hvilken indflydelse den har haft på afbrydelsen af ”dobbeltføringen” af Anders Nørgaard og udskillelsen af rejseholdet fra sagen. Det forhold, at PET’s kildefører allerede i sin arbejdsgruppe den 20. maj var sig meget bevidst om de i det mindste potentielle spændinger i et samarbejde mellem PET og andre kriminalfolk, antyder, at brydningen har manifesteret sig med en eller anden form for styrke før dette tidspunkt. Vidneudsagnet fra rejseholdets kildefører antyder, at brydningen kan have fundet sit udslag i rejseholdets ønske om mere aktive efterforskningsmetoder (f.eks. ved brug af ransagninger, anholdelser, afhøringer), mens PET’s regionsafdeling klart hældede til en mere tilbagetrukken, hemmelig efterforskning, som ikke risikerede at eksponere kilden. Tidsfølgen efter den 20. maj synes at antyde, at der har hersket uoverensstemmelser.

Tidligt i maj 1981 herskede der i efterforskningen fornyet interesse for de rygter, som Zeus i løbet af marts havde videregivet om, at der blandt anarkisterne var planer om at skaffe sig sprængstoffer. Det trak således op til demonstrationer foran det britiske konsulat i forbindelse med de sultestrejkende nordirske fanger

374 PET, administrativ sag: ”Gr. IV: Vedr.: Besvarelse til gruppeopgave ved PET’s årsmøde 1981”, 19. maj 1981. Ibid., ”Årsmøde 1981, gruppesammensætning”, 14. maj 1981.

den 14. maj, og man mente, at originalskrivelsen fra brandattentatet mod det britiske konsulat lå i Regnbuens lokaler. Endelig var der visse indikationer på, at det trak op til ”noget” med sprængstoffer eller andre aktioner. Anarkisterne var således ude og sætte plakater op på bygninger med engelsk tilknytning. I den telex til Centralafdelingen, hvori disse oplysninger blev indsendt, hed det afsluttende, at:

“...der vil i dag blive et møde hos ki. iversen, hvor vi sammen med rejseafdelingen vil tage stilling til, hvilke efterforskningskridt der skal tages.”

Telexen, som blev afsendt af PET's kildefører, antyder, at man også efter egen opfattelse var nået til et afgørende punkt i efterforskningen, hvor aktive mere udfarende efterforskningskridt kunne aktualiseres.³⁷⁵ Hvad det omtalte møde resulterede i, vides imidlertid ikke. Det synes nærliggende, at rejseholdet var interesseret i en form for aktion. Flere af de oplysninger, som er bevaret fra disse dage fra Zeus, er detaljerede skitser over huse og boliger med angivelser af pulterrum osv.³⁷⁶ En mulig tolkning af dette materiale er, at man i efterforskningsgruppen har følt sig stillet foran mulige aktioner fra anarkisternes side, og at der mellem de forskellige parter i efterforskningsgruppen har eksisteret forskellige vurderinger af risici og muligheder for en foregribende aktion med mere udfarende efterforskningskridt såsom ransagninger, arrestationer, afhøringer af mistænkte mv. Rejseholdets kildefører erklærede siden hen om baggrunden for ophøret af rejseholdets engagement, at:

“Omkring maj måned 1981 havde [lederen af rejseafdelingens efterforskningshold] et møde med Politimesteren i Århus om eventuel anholdelse af personer fra “Regnbuen”. Der var et vist grundlag for en anholdelse, men hvis der ikke blev fundet noget belastende under ransagninger, ville det nok ikke kunne føre til noget. Hvis der ikke blev foretaget nogen anholdelser, måtte sagen sluttes for Rejseholdets vedkommende.”³⁷⁷

Efter alt at dømme var man i foråret 1981 nået til et kritisk punkt i efterforskningen. Der var ikke længe sket nye brandattentater, og de spor, som man arbejdede

375 PET, kildeag: Telex region II til Centralafdelingen ved Afd. C, 11. maj 1981.

376 Ibid., ”Vedr. Zeus”, 19. maj 1981.

377 Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling C, 21. december 2001.

med, var efterhånden ved at være udtømte. Almindelige aflytninger gav ikke meget nyt, da de pågældende var sikkerhedsbevidste, og interessen måtte altså samle sig om penetreringen af gruppen og om aktive efterforskningskridt som anholdelser mv. Dette fremgår da også af rejseholdets resuméer og af de afgivne forklaringer. Lederen af rejseafdelingens efterforskningshold forklarede således, at:

“De nåede aldrig så langt i efterforskningen, at de var parat til at foretage anholdelser. På et tidspunkt langt henne under efterforskningen kunne de godt have tænkt sig at tage nogen ind til nærmere afhøring. Der var også nogle, der blev afhørt, og de havde fornemmelse af, at det var i de grupperinger, at gerningsmændene til brandstiftelserne og hærværk skulle findes.”³⁷⁸

Og igen:

“Sagen sluttede, fordi vidnet ikke mente, at de kunne komme videre rent efterforskningsmæssigt, uden at de skulle gøre noget, som kunne gå både op og ned, nemlig at tage nogle af personerne fra DSB eller Statsfjenderne ind til afhøring. Vidnet drøftede dette med politimester Erik Christensen og nok også med PET, og de var inde på, at grundlaget ikke var godt nok til en sigtelse. Dette var vidnet enig i, men ved en afhøring kunne de pågældende måske røbe noget, som kunne give grundlag for en sigtelse.”³⁷⁹

Rejseholdets kildefører mente, at grundlaget for at foretage anholdelser var til stede:

“Adspurgt, om man fra Rejseafdelingens side mente, at der var grundlag for at foretage anholdelser, forklarede vidnet, at da arbejdet blev afsluttet, følte han, at de var kommet så langt, at grundlaget for anholdelse havde været til stede, og at de kunne have anholdt 7-8 personer, mistænkt for brandstiftelse og hærværk. Personerne havde været iagttaget, mens de malede den femtakkede stjerne. Det kunne således have været dem, der var involveret i brandattentaterne. Det var... [*lederen af rejseafdelingens efterforskningshold*], der sagde til vidnet, “nu stopper vi”. Vidnet husker ikke hvorfor. Han var selvfølgelig skuffet over ikke at kunne fuldføre sagen,

378 RB: Lederen af rejseafdelingens efterforskningshold, 2. juni 2004.

379 Ibid.

men... Rejseafdelingens chef, som havde truffet beslutningen, diskuterede man ikke med.³⁸⁰

Det kritiske punkt, hvor man forventede modtagelsen af sprængstofferne, og hvor man under alle omstændigheder var nået så langt som muligt uden nye efterforskningskridt, synes at være i maj 1981. Den 19. maj 1981 havde rejseholdets kildefører et møde alene med Zeus, og herefter fulgte den 20. maj et møde med begge kildeførere, hvor Anders Nørgaard blev instrueret om, hvordan han skulle forholde sig på sin rejse til Paris sammen med anarkisterne. Ved hjemkomsten den 27. maj blev han *debriefet* af begge kildeførere. Herefter fulgte et vigtigt intermezzo, som bragte Anders Nørgaard en del ud af fatning for en tid. Den 28. maj blev han af sin omgangskreds blandt anarkisterne underkastet et regulært forhør, hvorunder flere luftede mistanker om, at han var politispion. Den 30. maj vendte man tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt man kunne være infiltreret af en politispion, og Zeus blev igen ”grillet”. Kort tid efter kunne Anders Nørgaard rapportere til kildeføreren i PET, at han troede, at hans værelse var blevet ransaget af ukendte personer. En eller anden form for krise i indsatsen af Anders Nørgaard i Regnbuemiljøet i Århus udviklede sig således i dagene i umiddelbar tilslutning til den dag, hvor Anders Nørgaard fik den besked, at den anden kildefører ikke længere ville deltage i samarbejdet, og at denne var blevet overført til andet arbejde.³⁸¹

Rejseholdets engagement i efterforskningen i Århus blev som nævnt gradvist bragt til ophør i juni og juli. Kildeføreren fra rejseholdets medvirken i efterforskningen blev ifølge lederen af rejseafdelingens efterforskningsholds optegnelser i sagsresuméet formelt bragt til ende den 12. juni, mens den anden kriminalassistent blev trukket ud den 19. juni. Endelig afsluttede lederen af rejseafdelingens efterforskningshold i Århus sin indsats den 3. juli.³⁸² Man må på grundlag af disse oplysninger formode, at afbrydningen af rejseholdets deltagelse i kildeføringen er sket mellem den 21. maj og den 3. juni 1981, mens rejseholdet således er forblevet i efterforskningen indtil i hvert fald den 2. juni og sandsynligvis først endelig er afrejst mod København fra den 12. og 19. juni. Mens der hengik en ni-ti dage før den første rejseholdsmedarbejder, kildeføreren, blev trukket ud af efterforsk-

380 RB: Kriminalassistent fra rejseholdet, 2. juni 2004.

381 PET, kildesag: ”Zeus tidsskema”, s. 22-26.

382 Kommissionens Arkiv: Materiale modtaget fra Rigspolitichefen vedrørende rejseholdets efterforskning i Århus: Rigspolitichefens rejseafdeling, resumé, 26. marts 1982.

ningen, så forløb der en måned efter overdragelsen af kildeføringen af Zeus i PET's hænder, førend den sidste medarbejder fra rejseholdet formelt afbrød sin medvirken i efterforskningen. Afbrydelsen af samarbejdet om kildeføringen af Zeus og rejseholdets tilbagetrækning fra Århus er således to tidsmæssigt adskilte momenter.

Den mulige sammenhæng mellem de to beslutninger komplicerer billedet og er med til at vanskeliggøre en tolkning af de forklaringer, som er afgivet om sagen. Vidnerne er ikke præcise med hensyn til, om de taler om udskillelsen af rejseafdelingen fra kildeføringen af Anders Nørgaard, eller om de taler om ophøret af samarbejdet og rejseafdelingens hjemrejse. Ikke desto mindre må der være tale om to beslutninger, om end den første kan have betinget den anden. Det kan muligvis forklare, hvorfor der er to forklaringer på indstillingen af samarbejdet med rejseafdelingen. Den ene hævder, at beslutningen blev taget af politimester Erik Christensen, mens den anden hævder, at beslutningen blev taget af rejseafdelingens chef. Den logiske sammenhæng er, at beslutningen om rejseafdelingens udskillelse fra kildeføringen af Anders Nørgaard blev taget af politimesteren i slutningen af maj eller tidligt juni 1981. Det åbenbart sandsynlige er, at motivet for PET's ønske om en udskillelse af kriminalassistenten fra rejseholdet var forskellige vurderinger af, hvordan man skulle gå frem i forbindelse med den forventede modtagelse af sprængstoffer i anarkistmiljøet, hvordan kilden Zeus skulle stille sig til at optræde i anarkistmiljøet ved denne lejlighed, og hvor udfarende man skulle være med hensyn til at indhente anarkisterne til afhøringer, ransagninger og lignende. Lederen af PET's regionsafdeling II har således forklaret, at:

“Problemet var ganske enkelt, at kilden var kommet så tæt på grupperingens kerne, at det blev et spørgsmål, hvad han måtte deltage i. Det var et praktisk problem, at kilden måtte trække sig, når de andre i gruppen bad ham om noget.”³⁸³

“Vidnet forklarede hertil, at han og [rejseholdets kildefører] ikke kunne få tingene til at køre. [Rejseholdets kildefører] skulle opklare en sag. Det skulle vidnet ikke, men var interesseret i at skaffe så mange oplysninger som muligt til politimester Erik Christensen. Der var sådan set ikke noget problem i at lade Zeus fortsætte, men de kunne ikke blive enige om, hvor langt Zeus måtte gå. Vidnet tog derfor et

383 RB: Leder af PET's regionsafdeling, 28. januar 2004, s. 25.

møde med politimester Erik Christensen og Iversen, og Erik Christensen erklærede, at dette ikke kunne fortsætte.”³⁸⁴

Også PET’s kildefører lokaliserede beslutningen om at udskille rejseafdelingen fra kildeføringen til et møde hos politimesteren.³⁸⁵

“Da rejseholdet indstillede efterforskningen, blev operationen efter konsultationer mellem regionsafdeling 2, politimester Erik Christensen og ki. Jørgen Iversen opgivet som åben efterforskning, og det blev en ren PET-efterforskning.”³⁸⁶

Lederen af PET’s region II havde således vanskeligheder med at finde fælles fodslag med rejseafdelingens udsendte om, hvilke skridt der skulle tages med hensyn til en opklaring af brandattentaterne. Det er svært at komme sagen nærmere, end at PET meget strengt vogtede over kildens sikkerhed – og herunder iagttag de legale grænser for en penetrants adfærd – mens rejseafdelingen fandt, at der kunne være et acceptabelt rum for at risikere Zeus’ dække i en udfarende politiaktion med efterfølgende anholdelser, afhøringer mv. Sagen havde nået et kritisk punkt, hvor man enten måtte foretage sig noget nyt eller henlægge efterforskningen. Det forhold, at den sidste udgang kunne betyde, at man havde mulighed for at fortsætte indhentningen ved kilde Zeus, kan have haft en vis vægt for PET’s region II’s stillingtagen, al den stund at man hos de involverede lokale PET-medarbejdere ikke vurderede, at en udfarende politiaktion ville have andet resultat end at umuliggøre Zeus’ fremtidige arbejde og bringe hans dække i fare. Regionsafdelingslederens forklaring er i så henseende illustrativ:

“Adspurgt forklarede vidnet, at hans primære reference var politimester Erik Christensen, der havde ansvaret for opklaringsarbejdet. Centralafdelingen blandede sig ikke i dilemmaet mellem opklaring og efterforskning, men var naturligvis interesseret i, hvad der foregik. Erik Christensen havde vel ligesom vidnet et ønske om opklaring, men ikke i, at Zeus gik for langt. Anholdelser var aldrig kommet

384 RB: regionsafdelingslederen, 28. januar 2004.

385 PET, administrativ sag: ”Vedr. artikler i Ekstrabladet, der omhandler efterforskning, hvor PET er nævnt som en hindring for sagens opklaring”, 16. april 1982. Det må her formodes, at PET’s kildefører, som ikke var til stede, har sin viden fra regionsafdelingslederen med hensyn til, hvori beslutningsgrundlaget bestod. Til gengæld må han have været udmærket orienteret om baggrunden for, at sagen blev bragt for politimesteren.

386 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

på tale, da der ikke var beviser nok. En anholdelse under disse omstændigheder ville betyde, at PET ville komme bagud. Hvis man var fortsat, ville Zeus ikke have overlevet som meddeler, og det er et spørgsmål om tid, før han alligevel var blevet trukket ud.”³⁸⁷

PET’s kildefører antydede også, at der var nuancer mellem forståelsen af, hvilke efterforskningskridt der trængte sig på:

“Både PET, Århus Politi og Rejseafdelingen deltog i efterforskningen, og samarbejdet var frugtbart og godt. Selve efterforskningen af de kriminelle handlinger inkl. trotylsagen afsluttedes og rejseafdelingen tog hjem. På dette tidspunkt var der nok forskellige opfattelser af efterforskningens stade. Folkene fra rejseholdet var meget kede af at skulle forlade Århus uden at have opklaret sagen vedrørende brandattentaterne. PET fortsatte med Anders Nørgaard.”³⁸⁸

Det foreligger således klart belyst, i hvilket tidsrum beslutningen om at overdrage den fulde kildeføring af Anders Nørgaard til PET’s regionsafdeling er sket. Det ligger også klart, at beslutningen blev taget af politimesteren i samråd med efterforskningsleder Jørgen Iversen, regionsafdelingslederen samt – mindre sikkert – lederen af rejseholdets udsendte efterforskningshold. Baggrunden for beslutningen var, at efterforskningen var gået ind i en afgørende fase, hvor der dels forelå en mistanke om forsøg på at anskaffe sprængstoffer, og hvor efterforskningen dels var nået til et punkt, at man ikke kunne komme længere med den aktuelle indsats. En form for politiaktion ville være nødvendig for at bringe efterforskningen ud af dødvandet, og heri indgik dels sprængstofsagen, dels Anders Nørgaard som faktorer. Afgørende var en uenighed mellem rejseholdets folk og PET’s folk om, hvilken betydning man kunne tillægge en indhentning af de mistænkte til afhøring og evt. i sammenhæng hermed ransagninger mv. PET-folkene stillede sig skeptiske med hensyn til mulighederne for succes og betragtede også en sådan aktion som en risiko for agentens dække og sikkerhed. Hertil kom, at PET-folkene også synes at have næret alvorlige betænkeligheder i forbindelse med agentens sikkerhed.

Efter alt at dømme betød dette ikke nødvendigvis, at rejseafdelingens folk var udskilt fra efterforskningen som sådan. Det må imidlertid forudskikkes, at

387 RB: Regionsafdelingslederen, 28. januar 2004.

388 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

politimesterens afvisning af videregående efterforskningskridt i form af omfattende afhøringer, anholdelser mv. indebar, at det var vanskeligt at komme videre, så længe nye spor ikke blev bragt til veje. Hertil kom, at der synes at være opstået territorialstridigheder mellem ledelsen af PET's regionsafdeling II og ledelsen af rejseafdelingens udsendte. Det er for så vidt korrekt, at der ikke i det materiale, som Kommissionen har haft adgang til, findes spor efter egentlige personlige modsætninger eller sammenstød. Der findes derimod klare tegn på, at rejseholdet var meget utilfreds med afslutningen på sagen, og at der har hersket uenighed om sagens indhold – herunder om de mulige videre efterforskningskridt.

Det er også tydeligt, at der i rejseholdets afsluttende resumé over sagen og PET's oversigt fandtes forskellige teorier om, hvem der tilhørte henholdsvis Statsfjenderne og DSB. PET-medarbejderen præciserede således i sin opsamling over Statsfjenderne, DSB mv., at PET ikke var enige i, at gruppen omkring *den centrale anarkistgruppe* var de ideologiske bagmænd bag DSB-aktionerne. Derimod var man enig med rejseholdet i, hvem de mistænkte gerningsmænd var. PET mente på grundlag af en ideologisk-semantisk analyse af de forskellige erklæringer, at der var tale om to forskellige grupper, og at Statsfjenderne i modsætning til DSB var en ideologisk bevidst, velformuleret anarkistisk gruppering.³⁸⁹

I forklaringerne fra rejseholdets folk kommer det til udtryk, at man fandt, at PET's regionsafdeling håndhævede sikkerhedsforanstaltningerne meget rigoristisk. Rejseholdets kildefører beskrev samarbejdet således, at:

“Rejseafdelingen fik god information fra PET. Rejseafdelingen foretog nogle observationer, hvor de brugte nogle observatører, som PET rådede over. Arbejdsafdelingen var vel sådan, at man informerede hinanden. Samarbejdet var altså på informationsniveau. Vidnet har samarbejdet med...[PET-kildeføreren] og...[en anden medarbejder] fra PET. I rejseafdelingen blev der afholdt møder hver dag, men vidnet husker ikke, om der deltog nogen fra PET hver gang.”³⁹⁰

Chefen for det udsendte rejsehold var mere forbeholden over for den meget sikkerhedsbetonede tilgang hos PET-folkene i Århus. Det hed her, at samarbejdet fungerede fint, men at man jo kunne have forskellige opfattelser af arbejdsgangene. Det blev formuleret mere eksplicit:

389 PET, operationssag: ”Vedr. Operation...”, 25. september 1981.

390 RB: Kriminalassistent fra rejseholdet, 2. juni 2004.

“Samarbejdet med PET fungerede udmærket, men var meget sikkerhedsbetonet. Rejseholdets daglige rapporter blev hver aften afleveret til PET og låst inde i PET’s pengeskab. Hen mod afslutningen af sagen, da man var inde på at foretage afhøringer, ville vidnet gerne se nogle af disse – rejseafdelingens egne – rapporter, men PET nægtede at udlevere dem. Vidnet kunne gennemse rapporterne i PET’s lokaler.”³⁹¹

Det bør her bemærkes, at PET’s regionsafdeling II på dette tidspunkt havde til huse i en ejendom i Vester Allé, mens kriminalpolitiet og efterforskningsgruppen havde til huse på det gamle Hotel Regina. Denne opfattelse af en forskellig vægtning af sikkerhedsprocedurerne fremtrådte ligeledes af forklaringerne fra PET-kildedeføreren og fra chefen for regionsafdeling II. De to PET-folks forklaringer efterlod det indtryk, at PET-afdelingens opmærksomhed på sikkerhedsforholdene nærmest blev skærpet hen mod afslutningen af samarbejdet.³⁹²

Det fremgår af ovenstående, at rejseholdets folk ikke havde adgang til nogen form for PET-dokumenter. Det gjaldt også kildemappen for Zeus med indberetningerne til Centralafdelingen og tidsskemaet.³⁹³ Da man var usikker på, om rejseholdet på regionsafdelingens præmisser kunne få adgang til telexbeskederne med oplysninger om kildeoperationen til Centralafdelingen, besluttede lederen af regionsafdelingen, at rapporterne til Centralafdelingen skulle sendes

391 RB: Chefen for rejseafdelingens efterforskningshold, 2. juni 2004. Rejseafdelingen så ikke PET’s rapporter i sagen. Samme, s. 6.

392 Afdelingslederen i Region 2 har i et høringssvar bemærket følgende: ”Kriminalpolitiet og efterforskningsgruppen havde til huse på det gamle hotel ”Regina”, der lå på Strøget. I disse lokaler var sikkerheden ringe, ligesom der ikke var døgnvagt i modsætning til, hvad der var tilfældet i regionsafdelingen. På den baggrund besluttede daværende politimester Erik Christensen, at samtlige dokumenter af sikkerhedsmæssige årsager skulle befinde sig i regionsafdelingen. Det er således ikke korrekt, at der var en forskel i opfattelsen af sikkerhedsprocedurerne mellem på den ene side PET og på den anden side Rejseholdet. Beslutningen blev som nævnt truffet af daværende politimester Erik Christensen grundet de manglende sikkerhedsforhold på det gamle hotel ”Regina”.

393 RB: PET-medarbejder, 20. april 2004: ”Vidnets dagbogsnotater er på intet tidspunkt kommet i rejseafdelingens besiddelse, idet rejseholdet ikke var clearet til hemmeligstemplet materiale.” Ibid. Det er på den anden side ikke klart, om PET-afdelingen af rejseholdet blev orienteret om, at rejseholdet benyttede en af PET overvåget højrefløjsperson som penetrant i forhold til Nordirlandsgruppen.

med kurer.³⁹⁴ Første kurersending blev afsendt den 11. juni 1981.³⁹⁵ Beslutningen er muligvis taget i forbindelse med kildeføreren for rejseholdets udskillelse fra kildeføringen af Zeus på et tidspunkt omkring den 3. juni.

Det er på baggrund af stilstanden i efterforskningen, afkoblingen af rejseholdet fra kildeføringen af Anders Nørgaard samt mødet med PET-afdelingens strikte sikkerhedsforhold, at man givet må se beslutningen om at trække rejseafdelingens folk ud af efterforskningen. Denne fulgte som nævnt i tilslutning til ophøret af kildeføringen af Zeus og blev eksekveret ind i juni. Resuméet blev underskrevet den 12. juni 1981, og rejseafdelingens folk trådte ud af efterforskningen af brandattentaterne mellem den 12. juni og den 3. juli 1981. Det egentlige tidspunkt for beslutningen om at bringe rejseafdelingens deltagelse i efterforskningen til ophør kendes ikke, men har givet ligget mellem begyndelsen af juni og den 12. juni 1981.

Sprængstoffer

Et moment i Anders Nørgaards virke for PET i Århus var de efterretninger, som han kunne videregive om, at man blandt anarkisterne talte om at skaffe og benytte sprængstoffer til en aktion. Sagen om sprængstoffer til anarkistgruppen tog sin begyndelse, da Anders Nørgaard den 19. marts 1981 sad på værtshus sammen med en pige fra anarkistgruppen. I samtalen kom man ind på "...effekten af at smide bomber og brænde af.," og den pågældende spurgte Anders Nørgaard, hvilke mål han ville pege på. Efter en vis betænkningstid svarede han, at stormagasinet Salling vel ville være et godt mål på grund af den måde, hvorpå de udnyttede deres medarbejdere.³⁹⁶ Der ses ikke i materialet en umiddelbar reaktion fra politifolkene på Anders Nørgaards udpegning af Salling (i centrum af Århus) som mål for bombning eller ildspåsættelse. Allerede på dette punkt må man da også spørge, om der er tale om en afprøvning af kilden i forbindelse med mistanken i miljøet om, at han skulle være politiagent. Det er dog næppe sandsynligt.

394 RB: PET-medarbejder, 20. april 2004; RB: Regionsafdelingslederen, 28. januar 2004. Sidstnævnte er mindre eksplicit om procedurerne, men i sin grundtone forbeholden med hensyn til de sikkerhedsmæssige aspekter i rejseholdets tilgang.

395 PET, kildesag: Frem til den 13. maj blev tidsskemaet sider tilsyneladende telexet til Centralafdelingen på normal vis. Ibid., s. 21.

396 PET, kildesag: "Tidsskema for kilde Zeus", s. 6-7.

Dels synes en person i *den centrale anarkistgruppe* med en vis vægt at have sagt god for ham, dels synes Nørgaard i den efterfølgende tid at have vundet stigende tillid i miljøet. Kildeførerne benyttede dog straks lejligheden til at drøfte sikkerhed, dækhistorier mv. Det fremgår af de samtidige noteringer i kildemappen, at de sikrede sig, at Anders Nørgaard ikke lod sig trække med ind i kriminelle aktioner med sprængstofferne:

“Skulle han få tilbud om aktivt at begå kriminelle ting, så som bombekastning, må han afstå og henvise til hans nerver, der en gang for år tilbage havde svigtet.”³⁹⁷

Den 9. april 1981 telefonerede Anders Nørgaard til kildeføreren fra rejseholdet og fortalte, at han havde været til et møde sammen med den faste flok fra Regnbuen i TABU (Tilbud til Arbejdsløse Bevidste Udskud). Efter et ret begivenhedsløst møde gik man på værtshus, og her forstod Nørgaard på samtalen, at en kvinde fra kredsen af anarkister skulle modtage et halvt kilo trotyl, og at en anden navngiven person skulle have forstand på, hvordan man omgikkes sprængstoffet. Hvad det skulle bruges til, kunne han ikke sige.³⁹⁸

“Under denne tur fortalte...[en anarkist], at hun snart ville modtage et halvt kilo Trotyl. Da...[en mandlig anarkist] hørte, at hun sagde det, sagde han, at det skulle bruges fornuftigt, og at han havde forstand på sprængstoffer. Under besøget på Latiner Bodegaen talte de meget om anarkistisk aktionsform, og Zeus oplyste, at... [den mandlige anarkist] hele tiden sagde, at der var kun en vej frem til anarkisme, og det var den direkte aktion med voldelige midler.”³⁹⁹

Disse mere konkrete oplysninger synes at have skærpet kildeførernes opmærksomhed. Den 15. april 1981 var der møde med Anders Nørgaard, hvor man samlede op og drøftede sikkerhed.⁴⁰⁰ I det hele taget synes Anders Nørgaards resultater at have konsolideret efterforskningsgruppen i den opfattelse, at han

397 Ibid., s 7.

398 Ibid.: ”Vedrørende Zeus”, 9. april 1981. Ibid., kildesag: telex til Centralafdelingen: ”vedr. operation...”, 27. april 1981.

399 Ibid., ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 13. Samtalen svarer nøje til et notat af Anders Nørgaard i dennes lommebog om den 7. april 1981. Jf. PET, kildesag: Side fra lommebog, 7. april 1981. Hvis denne episode er repræsentativ, så svarede PET-rapporteringen nøje til ordlyden i Anders Nørgaards rapporter.

400 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 14.

burde fortsætte. Der var en vis optimisme at spore med hensyn til muligheden for at fremskaffe oplysninger, som kunne føre til pågribelse af brandstifterne. Det blev den 23. april 1981 i ”lederguppen” besluttet, at Anders Nørgaard ”..med stor forsigtighed boer fortsaette..”. Men man var også opmærksom på, at gruppen omgærdede sig med en del sikkerhedsforanstaltninger, og at i hvert fald én person i den ledende anarkistgruppe havde visse reservationer med hensyn til at inddrage Anders Nørgaard i inderkredsens forhold.⁴⁰¹

Samtidig var der bevægelse i tingene i Århus. Det fremgik af to rapporter fra rejseholdets kildefører om møder, som denne holdt alene med Anders Nørgaard den 22. og 24. april 1981.⁴⁰² Anders Nørgaard kunne fortælle, at gruppen havde fået et nyt medlem, som havde en del internationale kontakter. I det hele taget var det af snakken i anarkistmiljøet åbenbart, at man havde forbindelser til de internationale anarkistgrupper.⁴⁰³ Anders Nørgaard rapporterede også, at han havde været med til møde i Regnbuen, hvor man havde drøftet aktioner i forbindelse med 1. maj. På mødet, hvor bl.a. en ledende anarkist og den ovennævnte anarkist, der havde erklæret at besidde sprængstofekspertise, deltog, drøftede man igen brugen af sprængstof i ”direkte aktioner”, som stærkt blev støttet af de to nævnte deltagere, hvorimod andre gik ind for en blødere linje.⁴⁰⁴

“[En navngiven anarkist] ventede sprængstof - trotyl - en af dagene, og der blev diskuteret hvilken form for detonator, som de skulle anvende. Der blev talt om [...] som detonator. Nogle mål for et attentat blev ikke nævnt direkte, men der blev talt om at sprænge en statue i luften. Stedet ikke udpeget.

...[En navngiven anarkist] kunne skaffe sprængstoffet gennem to mænd. Der blev talt om, at de skulle komme over med det, hvorfor Z.[Zeus] formoder, at de kommer fra Sjælland....[En navngiven anarkist] havde opfordret Z. [Zeus] til at opbevare sprængstoffet indtil anvendelsen. Z. [Zeus] ønskede forholdsregler i den anledning.

401 PET, kildesag: Telex til Centralafdelingen: ”Vedr. operation...”, 23. april 1981.

402 Af tidsskemaet fremgår det af en notits af PET-kildeføreren, at rejseholdets kildefører på egen hånd havde holdt to møder med Nørgaard, og at rapport fandtes vedlagt. Ibid., ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 14. Se også rapporterne i kildemappen. Begge dokumenter er meget udførlige med hensyn til, hvad der er kommet frem fra Zeus’ side. Rejseholdets kildefører synes derimod blot at have givet de mest nødvendige, foreløbige instrukser (om at undgå at blive involveret med sprængstof eller aktioner) på mødet den 24. april 1981. Se nedenfor.

403 Ibid., ”Vedrørende Zeus”, møde den 22. april 1981.

404 Ibid.

Det aftaltes, at han foreløbig skulle være afvisende med hensyn til opbevaringen.”⁴⁰⁵

Som det fremgår af citatet, har rejseholdets kildefører altså med kilden aftalt, at denne skulle være afvisende med hensyn til opbevaring af sprængstofferne, ligesom det også fremgår, at en person i gruppen havde opfordret Anders Nørsgaard til at opbevare sprængstofferne. Det fremgik også, at Anders Nørsgaard – af grunde uden forbindelse til kildearbejdet – skulle passe sin kærestes lille dreng i ugen omkring den 1. maj, og at han dermed mente at have et dække for at undslå sig for at deltage i ulovligheder.⁴⁰⁶

Kildeføreren for rejseholdets rapport om mødet med Anders Nørsgaard var nedskrevet og dateret samme dag, som mødet havde fundet sted, nemlig fredag den 24. april 1981. Efterforskningsgruppen mødtes straks om mandagen, den 27. april 1981, for at drøfte sagen. I mødet deltog foruden kriminalinspektør Iversen de to kildeførere, lederen af PET's regionsafdeling II og en anden efterforsker. Det var blevet oplyst, at trotylen formentlig ville komme til byen samme dag, og lederne af efterforskningen stillede sig nu spørgsmålet, hvordan Zeus skulle svare på spørgsmålet, om han kunne opbevare det. ”Zeus har anmodet om forholdsordre, og paa moedet blev det bestemt, at han i k k e maa opbevare det. vedr. hans andel i evt. aktioner omkring den 1. maj vil han undskylde sig med, at han skal passe et barn paa to aar...”. Rapporter om møderne med Anders Nørsgaard blev straks afsendt til en jurist i Centralafdelingen i København.⁴⁰⁷ Børnepassningen blev således anvendt af Anders Nørsgaard til at undslå sig involvering i lovovertrædelser. Over for journalisterne Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati gav Anders Nørsgaard angiveligt historien en noget anden drejning, nemlig at PET planlagde en operation med udgangspunkt i barnet. Anders Nørsgaards forklaringer til de to journalister og andre medier i denne periode skal således tages med det væsentlige forbehold, at han aldrig fortalte om den egentlige baggrund for handlingerne forud for 1. maj 1981, nemlig at anarkistmiljøet forsøgte at

405 Ibid. Der menes ‘forholdsordrer’, jf. følgende.

406 Ibid.: ”Det vil give ham en god grund til at undgå aktiv medvirken i aktioner omkring 1. maj.” Ibid.

407 PET, kildesag: Telex til Centralafdelingen: ”Vedr. operation...”, 27. april 1981.

fremskaffe trotyl, hvilket skabte problemer for Nørgaards virke som penetrant.⁴⁰⁸ At denne helt grundlæggende præmis for forståelsen af historien sandsynligvis blev udeladt af Anders Nørgaard i 1998 sætter helt naturligt spørgsmålstegn ved troværdigheden af de fremsatte oplysninger i pressen i denne periode.

De stadig mere konkretiserede forlydender om trotylanskaffelse og -anvendelse har således allerede den 23. april 1981 foranlediget efterforskningsledelsen til at beslutte at beholde Zeus i miljøet omkring bogcaféen, men med største forsigtighed. Den 24. april 1981 har rejseholdets kildefører da på tomandshånd givet kilden besked om, at han indtil videre ikke måtte opbevare sprængstoffet, og førstkommande hverdag blev dette nu endegyldigt tiltrådt af efterforskningsgruppen. Med blikket på efterfølgende forlydender om, at Anders Nørgaard med rejseholdets kildeførers stiltiende accept skulle have tilbudt sine kontakter i aktivistmiljøet sprængstoffer, kan man overveje forløbet af disse instrukser. Det, som falder i øjnene, er først og fremmest, hvorfor efterforskningsgruppen den 27. april 1981 skulle overveje en beslutning, som allerede synes at være taget fire dage før. Var der i rejseholdets kildeførers besked til Anders Nørgaard den 24. april større spillerum end i den tidligere og senere stillingtagen i efterforskningsgruppen? Svaret er, at det ikke forekommer sandsynligt. Nøgleordet er ”foreløbig”. Selvom rejseholdets kildefører på mødet med Anders Nørgaard den 24. april har aftalt med denne, at han ”foreløbig” skulle stille sig afvisende over for at modtage sprængstofferne, så kan der ikke deri rummes nogen accept af, at Nørgaard gik videre uden at udvise den allerstørste forsigtighed, sådan som det var besluttet. Det må tolkes som et forbehold for, at efterforskningsledelsen måtte tage stilling efterfølgende. En anden tolkning kan være, at kilden har fået besked på ikke definitivt at afvise berøring til sprængstofferne, men i stedet spille henholdende for ikke at vække mistanke. Hvorom alting er, så kan der ikke i rapporten findes belæg for, at Anders Nørgaard har fået grønt lys til at involvere sig med sprængstoffer eller til at begå ulovligheder. Som forklaret af lederen af det udsendte rejsehold:

408 Jf. spørgsmål fra retsudvalget til justitsministeren nr. 411: ”Kan ministeren bekræfte (som forklaret af Anders Nørgaard), at PET har organiseret og finansieret involvering af et mindreårigt barn på 3 år i en agent-operation, uden at indehaveren af forældremyndigheden til barnet havde givet sit tilsagn, og uden at den pågældende blev informeret hverken før eller efter? Påstanden om det modsatte er med Anders Nørgaard som kilde fremført i Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 121.

“Adspurgt vedrørende levering af sprængstof forklarede vidnet, at han husker, at det blev drøftet og nævnt, at Anders Nørgaard havde givet udtryk for, at der var tale om noget sprængstof. Vidnet sagde til de to kildeførere, at Anders Nørgaard på ingen som helst måde måtte involvere sig i DSB eller Statsfjenderne i forbindelse med sprængstof.”⁴⁰⁹

Lederen af det udsendte rejsehold bemærkede supplerende, at han huskede, at Nørgaard havde foreslået at opbevare sprængstoffet, og at han derpå havde ladet Nørgaard vide, at det skulle han holde sig fra, og at man ikke i så fald kunne redde ham fra en eventuel sigtelse. Der er dog ingen vidnesbyrd om, at Nørgaard mødtes også med lederen af det udsendte rejsehold, så formodentlig skal dette forstås som en instruks formidlet gennem kildeførerne. Lederen af det udsendte rejsehold tilføjede i øvrigt:

“Så vidt vidnet husker, drejede det sig også om, at Anders Nørgaard skulle tilbyde sprængstoffet til DSB og Statsfjenderne.”⁴¹⁰

Rejseholdets efterforskningsleder har efterfølgende over for Kommissionen præciseret, at udsagnet skal forstås således, at ”Anders Nørgaard ville tilbyde DSB og Statsfjenderne sprængstof, men han fik forbud herimod”.⁴¹¹ Udsagnet sandsynliggør, at Anders Nørgaard, i forbindelse med at han fortalte kildeførerne om planerne i miljøet, kan have fremkommet med et forslag om at tilbyde sprængstof til miljøet, såfremt miljøet ikke selv var i stand til at skaffe det. Som det vil fremgå nedenfor, lykkedes det ikke miljøet at fremskaffe det pågældende sprængstof. En sådan opførsel, hvor kilden udviser handlekraft både for at sikre sit fortsatte dække i miljøet og samtidig viser engagement og loyalitet over for efterretningstjenesten, er ikke usædvanlig og stiller i øvrigt store krav til kildeføringen.

Den 28. april 1981, dvs. dagen efter mødet i efterforskningsgruppen, mødtes de to kildeførere med Anders Nørgaard. Her blev han instrueret i overensstemmelse med efterforskningsledelsens beslutning dagen før:

409 RB: Lederen af rejseholdets efterforskningshold, 2. juni 2004

410 Ibid.

411 Kommissionens arkiv: Telefonnotis, 3. september 2008.

“Zeus blev nøje instrueret i, at han ikke måtte modtage eller opbevare sprængstoffer. Han fik forklaret, at han risikerede 10 års fængsel i værste fald. Omvendt, hvis han på en eller anden måde kunne reddes, ville han blive afsløret og på den måde skadet. Dette forstod han udmærket og ville – hvis ... [*anarkisten med sprængstofekspertise*] og ... [*anden anarkist*] kom – fortælle, at hans værelse ikke egnede sig for opbevaring af sprængstoffer. Der havde været indbrud i et naboværelse og hotellet, der havde værelset, havde en ekstranøgle. Han ville foreslå, at sprængstoffet blev opbevaret hos [*anarkisten med sprængstofekspertise*] i stedet for.”⁴¹²

Dette blev bekræftet af PET-kildeføreren i hans forklaring for Kommissionen i 2004:

“... Vidnet og ... [*kildeføreren fra rejseholdet*] gav Anders Nørgaard den klare sikkerhedsbelægning, at hvis han rørte ved sprængstoffet, var han kriminelt, og der var så 2 muligheder; enten ville han blive straffet, eller han ville blive afsløret som agent.”⁴¹³

Det viste sig imidlertid, at sprængstoffet ikke ville komme til den 1. maj 1981. Anders Nørgaard kunne den 30. april fortælle, at det åbenbart var i varetægt hos nogle forbindelser i København. Anarkisten med sprængstofekspertise mente imidlertid, at sprængstoffet ville ankomme førstkommande mandag.⁴¹⁴ PET-kildeføreren har herom forklaret:

“Vidnet forklarede hertil, at det er oplysningerne fra Anders Nørgaard, som nok omkring den 1. april begyndte at tale om, at anarkistgruppen kunne skaffe ½ kg. trotyl fra Christiania... [*Anarkisten med sprængstofekspertise*] var kontakten til Christiania. Det var vist en statue eller et mindesmærke, der skulle sprænges. Anarkisterne ville ikke forenes med den øvrige venstrefløj om parolerne. Anarkistgruppen kunne nok have fundet på at lave en egen og helt særegen manifestation. Anders Nørgaard havde sagt, at planerne var skrinlagt 2 dage før, men PET tog sagen meget alvorligt og observerede i byen hele natten før den 1. maj. Efterforskningen havde vist, at trotylen skulle opbevares hos... [*en anarkist*] i Mejlgade.”⁴¹⁵

412 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 15.

413 RB: PET-medarbejder, 21. april 2004.

414 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 15.

415 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

Herefter glider sprængstofferne langsomt ud af Zeus' synsfelt. Endnu den 4. maj 1981 rapporterede PET-kildeføreren, at Zeus ville tage kontakt til anarkisten med sprængstofekspertise for at undersøge, om sprængstofferne var kommet.⁴¹⁶ Der ligger i materialet en indberetning fra rejseholdets kildefører, hvori denne meddeler resultatet af Zeus' undersøgelse. Efter et besøg på Regnbuen og overværelse af et større skænderi kunne Zeus blot konstatere, at der ikke var noget nyt om sprængstofferne.⁴¹⁷ Få dage senere hed det i en ny rapport fra PET-kildeføreren:

“Vedr. den tidligere omtalte trotyl, går de sidste oplysninger nu på, at sprængstof-fet, som er trotyl, for øjeblikket befinder sig på en gård på Djursland. Først i næste uge (fra den 11/5) vil det blive afleveret hos... [en navngiven anarkist i]...Århus. (...). [Den pågældende anarkist] kender ikke personen, der skal aflevere det. Trotylen vil derpå blive afhentet fra en person, der kommer fra et kollektiv ved navn [-...]. En person ved navn...skulle få fat i detonatorer med (...). Trotylet skal efter...[anarkisten med sprængstofekspertises] udsagn anvendes mod DET BRITISKE KONSULAT i protest, når FRANCIS HUGHES dør. Derfor har det heddet sig, at han helst ikke må dø, inden torsdag, hvor den voldelige demonstration skal finde sted i protest imod sultedøden hos Bobby Sands.”⁴¹⁸

En telex med tilsvarende indhold og yderligere informationer om den planlagte aktion mod det britiske konsulat blev afsendt til Centralafdelingen den 11. maj 1981. Heri redegjorde PET-kildeføreren detaljeret for planerne om en voldelig protestdemonstration foran det britiske konsulat den 14. maj 1981 i anledning af IRA-medlemmets død. Det var åbenbart planen, at der skulle kastes brosten mod ruderne, og at man ville tage kampen op, når politiet ankom. Der var også planlagt en aktion, når Francis Hughes forventeligt i Mazefængslet i Nordirland ville afgå ved døden som følge af sin sultestrejke. Zeus' oplysning om, at man ville benytte trotylet mod det britiske konsulat, blev også indrapporteret. PET-kildeføreren oplyste, at efterforskningsgruppen ville træde sammen for at drøfte, hvilke efterforskningskridt der skulle tages i anledning af disse oplysninger.⁴¹⁹

Den 13. maj 1981 kunne Zeus rapportere, at sprængstoffet endnu ikke var ankommet. Det fremgår tydeligt af tidsskemaet for Zeus' indsats, at han var ble-

416 PET, kildesag: ”Tidsskema for kilde Zeus”, s. 17.

417 Ibid.: ”Vedr. Zeus”, 4. maj 1981.

418 Ibid.: ”Vedr.: Demonstration foran det britiske konsulat i Århus”, 8. maj 1981.

419 Ibid.: Telex til Centralafdelingen: ”vedr. operation...”, 11. maj 1981. Et sådant møde findes ikke omtalt i akterne.

vet instrueret om systematisk at holde øje med, om og hvornår sprængstofferne dukkede op i Århus. Også efterforskerne var naturligvis meget opmærksomme på sagen. Hvad der skete med sprængstoffet, kan ikke belyses på grundlag af akterne i tilknytning til Anders Nørgaard. I løbet af maj fortsatte rapporteringerne fra kildeføringen af Zeus med indberetninger om trotyl. De mest konkrete oplysninger om trotylets ankomst og placering i miljøet synes at være dateret forud for den planlagte aktion 1. maj 1981, og igen den 8. maj i forbindelse med planlægningen af aktionen mod det britiske konsulat den 14. maj 1981. Gruppen synes herefter at have opgivet planerne.⁴²⁰

Det må anses for sandsynligt, at en personkreds omkring Regnbuen i foråret 1981 talte om at modtage sprængstoffer fra forbindelser på Sjælland eller i hovedstadsområdet, og at man drøftede at anvende dette i forbindelse med en politisk manifestation. Flere forhold peger i retning af, at målet var en statue. Intet peger på, at man har udset sig mennesker som mål, ligeså lidt som der er vidnesbyrd om overvejelser om bevidst at udsætte mennesker for risiko ved en sådan sprængstofaktion. Akterne i PET's arkiv om Anders Nørgaards virke rummer overbevisende oplysninger om disse forhold.

En ledende anarkist har for Kommissionen oplyst, at han forsøgte at skaffe sig sprængstoffer. Han ville gerne selv have haft sprængstof, men afviste det som latterligt, at det skulle bruges til at sprænge en statue i luften. Men han bekræftede, at han i en stjålet bil i sommeren 1981 forsøgte at bryde ind i et militært våben- og ammunitionsdepot på Vardeegnen. Forsøget gik i vasken, da det ikke lykkedes at bryde ind. Der blev ikke gjort noget nyt forsøg, da han på tilbagevejen mente, at han blev skygget. Konsekvensen blev, at gruppen blev forsigtigere.⁴²¹

På et væsentligt punkt må man dog overveje disse oplysningers soliditet: Vidste man i det overvågede miljø, at Anders Nørgaard var kilde for politiet, og plantede man disse oplysninger hos Zeus for at vildlede myndighederne? At dømme efter det detaljerede aktmateriale og rapporterne har dette ikke været tilfældet i den periode, hvor der indløb oplysninger om sprængstofferne, dvs. i tiden januar 1981 til tidligt juni 1981. Spørgsmålet om, hvorvidt og hvornår man

420 Ibid.: "Tidsskema for kilde Zeus", s. 26. Der er dog en enkelt henvisning til, at tidligere nævnte anarkist med sprængstofekspertise igen i slutningen af september begynder at tale om trotyl, og om at man gerne ville have "en lille pakke". Ibid., s. 51. I årsberetningen fra region II hed det ligeledes, at man havde taget sagen meget alvorligt, da der ved et indbrud på Sjælland tidligere var blevet stjålet 24 kilo trotyl: "Så vidt vi ved, blev sprængstoffet aldrig tilvejebragt og kort før 1. maj havde anarkistgruppen opgivet planerne". PET, Årsberetning, regionsafdeling II, 1982.

421 Interview nr. 3 samt tillæg til referat ved e-post af 15. maj 2004.

i miljøet erkendte, at Anders Nørgaard havde forbindelse til politiet, er vigtigt for en vurdering af lødigheden af de oplysninger, som operation Zeus indbragte. Man må imidlertid allerede her forudskikke, at Anders Nørgaards virke fra januar 1981 til december 1981 må forstås som en proces i bevægelse og med flere tendenser. En af disse tendenser var en gradvis accept i miljøet og en bevægelse mod stigende fortrolighed. En anden tendens var – som udslag af det mere eller mindre organiserede hemmelighedskræmmeri – at kilden flere gange blev udsat for individuel eller kollektiv mistænksomhed og mistanker om, at han var plan- tet, og inkvisitoriske forhør om hans politiske ståsted, ideologi og vilje til politisk handling. Der blev ved flere lejligheder rettet konkrete mistanker mod ham. Sådanne var imidlertid sikkert motiveret af almen frygt for, at politiet skulle trænge ind til gruppens hemmeligheder – hvad disse så måtte bestå i eller ikke bestå i. En anden faktor har givetvis været en ideologisk motiveret mistænksomhed og en tradition for politisk eksklusivitet med rod i den anarkistiske samfundsforståelse og i den anarkistiske tradition for hemmelige selskaber.⁴²² Samlet betragtet har Anders Nørgaard næppe fået sin dækhistorie gennemskuet frem mod maj 1981, og det er netop i denne periode, at rygterne om sprængstofferne optræder. Så længe Anders Nørgaard har befundet sig i randen af gruppens overvejelser om ”direkte aktioner” eller af udførelsen af sådanne aktioner, har presset næppe heller været så voldsomt. Det bekræftes i øvrigt af det ret frie *flow* af oplysninger om mindre ulovligheder, konspirativ adfærd, praktiske og teoretiske overvejelser om voldelige aktioners nødvendighed og berettigelse osv. Endelig må det formodes, at det forhold, at han kendte en af de ledende anarkister, til en vis grad har borget for hans revolutionære sindelag og skærmet ham mod afsløring.

Der er, efter at det blev offentligt kendt, at Anders Nørgaard arbejdede som kilde for PET, fremkommet forskellige vurderinger af Anders Nørgaards indsats i Århus. Flere kommentatorer har efterladt det indtryk, at Anders Nørgaard var en svag person, som ikke var skikket til at bære en sådan opgave. Man finder også antydninger af, at man i miljøet kendte alt til Anders Nørgaards forbindelse til politiet, og at man aldrig lod ham komme i nærheden af noget, som han ikke måtte se.⁴²³ I stedet gav man ham blot falske spor. I forbindelse med den offentlige debat om Anders Nørgaard i 1998 blev det således hyppigt hævdet, at man havde gennemskuet, at han var politiagent. Mange af disse kommentarer har en ikke

422 Anarkismen var historisk ofte opstået i samfund præget af politisk ufrihed, hemmeligt politi og forfølgelse, såsom f. eks. i tsarens Rusland og visse sydeuropæiske lande.

423 Interview nr. 3.

ringe grad af efferrationalisering over sig; givetvis også næret af Anders Nørgaards ulykkelige skæbne efter afsløringen af dennes virke for PET.⁴²⁴

Når man følger indberetningerne fra Anders Nørgaards aktiviteter i Århus, tegner der sig et andet billede. Kildeførerne har fulgt Anders Nørgaards aktiviteter tæt og har ofte drøftet med ham, hvordan han skulle forholde sig. Selv synes Anders Nørgaard at have haft en ret sikker situationsfornemmelse i forhold til anarkistmiljøet, som i øvrigt har været svært at begå sig i. Tidsskemaet, som er udfærdiget af PET's kildefører med støtte i Anders Nørgaards rapporter, rummer meget detaljerede redegørelser for situationer, for ordvekslinger og for den konkrete sammenhæng, hvori Anders Nørgaard opsamlede sine informationer.⁴²⁵ Der tegner sig på den baggrund et billede af en meget observant og intelligent kilde, som har haft en god evne til at falde ind i miljøet. Der kan imidlertid ikke være tvivl om, at det har været en belastende opgave at trænge ind i det meget sikkerhedsbevidste miljø omkring Regnbuen. I flere tilfælde blev kilden som nævnt udsat for betydelig mistænksomhed omkring sin person, og ikke sjældent var der tale om situationer med politiske diskussioner, hvor situationen var anspændt, og hvor Anders Nørgaard måtte opbyde stort nærvær for at opretholde sin dækhistorie. Det er i den sammenhæng vigtigt at se hans virksomhed og hans tilknytning til gruppen som en proces over en række måneder, hvor han bevægede sig gennem flere faser af "godkendelse" og kom nærmere og nærmere kernen i de politiske aktiviteter, som udfoldede sig i kredsen. Det gælder frem til sommeren 1981, men ikke ubetinget for tiden efter. Anders Nørgaards tøven over for at deltage i ulovligheder og mere drastiske aktioner har – ligesom hans henholdende svar i de brændende diskussioner af revolutionær dogmatik – utvivlsomt placeret ham marginalt. Men her er det vigtigt at fastholde, at Regnbuen i essensen måske nok udgjorde et vigtigt indsatsområde, men at det at blive accepteret i bogcaféen og i kredsen omkring den på den anden side ikke var ensbetydende med at have vundet den hårde kerne af aktivisters fortrolighed. Dertil var også den gensidige mistænksomhed for stor, og den hårde skoling i sikkerhedsbevidsthed for indgroet.⁴²⁶ Formentlig har det ikke på noget tidspunkt været på tale at indlemme Anders Nørgaard i de aktionerende grupper såsom DSB eller Statsfjenderne.

424 PET-kildeføreren fandt det usandsynligt, at Anders Nørgaard skulle være blevet afsløret. RB: PET-medarbejder, 9. december 2003.

425 PET, kildesag: "Egne personskitser", noter fra møder i lommebog.

426 Interview nr. 3, 17-19.

Sprængstoffemaet er ikke nævnt i den redegørelse, som PET udsendte i 1998 om blandt andet hvervningen af Anders Nørgaard.⁴²⁷ Det må formodes, at årsagen til dette er, at man i sidste instans ikke havde held til at pågribe Regnbuegruppen i færd med at begå ulovligheder og med sprængstofferne i deres besiddelse. Man har næppe – uden nagelfaste beviser – ønsket at bringe gruppen og navngivne medlemmer herfra i forbindelse med det omtalte trotyl. Det gælder så meget mere, som at man ikke kom så langt i efterforskningen, at man kunne forbinde trotylet med konkrete planer, og at man næppe ville være i stand til at afgrænse, hvilke medlemmer af gruppen der havde og ikke havde viden om trotylets tilvejebringelse. Det fremgår af Anders Nørgaards undersøgelser, at der ydermere var betydelig uenighed indbyrdes i kredsen om, hvor voldelige aktioner man ønskede at iværksætte.

De oplysninger, som Anders Nørgaard kunne videregive til PET og til efterforskningsgruppen om anarkistmiljøets planer om at fremskaffe trotyl, er imidlertid ikke indtil nu kommet til offentlighedens kendskab i forbindelse med den blæst, som opstod i forbindelse med presseafsløringerne af Anders Nørgaards virke. Det gælder for tv-udsendelserne i Fakzeren. Det gælder for bogen, *Den hemmelige tjeneste*, og det gælder også for den artikel, som fremkom i Ekstra Bladet i 1998 om politiets brug af Anders Nørgaard i forhold til de overvågede venstrefløjsgrupper i Århus i 1981.

PET og rejseholdets overvejelser om sprængstoffer

Som det fremgår af beskrivelsen ovenfor, gav Anders Nørgaards oplysninger om et bombeattentat til udførelse den 1. maj 1981 anledning til hektisk aktivitet i efterforskningsgruppen, ligesom det i dagene fra den 23.-27. april 1981 blev overvejet, hvorledes Zeus skulle forholde sig, såfremt han blev tilbudt en mere aktiv rolle af anarkisterne. Det følger af den forklaring for Kommissionen, som lederen af rejseholdets efterforskningshold i Århus har afgivet, at Anders Nørgaard har stillet kildeførerne et forslag om, at han kunne tilbyde at opbevare sprængstof eller selv tilbyde trotyl til miljøet (en form for *agent provocateur*-aktion). Forslaget blev afvist af ledelsen, og det blev indskærpet over for Anders Nørgaard på et møde med begge kildeførere den 28. april 1998, at han ikke måtte komme i berøring med sprængstoffer. Det bør ligeledes erindres, at rejseholdets kildefører ifølge

427 PET, *Redegørelse*, s. 46-48.

det samtidige kildemateriale den 22. april havde underrettet Zeus om foreløbig at stille sig afvisende over for at opbevare sprængstoffer. Det står dog ikke klart, hvorfor Anders Nørgaard skulle tilbyde sprængstoffer, når miljøet selv var i færd med at skaffe det. Muligvis har Nørgaard fornemmet, som det i øvrigt senere viste sig at være tilfældet, at anarkisterne havde problemer med at skaffe trotylet.

Det står imidlertid klart, at efterforskningsgruppen, efter at oplysningerne fra miljøet om sprængstof forelå, har drøftet, hvorledes man kunne gribe situationen an operativt. Ifølge et notat om operation Zeus, som PET-kildeføreren sendte til PET's ledelse i februar 1998, blev én mulighed særligt overvejet:

”Det skal bemærkes, at muligheden for en fremprovokeret sprængning – med kilden som forslagsgiver – blev drøftet blandt de sagsbehandlende politifolk. Så vidt jeg erindrer, foretog...[rejseholdets kildefører] en henvendelse til Teknisk Afdeling i Århus for der at forhøre sig om effekten ved en eventuel sprængning af en tom bygning. Men emnet blev ikke berørt overfor Zeus ved møder, som undertegnede deltog i. Det skal i den forbindelse nævnes, at...[rejseholdets kildefører] afholdt omkring seks møder alene med Zeus. Oplysningen om, at...[rejseholdets kildefører] af pm. i Århus blev taget af sagen, fordi han skulle have opfordret kilden til ulovligheder, kan ikke bekræftes hverken af sager eller fra undertegnede hukommelse.”⁴²⁸

Sagsforløbet kan umiddelbart forstås på to måder: Den ene mulige tolkning er, at man i efterforskningsgruppen har overvejet muligheden for at anvende Anders Nørgaard som *agent provocateur* over for miljøet. Det ville således have været hensigten, at Zeus skulle opfordre miljøet til at foretage en sprængning og dermed begå en strafbar handling. Sagen skal dog ikke være blevet drøftet med Anders Nørgaard. Den anden mulige tolkning er, at Anders Nørgaard til kildeførerne har stillet forslag om at foretage en sprængning, og at dette forslag er blevet drøftet i efterforskningsgruppen, som også har foretaget en henvendelse til Teknisk Afdeling. Efterfølgende har efterforskningsgruppen efter interne drøftelser valgt at afstå fra denne mulighed og i øvrigt ikke meddelt Anders Nørgaard noget om de overvejelser, man havde gjort sig med baggrund i hans forslag.

Notatet af 25. februar 1998 kom først til Kommissionens kendskab i forsommeren 2008 og har givet anledning til yderligere afhøringer af de to kildeførere fra PET og rejseholdet. Kildeføreren fra PET har ikke kunnet bidrage til en nær-

428 JM, Politikontorets pengeskab, briefingmappe til Birgitte Stampe, ”Vedr.: projekt fakta”, notat af 25. februar 1998.

mere afklaring, men har henvist til, at der nok var tale om drøftelser (”skurvognssnak”) rundt om kaffebordet mellem de sagsbehandlende politifolk. Den pågældende PET-medarbejder kan heller ikke præcist tidsfæste, hvornår disse drøftelser foregik. Han kan heller ikke i dag præcist rekonstruere, hvordan han i 1998 er kommet frem til, at rejseholdets kildefører afholdt omkring seks møder alene med Zeus. Oplysningen om de seks møder med Zeus blev ifølge PET-medarbejderen givet alene af den grund, at der har været en tidslomme, hvor han var fraværende pga. af kursus, og at der derfor bestod en teoretisk mulighed for, at kilden kunne være blevet orienteret om bestemte forhold, herunder sprængstoffer, af rejseholdets kildefører uden PET-medarbejderens vidende. PET’s chef i 1998, Birgitte Stampe, skulle ifølge vidnet vide alt, så hun ikke risikerede at blive underløbet.⁴²⁹ Dog understreges det i notatet fra 1998, at der ikke er noget, der kan underbygge den tolkning, at rejseholdets kildefører skulle have opfordret kilden til ulovligheder og af den grund være blevet taget af sagen. Notatet ligger her på linje med samme kildeførers tidligere nævnte opfattelse, sådan som den kom til udtryk i et internt notat af 16. april 1982, hvor kun de divergerende opfattelser af ”sikkerhedsinstrukser” nævntes som et problem.⁴³⁰ PET’s regionsafdelingsleder har dog forklaret for Kommissionen, at: ”Vidnet følte, at...[rejseholdets kildefører] gerne så, at Zeus transporterede trotylen, hvilket i vidnets øjne var helt uacceptabelt.”⁴³¹ Men selv her antyder formuleringen ”følte”, at der var tale om en opfattelse af en udtalt konsekvens af den anden parts stilling, og ikke med sikkerhed en udtalt og citérbar udtalelse fra kildeførerens side.

Kildeføreren fra rejseholdet har for Kommissionen forklaret vedrørende notatet af 25. februar 1998, at det er muligt, at en fremprovokeret sprængning – med kilden som forslagsgiver – blev drøftet, men han erindrer det ikke. Han vil dog ikke afvise at have spurgt Teknisk Afdeling. Ifølge vidnet er spørgsmålet om en kontrolleret sprængning sandsynligvis blevet drøftet forud for den 1. maj 1981, ”idet der var mange interne drøftelser om, at hvis PET kom i besiddelse af sprængstoffet, så kunne de lave en episode, som var ment som en provokation over for grupperne”. Vidnet angiver således to mulige årsager til disse overvejelser, nemlig at man overvejede at få fat i det sprængstof, som anarkisterne selv var ved at fremskaffe, dels for at hindre, at det som planlagt i anarkistmiljøet blev

429 RB: PET-medarbejder, 2. juli 2008.

430 PET, administrativ sag: ”Vedr. Artikler i Ekstra Bladet, der omhandler efterforskning, hvor PET er nævnt som en hindring for sagens opklaring”, 16. april 1982.

431 RB: Regionsafdelingslederen, 28. januar 2004.

anvendt til at sprænge en statue i luften den 1. maj, da denne var placeret i nærheden af en beboelsesblok, hvilket udgjorde en stor risiko for andre mennesker, dels at man kunne anvende sprængstoffet i en provokation over for grupperne. Tanken var, at en kontrolleret sprængning kunne udføres uden at være til fare for andre mennesker. Der lå således en gammel kasernehal, som var tom, og det konstateredes ligeledes, at der ingen beboelse var i området. Vidnet mente, uden dog at kunne erindre noget sikkert herom, at planen var at bringe 500 gram dynamit til sprængning og efterfølgende forsøge at konstatere, hvilken reaktion nyheden om en sådan sprængning ville afstedkomme i miljøet, for eksempel på telefonaflytningerne. Ideen, som var oppe at vende på møderne, blev dog pure afvist, idet risikoen for at skade andre var for stor.⁴³²

Fra kilder i det anarkistiske miljø foreligger der som nævnt oplysninger om, at Anders Nørgaard tilbød sprængstoffer til miljøet, ligesom det fra chefen for det udsendte rejsehold i Århus er forklaret, at Anders Nørgaard selv stillede forslag til kildeførerne om, at man skulle tilbyde miljøet sprængstoffer. Dertil kommer, at Anders Nørgaard selv har forklaret, om end i uklare vendinger og i en situation, hvor han ifølge eget udsagn har følt sig presset, at han har tilbudt miljøet sprængstoffer (se nedenfor). Det eneste, som det samtidige kildemateriale med sikkerhed viser, er, at Anders Nørgaard den 28. april 1981 blev indskærpet af begge kildeførere, at han ikke måtte involvere sig i ulovligheder. Kommissionen er ikke bekendt med oplysninger ud over Anders Nørgaards senere forklaringer over for Ekstra Bladet og Frede Farmand, som kan understøtte påstanden om, at rejseholdets kildefører opfordrede Anders Nørgaard til at tilbyde sprængstoffer til miljøet. Påstanden om, at rejseholdet blev taget af sagen som følge af denne episode, og at en konflikt mellem PET og rejseholdet opstod som følge af divergerende opfattelser af, hvor langt Anders Nørgaard måtte gå i forhold til sprængstoffer, synes ubegrundet. Rejseholdets samarbejde med PET stoppede nemlig først i løbet af juni måned 1981, en rum tid efter at drøftelserne om sprængstoffer foregik. Efterforskningsgruppens holdning til Anders Nørgaards eventuelle involvering i sprængstoffer var således afklaret og meddelt Anders Nørgaard allerede den 28. april 1981. Holdningen var, at det måtte han ikke.

Kommissionen mener imidlertid at kunne konstatere et sammenfald i emne og tidsfølge mellem den egentlige sprængstoffsag (anarkisternes forsøg på at fremskaffe sprængstoffer) og sagen om, at Anders Nørgaard skulle have tilbudt de århusianske aktivister fra kredsen omkring bogcaféen Regnbuen sprængstof-

432 RB: Rejseholdets kildefører, 12. august 2008.

fer. Østre Landsret afgjorde i 2003 ærekrænkelssagen, som kildeføreren fra rejseafdelingen havde anlagt mod Anders Nørgaard og Ekstra Blad-journalisterne, med at give kildeføreren medhold, idet man dog fandt det godt gjort, at Anders Nørgaard to gange havde tilbudt regnbuebevægelsen sprængstoffer. De øvrige påstande blev fundet ubeføjede, og man stadfæstede byrettens dom.⁴³³

Da Anders Nørgaard var død, kunne han ikke give sin udlægning af forløbet for Østre Landsret.⁴³⁴ Men Anders Nørgaard havde på sin vis alligevel efterladt et testamente. I forbindelse med Københavns Politis undersøgelse af, hvorvidt der med Ekstra Bladets artikel havde fundet bagvaskelse og ærekrænkelssag sted i forhold til rejseholdets kildefører, blev Nørgaard i august 1998 afhørt af Københavns Politi. Det er af betydning at erindre, at Anders Nørgaard under denne afhøring efter alt at dømme har følt sig under et betydeligt pres. Dels var han splittet mellem sine oplysninger til Frede Farmand og journalisterne på den ene side og på den anden side sit gamle loyalitetsforhold til sine kildeførere. Dels oplevede han utvivlsomt det at være i risiko for en sigtelse som ganske dramatisk.

Under afhøringen, som vil blive beskrevet mere udførligt nedenfor, forklarede Nørgaard som nævnt foran, at han oplevede interviewet således, at journalisterne allerede havde en grydeklar historie, som de blot havde brug for bekræftelse på. Da han senere læste historien i avisen, blev han nedslået og smed i skuffelse avisen i affaldsspanen. Han var dog ikke helt klar med hensyn til, om indholdet var helt korrekt. Han mente, at ”Ellers var artiklen stort set en korrekt gengivelse...”, men fandt også at der var sat ”...for meget damp på”. Han tilføjede, at han følte sig trådt på, og at artiklen havde fået en ”drejning”, som satte den

433 Udskrift fra Østre Landsrets dombog. Dom afsagt den 24. juni 2003 af Østre Landsrets 16. afdeling, nr. B-34-02, s. 4f.

434 Han kom dog til orde gennem sin advokat, Bjørn Elmquists vidneforklaring i landsretten. ”Anders Nørgaard mente, at artiklen præsenterede det for flot og dramatisk og havde ”shinet” hans budskab op. Anders Nørgaard havde det indtryk, at journalisterne havde kendt historien i forvejen, og at han blot kunne svare ja og nej. Kernen i historien var, at Anders Nørgaard under en samtale med sin styringsofficer havde fået at vide, at han godt kunne lade skinne igennem, at han måske kunne skaffe noget sprængstof.” Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, Bjørn Elmquists forklaring, s. 14.

tidligere kildefører fra rejseholdet i et dårligt lys.⁴³⁵ Om substansen i sine udsagn over for journalisterne forklarede han:

“...at der under et af møderne med...[*rejseholdets kildefører*] blev talt om sprængstof, som afhørte skulle lade skinne igennem, at han kunne skaffe til terrorgrp. i Århus. Det var dog kun en løs snak mellem afhørte og...[*rejseholdets kildefører*], og det blev aldrig ført ud i livet, hvilket afhørte heller ikke kunne forestille sig, idet [*rejseholdets kildefører*] kendte sin egen retsstilling.”⁴³⁶

I en senere genafhøring blev denne forklaring gentaget:

“Afhørte har nok sagt, at han og...[*rejseholdets kildefører*] havde haft en snak om, at afhørte over for gruppen kunne lade det skinne igennem, at han kunne skaffe sprængstof. Anførte var dog blot en løs snak afhørte og ...[*rejseholdets kildefører*] havde haft – uden nogen alvor eller noget konkret.”⁴³⁷

Dette blev gentaget i endnu en afhøring, hvor Nørgaard også forklarede, at han ikke erindrede, om han faktisk nævnte sprængstofferne for gruppen.⁴³⁸

Påstandene om, at politifolkene skulle have sagt, at der var en anden Anders Nørgaard, som man kunne skyde skylden på, havde ifølge Nørgaard intet på sig. Han forklarede, at man i kildeføringen stedse meget omhyggeligt drøftede hans sikkerhed. I denne forbindelse blev det ifølge Nørgaard omtalt, at hvis gruppen

435 Kriminalpolitiet i København, afd. A, 18. august 1998, Rapport vedr. anmeldelse mod Ekstra Bladet, journalisterne Kurt Simonsen og Niels Westberg samt Anders Nørgaard for ærekrænkelse og bagvaskelse i henhold til kopi af artikel fra *Ekstra Bladet* af 15. maj 1998, afhøring af Anders Nørgaard, s. 4, 7, 11.

436 Ibid., s. 2.

437 Ibid., s. 7. I samtalen med Farmand den 4. april 1998 havde Nørgaard sagt, at: ‘...altså det der skete det var jo at øhh... [*rejseholdets kildefører*] han sagde, at øhh han syntes at det var en god idé, hvis øhh jeg lod skinne igennem at øhh jeg havde en mulighed for at fremskaffe sådanne ting.’ Kommis-sionens Arkiv: Afskrift af båndkopi af telefonsamtale mellem Frede Farmand og Anders Nørgaard den 4. april 1998, s. 37.

438 Ibid., s. 8. Det svarer til det i samtalen med Farmand oplyste: ”Jeg kan ikke huske, at jeg havde sådan øhh helt firkantet har sagt at øhh sådan noget kan jeg skaffe...”, *ibid.*, samt: ”Nej, men altså umiddelbart kan jeg ikke øhh huske at jeg har gjort det sån øhh i hvert fald ikke i så firkantede vendinger...”, *ibid.*, s. 39-40.

fattede mistanke, så fandtes der andre ved navn Anders Nørgaard.⁴³⁹ Fremstillingen af ”dobbeltgænger” som en mulighed for at ”redde” Anders Nørgaard fremstår således som misforstået. Der var ganske vist i forløbet af kildeføringen flere gange blevet henvist til, at Anders Nørgaard var et almindeligt forekommende navn, og til at der bl.a. fandtes en anden Anders Nørgaard på Fyn. Men ikke i forbindelse med eventuelle lovovertrædelser og efterfølgende politisigtelse, men derimod som en sløring af kildens sande identitet, hvis der skulle opstå mistanker mod denne i anarkistmiljøet. Hvis nogen i miljøet skulle få nys om, at en Anders Nørgaard havde været medlem af det Konservative Folkeparti, ville Nørgaard således kunne redde sig ud af sagen ved at henvise til, at han havde en navnedobbeltgænger på f. eks. Fyn.

Heller ikke det angivelige skænderi mellem to kildeførere fra PET og rejseholdet ville Nørgaard kendes ved.

“Afhørte var sikker på, at han ikke brugte de ord ‘at...[de to kildeførere] kom op at skændes så det fløjtede’. Afhørte har heller ikke brugt ordet ‘styringsofficer’. Endvidere havde afhørte ikke deltaget i møde med Rejseholdet, idet afhørte kun havde møder sammen med ...[de to kildeførere].”⁴⁴⁰

Det kan konkluderes, at historien om navnedobbeltgænger ikke havde noget på sig, ligesom det er klart, at Anders Nørgaard ikke havde været vidne til, at kildeførerne havde ”skændtes så det fløjtede” om en agent provocateur-idé.

439 Ibid., s. 2. Lignende udtalelser i senere afhøring, *ibid.*, s. 8-9. Dette svarede nøje til, hvad Nørgaard havde fortalt de to journalister i telefoninterviewet. Nørgaard bemærkede her til sagen om at ”redde” Anders Nørgaard, at han allerede under sin hvervning var blevet meddelt, at der fandtes flere af det navn (Afskrift af båndkopi af telefonsamtale mellem Kurt Simonsen, Niels Westberg og Anders Nørgaard den 14. maj 1998, s. 26-27. Båndkopi i Kommissionens Arkiv). Om netop dette tema meddelte Anders Nørgaard da også allerede over for journalisterne fra *Ekstra Bladet*, at navnebroderen på Fyn ikke var et tema, som blev berørt under den samtale under en biltur, som han knyttede sin erindring om drøftelsen af sprængstofferne til. På dette punkt var han ganske præcis.

440 Kriminalpolitiet i København, afd. A, 18. august 1998, Rapport vedr. anmeldelse mod *Ekstra Bladet*, journalisterne Kurt Simonsen og Niels Westberg samt Anders Nørgaard for ærekrænkelse og bagvaskelse i henhold til kopi af artikel fra *Ekstra Bladet* af 15. maj 1998, afhøring af Anders Nørgaard, s. 10. Dette er korrekt. Anders Nørgaard hævdede ikke i samtalerne med Farmand og journalisterne den 4. april og den 14. maj 1998, at kildeførerne havde skændtes, og heller ikke så det fløjtede. Men, som han forklarede Københavns Politi i 1998, så havde han sikkert fortalt journalisterne, at de var ”uenige om fremgangsmåden” (s. 10). Det svarer til telefonsamtalen den 14. maj, men med den tilføjelse, at der var tale om en ganske uspecifik uenighed.

Mere væsentligt for forståelsen af problemfeltet er det, at den tidligere belyste sammenhæng med, at efterforskningen var på sporet af virkelige sprængstoffer, og at der mellem PET og rejseholdet bestod en reel divergens med hensyn til efterforskningens prioriteter, ikke på noget tidspunkt kom frem i politiforklaringerne. Historien kom heller ikke frem i dagspressen i forbindelse med de mange andre opsigtsvækkende historier om PET. Der var således ingen tvivl om, at kildeførerne med Nørgaard havde drøftet sprængstoffer, og ej heller om, at rejseholdets afkobling fra kildeføringen og senere udskillelse fra efterforskningen gav anledning til betydelig utilfredshed. Men der var her tale om en konflikt, som i første række udspillede sig på ledelsesplan.

Afsløringen af Zeus

I begyndelsen af 1990'erne skal Anders Nørgaard have fået samvittighedskvaler over en del af det arbejde, som han i de tidlige 1980'ere havde gjort for PET med hensyn til overvågningen af bl.a. SAP. Hans kone kendte på dette tidspunkt intet til hans tidligere virke for Politiets Efterretningstjeneste. Da Anders Nørgaard i december 1991 traf en journalist på et større dagblad, fortalte han sin historie til denne. Da journalisten var overbevist om, at Anders Nørgaards historie var rigtig, men gerne ville have styrket sin dokumentation, henvendte han sig til en person, som han anså for en kapacitet med hensyn til den danske venstrefløj. Over for den pågældende, som i øvrigt også nærede interesse for PET's virke og for forholdene på den yderste højrefløj, fremlagde journalisten sit materiale. Han var således i stor detalje i stand til at redegøre for Anders Nørgaards færden og virke som penetrant for PET i Århus og København, ligesom han havde Anders Nørgaards lommebog og en del billeder i sin besiddelse. I lommebogen fandtes et stort antal navne på venstrefløjskontakter og PET-kontakter. Der var mellem de to mænd enighed om, at der var tale om et større journalistisk kup, og om, at det ikke kunne undgås, at Anders Nørgaards identitet ville blive afsløret. Det var opfattelsen, at historien kunne underbygges ved at tage en kontakt til bl.a. Søren Søndergaard for at få bekræftet oplysningerne om Anders Nørgaards aktivitet i SAP (se kapitel 3 nedenfor). Navne på nogle af de centrale aktivister i anarkistmiljøet i Århus blev videregivet af journalisten, som også nævnte navnene på flere PET-kontakter – bl.a. PET-kildeføreren fra regionsafdelingen i Århus. Journalisten refererede ligeledes Anders Nørgaard for at have omtalt en konflikt mel-

lem rejseholdet og PET i forbindelse med efterforskningen. Anders Nørgaards materiale blev i øvrigt stillet til rådighed for den pågældende til fotokopiering.⁴⁴¹

Bestræbelserne på at fremskaffe yderligere dokumentation synes imidlertid ikke at have ført til den planlagte detaljerede afsløring i det pågældende dagblad. Årsagerne hertil kendes ikke med sikkerhed. Anders Nørgaard blev i mellemtiden opskræmt af, at ukendte personer lagde manuskripter til nogle avisartikler om bl.a. hans gamle PET-kildefører i hans postkasse, og af et anonymt telefonopkald fra en person, som sagde ”Lad nu vær’ med at gøre noget dumt”. Derpå skal Anders Nørgaard have henvendt sig til journalisten, som skal have indvilliget i at holde artiklen tilbage. Det var den mere eller mindre implicite slutning fra Anders Nørgaard, at det var PET, som havde søgt at skræmme ham til at undlade at bringe oplysninger frem. Under alle omstændigheder bidrog dette mellem spil til, at Anders Nørgaard følte, at broerne til PET var brændte, og at han var i en udsat stilling.⁴⁴² I forbindelse med episoden kontaktede Anders Nørgaard sin tidligere kildefører i PET telefonisk og fortalte om de artikler, som var proppet ned i hans postkasse. Samme aften vendte han tilbage til kildeføreren og fortalte om et mystisk telefonopkald fra en ukendt person, som havde efterladt en besked på Anders Nørgaards telefonsvarer med ordene ”...jeg ringer igen...”. Kildeføreren bad Anders Nørgaard om at sende materialet til PET og i øvrigt forholde sig roligt og afventende. Han informerede derpå Centralafdelingen om hændelsen.⁴⁴³

Episoden er kommenteret i Den Blå Rapport. PET mente ikke i 1998 at have nogen optegnelser om en sådan kontakt, og ingen af medarbejderne erindrede noget sådant. Derimod fandt der i januar 1992 en kontakt sted på foranledning af Nørgaard selv. Det drejede sig om noget materiale, som han havde modtaget i sin postkasse. Det var ni sider fotokopier med koder og skrift. Det viste sig at være materiale fra udkast til artikler i Ekstra Bladet, hvori omtaltes en PET-medarbejder, som skulle være kilde for Den danske Forening.⁴⁴⁴ Der var altså tydeligvis tale om flere forsøg på at forskrække Anders Nørgaard.

441 PET, kildesag: Materiale fra operativ indhentning den 19. december 1991, genpart, 14 s.

442 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 143-146.

443 PET, kildesag: ”Vedr. Kilde Zeus”, 30. januar 1992, samt udskrift fra telefonsamtalen med Anders Nørgaard den 29. januar 1992. Det omtalte materiale drejede sig ifølge det i telefonen oplyste om en otte-ni sider edb-udskrifter med manuskripter til tre artikler i *Ekstra Bladet* om bl.a. PET’s kildefører, Den danske Forening og Gedser-sagen. Kopi af fax med materialet (6. s.) ved sagen. Om disse sager se i øvrigt Kommissionens beretning, bind 11.

444 PET, *Redegørelse*, s. 50-51.

En person, som var aktiv i *den centrale anarkistgruppe* har meddelt Kommissionen, at Anders Nørgaard på et tidspunkt i begyndelsen af 1990'erne havde fået kontakt til en journalist på et dagblad. Nørgaard skulle over for denne journalist have berettet indgående om sit virke som agent og overladt denne sine notater. Det drejede sig om optegnelser om Anders Nørgaards virke med oplysninger om hans politiforbindelser og om de folk, som han havde overvåget. Der skulle således have været navnene på fem-seks personer, som skulle have stået bag Säftevandsfronten. Den pågældende journalist skulle da under et værtshusbesøg over for en gruppe kolleger have pralet af historien, som han var ved at skrive. Om natten gik en af tilhørerne, som havde forbindelse til et venstrefløjsmiljø, op på journalistens kontor og fjernede notaterne (men efterlod billederne). Dette skulle derpå være blevet overdraget til en mindre venstrefløjsgruppering, hvor yngre folk med autonome forbindelser skulle have haft lejlighed til at se sagen. Det skulle angiveligt – ifølge forklaringen – have været disse folk, som på dette tidspunkt anonymt ringede til Anders Nørgaard og advarede ham om at passe på og ligeledes lagde forskellige fotokopier i hans postkasse. Nørgaard blev opskræmt af denne intimidering og skal da – med held – have plæderet hos journalisten for, at historien ikke skulle bringes.⁴⁴⁵

Oplysninger fra Anders Nørgaards dokumenter skulle herfra være gået videre til personer, som ”...altid har syntes, at efterretningstjenesten var meget interessant”.⁴⁴⁶ Der er her formentlig tale om et ræsonnement fra den interviewede anarkists side. Det findes andetsteds oplyst, at en navngiven kender af den danske venstre- og højrefløj den 22. april 1992 fra journalisten modtog alt det materiale fra Anders Nørgaard, som var i journalistens varetægt. Det må formodes, at der her var yderligere materiale i forhold til lommebogen og fotografierne, som i kopiform var kommet i den pågældende persons besiddelse i december 1991.⁴⁴⁷ Altså kan der være tale om, at Anders Nørgaard i mellemtiden har overdraget yderligere notater og lignende til journalisten. Det udelukker imidlertid ikke, at materialet i mellemtiden kan være bortkommet eller fjernet, og at det kan have hindret journalisten i til fulde at udnytte sine oplysninger i en artikelserie.

445 Interview nr. 3. Vidnet skulle have haft lejlighed til at se disse notater og genkendt Nørgaards skrift. Spørgsmål nr. 415 fra retsudvalget om, hvorvidt PET havde forbindelse til disse advarsler, må hermed anses for besvaret.

446 Ibid.

447 PET, kildesag: Operativ indhentning ved PET, genpart, 22. april 1992.

Det forhold, at oplysningerne om Anders Nørgaards virksomhed i Århus kom det pågældende københavnske venstrefløjsmiljø i hænde, foranledigede efter det oplyste at dømme, at der blev taget kontakt til flere anarkister fra Århusmiljøet, bl.a. en tidligere ledende skikkelse i det århusianske anarkistmiljø, som Kommissionen har haft en samtale med. Sidstnævnte har oplyst til Kommissionen, at han og flere andre fra anarkistmiljøet i forbindelse med bortkomsten af Anders Nørgaards papirer af det relevante miljø, som fik papirerne i hænde, blev advaret om, at de kunne blive eksponeret. Dette skete fra 1993-94. Han havde under sine tre møder med det pågældende miljø adgang til at bese Anders Nørgaards bortkomne papirer.⁴⁴⁸ Forbindelsen til de tidligere aktivister skete for at advare dem om, hvad der var på vej i pressen. Da den pågældende journalist angiveligt ikke kunne anvende Anders Nørgaards notater som underlag for sin historie, kom navnene imidlertid alligevel ikke frem i pressen ved denne lejlighed. Det samme københavnske venstrefløjsmiljø skulle være kilde til den historie, som fremkom om, at det var et tilfælde, at Søren Søndergaard kendte til Anders Nørgaards adresse. Ifølge den interviewede anarkist er dette tvivlsomt.⁴⁴⁹ Den før omtalte kontakt mellem journalisten og kenderen af venstrefløjsmiljøet giver da også grund til at tro, at der i hvert fald på dette tidspunkt i december 1991 bestod en hensigt om at kontakte centrale personer i SAP for at verificere historien om Anders Nørgaards infiltration af dette parti.

“...[Den interviewede] er helt sikker på, at han hos den pågældende kontaktperson så en kopi af Anders Nørgaards håndskrevne notater. Ved at fastfryse skærbilledet i TV2’s udsendelse ‘Den hemmelige Tjeneste’ var han ikke i tvivl om, at det var den samme håndskrift, som han så i januar 1994. Det var Anders Nørgaards håndskrift, og det var stavet på nøjagtig samme måde.”⁴⁵⁰

Disse oplysninger må forstås således, at Anders Nørgaards stjalne notater via et københavnsk venstrefløjsmiljø med interesse for PET og med forbindelser til BZ-kredse kom i hænderne på researcherne fra Nordisk Film i den hensigt at føre dem frem til Anders Nørgaard og hjælpe til en dokumentarudsendelse, der afslørede en PET-kilde. Fem år senere havde Anders Nørgaard fået en familie og levede et stilfærdigt liv, indtil han i januar 1997 blev konfronteret af journalisten

448 Interview nr. 3, s. 20.

449 Ibid., s. 20.

450 Ibid., s. 20.

Miki Mistrati, som var i færd med at lave et dokumentarprogram for Fakzeren om Politiets Efterretningstjeneste. Mistrati opsøgte med skjult mikrofon Anders Nørgaard i dennes hjem for at overtale denne til at stå frem og fortælle sin historie i tv-programmet. Nørgaard, som i ikke ringe grad følte sig slået ud af balance ved denne overraskelsestaktik, gik til sidst ind på at samarbejde med Miki Mistrati og Steen Jespersen om programmet og på at optræde i dette.⁴⁵¹ Efter at de to Fakzeren-udsendelser om den hemmelige tjeneste var blevet vist den 1. marts og den 3. marts 1998, befandt Anders Nørgaard sig efter mange års liv som en almindelig samfundsborger i centrum af en stærk medieopmærksomhed.

Agent provocateur-tesen

Den 15. maj 1998 udkom Ekstra Bladet med en artikel, hvor det i overskriften hed: ”Politiet ville ofre uskyldig i terrorkomplot”. I artiklen hævdede journalisterne Niels Westberg og Kurt Simonsen, at kildeføreren fra rejseholdet i 1981 havde opfordret Anders Nørgaard til at tilbyde anarkistgruppen i Århus sprængstoffer, samt at han havde stillet denne i udsigt, at man – hvis sagen kom frem – kunne skyde skylden på en anden person med samme navn.⁴⁵²

Artiklen blev anledning til fremkomsten af vigtigt kildemateriale, som kan bidrage til at kaste lys på en række forhold omkring Anders Nørgaard og dennes forhold til bl.a. PET. De fremkomne beskyldninger gav som tidligere nævnt i første omgang anledning til en politiundersøgelse om, hvorvidt der havde fundet bagvaskelse sted. Undersøgelsen var foranlediget af en anmeldelse, som kildeføreren fra rejseholdet den 25. maj 1998 indgav til statsadvokaten for København, Frederiksberg og Tårnby mod de to journalister og mod Anders Nørgaard for ærekrænkelse og bagvaskelse. Undersøgelsen omfattede bl.a. en afhøring af Anders Nørgaard. Den 28. januar 2000 opgav Københavns Politi at strafforfølge sagen. Den tidligere kildefører for Anders Nørgaard anlagde følgelig den 16. marts

451 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 87-93. Anders Nørgaards egen beskrivelse af denne ”hvervning” skildrer et vist pres: ”...jeg blev derefter stillet overfor valget: Du ved nu i store træk hvad vi allerede har og hvis du ønsker at samarbejde vil du kunne være med til at præge udsendelsen (der var på daværende tidspunkt endnu kun tale om en udsendelse) i modsat fald vil vi bringe det vi allerede har.”, Kommissionens Arkiv: Anders Nørgaards efterladte papirer: Anders Nørgaard: Min egen personlige redegørelse, 1. maj 1998.

452 Niels Westberg og Kurt Simonsen: ”Politiet ville ofre uskyldig i terrorkomplot”, *Ekstra Bladet*, 15. maj 1998.

2000 civilt søgsmål. Han krævede mortifikation af påstandene i artiklen om, at han imod alle regler skulle have opfordret Anders Nørgaard til at tilbyde Regnbuegruppen sprængstoffer, om at han skulle have haft en uenighed med PET-kildeføreren herom, samt om at han skulle have stillet Anders Nørgaard i udsigt, at man kunne lade en anden med samme navn påtage sig skylden, hvis det skulle komme ud.⁴⁵³ Sagen blev behandlet af Københavns Byret, som den 21. december 2001 afsagde dom til fordel for sagsøgeren. Sagen blev dernæst anket til Østre Landsret, som den 24. juni 2003 stadfæstede byrettens dom.⁴⁵⁴ Sagen resulterede i fremkomsten af nye oplysninger, ligesom den også gav anledning til, at sagens parter fremkom med forklaringer om ikke alene det i 1981 forløbne, men også om hvordan Anders Nørgaards oplysninger i 1998 var fremkommet.⁴⁵⁵

453 Udskrift af dombogen for Københavns byrets afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, s. 1-7.

454 Udskrift fra Østre Landsrets dombog, Dom afsagt den 24. juni 2003 af Østre Landsrets 16. afdeling, nr. B-34-02. Landsretten fandt det imidlertid efter den stedfundne bevisførelse, navnlig forklaringen fra et vidne fra miljøet, tilstrækkelig godtgjort, at Anders Nørgaard i 1981 ad to gange tilbød Regnbuebevægelsen sprængstoffer.

455 Kommissionen har foruden sine egne afhøringer et ret stort kildemateriale til rådighed, hvis tilblivelse strækker sig over tiden fra 1998 frem til 2003. Først og fremmest gælder det artiklen i Ekstra Bladet om Anders Nørgaards påståede rolle som agent provocateur. Kommissionen har haft adgang til båndkopier af i det mindste udsnit af de telefonsamtaler, som førtes mellem Anders Nørgaard og henholdsvis Frede Farmand og Ekstra Blad-journalisterne i 1998. Ikke alle samtaler har stået til rådighed for Kommissionen. Centralt i dette materiale står Anders Nørgaards udsagn, men også en telefonsamtale i 1998 mellem ekstrabladsjournalisterne og en af kilderne fra anarkistmiljøet udgør en vigtig kilde. Det pågældende båndmateriale er stillet til rådighed for Kommissionen ved Frede Farmands mellemkomst og udskrevet af Kommissionen. Der kan være usikkerhed mht. dateringen af visse samtaler. Se i øvrigt RB: Frede Farmand 16. juni 2004. Det næste kronologiske spor er rapporten efter afhøringen af Anders Nørgaard som led i den politimæssige undersøgelse i august 1998. Hertil kommer retsbogen fra Københavns Byrets behandling af injuriersøgsmålet i tiden fra 2000 frem til 2003. (Udskrift af dombogen for Københavns Byrets Afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000). Fra 2000 findes endnu en båndet telefonsamtale med endnu et vidne fra anarkistmiljøet. Også denne samtale er kommet i Kommissionens besiddelse via Frede Farmand. Hertil kommer retsbogen fra Østre Landsrets behandling af appelsagen (Udskrift fra Østre Landsrets dombog, Dom afsagt den 24. juni 2003 af Østre Landsrets 16. afdeling, nr. B-34-02). Endelig har Kommissionen selv gennemarbejdet det skriftlige kildemateriale i efterforsknings sagen vedr. brandattentaterne og i Anders Nørgaards kildeakter samt gennemført afhøringer af de i sagen involverede parter. Anders Nørgaard har imidlertid ikke kunnet afhøres. Han afgang ved døden i marts 2000.

Selv om sagen i første omgang berørte et medlem af Rigspolitiets rejsehold, var der her tale om oplysninger, som kastede videre lys på kildeføringen af Anders Nørgaard i 1981, på Anders Nørgaards forhold til Frede Farmand, Ekstra Bladet og PET i 1998 samt på de problemer, som plagede Anders Nørgaard frem til hans død i 2000.

Det fremgår af dombogsudskriften, at Frede Farmand i 1997-98 blev inddraget i tv-produktionen via en rolle som researcher eller konsulent i arbejdet med dokumentarudsendelsen. Farmand forklarede senere hen, at han kendte til Zeus' eksistens tilbage i 1992, men at han først lærte Anders Nørgaard at kende, da denne trådte frem i forbindelse med tilblivelsen af Fakzer-programmerne.⁴⁵⁶ Over for medlemmer af Kommissionen har Frede Farmand senere forklaret, at Mistrati og Jespersen efter at have hørt sprængstofhistorien – dvs. historien om Anders Nørgaards angivelige tilbud til anarkisterne om sprængstoffer – fra Anders Nørgaard, fortalte den videre til Farmand for at få denne til at finde yderligere oplysninger om sagen. De to journalister mente ifølge Frede Farmand ikke, at historien kunne holde uden yderligere dokumentation.⁴⁵⁷ Frede Farmand har for Kommissionen forklaret, at oplysningen om Anders Nørgaards identitet skal være kommet fra personer på venstrefløjen og fra disse være givet videre til Miki Mistrati og Søren Steen Jespersen til brug for arbejdet med Fakzer-udsendelsen om PET.⁴⁵⁸

Der opstod på et tidspunkt en kontakt mellem Frede Farmand og de to Ekstra Blad-journalister Kurt Simonsen og Niels Westberg, som Frede Farmand tidligere havde haft samarbejde med.⁴⁵⁹ Det er ikke klart belyst, hvordan og hvorfor kontakten opstod. Først og fremmest står det hen i det uvisse, hvornår Anders Nørgaard blev draget ind i denne kontakt, og om han fra begyndelsen har næret ønske om yderligere presseeksponering. Tidsfølgen er svær at fastsætte. Den første kontakt synes at være en telefonisk kontakt mellem Frede Farmand og Kurt Simonsen. Frede Farmand, som på denne tid havde en konflikt med PET om bl.a. hændelsesforløbet i forbindelse med Søllerødgadebomben i 1992 (jf. Kom-

456 Udskrift af dombogen for Københavns Byrets Afdeling C, 21.12. 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, Frede Farmands forklaring, s. 11.

457 Kommissionens Arkiv: Samtale mellem Frede Farmand og to medlemmer af Kommissionen, 5. oktober 2000.

458 RB: Frede Farmand, 16. juni 2004, s. 11 of.

459 Ibid. Ifølge Kurt Simonsens forklaring ved injuriersagen havde han tidligere arbejdet sammen med Frede Farmand, Udskrift af dombogen for Københavns byrets afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, s. 8-9. RB: Frede Farmand 16. juni 2004.

missionens beretning, bind 11), ringede til journalist Kurt Simonsen og fortalte denne, at han havde en historie om Anders Nørgaard. Historien gik på, at Anders Nørgaard skulle have tilbudt anarkisterne i Regnbuen sprængstoffer. Frede Farmand fortalte, at han også havde talt med folk, der i 1980'erne havde haft tilknytning til miljøet omkring bogcaféen Regnbuen.⁴⁶⁰

Det fremgår således, at oplysningen om det angivelige sprængstoftilbud kan være kommet fra såvel Anders Nørgaard selv som fra kilder i det århusianske anarkistmiljø. Det bemærkes, at der kan have eksisteret en tidligere kontakt mellem en af journalisterne og personer fra anarkistmiljøet. En af anarkisterne har således over for Kommissionen oplyst at have kendt en af journalisterne i ”mange år”.⁴⁶¹ Den ene journalist har da også været vel bekendt med det politiske miljø i Århus i 1980'erne, da han som journalist for dagbladet Information i 1982 havde citeret kilder i det århusianske venstrefløjsmiljø, som ideologisk og politisk stod RAF nært. PET formodede i en notits i 1983, at kilden måtte være inderkredsen af anarkistkredsen.⁴⁶² Ekstra Blad-journalisterne Simonsen og Westberg indledte en research, som i første omgang sigtede på at få bekræftet sprængstoftilbudet af folk, som havde deres gang i venstrefløjsmiljøet i Århus i 1981. Efter eget udsagn spillede Frede Farmand altså en ikke uvæsentlig rolle i opsporingen af nogle af disse folk.⁴⁶³

Frede Farmand ringede den 4. april 1998 til Anders Nørgaard for af ham at få belyst sprængstofhistorien. Båndkopien og afskriften af denne samtale begynder inde i samtalen midt i en drøftelse af, hvorvidt Anders Nørgaard med kildeførelsen fra rejseholdet havde overvejet at tilbyde sprængstoffer til Regnbuegruppen. Det fremgår af samtalens form, at Anders Nørgaard og Frede Farmand på dette tidspunkt var vel bekendte med hinanden. Men det er på grundlag af indholdet

460 Udskrift af dombogen for Københavns Byrets Afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, Kurt Simonsens forklaring, s. 8-9.

461 Interview nr. 1. Denne oplysning fremgik ikke af forklaringerne til hverken Københavns Byret eller Østre Landsret.

462 PET, personsag: ”Vedr. Artikel i Information”. Se: ”Myten om Århus som smørhul for terrorister”, *Information*, 20.-21. november 1982.

463 Kommissionens Arkiv: Afskrift af båndoptagelse af samtale Frede Farmand med to medlemmer af undersøgelseskommissionen, 5. oktober 2000, s. 14-16. Farmand henviste i denne sammenhæng til en serie bånd, som han udleverede til Kommissionen. Båndoptagelserne af telefonsamtaler med en bestemt person fra 11. januar og 16. januar 1992 rummer imidlertid ingen direkte henvisning til sprængstofsagen. Personen havde imidlertid heller ikke været kilde for PET under efterforskningen af brandattentaterne, men derimod for rejseafdelingen.

i samtalen meget svært at vurdere rigtigheden af påstandene om sprængstoffilbuddet. Samtaleafskriften indledes med, at Anders Nørgaard bekræfter, at rejseholdets kildefører over for ham havde sagt, at det var en god idé, hvis han lod skinne igennem, at han havde mulighed for at skaffe sådanne ting.⁴⁶⁴ Herefter synes Frede Farmand at presse Anders Nørgaard for at få en stærkere bekræftelse af forløbet, mens Anders Nørgaard holdt sig til ret ukonkrete, vage formuleringer:

- “- AN [Anders Nørgaard]: altså det der skete det var jo at øhh... [kildeføreren] han sagde, at øhh han syntes at det var en god idé, hvis øhh jeg lod skinne igennem at øhh jeg havde en mulighed for at fremskaffe sådanne ting.
 FF [Frede Farmand]: Ja. Og det gjorde du så.
 - AN: Jeg kan ikke huske, at jeg havde sådan øhh helt firkantet har sagt at øhh sådan noget kan jeg skaffe.
 - FF: Men de kan jo huske at du har tilbudt det, men de har så også sagt nej. Det er der jo flere fra gruppen der kan huske.
 - AN: Jah.
 FF: For de kan vel ikke finde på det uden at det har fundet sted.
 - AN: Nej. Hvem er det, kan du huske navnene på dem der.
 - FF: Jeg har ikke navnene (...) men det er klart jeg efterforsker den sag, det er jo klart. Ikke for på nogen måde og komme til at røre dig Anders, men simpelthen for at få kortlagt øhh [rejseholdets kildefører] og [PET's kildefører]s øhh proces i den her sag.”⁴⁶⁵

Herefter forsøgte Anders Nørgaard at genkalde sig tidspunktet for det, som han skildrer som en interessekonflikt mellem PET og rejseholdet, og som et forløb,

464 Ibid.: Afskrift af båndkopi af telefonsamtale mellem Frede Farmand og Anders Nørgaard den 4. april 1998, s. 36.

465 Ibid., s. 37. Citatet indledes der, hvor båndkopien af telefonsamtalen begynder. Båndet er beskåret. Det fremgik af Kurt Simonsens forklaring under injuriersagen, at båndafskriften, som blev stillet til rådighed for byretten, og som tilsyneladende er identisk med den båndkopi, som Frede Farmand har tilstillet Kommissionen, er klippet/redigeret i samarbejde mellem Frede Farmand, Kurt Simonsen og Niels Westberg. Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling C, 21.12. 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, Kurt Simonsens forklaring, s. 9. Ibid., Niels Westbergs forklaring, s. 11. Hensigten skal have været at undlade henvisninger til andre kilder. Det er imidlertid sket på bekostning af optagelsens fuldkommenhed og af den autenticitet, som man kan tillægge denne dokumentation.

der endte med, at PET fik sendt rejseholdet hjem.⁴⁶⁶ Frede Farmand forsøgte igen at få en konkret bekræftelse ud af Anders Nørgaard:

- “FF: nej, men ved du hvad øhh det at du på en eller anden måde skal lade forstå, at øhh du kan tilbyde sprængstoffer øhh, det må du ku’ huske at man at du har tilbudt det ellers ville de andre jo ikke huske, at øhh du har sagt det. Der er jo flere uafhængige af hinanden der har sagt at du har tilbudt det, men at man afsløget det. Hvorfor tilbød, ja undskyld du – er det hårdt for dig at sige det Anders
 - AN: Nej, men altså umiddelbart kan jeg ikke øhh huske at jeg har gjort det sån øhh i hvert fald ikke i så firkantede vendinger
 - FF: Nej, altså når du siger firkantet vendinger, vil det så sige, du kan godt have tilbudt det dem øhh at hvis det kunne komme på tale og og de syntes at det var en god idé, så kunne du måske og så videre,
 - AN: Ja
 - FF: er det noget i den form – på det niveau
 - AN: Ja
 - FF: det er ikke sådan, at du stod der og og havde lidt varelager med
 - AN: nej nej nej aldrig nogensinde
 - FF: Nej, men altså at du kunne tilbyde det
 AN: Ja”⁴⁶⁷

Det fremgår, at Anders Nørgaard understreger, at han ikke kan huske, om han nogensinde ”helt firkantet” kom til at tilbyde sprængstof. Han omtaler ikke entydigt en instruktion fra rejseholdets kildefører, men en samtale med denne om muligheden for at ”...lade skinne igennem”. Han mente at have følt en spænding i samarbejdet mellem PET i Århus og rejseholdets folk i efterforskningsgruppen. Han er klar i sin tilkendegivelse af, at PET’s kildefører meget klart tog afstand fra den mulighed, at Anders Nørgaard kunne tænkes at friste anarkisterne med sprængstof:

- “AN: Ja, efterfølgende var helt enige om at øhh det var jo i virkeligheden utilstedeligt
 - FF: Ja, altså...[PET’s kildefører] ku’ godt se at det var at gå over stregen
 - AN: ja ja, men det øhh [PET’s kildefører] var ikke informeret om det på daværende tidspunkt.
 - FF: Nej

466 Kommissionens Arkiv: Afskrift af båndkopi af telefonsamtale mellem Frede Farmand og Anders Nørgaard den 4. april 1998, s. 36.

467 Ibid., s. 39-40.

- AN: Lige så snart han blev informeret om det, så sagde han stop, brems, her stopper vi.
- FF: Ja. Så det vil sige han har
- AN: og så var det at ham og...[*kildeføreren fra rejsholdet*] de blev uvenner
- FF: Nå, det blev de uvenner om, for der havde de en interessekonflikt
- AN: ja
- FF: er det fordi
- AN:...han [Kildeføreren fra rejsholdet] vil jo gerne afslutte sagen hurtigt og komme hjem til København ikk'
- FF: Nå, og så kunne man lave sådan en provokation og så måske bagefter sige, de har sagt ja og så var den lukket og så ku' de få hammeren på det.
- AN: Ja, altså det var så'n nej det ved jeg ikke, det var så'n jeg opfattede det i hvert fald
- FF: Ja det er jo klart, fordi i det øjeblik de siger ja tak ikk' så er de jo kriminelle ikk'
- AN: Jo
- FF: Og så ku' han lukke sagen og sige de er skide kriminelle, de og så kunne han jo egentlig føre bevis på, at at øhh at rigspolitiets rejshold havde gjort deres job og afsløret at Nordirlandskomiteen eller som den hedder var øhh
- AN: nej men det var sgu' ikk' Nordirlandskomiteen som sådan
- FF: Nå
- AN: Det var øhh hvad hedder det øhh det folk i blandt Regnbuefolkene
- FF: Ja, okay. Det var dem der ku' få det tilbud hvis det var og så ku' han, men men når du siger at han så ku' lukke sagen, vil det så sige, at at nu kunne de blive blåstemplet som ekstremister også ku' PET overtage den
- AN: Nææh jeg mener at han øhh hvad hedder det regnede med at så kunne de simpelthen lukke hele sagen på Therma og hvad hedder det tæppefabrikker og DSB og som sådan
- FF: Nåhh, således at de ku' få tillagt skylden
- AN: Ja
- FF: Nå, det var på den måde
- AN: og så bare øhh så bare gå af ikk'
- FF: Og så bare sige det er nok dem der har skylden, og så færdig
- AN: Ja
- FF: og så havde de ligesom, skal vi sige F-sagen,
- AN: for at lukke, ja
- FF: og en ret barsk måde at lukke en sag ved og
- AN: jamen de var jo derovre i lang tid og der skete ikke en skid
- FF: ja ja og de kunne ikke finde ud af en skid
- AN: Nej
- FF: Nej. Så prøvede de kunstigt at lukke den ved at øhh du ligesom skulle lade forstå så'n og så'n. Men det blev det vel så ikke fordi øhh...[*PET's kildefører*] syntes ikke det var sagen at blive ved med sådan noget.

- AN: Jamen øhh lige så snart...[PET's kildefører] overhovedet blev informeret om det, så øhh, så sagde han nej.
- FF: Ja
- AN: men der havde jeg nemlig haft en samtale med...[rejseholdets kildefører] ikk⁴⁶⁸

Det fremgår, at tanken om et tilbud fra Anders Nørgaard om selv fiktive sprængstoffer straks blev afvist af PET's kildefører. Anders Nørgaard var også klar i sin tilkendegivelse af, at samarbejdet mellem PET's region II og rejseholdet blev afsluttet med et brud.⁴⁶⁹

Ekstra Blad-journalisterne havde kontakt til en person i *den centrale anarkist-gruppe* og flere andre kilder, som enslydende bekræftede sprængstoffhistorien. Sagen var således angiveligt bekræftet fra to kilder, som havde været centralt placeret i Regnbuen.⁴⁷⁰ Efter at Frede Farmand nu havde søgt yderligere information om hændelsesforløbet, orienterede han de to Ekstra Blad-journalister om Anders Nørgaards udlægning af sagen. De to journalister, som indtil da ikke havde truffet Anders Nørgaard, tog derpå kontakt til denne efter at have hørt Frede Farmands båndoptagelse af samtalen med Anders Nørgaard.⁴⁷¹ I en telefonsamtale med Anders Nørgaard den 14. maj søgte de en bekræftelse af, at der skulle være blevet tilbudt sprængstof, og af at man havde luftet tanken om at "redde" Anders Nørgaard i tilfælde af afsløring. Anders Nørgaard blev overrumplet over, at journalisterne kendte til sagen, og først og fremmest over, at de havde kendskab til politifolkenes rolle. Båndoptagelsen tyder ikke på, at journalisterne meddelte Anders Nørgaard, at de havde kendskab til Frede Farmands forudgående telefonsamtale med Anders Nørgaard. Journalisterne henviste til, at de havde vidneudsagn fra miljøet om, at Anders Nørgaard havde tilbudt sprængstoffer, og udfrittede denne for, hvad der egentlig var forløbet. Også her var Anders Nørgaards udsagn både vage og uklare:

468 Ibid., s. 40-42.

469 Ibid., s. 45.

470 Kurt Simonsens forklaring for Københavns Byret: Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, s. 8-9

471 Udskrift af dombogen for Københavns Byrets afdeling C, 21. december 2001, sagsnr. BS 5C-2970/2000, Niels Westbergs forklaring, s. 10. Westberg forklarede byretten, at han indtil da ikke havde haft forbindelse til Anders Nørgaard.

“AN: men øhh dengang – han [kildeføreren fra rejseholdet] er en hamrende dygtig kriminalbetjent, det er jo så noget helt andet

- EB1: Det er noget helt andet ja, men man kan da også godt forstå, at han øhh – det forstår jeg da i hvert fald udmærket – at han i den der sammenhæng faldt for fristelsen ikk’

- EB1: øhh for at få hul på øhh sagen og folkene nede i Mejlgade altså kunne falde for den fristelse så det, det er da meget let og øhh forstå, men men der var jo ikke mandat til det. Altså vi har talt med Ole Espersen øhh og han siger, at øhh hvad hedder det, tilladelse til at infiltrere lige netop præcis i denne her sammenhæng den jo slet ikke omfattede noget der kunne opfattes som provokatorvirksomhed

- AN: nej

- EB1: og det har...[kildeføreren fra rejseholdet] jo altså også åbenbart været pinlig klar over, at hér

- AN: helt sikkert

- EB1: at her gik man over stregen ikk’

- AN: Jo

- EB2: nej, men øhh det var jo sådan set Ole Espersen fratager jo også dig ansvar om man så må sige. Han siger, at hvis det virkelig er sandt, altså at du gik videre med den der antydning og ligesom sagde, at øhh det kunne du muligvis godt skaffe øhh så har du jo selvfølgelig gjort det i tiltro til at den politimand der bad dig om det, at øhh, at det var i orden når han bad dig om det, altså det var ikke dit ansvar.

- AN: Både og det er også derfor jeg faktisk i dag øhh ikke så gerne vedkender mig historien ikk’ fordi øhh jeg syntes, at øhh, at det var meget dubiøst og hvad hedder det øhh. Det var alene...[kildeføreren fra rejseholdet] der startede med at fortælle mig om det ikk’. Og så på et efterfølgende møde, hvor de begge to var til stede,

- EB1: altså...[kildeføreren fra PET] og...[kildeføreren fra rejseholdet]

- AN: ja

- EB1: ja

- AN: der øhh hvad hedder det, blev vi så enige om, der var det så vi ville trække det i land igen ikk’

- EB1: ja, trak det i land, men du tilbød jo rent faktisk eller antydede

- AN: jo jo der havde jeg måske gjort det ikk’

- EB1: jahh

- AN: det kan jeg så ikke huske

- EB1: men der opgav man planen så i hvert fald.

- AN: ja

- EB1: ja, okay.

- EB2: fordi...[PET-kildeføreren] under ingen omstændigheder ville være med til det

- AN: ja

- EB1: og dit indtryk var, at det var på grund af – altså han var en hædersmand på det tidspunkt eller i denne her forbindelse øhh...[PET’kildeføreren].

- AN: Det syntes jeg faktisk stadigvæk han er"⁴⁷²

To forhold træder klart frem af denne samtale. Trods gentagen boren i sagen er Anders Nørgaard ikke i stand til at genkalde sig sprængstoftilbuddet i miljøet præcist. Dog antyder han, at han muligvis inden mødet med de to kildeførere den 28. april 1981 allerede havde tilbudt sprængstoffer ("jo jo der havde jeg måske gjort det ikk"). Derimod er han entydig med hensyn til PET's klare afstandtagen fra nogen form for selv hypotetisk omtale af sprængstoffer over for anarkisterne.

De to journalister overraskede videre Anders Nørgaard ved at henvise til historien om, at han skulle kunne blive reddet ved forveksling med en anden mand. I det hele taget blev Nørgaards loyalitet i forhold til sine tidligere samarbejdspartnere søgt rystet. Det skete også med henvisning til, at kildeføreren fra rejseholdet som hævnakt over for PET-kildeføreren i sommeren 1981 skulle have plantet en historie ved Ekstra Bladet i Århus om, at der var plantet en PET-agent i venstrefløjsmiljøet i Århus. Denne oplysning (som ikke nogetsteds er substanceret) virkede stærkt foruroligende på Anders Nørgaard.⁴⁷³

Derimod fremgår det af telefonsamtalen, at Anders Nørgaard var ret specifik med hensyn til den situation, hvori samtalen om sprængstofferne skulle have fundet sted. Han genkaldte sig en situation under en biltur sammen med kildeføreren fra rejseholdet og kunne knytte specifikke omstændigheder dertil. Han tidsfæstede samtalen til forsommeren 1981 og ræsonnerede, at den måtte have fundet sted i april, da han i forbindelse med 1. majarrangementet havde sin kærestes lille søn med. Det betyder, at samtalen i Anders Nørgaards erindring har fundet sted samtidig med, at Anders Nørgaard rapporterede tilbage til sine kildeførere om planerne i miljøet omkring bogcaféen Regnbuen om at anskaffe sig sprængstoffer fra forbindelser på Sjælland. Det er på den baggrund svært at se, hvorfor rejseholdet skulle bede Zeus fungere som agent provocateur, når miljøet af egen drift var i færd med at planlægge ulovlig anskaffelse af sprængstoffer. Det betyder på den anden side, at der ikke kan herske tvivl om, at samtalerne mellem Anders Nørgaard og kildeførerne har cirklet omkring sprængstoffer og kildens stillingtagen hertil.⁴⁷⁴ Som tidligere nævnt diskuterede man ivrigt alle mulige former for aktioner i efterforskningsgruppen, og Anders Nørgaard kan,

472 Kommissionens Arkiv: Afskrift af båndkopi af telefonsamtale mellem Kurt Simonsen, Niels Westberg og Anders Nørgaard den 14. maj 1998, s. 4-7.

473 Ibid., s. 9ff.

474 Ibid., s. 19ff.

som det er forklaret for Kommissionen af lederen af rejseholdets udsendte efterforskningshold, i samme periode have stillet sine kildeførere forslag om at tilbyde sprængstoffer. I realiteten må det – støttet til Anders Nørgaards egen tidsangivelse – anses for sikkert, at de samtaler med rejseholdets kildefører, som omtales, må være de samme samtaler, som fandt sted den 22. og – især – den 24. april 1981. De kan vanskeligt have fundet sted efter den 28. april, hvor de to kildeførere i vendinger, som ikke var til at misforstå, instruerede Anders Nørgaard om at holde sig fra alt, hvad der havde med sprængstoffer at gøre.

Helhedsindtrykket af hans telefonsamtale med de to journalister er, at han var bragt i defensiven af deres detaljviden om hans færd, men at han også havde svært ved at genkalde sig de nøjagtige situationer. Det skal i den forbindelse erindres, at Anders Nørgaard uforberedt blev ringet op af to ham ukendte personer, som pressede ham for detaljerede oplysninger om samtaler, som lå 17 år tilbage i tiden. Anders Nørgaard havde, som det allerede er fastslået, været involveret i ganske mange samtaler med personer fra Regnbuen og med sine kildeførere om sprængstoffer i første halvdel af 1981. Desuden har han antagelig følt sig presset stillet over for påstanden om, at flere vidner uafhængigt af hinanden bekræftede, at han havde tilbudt sprængstof. Det kan således ikke afvises, at Nørgaard har følt sig under et vist pres, og af denne grund har henvist til en kildeførers medvidende, når han skulle forklare om sprængstofftilbuddet, som flere vidner i miljøet angiveligt havde overhørt.

For så vidt angår Anders Nørgaards angivelige tilbud om at fremskaffe sprængstof til anarkisterne findes der to kilder til historien: dels Anders Nørgaard selv (om end formuleringen er uklar), og dels den eller de personer i miljøet, som hævder at have hørt Anders Nørgaard fremsætte tilbuddet. Der er tale om to vidneudsagn fra Regnbuemiljøet, som de to journalister fra Ekstra Bladet over for Anders Nørgaard henviste til som udtryk for, at de allerede havde deres historie bekræftet fra anden side, og som senere blev fremført i forhandlingerne i Københavns Byret og siden hen i ankesagen i Østre Landsret. Dertil kommer, at lederen af rejseholdets efterforskningshold i Århus har forklaret, at Anders Nørgaard over for politiet fremkom med det forslag, at man kunne tilbyde miljøet sprængstoffer. Det kan på denne baggrund ikke afvises, at Anders Nørgaard i den periode, hvor han afventede en endelig og præcis instruktion med hensyn til, hvordan han skulle forholde sig til sprængstoffer, kan have henvendt sig til miljøet og tilbudt eller antydnet noget mere eller mindre specifikt om at kunne skaffe sprængstof, muligvis fordi han har fornemmet, at miljøet, trods forsikringer om det modsatte, havde svært ved at fremskaffe det lovede sprængstof. Det er under alle omstændigheder vigtigt at påpege, at anarkistmiljøet på forskellige

tidspunkter i 1981 arbejdede aktivt for at skaffe sprængstoffer, hvilket fremgår både af de af Anders Nørgaard afgivne kildeoplysninger og af de af Kommissionen indhentede forklaringer fra anarkistmiljøet.

KONKLUSION

Vedrørende Anders Nørgaards virke i Århus

Det har været vanskeligt for Kommissionen at fastlægge forløbet i Operation Zeus. Nedenfor følger de væsentligste konklusioner, som kan drages på baggrund af ovenstående analyse.

1) Vedr. overvejelser om sprængstof i anarkistmiljøet:

Kommissionen kan som et nyt og hidtil ukendt forhold dokumentere, at anarkistmiljøet i Århus i foråret/sommeren 1981 talte om at anskaffe sig sprængstof, nærmere betegnet trotyl. Dette forhold blev omtalt over for Anders Nørgaard af personer i miljøet i perioden fra marts 1981 til juni 1981. De mest konkrete udsagn fra miljøet er fra ultimo april 1981 og vedrører ankomst af sprængstof med henblik på sprængning af en statue den 1. maj 1981. Kommissionen har indhentet oplysninger fra en ledende skikkelse i det overvågede miljø, som har forklaret om et lignende forsøg på at anskaffe trotyl i sommeren 1981. At drøftelser om at anskaffe trotyl foregik i miljøet i denne periode underbygges således af to uafhængige kilder.

2) Vedr. efterforskningsgruppens interne overvejelser i den anledning:

Ultimo april 1981 pågik der diskussioner i efterforskningsgruppen om, hvordan man skulle forholde sig til anarkistmiljøets forsøg på at skaffe sig sprængstof. Flere forskellige forslag, blandt andet om at fratage anarkisterne sprængstoffet og bringe det til en kontrolleret sprængning med henblik på at se, hvilken reaktion denne ville afføde i miljøet, blev drøftet. Alle forslag blev afvist efter interne overvejelser i efterforskningsgruppen. Anders Nørgaard blev ikke orienteret om disse drøftelser.

3) Vedr. kildeførernes instruktion af Anders Nørgaard med hensyn til sprængstoffer:

Anders Nørgaard blev den 28. april 1981 instrueret i, at han ikke måtte involvere sig med sprængstoffer. Dette fremgår entydigt af det samtidige kildemateriale. Der findes ikke samtidigt kildemateriale, der godtgør, at Anders Nørgaard af Rigspolitiet (ved kildeføreren) før denne dato er blevet opfordret til at tilbyde miljøet sprængstoffer. Det skal dog i den forbindelse bemærkes, at Kommissionen ikke nærmere kan fastslå indholdet af drøftelserne på de separate møder mellem rejseafdelingens kildefører og Anders Nørgaard. Følgende ligger dog fast: Den 22. april 1981 meddelte rejseholdets kildefører Nørgaard, at han "foreløbig" skulle stille sig afvisende med hensyn til at modtage sprængstof. Der lå i denne formulering ingen accept af kildens involvering i sprængstoffer, og seks dage senere var efterforskningsgruppens negative holdning til spørgsmålet fuldstændig afklaret og meddelt Nørgaard. Det fremgår derimod af Kommissionens afhøring af lederen af rejseholdets efterforskningsgruppe, at Anders Nørgaard selv foreslog efterforskningsgruppen at tilbyde sprængstoffer til miljøet, men at Nørgaard fik forbud herimod. Hvorvidt Anders Nørgaard, som hævdede af kilder i miljøet, har tilbudt miljøet sprængstoffer, kan Kommissionen ikke afgøre med sikkerhed. Oplysningerne herom er omgærdet med betydelig kildemæssig usikkerhed.⁴⁷⁵

4) Vedr. forholdet mellem PET og rejseholdet og årsagerne til rejseholdets hjemsendelse:

Rejseholdet synes ikke at være blevet trukket ud af efterforskningen pga. af interne uenigheder i efterforskningsgruppen med hensyn til, hvorvidt Anders Nørgaard måtte involvere sig i anarkisternes planer med sprængstoffer. Udtrækningen af rejseholdet skete først i løbet af juni måned 1981, og efterforskningsgruppen havde allerede den 28. april 1981 klargjort sin stillingtagen til Anders Nørgaards eventuelle omgang med sprængstoffer, nemlig at han ikke måtte komme i berøring hermed. Det kan derimod ikke afvises, at der senere i forløbet og inden rejseholdets udtrækning opstod uenigheder mellem PET og rejseholdet med hensyn til kildeføringen af Anders Nørgaard, vurderingen af det indsamlede materiale og ikke mindst efterforskningsprioriteringerne.

Det er her værd at bemærke sig, at diskussionen i anarkistmiljøet om sprængstoffer synes at have samlet sig i tiden omkring og mest før den 1. maj, mens opstramningen af sikkerhedsproceduren først – ifølge det efterladte kildemateriale

475 Det bemærkes herved, at Østre Landsret, som anført i note 450, navnlig på grundlag af forklaringen fra et vidne fra miljøet, fandt det tilstrækkelig godtgjort, at Anders Nørgaard havde tilbudt sprængstof.

– gav anledning til ærgrelse fra rejseholdet hen mod afslutningen af samarbejdet i slutningen af maj/begyndelsen af juni 1981. Opstramningen af sikkerhedsproceduren og den i den forbindelse opståede uenighed mellem PET og rejseholdet, efterfulgt af rejseholdets udtræden af efterforskningen, kan således ikke tidsmæssigt umiddelbart forbindes med den nævnte diskussion i miljøet om anskaffelse af sprængstoffer.

5) Vedr. Anders Nørgaard som kilde for PET i 1980'erne:

Det er Kommissionens indtryk, at Anders Nørgaard i Århus var en dygtig og troværdig kilde for PET. Han formåede med stor sandsynlighed at bevare sit dække i miljøet i Århus, samtidig med at han videregav pålidelige oplysninger, som PET ofte formåede at få verificeret gennem oplysninger indhentet på anden vis.

6) Vedr. Anders Nørgaard som journalistisk kilde og historisk vidne i 1998:

Anderledes stiller det sig med Anders Nørgaard som et historisk vidne og en journalistisk kilde, der i 1998 forklarede pressen om sit virke for PET i 1980'erne. Dels udtrykte han flere gange, blandt andet over for Københavns Politi, frustration over den måde, hvorpå hans oplysninger var blevet gengivet i pressen, dels gav han udtryk for at have følt sig presset. Det er for eksempel bemærkelsesværdigt, at han ifølge de udlægninger, som findes i pressen og i diverse bøger, aldrig udtalte sig om anarkistmiljøets forsøg på selv at fremskaffe sprængstoffer. Spørgsmålet giver anledning til en generel overvejelse om troværdigheden af de oplysninger, som blev fremsat i denne periode.

3. OPERATION ZEUS: KØBENHAVN

I november 1981 stod det klart for PET, at Anders Nørgaards potentiale i Århus var ved at være udtømt. På et møde i Centralafdelingen den 2. november 1981 drøftede man spørgsmålet om udfasning eller afvikling af Anders Nørgaards virke for PET. Kriminalinspektør i PET H.M. Lauritzen advarede her mod, at afrapningen blev for brat, hvilket kunne rumme risici. Det var muligvis på den baggrund, at det blev besluttet at afholde et trepartsmøde mellem Anders Nørgaard, kildeføreren fra region II og efterforskeren fra Centralafdelingens Afdeling C.⁴⁷⁶ Hensigten synes at have været at overføre Zeus til mindre krævende opgaver i Københavnsområdet.

Den 24. november 1981 gjorde kildeføreren regnskabet op over kilde Zeus. Hans vurdering var positiv. Kilden havde nu udtømt sine muligheder i Århusmiljøet, og selv om man ikke havde afsluttet kildeoperationen med en afsløring af gerningsmændene, havde Zeus gjort betydelige tjenester for PET i Århus. Kildeføreren nævnte en række resultater og indsatsområder og noterede, at man med Zeus var blevet sparet for at skulle anvende en række andre og mere resourcekrævende indhentningsmetoder, som ikke kunne have bragt så nøjagtige oplysninger. Han anbefalede videre brug af kilden, idet Zeus havde demonstreret en evne til at blive anerkendt i sikkerhedsbevidste målgrupper og til at vinde almindelig tillid. Han anerkendte kildens – til afhængighed af kildeføreren grænsende – loyalitet.⁴⁷⁷ Som den tidligere kildefører har forklaret for Kommissionen:

“PET fortsatte med Zeus til november-december samme år, hvor Anders Nørgaard stoppede i Århus. Det var da klart, at Anders Nørgaard ikke kunne komme længere ind, og vidnet kunne ikke se nytteværdien af ham. De ugentlige møder og økonomiadministrationen fortsatte.”⁴⁷⁸

476 PET, kildesag: ”Tidsskema”, s. 72, 2. november 1981.

477 Ibid., Vedr. Vurdering af kilde Zeus, 24. november 1981.

478 RB: PET-medarbejder, 9. december 2003, s. 24.

Den 2. december 1981 afholdtes et nyt møde i Centralafdelingen i København om Anders Nørgaards fremtid. I mødet deltog samme kreds. Man gjorde nu status over Zeus' arbejde i Århus, og besluttede at flytte ham til Centralafdelingen i København. Årsagen var, at Anders Nørgaard efterhånden følte sig isoleret af den hårde kerne blandt anarkisterne. Desuden havde han hjemve. Da Nørgaard dog gerne ville fortsætte arbejdet for PET, blev det besluttet, at man i første omgang kunne benytte ham som "flydende kilde" med henblik på et senere fast tilknytningsforhold. Man havde især en tilknytning til VS eller det helt nydannede SAP i tankerne, da det var svært at skaffe oplysninger om disse partier, og da man kun havde sådanne fra åbne kilder. Man forudså imidlertid, at det kunne være vanskeligere at få så fuldt udbytte af Anders Nørgaard i København, som man havde fået i Århus. Samtidig forbeholdt man sig, at der skulle foretages en yderligere vurdering af Zeus, når man havde modtaget oplysninger fra ham gennem et stykke tid.⁴⁷⁹

Det er vanskeligt at følge beslutningsprocessen i PET og i Justitsministeriet vedrørende overbringelsen af Anders Nørgaard fra indsatsen mod brandstiftelserne i Århus til en mere alment politisk rettet indsats i København. Daværende justitsminister Ole Espersen har kategorisk afvist, at han godkendte overførelsen af det oprindeligt givne mandat til indsættelsen af Nørgaard i Århus, som netop blev givet under henvisning til den alvorlige, terrorlignende udvikling.⁴⁸⁰ En notits af 4. december 1981 i Anders Nørgaards kildemappe oplyser blot, at beslutningen om overførelsen blev truffet den 2. december, og en håndskrevet påtegning lyder "JM underr."⁴⁸¹ Det fremgår ikke, om det betyder, at ministeren

479 PET, kildesag: "Vedr. overbringelse af kilde Zeus", 4. december 1981.

480 RB: Ole Espersen, 5. december 2000: "Vidnet har ikke godkendt penetrering af SAP. Vidnet blev vred over, at det i en tv-udsendelse fremstod som om, at han havde godkendt penetrering af politiske partier..."

481 PET, kildesag: "Vedr. overbringelse af kilde Zeus", 4. december 1981. En anden påtegning oplyste, at vpm. Niels Schmidt havde set notitsen. Notitsens forfatter oplyste over for Kommissionen, at formuleringen "JM underr" både kunne betyde, at ministeren var underrettet, og at departementschefen var underrettet. Jf. RB: PET-medarbejder, 22. oktober 2002. Jf. spørgsmål 295 fra Folketingets Retsudvalg til justitsministeren, om fortolkningen af påtegningen "JM underr." Heri spørges det, om påtegningen skulle forstås således, at Justitsministeriet skulle underrettes, og at der ville være anført en dato og navn, såfremt dette var sket. På grundlag af ovenstående må svaret være, at påtegningen betød, at Justitsministeriet var underrettet. Derimod fremgår det ikke, om justitsministeren var underrettet.

er blevet underrettet, eller om det betyder, at PET's chef har underrettet departementschefen i Justitsministeriet.

PET's daværende chef Ole Stig Andersen fandt i sin forklaring for Kommissionen, at:

“Vidnet vil mene, at selv om en kilde, der har været penetrant, blot flyttes og benyttes et andet sted som penetrant, er der herved sket en så betydelig ændring, at ministeren bør underrettes.”⁴⁸²

Ole Stig Andersen erindrede ikke selv en forelæggelse, men fandt at en sådan måtte være sket af ham selv, hvis han ikke havde været bortrejst. Han mente ligeledes, at han selv ville være blevet inddraget i en beslutning om en overbringelse og penetration.⁴⁸³

Det må på grundlag af ovenstående opfattes som sandsynligt, at operationen har været kendt for chefen for PET, om end det ikke kan fastslås, hvorvidt politimesteren har kendt penetrantens identitet. Derimod fremgår det, at ministeriet har været underrettet, hvilket indebærer, at departementschefen – eller i dennes fravær stedfortræderen – må have kendt til operationen. Den daværende minister har erklæret ikke at have givet tilladelse. Hvad angår ministerens erklæring om ikke at have givet tilladelse forklarede daværende departementschef Niels Madsen:

“Adspurgt om den såkaldte 'Anders Nørgaard-sag' forklarede vidnet, at han ikke har nogen præcis erindring om drøftelser eller sagsbehandling i ministeriet vedrørende Anders Nørgaard, men han har sandsynligvis kendt til ham.

Adspurgt vedrørende notits på PET's kildemappe med angivelsen 'JM underr' forklarede vidnet, at han ikke kan sige, om JM betyder Justitsministeriet eller justitsministeren. Vidnet kan kun sige, at såfremt justitsministeren er underrettet, er vidnet også blevet det, men vidnet kunne være underrettet om et spørgsmål, uden at ministeren blev det.

Der var ikke i Justitsministeriet retningslinier for, hvem der tog stilling til PET's anvendelse af agenter/penetranter. Spørgsmål herom kan være nævnt for vidnet, der tog stilling til, om ministeren skulle informeres. Vidnet tør ikke sige, hvad der menes med bemærkningen i retningslinjerne vedrørende efterforskning på det

482 RB: Ole Stig Andersen, 9. september 2003.

483 Ibid. Det samme gjaldt PET-chefens tilsyn med den hemmelige kasse, hvorved han ville kende udgifterne til kilderne. Ibid. Spørgsmålet om godkendelse af penetrationsoperationen er rejst i spørgsmål nr. 277 fra retsudvalget.

politiske område om, at spørgsmål om penetrering skal forelægges for den politisk ansvarlige minister.”⁴⁸⁴

Retlig vurdering med hensyn til godkendelsen af Zeus' virke i København

Retningslinjerne vedrørende efterforskning på det politiske område fra 1983 bestemmer, at brug af penetranter kun må ske efter forudgående godkendelse fra Centralafdelingen, som i disse tilfælde altid vil forelægge spørgsmålet for den politisk ansvarlige minister. Retningslinjerne er som andetsteds beskrevet godkendt af Regeringens Sikkerhedsudvalg og indebærer, at PET har pligt til at søge godkendelse hos justitsministeren til brugen af penetranter inden for retningslinjernes område.

Retningslinjerne fra 1983 var i nogen grad en kodifikation og sammenskrivning af de senere års praksis og enkeltstående retningslinjer, og meget tyder derfor på, at der også i nogen tid forud for 1983 har bestået et krav om, at ministeren skulle godkende brugen af penetranter. På denne baggrund, og når henses til, at justitsminister Ole Espersen faktisk fik forelagt og godkendte operationen med Anders Nørgaard i Århus, finder Kommissionen, at beslutningen af 2. december 1981 om at indsætte Anders Nørgaard som penetrant i SAP antagelig krævede en ministergodkendelse. Det bemærkes herved, at den af Ole Espersen tidligere godkendte operation med Anders Nørgaard i Århus var tidsbegrænset og alene møntet på opklaring af brandattentaterne, og Kommissionen finder ikke grundlag for at fastslå, at ministerens godkendelse angik en mere vidtgående brug af Anders Nørgaard i andre sammenhænge.

Påtegningen ”JM underr.” på et notat af 4. december 1981 sandsynliggør, at PET's chef i overensstemmelse med gældende retningslinjer i hvert fald har forelagt sagen for Justitsministeriets departement, men det har ikke kunnet afgøres, om påtegningen henviser til ministeriet eller ministeren. Om sagen faktisk har været forelagt justitsministeren, fremgår ikke af det samtidige kildemateriale, men Ole Espersen har for Kommissionen forklaret, at han ikke har godkendt kildeoperationen i København.

Det er andetsteds beskrevet, at PET's chef havde direkte referat til Justitsministeriet, med den konsekvens, at PET's chef normalt kunne henvende sig direkte til

484 RB: Niels Madsen, 4. december 2001.

Justitsministeriets departementschef uden at inddrage Rigspolitichefen.⁴⁸⁵ Det direkte referat indebar imidlertid ikke, at PET's chef kunne henvende sig direkte til ministeren. Det kan derfor alene antages, at PET skulle forelægge sagen for Justitsministeriet som sådant med henblik på ministerens godkendelse af operationen. Det er Kommissionens opfattelse, at det har været departementets opgave at påse, at ministeren blev underrettet behørigt om de sager, som PET forelagde for departementet. Kommissionen kan derfor ikke lægge til grund, at PET's fremgangsmåde i den pågældende godkendelsessag har været i strid med de herom gældende regler. Det har ikke været muligt for Kommissionen at fastlægge årsagen til, at PET's anmodning ikke ses at være blevet forelagt ministeren til godkendelse.

Indsættelsen i SAP

I Subversionsafdelingen i København foregik styringen af overvågningsindsatsen ifølge en af Nørgaards nye kildeførere således, at det formelt – ofte også reelt – var afdelingslederne, der bestemte, hvad man skulle interessere sig for. Medarbejderne havde imidlertid ret stort spillerum til at følge deres jugement.⁴⁸⁶ Den anden kildefører:

“Erindrer ingen særlige retningslinier i PET om, hvad der skulle efterforskes i denne type sager. Det var nærmest den enkelte sagsbehandler, der måtte undersøge, om noget var af betydning.”⁴⁸⁷

Trusselvurderingen synes også at have været lidt usikker:

“Vidnet kan bekræfte, at man i PET anså SAP og VS som lige interessante, men dog nok således, at SAP var mest farlig. Det var indtrykket, at disse partier bestod af 'slappe' kommunister, men altså stadig med kommunistiske holdninger.”⁴⁸⁸

485 Som omtalt i Kommissionens beretning, bind 1, har Rigspolitichefen i forhold til PET alene haft visse administrative og bevillingsmæssige beføjelser.

486 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

487 RB: PET-medarbejder, 22. oktober 2002.

488 RB: PET-medarbejder, 22. oktober 2002.

Anders Nørgaard blev introduceret til sine nye kildeførere fra Centralafdelingen den 22. december 1981. Det aftaltes nu, at han skulle tage kontakt til SAP.⁴⁸⁹ Det bemærkes, at Centralafdelingen ikke i samme grad som i regionsafdeling II afprøvede Anders Nørgaard før indsættelsen, eller med nær samme omhu overvågede agentens færden, trivsel og forhold i almindelighed.

Beslutningen om at indsætte Anders Nørgaard i SAP var for så vidt ikke kun en principielt vigtig beslutning med hensyn til det operationelle, men også med hensyn til, hvordan PET skulle forholde sig over for det nyetablerede SAP. Flere af de personer og aktiviteter, som det nye parti rummede, havde PET dog tidligere overvåget qua den løbende overvågning af trotskisterne.⁴⁹⁰ Der var med beslutningen om indsættelsen af Anders Nørgaard mod SAP også tale om en principiel beslutning om overvågning af et politisk parti. I forhold til SAP gjorde der sig imidlertid den komplikation gældende, at partiet selv og den dertil knyttede kreds også havde en række forbindelser til andre grupperinger – f. eks. BZ-miljøerne. En eventuel trusselsvurdering fra PET's side måtte altså forholde sig til dels det politisk-programmatiske aspekt i forhold til SAP, men også inddrage bl.a. det, som gik under betegnelsen ”uro m.v.”. Udfoldede trusselsvurderinger i forhold til SAP og de dermed forbundne miljøer ses ikke bevaret, førend Wamberg-udvalget rejste det principielle spørgsmål om overvågningen af SAP (se nedenfor).

Tidligt 1982 gik Nørgaard i gang med sin indhentning af oplysninger. Arbejdet kan følges i Anders Nørgaards kildemappe. Nørgaard kontaktede den 19. januar 1982 SAP i København for at afhente materiale. Efter i en periode at have fulgt skolingskurser og deltaget i en række aktiviteter knyttet til miljøet omkring SAP, blev Anders Nørgaard i juni 1982 kandidatmedlem af partiet. Indtil slutningen af 1983 deltog han aktivt i partiets arbejde i København og begyndte at få sin daglige gang i partiets lokaler. Anders Nørgaard mødtes i denne periode regelmæssigt med sine kildeførere, som dækkede hans udgifter, betalte ham for hans timeforbrug og modtog diverse indsamlede materialer og i øvrigt *debriefede* ham om, hvad der foregik, og hvem han havde talt med. Kildedagbogen har form som en log, hvori alle møder er anført med dato, kortfattede oplysninger om aktiviteten, de indhentede oplysninger, enkelte navne og udgifter. I januar 1983 blev han leder af SAP's trykkeri, og snart efter udvidedes hans administrative opgaver. Af og til var Anders Nørgaard i stand til at levere oplysninger om forskellige

489 PET, *Redegørelse*, s. 48-49.

490 Om PET's overvågning af trotskisterne, se Kommissionens beretning, bind 9.

aktioner, idet miljøet tydeligt var en del af et bredere netværk af aktivister med berøringsflader til bl.a. BZ og visse arbejdsmarkedsaktioner.⁴⁹¹ Det kunne således f. eks. hedde:

“Mødet drejede sig overvejende om den forestående generalstrejke d. 28.1. Man ville gå med, dele pjecer ud og sælge Klassekampen. Dernæst ville man i den kommende tid tage hul på forberedelse af den kommende SAP landskongres.”⁴⁹²

Og måneden efter:

“Z” deltog i SAP i alm. arbejde, bl.a. forlaget... [*To ledende SAP-medlemmer*] diskuterede højt ang. arbejderne på B&W, der var nogle svin, idet de ikke helhjetet gik ind for sagen.”⁴⁹³

Den 2. februar 1983 fik Nørgaard af sine kildeførere udleveret et kitsæt – nøglefidusen – til kopiering af nøglen til SAP’s lokaler.⁴⁹⁴ I kildeførerens forklaring hed det, at:

“...han [Zeus], hvis han fik mulighed herfor, kunne lave et aftryk af en nøgle til SAP med henblik på, at PET kunne komme ind hos SAP efter en dommerkendelse. PET fik aldrig lavet en nøgle, da Zeus kort efter selv fik en nøgle til SAP. PET har aldrig været inde i SAP’s lokaler.”⁴⁹⁵

Det kan ikke nærmere belyses, om der blev taget aftryk eller lavet en ekstranøgle. PET’s behov for en sådan må formodes at have været begrænset, da Anders Nørgaard i forvejen havde adgang til SAP’s lokaler, og da han halvanden måned efter modtagelsen af kitsættet fik egen nøgle til lokalerne. Kildedagbogen oplyser, at

491 PET, Kildemappe Zeus, gråt læg mærket ”Zeus”. Kildemappen er ikke ført i samme detalje og dybde som Zeus’ kildemappe i region II. Således er der sjældent referencer til Zeus personlige forhold, sikkerhed, instrukser om adfærd mv. Der findes i lægget sammen med dagbogen en samling nøje førte bilag og regnskaber, som specificerede refunderede udgifter og timeforbrug. Ibid.

492 Ibid., 27. januar 1983.

493 Ibid., 4. februar 1983.

494 Ibid., 2. februar 1983. Dette er også omtalt i Den Blå Rapport, som forklarer, at der ikke findes oplysninger om, at der nogensinde blev fremstillet en kopinøgle, eller om at PET nogensinde foretog en ransagning af lokalerne. PET, *Redegørelse*, s. 49-50.

495 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

Zeus den 15. marts 1983 af SAP fik en egen nøgle til kontorets indgangsdør.⁴⁹⁶ Kildeførerne opfordrede flere gange Nørgaard til at vise større aktivitet og skaffe flere oplysninger. Han blev således lagt på sinde at søge deltagelse i partiets regnskabsarbejde og administration.⁴⁹⁷

Selve SAP-arbejdet synes ikke på det politisk-programmatiske plan at have tiltrukket sig PET's store interesse. En del af diskussionerne var ret teoretiske (f.eks. om Socialdemokratiets revisionisme i 1920'erne), og en stor del af arbejdet var af mere rutinemæssig organisatorisk art såsom forberedelse af generalforsamlinger, agitation og salg af *Klassekampen*. Zeus kunne også fortælle om de indre magtkampe og uenigheder. Oplysningerne fra Nørgaard blev suppleret med efterforskerens læsning af *Klassekampen* og anden lekture fra miljøet. Indhentningen foregik udelukkende ved kildearbejdet af Zeus suppleret med indhentning fra åbne kilder såsom trykte skrifter. Andre operationer foregik ikke i forhold til SAP.⁴⁹⁸ Kildeførerne var egentlig godt tilfredse med resultatet af indsatsen: "Vidnet fik mange gode oplysninger fra kilden om SAP, og PET kunne se, hvordan tingene hang sammen i SAP, herunder at meget var retorik."⁴⁹⁹ En særlig interesse synes Søren Søndergaard at have tildraget sig. Zeus kunne således i store træk referere en af dennes samtaler om forestående aktioner, bl.a. om partiets forsøg på at engagere sig i havnearbejderkonflikten i 1982-1983.⁵⁰⁰ Frem mod slutningen af 1983 var det i øvrigt kildeførerens indtryk, at der blev mindre og mindre at hente i operationen, og at Zeus var ved at køre træet i det.⁵⁰¹

Resultatet af Zeus' arbejde gennem de to år i SAP-regi synes dog først og fremmest at have været PET's delagtighed i en strøm af partiinterne oplysninger om planlagte aktiviteter og aktioner. Som følge af SAP's brede berøringsflade til aktionsglade ungdomsmiljøer i København og ikke mindst til dele af BZ-bevægelsen kunne Anders Nørgaard flere gange komme med oplysninger om

496 Nøglekitsættet er omhandlet i Kommissionens retlige vurderinger i tilknytning til bind 4.

497 PET, kildesag: "Zeus", 15. marts 1983, 8. april 1983 og 13. april 1983.

498 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003. Spørgsmål nr. 284 fra retsudvalget berører spørgsmålet om, hvorvidt man kunne blive registreret som abonnent på SAP's avis eller andre publikationer. Der er ikke i akterne fundet tegn derpå, og heller ikke i den kursoriske dagbog over kildeføringen er der tegn på en sådan interesse. Baggrunden for spørgsmålet er formentlig oplysningen i Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 132 om, at arkivet over abonnenter på *Klassekampen* endte i hænderne på kildeføreren fra Afdeling C.

499 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

500 Ibid. Jf. PET, emnesag: "Vedr. Havnearbejderstrejken, Kilde "Zeus", 3. februar 1983.

501 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

planlagte aktioner. I så henseende synes hans virke primært at have været rettet mod ”uro”-området og at have bidraget til at forsyne Københavns Politi med oplysninger til at foregribe uroligheder og aktioner. Dette antydes da også af Per Larsens forklaring for Kommissionen om sin opfattelse af forholdet, da han i februar 1983 tiltrådte som kriminalinspektør i PET:

“...efter hans vurdering fyldte SAP ikke ret meget. Afdeling C havde kun 8-10 medarbejdere på dette tidspunkt, og det i sig selv satte en begrænsning for, hvor energisk der kunne efterforskes. Vidnet opfatter referatet således, at man nok havde fået et godt indblik i SAP ved hjælp af kilder. Generelt set fyldte subversionsområdet politisk set mindre og mindre, og det var ikke det område, som vidnet satte sig mest ind i. Det, der var mest interessant, var de aktiviteter, der boblede op i forbindelse med gadekampe og bz-bevægelsen, altså det, der gav anledning til uro.”⁵⁰²

Dette indtryk bekræftes af kildemappen. Store dele af aktiviteterne i SAP var således forbundet til andre aktiviteter. Det gjaldt således strejkebevægelser i forbindelse med f. eks. B&W, men det gjaldt først og fremmest BZ-miljøerne og f.eks. Sorte Klat og lignende grupper. Flere gange bragte Anders Nørgaard oplysninger om SUF og planlagte aktioner i SUF.⁵⁰³ Det var dog tydeligt – som det også er kommet frem i litteraturen senere – at Anders Nørgaards forsøg på at knytte direkte forbindelse til BZ-miljøerne ikke altid havde held med sig, og at han nærmest faldt udenfor i denne sammenhæng.⁵⁰⁴

En anden del af arbejdet, som imidlertid er vanskeligt at rekonstruere, var indsamling af navnestof fra SAP. Det hedder i Den Blå Rapport, at Anders Nørgaard til sine PET-kontakter afleverede en liste over SAP’s Københavnsafdeling, og en liste over foreslåede kandidater til det næste folketingsvalg. Derimod mente PET ikke at kunne bekræfte, at Nørgaard havde afleveret lister over anmeldere for SAP eller stillere for enkelte kandidater.⁵⁰⁵ En sådan aktivitet er ikke anført systematisk i den log, som blev ført af kildeførerne over møderne med Zeus.⁵⁰⁶ Anders Nørgaard beskrev det selv i sit ”testamente” i 1998:

502 RB: Per Larsen, 3. september 2002.

503 PET, kildesag: ‘Zeus’.

504 Ibid., 16. december 1982, samt 29. september 1982.

505 PET, *Redegørelse*, s. 49.

506 Undtagelsesvis var der dog en henvisning. Således PET, kildesag: ‘Zeus’, 19. januar 1983: ” ’Z’ har navne på medlemmer.” og senere samme: ” ’Z’ fik til opgave at skaffe nogle navne samt lade SAP vide hans int. i at blive regnskabschef.” Ibid., 13. april 1983.

“I denne periode indsamlede jeg stort set alle de oplysninger jeg kunne til PET, med oplysningsindsamling mener jeg at jeg har indsamlet oplysningerne usorteret og at de er blevet videregivet til betjente i PET i samme tilstand. Hvordan man evt. senere har bearbejdet disse oplysninger har jeg ingen viden om. Ligeledes ved jeg heller ikke om den ansvarlige betjent umiddelbart efter modtagelsen af de bandede stillerlister skulle have slettet disse og eller har makuleret de håndskrevne/kopierede lister.”⁵⁰⁷

Resultatet af den dengang herskende praksis er, at der ikke findes en samlet oversigt over materiale modtaget fra Zeus.⁵⁰⁸ Der findes inddækket på emnesagen en notits indsendt af Zeus med en næsten komplet liste over medlemmerne af SAP København, i alt 67 medlemmer. Disse navne blev, hvis de ikke havde en egen personsag (hvilket en snes personer havde), ”reg. til sagen”. Listen blev ved afdelingslederen påtegning bragt i parolemødet den 18. april 1983.⁵⁰⁹ Der findes ligeledes en fra Zeus modtaget liste over SAP’s kandidater til folketingsvalget samt forskellige oplysninger om partiets valgplaner. Listen rummer navne på 13 personer, som man havde til hensigt at opstille i Østre og Søndre Storkreds. Afkrydsninger markerede, at navnene ville blive registreret på sagen, men det fremgik ligeledes af påtegninger, at stort set alle i forvejen var registreret med personsag. Påtegning på dokumentet bevidnede, at notitsen havde været eller ville blive forelagt på parolemøde den 7. april 1983.⁵¹⁰

De af Anders Nørsgaard indhentede oplysninger kan følges gennem Wamberg-udvalgets arbejde, idet nyregistreringer blev forelagt udvalget. Listen over nyregistrerede i udvalgsreferaterne er til tider kursorisk med hensyn til registreringsgrund, men et nogenlunde sikkert billede tegner sig dog. I perioden mellem februar 1982 og november 1983 blev der foretaget ca. 23 nyregistreringer af personer med tilknytning til SAP og tre registreringer for forbindelser til

507 Kommissionens Arkiv: Anders Nørsgaards efterladte papirer: Anders Nørsgaard, ”Min egen personlige redegørelse”, 1. maj 1998.

508 En stor del af materialet vedrørende SAP er makuleret i 1998.

509 PET, emnesag: ”Vedr. SAP - Socialistisk Arbejderparti, Kilde ”Zeus””, 18. april 1983; RB: PET-medarbejder, 22. oktober 2002.

510 PET, emnesag: ”Vedr. Socialistisk Arbejderparti – SAP, kilde ”Zeus””.

BZ-brigaden.⁵¹¹ En sammenligning af de personoplysninger, som blev sendt til PET fra Anders Nørgaard, med antallet af nyregistrerede viser, at langt fra alle personoplysninger, navne mv. gik videre til egentlig registrering. En del navne har formentlig været registrerede i forvejen, mens andre synes at være blevet ”inddækkede” på emnesagen (det vil sige oplysningerne blev lagt på emnesagen, uden at personen fik et B-nummer og dermed kunne søges på tromlen).⁵¹² Endelig kan der være tale om oplysninger, som efterforskerne eller afdelingslederen i Centralafdelingen ikke har anset for væsentlige nok til videre foranstaltning. Sådanne navneoplysninger er fastholdt i den notits, som typisk er udarbejdet på grundlag af hver kontakt til Anders Nørgaard, men er blevet akteret i kildemappen eller i emnesagen.

Wamberg-udvalget, PET og overvågningen af SAP

PET’s medarbejdere arbejdede i denne periode på grundlag af den instruks til PET, som var udsendt af Justitsministeriet i 1953 og modificeret i forbindelse med tillægget til regeringserklæringen i 1968. Siden midten af 1970’erne havde PET været i gang med at udarbejde nye og mere detaljerede retningslinjer for efterforskningen på det politiske område. Disse retningslinjer, som lå inden for rammerne af 1953-instruksen, var endnu i støbeskeen, da Anders Nørgaard i 1981 blev hvervet som kilde for PET. Wamberg-udvalget var forum for en række drøftelser af retningslinjerne.

Anders Nørgaards aktiviteter i SAP og i de tilstødende miljøer kom således i 1982-83 til at foregå parallelt med vigtige principielle drøftelser i Wamberg-udvalget og i PET om udformningen af de nye retningslinjer for efterforskningen på det politiske område. Wamberg-udvalget havde gennem nogen tid forfulgt spørgsmålet, om man på emnesagerne vedrørende partierne kunne inddække lister med navne på stillere, kandidatlistor osv., og særligt drøftet det problem, om medlemmer af partier, som af Indenrigsministeriet blev anerkendt som op-

511 WU: referat af møder, 11. februar 1982, 28. maj 1982, 23. august 1982, 6. oktober 1982, 3. november 1982, 22. december 1982, 31. januar 1983, 16. marts 1983, 8. april 1983, 3. juni 1983, 24. august 1983, 7. oktober 1983 samt 10. november 1983. Lister over nyregistrerede. Tilknnytning til SAP varierede for de nyregistrerede. Der var bl.a. tale om personer, som deltog i introduktionskurset, en deltager i et SAP-møde i Odense, egentlige medlemmer, medlemmer af hovedbestyrelsen mv.

512 Denne problematik er indgående behandlet i Kommissionens beretning, bind 3.

stillingsberettigede til folketingsvalg, samtidig kunne registreres af PET.⁵¹³ På Wamberg-udvalgets møde den 11. januar 1982 rejste PET-chefen således over for udvalget spørgsmålet om, hvorvidt man kunne videregive oplysninger til andre myndigheder om medlemskab af Revolutionære Socialistere Forbund (RSF) og om opstilling til kommunevalget for SAP. Han nævnte, at det nydannede SAP søgte opstilling til Folketinget, og at justitsministeren måtte tage stilling til, om man fortsat kunne videregive oplysninger om tilhørsforhold til partiet. Udvalget gav tilslutning hertil.⁵¹⁴ To måneder senere, den 17. marts 1982, blev Anders Nørsgaard af sine kildeførere opfordret til at søge optagelse i SAP.⁵¹⁵ I april 1982, mens Anders Nørsgaard var i fuld færd med at trænge ind i SAP, godkendte Wamberg-udvalget videregivelse af bl.a. fire sager vedrørende trotskister, som aktuelt eller tidligere havde været medlemmer af RSF. Reelt drejede det sig om medlemmer af SAP. Politifuldmægtigen erklærede da også over for udvalget, at man måtte formode, at videregivelse af sådanne sager fortsat kunne ske, indtil justitsministeren traf bestemmelse om andet.⁵¹⁶ Dette blev begrundet i en analyse af SAP, som blev stillet til udvalgets rådighed. Notitsen skitserede den organisatoriske forbindelse til IV Internationale og gav en kort historik om forbindelsen til Lev Trotskijs ideer.⁵¹⁷ Om IV Internationales program hed det, at:

“Selv om trotskismen ligesom Moskva- og Kinakommunismen er en international, revolutionær voldelig bevægelse, står den i modsætning til kommunismen ved, at den tilsidesætter “masse-faktoren” for at nå sit mål og baserer sin virksomhed på nogle omhyggeligt valgte og uddannede avantgarde grupper.”⁵¹⁸

SAP's oprindelse i Revolutionære Socialistere Forbund blev opridset, og det blev konstateret, at RSF i særlig grad var aktiv i fagbevægelsen og i arbejdskampe,

513 WU: referat af møder 6. august 1981 og 24. september 1981. Der var tale om en drøftelse af tolkningen af kommissionsdomstolens udtalelser vedrørende emne- og organisationssager.

514 WU: 11. januar 1982.

515 PET, kildesag: 'Zeus', 17. marts 1982. Beslutningen om indsættelsen af Anders Nørsgaard i SAP var imidlertid truffet i december 1981, og hans første kontakt – indhentning af oplysningsmateriale – skete den 19. januar 1982. Jf. *ibid.*, 19. januar 1982.

516 WU: referat af møde, 22. april 1982.

517 WU: Notits: "Vedr. Trotskisme – IV Internationale," 18. februar 1982, behandlet i Wamberg-udvalget den 22. april 1982.

518 *Ibid.*

men at gruppen også havde udvist stor aktivitet inden for en række uro-områder rettet mod USA, NATO, imperialismen mv.

“Trotzkisterne er ofte at finde i forbindelse med uroligheder omkring arbejdsnælgelserne, udelukkende med det formål, at skabe uro. Det skal tilføjes, at i de senere år, hvor RSF har været indblandet i forskellige aktioner, har disse ikke som tidligere været voldelige.”⁵¹⁹

Om SAP konstaterede man blot, at RSF i 1979 havde besluttet at forsøge at komme i Folketinget og derfor havde ændret navn til SAP. Man noterede sig også, at SAP var den danske sektion af IV Internationale, og at de programmatisk fastholdt den permanente revolution og de hidtidige arbejdsmetoder.⁵²⁰ PET's begrundelse over for Wamberg-udvalget med hensyn til, hvorfor man registrerede medlemmer af SAP, fulgte således principperne i Justitsministeriets notat af 14. september 1968 om tolkningen af den kommende regeringserklæring, hvis punkt 3 netop omhandler at ”personer, der enkeltvis eller som medlemmer af grupper eller organisationer udøver virksomhed, der har til formål eller er egnet til at forårsage uroligheder eller at omstyrte eller undergrave den lovlige samfundsorden”.⁵²¹

De principielle drøftelser fortsatte gennem sensommer og efterår 1982. Udvalget modtog blandt andet SAP's partiprogram. I august argumenterede politimesteren i øvrigt for registreringer af personer med en vis forbindelse til SAP ud fra den begrundelse, at SAP og partiets ungdomsorganisation var involveret i BZ-brigadens aktiviteter. Udvalgets flertal godkendte de pågældende nyregistreringer, om end Harald Engberg-Pedersen fortsat tog forbehold for nyregistrering på det pågældende grundlag.⁵²²

519 Ibid.

520 Ibid.

521 Notatet af 14. september 1968 er optrykt i appendiks til Kommissionens beretning, bind 3.

522 Jf. Kommissionens beretning, bind 3.

Andre virkefelter

Kildemappen for 1982-83 viser, at Anders Nørgaard også virkede inden for andre felter. I januar 1982 er der en henvisning til en enkeltstående deltagelse i et møde i DKP/ml, og i februar-marts 1982 til forskellige HT-busaktioner.⁵²³ Denne sammenhæng kan være blevet forvekslet med den i 1998 hævdede deltagelse i HT-konflikten i 1984.

Anders Nørgaard var ligeledes til stede under et par møder i Samarbejdskomitéen for Fred og Sikkerhed i februar 1982. I marts og april samme år søgte han kontakt til BZ-brigaden.⁵²⁴ Henvisningerne til disse møder er i kildemappen ret kortfattede, og baggrunden for hans interesse kan ikke ses, ligesom det ligeledes heller ikke ses, om kontakten er opstået på initiativ af Nørgaard selv, som derpå har rapporteret til sine kildeførere, eller om han af kildeførerne er instrueret om deltagelse i møderne eller om at optage kontakt til de pågældende grupper.

I forhold til BZ-miljøet synes Anders Nørgaard at have haft en funktion via sit engagement i SAP. PET var således fokuseret på de forbindelser, som eksisterede mellem SAP og de mere aktivistiske ungdomsmiljøer som f. eks. BZ-brigaden. Ole Stig Andersen advarede på mødet i Regeringens Sikkerhedsudvalg den 8. april 1983 om, at der blandt BZ'erne var planer om en storstilet aktion i påsken i form af et politisk karneval kaldet Sorte Klat.⁵²⁵

“Efterretningstjenesten havde fundet det nødvendigt at foretage en efterretningsmæssig indhentning vedrørende disse forhold, herunder tekniske operationer og penetrering. Ligesom tilfældet var ved havnearbejderkonflikten, var der efter politimesterens opfattelse tale om en ubehagelig opgave, som var nødvendig at foretage, således at de enkelte politikredse undgik at foretage denne slags arbejde.”⁵²⁶

Der kan have været tale om oplysninger indhentet fra Anders Nørgaard.⁵²⁷ Kildeførerne søgte da også at lægge Anders Nørgaard på sinde at søge forbindelse

523 PET, kildesag: "Zeus", 23. februar 1982, 9. marts 1982.

524 Ibid., 13. februar og 27. februar, 13. april, 15. april og 20. april 1982.

525 RSU: 8. april 1983.

526 Ibid. Dette blev taget til følge af sikkerhedsudvalget.

527 Jf. PET, kildesag: 'Zeus', kildedagbog, 25. marts 1983 og 28. marts 1983. PET havde dog også kilder i BZ-miljøet.

til BZ-miljøet, som på dette tidspunkt opfattedes som et stigende problem; ikke mindst for ordenspolitiet, som imødeså mange konfrontationer og aktioner.⁵²⁸

I bogen *Den hemmelige Tjeneste* hævdes det, at Landsaktionen Sydafrikakomiteén (LSA) var en gruppering, som PET nærrede interesse for i sin overvågning, og at man opfordrede Anders Nørgaard til at søge oplysninger fra denne organisation. Det oplyses således, at kildeføreren i efteråret 1982 transporterede Anders Nørgaard til et arrangement, Boykott-Sydafrika, hvor man i Kastrup lufthavn demonstrerede mod opretholdelsen af SAS-forbindelsen til Johannesburg i Sydafrika. Under demonstrationen skal Anders Nørgaard have taget fotos af deltagerne og udleveret en navneliste til PET.⁵²⁹ Det tillagdes en vis betydning, at LSA tilsyneladende ikke skulle have forbindelse med SAP. Det skyldes formentlig, at justitsminister Frank Jensen den 29. april 1998 havde besvaret et spørgsmål fra Søren Søndergaard om baggrunden for interessen for LSA med, at Anders Nørgaards deltagelse i disse aktiviteter måtte ses i lyset af, at SAP havde en forbindelse med Sydafrikakomiteén.⁵³⁰

Ifølge kildedagbogen deltog Zeus den 22. marts 1982 i et SAP-arrangeret møde om Boykott Sydafrika-ugen, og to dage efter deltog han i demonstrationen i lufthavnen. Der er intet oplyst om selve indhentningen. En opfordring til indtrængen i LSA fra kildeførernes side er heller ikke dokumenteret. Andre Sydafrika-relaterede aktiviteter ses ikke i akterne i kildemappen. De to kildeførere har ikke omtalt nogen interesse for LSA.⁵³¹ Der ses reelt kun en udtrykkelig opfordring fra kildeførerne om indhentning på to områder - nemlig SAP og BZ-relaterede forhold, herunder aktioner mv.⁵³²

På flere områder havde Zeus' rapportering fra især SAP berøring til arbejdsmarkedskonflikter. Det gjaldt således havnearbejderkonflikten i 1982-1983, hvor SAP forsøgte at gøre sig gældende. Fokus synes dog primært at have været rettet mod SAP og mod aktioner, men indberetningerne rummede dog også en del oplysninger om strejkeplaner, aktioner, sympatiaktioner, blokader mv.⁵³³ En af kildeførerne forklarede således:

528 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

529 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 137-139.

530 Ibid. FT, Spørgsmål S 141, 14. april 1998, 1997-98, 2. samling, svar den 29. april 1998.

531 PET, kildesag: 'Zeus', 22. marts, 24. marts 1982.

532 Jf. spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg til justitsministeren nr. 272-276.

533 PET emnesag: "Vedr. SAP – Socialistisk Arbejderparti, Kilde 'Zeus'", 21. januar 1983; PET emnesag: "Vedr. Havnearbejderstrejken", 3. februar 1983; RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

“...PET fulgte havnearbejderstrejken. De stykkede oplysninger sammen, og det kunne være oplysninger fra vidnets område og f. eks. vedrørende DKP. Det var afdelingslederen, der vurderede om en rapport skulle på et parolemøde.”⁵³⁴

Den Blå Rapport afviste de fremkomne presseforlydender om, at Anders Nørgaard for PET skulle have overvåget HT-konflikten, eller at han skulle have deltaget i møder med skjult mikrofon. I det hele taget mente PET ikke, at der i 1984 havde været nogen kontakt til Anders Nørgaard.⁵³⁵

I slutningen af 1983 synes engagementet i forhold til kilde Zeus at have tonet ud. En kort tid blev han overført til en anden kildefører,⁵³⁶ men en aktivitet, der rækker ind i 1984, kan ikke ses af kildematerialet. Anders Nørgaard fastholdt i tiden efter sin udfasning som kilde enkeltvis personlige forbindelser til bl.a. en af sine tidligere kildeførere.⁵³⁷

Det oplyses i Den Blå Rapport, at Nørgaard den 1. april 1985 i forbindelse med blokaden af Kalundborg-Århusruten kontaktede en medarbejder i PET og gav oplysninger om planerne. Kontakten blev gentaget få dage senere, men et samarbejde blev ifølge PET ikke genoptaget. Dette skulle være den sidste kontakt mellem Anders Nørgaard og PET, når bortses fra enkelte kontakter til en tidligere kildefører af mere social karakter.⁵³⁸ Dette svarer til det, som ses af kildematerialet. Det kan dog bemærkes, at Anders Nørgaards tidligere kildefører synes at have påtænkt en genoptagelse af samarbejdet, og at Anders Nørgaard synes at have taget ganske klart initiativ til noget sådant. Ud over disse intentioner kan det tilføjes, at der over to dage eksisterede kontakter, men at det samlet set er korrekt, at et samarbejde ikke blev genoptaget.

I begyndelsen 1985 genetablerede Anders Nørgaard på eget initiativ kontakten til sin gamle PET-kildefører i Århus. Foranlediget af et tilfældigt møde med en kvindelig aktivist, mens han en tid arbejdede i Århus, kontaktede han igen kildeføreren og gav ham nogle oplysninger om, at den pågældende skulle

534 RB: PET-medarbejder, 29. januar 2003.

535 PET, *Redegørelse*, s. 50.

536 RB: PET-medarbejder, 29. januar. 2003; RB: PET-medarbejder, 22. oktober 2002.

537 Således Nørgaard i 1998. Kriminalpolitiet i København, afd. A, 18. august 1998, Rapport vedr. anmeldelse mod Ekstra Bladet, journalisterne Kurt Simonsen og Niels Westberg samt Anders Nørgaard for ærekrænkelser og bagvaskelse i henhold til kopi af artikel fra Ekstra Bladet af 15. maj 1998, afhøring af Anders Nørgaard. RB: PET-medarbejder, 21. april 2004.

538 PET, *Redegørelse*, s. 50.

have været med til at lave forskellige graffiti om RAF rundt omkring i byen.⁵³⁹ I april 1985 genoptog kildeføreren for en kort tid på ny optegnelserne i Zeus' kildemappe i region II. Her oplystes det, at Nørgaard henvendte sig privat til kildeføreren og spurgte, om han kunne være til hjælp med noget, og i det hele taget gav indtryk af ønske om at genoptage sit virke for PET. Som medlem af tjenerforbundet skulle han deltage i et koordinationsudvalg, som skulle mødes Sømændenes Hus på Åboulevarden i Århus i forbindelse med konflikten på Århus-Kalundborgfærgeren. Nørgaard oplyste forskelligt om, hvordan broklappen til færgelejet var blokeret. Efterhånden som konflikten udviklede sig i løbet af dagen, rapporterede Nørgaard flere gange tilbage med oplysninger om blokadevagterne, planerne for blokaden og om, at nogle af blokadevagterne var VS'ere og SAP'ere. Han kunne således rapportere, at man brugte Radio Århus til at dirigere blokadevagterne.⁵⁴⁰ Den 2. april 1985 fulgte nye oplysninger fra Zeus om planerne for arbejdsnedlæggelsen og demonstrationer, ligesom han oplyste de to telefonnumre, som i Sømændenes Hus blev brugt under konflikten.⁵⁴¹ Igen den 12. april 1985 rapporterede Nørgaard om sine oplevelser som blokadevagt. Han identificerede også en SAP'er som stemmen i Radio Århus, videregav navneoplysninger på enkelte blokadevagter, som han havde genkendt, og hævdede, at en lokal fagforeningsformand var SAP'er. Dette checkede kildeføreren af med Centralafdelingen. Det aftales i øvrigt at:

“Kilden er interesseret i at være lidt “med” igen, og det blev aftalt, at jeg sender ham lidt materiale vedr. DTA, og han er så indforstået med at starte sin gang i Sømændenes Hus på Åboulevarden, hvilket vil være godt.”⁵⁴²

På dette punkt sluttede optegnelserne om egentlig kildevirksomhed, og kildemappen rummer kun for tiden fremefter et par enkelte notitser. En formel af-

539 PET, kildesag; Notits 22. februar 1985 om henvendelse fra Zeus, samt breve fra Anders Nørgaard til kildefører af 21. februar og 22. februar 1985. Bogen *Den hemmelige tjeneste* finder, at henvendelsen skete på initiativ af kildeføreren, som ønskede, at Zeus skulle infiltrere Sømændenes Hus, hvor tillidsfolk fra Sømandsforbundet og andre fagforeninger holdt til. Jf. Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 143.

540 PET, kildesag; "Zeus", 1. april 1985. Diverse rapporter.

541 Ibid., indtegnning 2. april 1985. RB: PET-medarbejder, 21. april 2004; her blev det forklaret, at der var telefonaflytninger af Sømændenes Hus.

542 Ibid., indtegnning 12. april 1985. Det sidste og eneste regnskabsbilag fra 1985 stammer fra samme dato og er på 800 kr. overført til Anders Nørgaard. Ibid., bilag, kvittering, 12. april 1985.

slutning af engagementet findes ikke noteret i PET's materiale. Fra anden side er det oplyst for Kommissionen, at Anders Nørgaard i 1985 skal have været aktiv i forbindelse med storkonflikten, hvor han skulle have fotograferet lister til en telefonkæde ved Sømændenes Hus på Åboulevarden, og hvor han skulle være blevet opdaget og have fået bank.⁵⁴³ Dette ses ikke i kildematerialet.

Her tabes PET's spor efter Anders Nørgaard. I årene efter er der ikke kilde-materiale, som kaster lys på nogen relation til den afgåede kilde, og ingen af de afhørte PET-medarbejdere erindrer andet end et par sporadiske sociale kontak-ter. Bogen *Den hemmelige tjeneste* beretter, at Anders Nørgaard stille og roligt i slutningen af 1983 trak sig ud af SAP-arbejdet og i 1984 flyttede til Århus.⁵⁴⁴

543 Kommissionens Arkiv: Interview nr. 3.

544 Søren Steen Jespersen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste*, s. 142-143.

KONKLUSION

Vedrørende Anders Nørgaards virke i København

Den 2. december 1981 afholdt Centralafdelingen i PET et møde om Anders Nørgaards fremtid. På mødet traf man beslutning om at overflytte Nørgaard (kilde Zeus) til København. Årsagen var angiveligt, at Anders Nørgaard følte sig isoleret af den hårde kerne blandt anarkisterne i Århus. Beslutningsprocessen i PET og i Justitsministeriet vedrørende overbringelsen af Anders Nørgaard til en mere alment politisk rettet indsats i København kan ikke præcist rekonstrueres. Tidligere justitsminister Ole Espersen har for Kommissionen afvist, at han godkendte overførelsen til København. En notits af 4. december 1981 i Anders Nørgaards kildemappe oplyser, at beslutningen om overførelsen blev truffet den 2. december, og en håndskrevet påtegning lyder ”*JM underr.*”. Det fremgår ikke, om det betyder, at ministeren er blevet underrettet, eller om det betyder, at PET’s chef har underrettet departementschefen i Justitsministeriet. Formentlig har der været tale om, at PET’s chef underrettede ministeriets departementschef. Tidligere justitsminister Ole Espersen afviser, at han er blevet underrettet. For en retlig vurdering af dette forhold henvises til ovenfor i nærværende kapitel 3.

Nørgaards toårige virke i SAP bestod i at skaffe partiinterne oplysninger om planlagte aktiviteter og aktioner. Som følge af SAP’s brede berøringsflade til bestemte ungdomsmiljøer i København og ikke mindst til dele af BZ-bevægelsen kunne Anders Nørgaard flere gange komme med oplysninger om aktioner, der var undervejs. I så henseende synes hans virke primært at have været rettet mod ”uro” og at have bidraget til at forsyne Københavns Politi med oplysninger til at foregribe uroligheder og aktioner.

Anders Nørgaards aktiviteter i SAP og i de tilstødende miljøer i 1982-83 kom til at foregå parallelt med principielle drøftelser i Wamberg-udvalget og i PET om udformningen af nye retningslinjer for efterforskningen på det politiske område. Registreringen af medlemmer af SAP var i overensstemmelse med Justitsmini-

steriets notat af 14. september 1968. Udvalgets flertal godkendte de pågældende nyregistreringer.

Kildemappen for 1982-83 viser, at Anders Nørgaard også virkede inden for andre felter. I januar 1982 er der en henvisning til en enkeltstående deltagelse i et møde i DKP/ml, og i februar-marts 1982 til forskellige HT-busaktioner. Denne sammenhæng kan være blevet forvekslet med den i 1998 hævdede deltagelse i HT-konflikten i 1984. Anders Nørgaard var ligeledes til stede under et par møder i Samarbejdskomitéen for Fred og Sikkerhed i februar 1982. I marts og april samme år søgte han kontakt til BZ-brigaden.

PET fokuserede på de forbindelser, som eksisterede mellem SAP og de mere aktivistiske ungdomsmiljøer som f. eks. BZ-brigaden. Dette markerede sig også i Regeringens Sikkerhedsudvalg, hvor Ole Stig Andersen den 8. april 1983 advarede om, at der blandt BZ'erne var planer om en storstilet aktion i påsken i form af et politisk karneval kaldet Sorte Klat. Der kan have været tale om oplysninger indhentet fra Anders Nørgaard. Det skal dog bemærkes, at PET havde flere kilder i BZ-miljøet.

Ifølge kildedagbogen deltog Zeus den 22. marts 1982 i et SAP-arrangeret møde om Boykott Sydafrikaugen, og to dage efter deltog han i demonstrationen i lufthavnen. Der er intet oplyst om selve indhentningen. Der ses ingen aktioner i efteråret og en opfordring til indtrængen i LSA fra kildeførernes side er heller ikke dokumenteret. Der ses reelt kun en udtrykkelig opfordring fra kildeførerne til indhentning på to områder – nemlig SAP og BZ-relaterede forhold. Zeus' rapporter fra især SAP havde typisk berøring til arbejdsmarkedskonflikter.

Samlet retlig vurdering

Kommissionen har, idet der i øvrigt henvises til konklusionen vedrørende kildeoperationen i Århus og den retlige vurdering i kapitel 3, ikke ved sin gennemgang af PET's virksomhed omhandlet i dette bind konstateret tilfælde, hvor PET har overtrådt regler og retningslinjer fastsat af Folketinget eller regeringen.

4. KILDE- OG LITTERATURFORTEGNELSE

1. Upublicerede kilder

Ministerier:

Statsministeriet:

Regeringens Sikkerhedsudvalg [RSU]

Justitsministeriet [JM]:

Politikontorets pengeskab

Udenrigsministeriet [UM]

Embedsmændenes Sikkerhedsudvalg [ESU]

PET's arkiv:

Kildesager

Administrativ sag

Personsager

Emnesager

Wamberg-udvalgets referater [WU]

Kommissionens arkiv:

Anders Nørgaards efterladte papirer

Båndkopier vedr. Frede Farmand

Interview: Personer med forbindelse til anarkistmiljøet

Materiale fra Rigspolitichefen vedrørende rejseholdets efterforskning i Århus

Materiale fra Kriminalpolitiet i København

Retsbøger [RB]

2. Publicerede kilder

Folketingstidende [FT]
Østre Landsrets dombog
Københavns Byrets dombog

Aviser:
Information
Politiken
Ekstra Bladet
Jyllands-Posten
Aarhus Stiftstidende

Internetressourcer:

www.fred.dk/artikler/petting/regnbuen.htm.

3. Litteratur

D
Dutschke, Rudi, *Versuch Lenin auf die Füße zu stellen – Über den halbasiatischen und den Westeuropäischen Weg zum Sozialismus. Lenin, Lukacs und die Dritte Internationale* (Berlin, 1974).

J
Jespersen, Søren Steen og Miki Mistrati, *Den hemmelige tjeneste. Da PET blev afsløret* (Aschehoug, 1999).

P
Politiets Efterretningstjeneste, *Redegørelse vedrørende dele af PET's virksomhed* (PET, marts 1998).

5. SPØRGSMÅL TIL JUSTITSMINISTEREN

Som ministeren har undladt at besvare under henvisning til PET-Kommissionens arbejde, og som er helt eller delvist besvaret i nærværende bind

Spørgsmål nr. 123

Er der personer, som er blevet registreret af PET, fordi de pågældende har skrevet under på anmeldelse af et politisk parti f.eks. SAP, KAP eller DKP/ML?

Spørgsmål nr. 127

Benyttede PET sig af agenter, meddelere, infiltration eller personregistrering i forbindelse med HT-konflikten, overenskomstindgrebet i 1985, Ribus-konflikten eller andre større arbejdskonflikter, og foregik der registrering på denne baggrund? I bekræftende fald var det i overensstemmelse med regeringserklæringen fra 1968? I benægtende fald ville det have været i overensstemmelse med 1968-erklæringen?

Spørgsmål nr. 196

Er der medlemmer af ”Landskomiteen mod Berufsverbot i Vesttyskland”, som qua deres medlemskab er blevet overvåget og/eller registreret?

Spørgsmål nr. 197

Er der sket overvågning af arrangementer, som ”Landskomiteen mod Berufsverbot i Vesttyskland” har afholdt?

Spørgsmål nr. 208

Hvilke organisationer blev overvåget/registreret fra regeringserklæringen i september 1968 til februar 1983?

Spørgsmål nr. 209

Over for hvilke organisationer anvendtes penetratorer fra regeringserklæringen i september 1968 til februar 1983?

Spørgsmål nr. 211

Hvilke organisationer er overvåget/registreret efter disse retningslinjer fra februar 1983 – og i hvilke perioder?

Spørgsmål nr. 212

Over for hvilke organisationer har der efter februar 1983 været anvendt penetratorer – og i hvilke perioder?

Spørgsmål nr. 215

Krævede anvendelsen af penetratorer også før februar 1983 udtrykkelig tilladelse fra justitsministeren i hvert enkelt tilfælde?

Spørgsmål nr. 236

Hvad var det i SAP's program, bl.a. jf. PET redegørelsens bilag 1, der forudsatte ”brug af ulovlige metoder”?

Spørgsmål nr. 237

I hvilke ”udtalelser fra partiets ledere” (SAP's ledere, fra 1980'erne) er der dokumentation for ”brug af ulovlige metoder”?

Spørgsmål nr. 238

Brugte PET stillerlister i forbindelse med indsamling af navne på medlemmer af SAP i forbindelse med registreringer af medlemmer af SAP?

Spørgsmål nr. 258

Ministeren bedes kommentere Anders Nørgaards redegørelse, som bl.a. er omtalt i Information den 14. maj 1998 – specielt for så vidt angår de oplysninger, der ikke findes i PET redegørelsen.

Spørgsmål nr. 259

Hvorfor kan man finde oplysninger i Anders Nørgaards redegørelse (Information den 14. maj 1998), der ikke er med i PET redegørelsen – f.eks. Anders Nørgaards overvågning af beboermøder mv. på Nørrebro?

Spørgsmål nr. 260

Hvorfor mente PET, at det var nødvendigt at overvåge beboermøder mv. på Nørrebro?

Spørgsmål nr. 261

Havde PET andre agenter, overvågere mv. end Anders Nørgaard på Nørrebro, og hvad var deres status og funktion i PET?

Spørgsmål nr. 262

Kan ministeren bekræfte, at PET brugte Anders Nørgaard som agent provocateur i forhold til Regnbuegruppen?

Spørgsmål nr. 263

Kan ministeren bekræfte, at det bl.a. var Arne Siezing, der fostrede ideen til denne type agentvirksomhed og til tilbuddet om sprængstof samt til, hvordan Anders Nørgaard om nødvendigt skulle klare frisag, ved at en helt fremmed person blev inddraget i tilfælde af, at der opstod problemer?

Spørgsmål nr. 264

Har PET ellers benyttet sig af agent provocateur-virksomhed? I bekræftende fald hvor og hvornår?

Spørgsmål nr. 265

Kan ministeren bekræfte, at PET's opgave til Anders Nørgaard om agent provocateur-virksomhed var ulovlig, jf. Ole Espersens udtalelse den 15. maj 1998 i Ekstra Bladet?

Spørgsmål nr. 266

Kan ministeren i øvrigt bekræfte indholdet i artiklen? I det omfang der eventuelt er enkelte dele, som ikke kan bekræftes ønskes oplyst, hvad der kan bekræftes, hvad der kan afvises, og hvad man ikke har oplysninger om?

Spørgsmål nr. 267

I det omfang at der er oplysninger i artiklen, som hverken kan bekræftes eller afvises, vil ministeren så undersøge sagen nærmere, evt. gennem henvendelse til de dengang involverede parter, så sagen kan oplyses?

Spørgsmål nr. 268

Hvad vil ministeren foretage sig overfor de involverede personer i politiet, som dengang begik ulovligheder – ifølge artiklen – og som måske stadig er ansat i politiet?

Spørgsmål nr. 272

Hvordan vil ministeren forklare den manglende overensstemmelse mellem ministerens tidligere besvarelser – bl.a. på spørgsmål nr. S 141 – og oplysningerne fra Anders Nørgaard om, at hans opgave for PET i Landskomiteen Sydafrika-Aktion var en selvstændig opgave og ikke en udløber af opgaven i SAP, og hvilket belæg har ministeren for, at PET's oplysninger er korrekte, jf. besvarelsen på spørgsmål nr. S 141, og at Anders Nørgaards oplysninger nødvendigvis derfor må være ukorrekte?

Spørgsmål nr. 273

Hvorfor var det overhovedet relevant at indhente oplysninger (overvåge, infiltrere mv.) om Landsforeningen Sydafrika-Aktion, der var en åben og fredelig organisation?

Spørgsmål nr. 274

Blev Landsforeningen Sydafrika-Aktion eller andre aktiviteter imod apartheid i Sydafrika overvåget, infiltreret m.v. af PET, efter at Anders Nørgaard var ophørt med at fungere for PET i denne sammenhæng?

Spørgsmål nr. 275

Blev oplysninger om mennesker, begivenheder m.v. i forbindelse med anti-apartheid-aktioner mv., som PET fik indsamlet, videregivet til andre efterretningsvæsener, og kan nogle af disse oplysninger være tilgået Sydafrikas efterretningsvæsen?

Spørgsmål nr. 277

Hvad er ministerens kommentar til forhenværende justitsminister Ole Espersens udsagn om, at han kun godkendte infiltration i en enkelt organisation (miljøet

omkring Regnbuegruppen), og til Anders Nørugaards oplysninger om, at PET – da denne opgave med Regnbuegruppen var afsluttet – gav Anders Nørgaard til opgave at foretage infiltration i SAP, BZbevægelsen i København og Landsforeningen Sydafrika-Aktion, herunder hvem har givet ordren (godkendelse) hertil, når det ikke er Ole Espersen? Er en sådan ordre ikke ulovlig, og hvilke konsekvenser vil det få for de pågældende?

Spørgsmål nr. 283

Har informationer indsamlet af PET om lovlig politisk virksomhed nogensinde været videregivet til en efterretningstjeneste i et andet land?

Spørgsmål nr. 286

Har PET eller PET-agenter medvirket ved indbrud eller lignende hos politiske partier, ungdomsorganisationer eller bevægelser?

Spørgsmål nr. 287

Har PET eller PET-agenter medvirket ved indbrud hos politiske partier, ungdomsorganisationer eller bevægelser, hvor disses medlemsarkiver er blevet fjernet og/eller kopieret?

Spørgsmål nr. 295

Er det korrekt forstået, at når der står ”JM underr.” så betyder det sædvanligvis, at justitsministeriet skal underrettes, hvorimod når denne underretning er sket, vil der blive anført en dato samt et par navne?

Spørgsmål nr. 304

Finder ministeren, at PET’s måde at rekruttere agenter på, således som det fremgik af udsendelsen i Fak2eren den 17. maj 1998, forekommer særlig professionel og betryggende?

Spørgsmål nr. 327

Anså PET gruppen ”Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger” for at være ”en kriminel organisation”? Gør ministeren?

Spørgsmål nr. 329

Har PET i forbindelse med overvågningen af gruppen ”Kampagnen til støtte for de sultestrejkende irske fanger” – eller på noget andet tidspunkt – udvekslet oplysninger med den britiske efterretningstjeneste vedrørende støtte til øget selvbestemmelse til nordiske katolikker?

Spørgsmål nr. 337

Med hvilken begrundelse har ministeren ikke besvaret spørgsmål 50, om PET's eventuelle placering af agenter i andre politiske partier mfl. end SAP, og mener ministeren, at den manglende besvarelse er i overensstemmelse med de tilkendegivelser, der også fra ministeren er kommet om, at alle spørgsmål vedrørende PET vil blive besvaret?

Spørgsmål nr. 410

Kan ministeren bekræfte, at PET kan udvirke, at offentlige arbejdsgivere (f.eks. DSB) afskediger en ansat (f.eks. med det formål at den pågældende skal arbejde som fuldtidsagent for PET)?

Spørgsmål nr. 411

Kan ministeren bekræfte (som forklaret af Anders Nørgaard), at PET har organiseret og finansieret involvering af et mindreårigt barn på 3 år i en agentoperation, uden at indehaveren af forældremyndigheden til barnet havde givet sit tilsagn, og uden at den pågældende blev informeret hverken før eller efter?

Spørgsmål nr. 412

Kan ministeren bekræfte, at den daværende PET-ansatte Leon Mandal Jensen anmodede Anders Nørgaard om at stjæle dokumenter fra Socialistisk Arbejderparti, og at PET bl.a. fik udleveret navnene på alle abonnenter på SAPs ugeavis "Klassekampen"?

Spørgsmål nr. 413

Kan ministeren bekræfte, at der foregik et samarbejde mellem PET og FE i overvågningen af Socialistisk Arbejderparti bl.a. med henblik på partiets internationale kontakter f.eks. på det afrikanske kontinent?

Spørgsmål nr. 415

Kan ministeren bekræfte, at PET kontaktede Anders Nørgaard for at advare ham mod at fortælle sin historie til Ekstra Bladet, og om det i bekræftende fald er normalt, at PET på den måde øver pression mod tidligere samarbejdspartnere?

Spørgsmål nr. 428

Kan ministeren bekræfte, at PET har overvåget/aflyttet journalister, som under udøvelsen af deres arbejde har interesseret sig for spørgsmål og problemstillinger, som også havde PET interesse?

BERETNING AFGIVET AF PET-KOMMISSIONEN:

Leif Aamand (formand), landsdommer,
Østre Landsret.

Johnny Laursen, lektor, ph.d.,
Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.

Regin Schmidt, adjunkt, ph.d.,
Afdeling for Historie, Saxo-Instituttet, Københavns Universitet.

Ditlev Tamm, professor, dr.jur. et phil., dr.h.c.,
Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet.

Jens Vedsted-Hansen, professor, dr.jur.,
Juridisk Institut, Aarhus Universitet.

Forsideillustration:

Billede af Århus midtby fra 1980. Den jyske hovedby var i denne periode ramt af en række brandattentater, som PET og Rigspolitiets Rejseafdeling forsøgte at opklare ved at indsætte en penetrant, Anders Nørgaard, i det lokale anarkistmiljø (*Lasse Nielsen, Arbejdmuseet og ABA*).

Resumé:

Statsfjenderne var navnet på en anarkistgruppe, som mellem juli og november 1980 gennemførte en række brandattentater i Århus-området. Gruppen blev også kendt under betegnelsen Säftevandsfronten. Da Anders Nørgaard i begyndelsen af 1981 begyndte at infiltrere det anarkistiske miljø i Århus, fik han kontakt til flere af personerne fra Statsfjenderne. Nørgaard var hvervet af PET, og operationen fik navnet ”Zeus”.

Dette bind beskriver på baggrund af hidtil ukendt kildemateriale PET’s overvågning af det anarkistiske miljø i Århus. Overvågningen sandsynliggjorde, at miljøet var i færd med at anskaffe sprængstoffer til brug for fremtidige aktioner, samt at der eksisterede forbindelser til kredsen omkring RAF i Vesttyskland. Overvågningen gjaldt også Danmarks Socialistiske Befrielsesfront (DSB), der på linje med Statsfjenderne udførte aktioner i Århus i samme periode. Under den senere efterforskning af Blekingegadebanden arbejdede PET blandt andet med den hypotese, at DSB-aktionerne var udført af folk fra Appel-gruppen som en art feltøvelse med henblik på at afprøve myndighedernes reaktioner.